

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

8.

HÉLYES MAGYARSÁG

A HIBÁS KIFEJEZÉSEK,
A KERÜLENDŐ IDEGEN SZÓK S A HELYESÍRÁS
SZÓTÁRÁVAL

IRTA

SIMONYI ZSIGMOND

A MAGYAR NYELVŐR SZERKESZTŐJE.

BUDAPEST, 1903.

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.

Ára füzve 2 korona, egész vászonkötésben 3 korona.

WAGNER & SONS

MANUFACTURERS OF
PAPER AND PAPER PRODUCTS
NEW YORK

ESTABLISHED 1850

NEW YORK
MANUFACTURERS OF PAPER AND PAPER PRODUCTS

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

8.

HELYES MAGYARSÁG

A HIBÁS KIFEJEZÉSEK,
A KERÜLENDŐ IDEGEN SZÓK S A HELYESÍRÁS
SZÓTÁRÁVAL

IRTA

SIMONYI ZSIGMOND

A MAGYAR NYELVŐR SZERKESZTŐJE.

BUDAPEST, 1903.

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.

NYELV-ÉSZLETTI KÖNYVTÁR

MEZŐSÉGI SZIMONDI ZSIGMOND

HELYTES MAGYARSAG

A HÍRIS KÖNYVTÁR

A KÖNYVTÁR ÉS A HÍRIS KÖNYVTÁR

SZÓTÁR

1871

SZIMONDI ZSIGMOND

A MAGYAR NYELV ÉS IRASZÁRTAN

BUDAPEST 1905

Budapest, Az Athenaeum r.-társ. könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

Nyelvében él a nemzet! Ezt a nézetet, mely nálunk szálló ígévé lett, a tudomány is teljes mértékben igazolja. Nincs oly biztos eszköz az egyes népek elhatárolására és rokonságuk megállapítására, mint a nyelv. Sok vita után visszatértek a tudósok ahhoz a régi népszerű meghatározáshoz: egy-egy nép azoknak közössége, akik egy nyelven beszélnek. A koponya alakja, a haj formája és színe, a szem színe — ezek nagyon is általános, nem eléggé egyénítő jellemvonások. A népszokás, erkölcs, vallás igen fontos, de a művelődés haladásával s népkeveredések korszakaiban igen erős változásoknak van kitéve. Ellenben a nyelv — noha kivételkép, népvegyülés által, szintén szenvedhet nagy változást — általán véve a népeknek legjellemzőbb és legszívósabb tulajdona. Látjuk pl. (egyebet ne említsek), hogy az erőszak se tudott minket elnémetesíteni, se a lengyelt eloroszosítani! Nem csoda tehát, hogy nyelvünkben látjuk nemzetiségünknek féltett kincsét és biztos pajzsát. Nem csoda, hogy nyelvünk sorsa, története és természete mindnyájunkat érdekel, hogy mindnyájan iparkodunk jól ismerni nyelvünket és jól élni vele.

Hogy a nyelvvel jól élhessünk, arra először is a jó nyelv-érzék megőrzése és ápolása szükséges. Ezt úgy érhetjük el, ha megfigyeljük az élő népnyelvet vagy legalább figyelemmel olvassuk a népköltés termékeit s a legjelesebb költők és írók műveit. A nyelvészet nyújtotta segédeszközök csak másod sorban jöhetnek tekintetbe, és általános szempontból igaza van Arany Jánosnak:

»A nyelvnek is törvényeit
széppé, jóvá mi tész:
nyelvész urak jobban *tudják*,
a költő jobban *érzi*.« (Aisthesis.)

De másutt maga Arany János figyelmeztet bennünket, hogy »óvatosak legyünk a nyelvérzékre hivatkozásban«, mert arra

se támaszkodhatik az ember teljes biztossággal: ha »a népnyelvet minden vagy minél több szójárásban nem ösmeri, egyikét vidék tájszólamának ismerete megcsalhatja«. Azonfölül a biztosabb eligazodáshoz a történeti fejlődésnek, továbbá a nyelvélet lélektani okainak ismerete is szükséges, mert csak ezekkel dönthetjük el, hogy két kifejezés közül melyik a régibb, hogy az újabbik mióta s minő okból terjedt el stb. Szóval, a nyelvművelésben, a helyes magyarság kérdéseiben tagadhatatlanul szükségünk van a nyelvészet segítségére is.

A nyelvérzékek kétségkívül igen nagy szerepe van a beszédben és írásban. A nyelvérzék teszi lehetővé, hogy magyarosan fejezzük ki a szükségessé váló új fogalmakat vagy kapcsolatokat. Akik pl. a *telefon* kezelőjét elnevezték *telefonos*-nak (*telefonos* kisasszonynak), azok érezték, hogy e két fogalom közt olyan viszony van, mint a *pósta* és *póstás*, a *ruhatár* és *ruhatáros*, a *kapu* és *kapus* között, hogy tehát ugyanilyen formát, ugyanezt az -s képzőt kell alkalmazni az új szó megalkotásában. Ez az egyöntetű eljárás, a kapcsolatosságnak vagy hasonlóságnak (analógiának) ez az érzéke uralkodó jellemvonás minden nyelvben, de legfőltűnőbb akkor, mikor egy-egy szokatlan kifejezésre vezet, pl. olyanoknál, akik még csak tanulják a nyelvet. A magyarul tanuló idegenen vagy a beszélni kezdő gyermekeken könnyen megéssik, hogy valamint a kapu gondviselőjét *kapus*-nak, szintűgy a kulcsok kezelőjét *kulcsos*-nak mondja, vagy hogy a *magasabb*, *édesebb*-féle fokozás szerint azt mondja *sokabb*, *szépebb*. Hogy ezek helyett a *nyelv* szokás, a *hagomány* miért követeli éppen a *kulcsár*, *több* és *szebb* formát, arról a nyelvérzék már nem adhat számot, csak éppen arra tanít meg, hogy így van a dolog. (Sokszor a régi alak ellenére is elterjed az analógiás új alak, p. *egy(ik)ünk*, *hármunk* helyett *egyönk*, *hármónk* a *kettönk* miatt, vagy a régi *előmbe*, *elődbe* helyett *elejém*, *elejbéd*, mert ezek most úgy viszonylanak az *elejbe* 3. szem. alakhoz, mint *belém*, *beléd*: *bele* stb.)

Vannak továbbá olyan esetek is, amelyekben nem egyezik meg az összes magyarság nyelvérzéke, hanem pl. vidékek szerint, *nyelv*járások szerint különbözik a *nyelv*szokás. Némely vidéken a nép fia is azt mondja: *eszem kenyeret*, de legtöbb vidéken megkülönbözteti pontosan s azt mondja: *eszem a kenyeret*, de: *eszek kenyeret*; s ha azt hallja, hogy *eszem kenyeret*, époly idegenszerűnek érzi, akár csak azt mondanám: *veszem kenyeret*,

e helyett: *veszek kenyeret*. A legtöbb nyelvjárás a megengedő mondatot az *is* kötőszóval így rendezi el: *ha nem tanítja is*; de vannak nagy vidékek, amelyeken ez a szórend dívik: *ha nem is tanítja*. Legtöbb eltérést a kiejtés módjában találunk: *föl és fel, pör és per, sör és ser, kocsma és korcsoma, pósta és posta* stb. Itt nyilván nem dönthet az egyéni nyelvérzék, mert hisz nem egy magyar embernek, hanem sok milliónak a nyelvszokását kell számba vennünk. Pedig sokszor hibáztattak nyelvművelőink a saját vidékük nyelvszokása szerint olyasmit, ami sok más vidéken, sőt a nemzetnek többségénél is, bevett és megszokott kifejezőmód.

Még kevésbé lehet helyes, hogy egyes nyelvtudós vagy nyelvművelő a maga okoskodása alapján szabályozza a nyelvet az egész nemzet nyelvszokása ellenére. Hazánkban az önkényes nyelvigazításnak nem egy nevezetes példája ismeretes. Kétszáz évvel ezelőtt Geleji Katona István, a leghíresebb nyelvígazító, a többi közt azt állította, hogy *Isten teremtéséről* szabad beszélni, de a *világ teremtéséről* nem, hanem csak *teremtetéséről*, mert a világ nem *teremt*, hanem *teremtetik*. Száz évvel ezelőtt azt vitatta Révai, hogy *Árpád a magyarok vezére* hibás szerkezet, mivelhogy *vezére* csak egy birtokosra mutat, tehát helyesen: *Árpád a magyarok vezérök*. Azt is vitatták, hogy *három ember* (egyesszámú főnévvel) képtelenség, a logika *három embereket* követel, vagy hogy Cicerót és Caesart nem *konzulnak*, hanem *konzuloknak* választották stb. Ismét mások szerint nem szabad azt mondani *bennünket*, *benneteket*, *nálunknál*, mert hisz akkor azt is lehetne: *rajtunkat*, *tőleteket*, *bennünkben*. — Ezek a tudós urak az általános nyelvszokást hibásnak és képtelennek tartották (mert nem felelt meg az ő egyéni logikájuk követelményeinek), ahelyett hogy iparkodtak volna kitanulni és megfejtetni magának a nyelvnek, illetőleg az e nyelven beszélő nemzetnek eszejárását. A nyelv logikáját magából a nyelvből kell elvonni s nem szabad a logika kaptafájára ráhúzni a nyelvi alakulatokat. Ezeket nem is a logika magyarázza meg, hanem részint a lélektan általános törvényei, részint a történeti fejlődés. A logikai szórszálhasogatással sokszor nem törődik a nyelv. Azt mondja p. *a két utolsó, a három első*, pedig ezt több nemzet logikusa hibáztatta, mert — azt mondja — *utolsó is, első is*, csak egy-egy lehet, tehát csak így helyes: *az utolsó kettő, az első három*. Ámde hogy beszélhetnénk p. *három közül az utolsó kettőről*? hisz ezzel akkor nem áll szemben *első kettő*! — Mindamellet se azt nem akarjuk tagadni, hogy a

nyelvszokás s a nyelvi analógiák korlátain belül jogos törekvés a logikus, világos, célszerű kifejezés megválasztása, se pedig azt, hogy minden nyelv igen sokat köszön a kiváló egyéniségeknek, az eredeti észjárású íróknak.

Legtöbbet a kétértelműség üldözésével bajlódnak a logikusok. A kétértelműség elkerülése kétségkívül igen fontos, de a legtöbb megrovásban csak képzelt kétértelműségről van szó. Azt mondják, ne mondjam *szájam* helyett *szám*, mert ez számot is jelent. De hisz a beszédbeli kapcsolat mindig eloszlatja a kétséget, s ha »a számba veszem a cukrot«, senki sem fogja úgy érteni, hogy számot vetek vele. Mások szerint hibásan írja Arany: »Nem majmolja senki olcsó fogásait«, mert a *senki* alany is, birtokos is lehet. De aki nem kákán csomót keres, az okvetetlen helyesen érti, csakúgy, mintha a költő ezt írná: nem majmolja senkinek az olcsó fogásait. Azt is mondják, hogy a tagadást jelentő igék után meg kell különböztetni a tagadó mellékmondatot az állítótól, hogy p. *tagadtam, hogy nem loptam'* = a nem-lopást tagadtam, vagyis azt állítottam, hogy loptam. De nyelvünk logikája nem törődik az ilyen körmönfont okoskodással, neki az említett kifejezés a lopás tagadása, tehát a. m. *azt mondtam, hogy nem loptam'*.

Az irodalmi nyelv (s a hatása alatt álló művelt köznyelv, vagyis a műveltek beszédmódja) némely dolgokban különbözik a népies közbeszédtől. Először is azért, mert a nyelvjárások eltérései az irodalomban természetes kiválasztás útján nagyrészt kiegyenlítődnek. Az írásban a lehető legnagyobb érthetőségre törekszünk, mert nem segít a taglejtés és a hanghordozás s mert a félreértéseket nem igazíthatjuk oly hamar helyre, mint a beszélgetésben. Azért megválasztjuk kifejezéseinket, olyan szokat és szerkezeteket használunk, amik a legtöbb nyelvjárásban egyforma alakban és jelentésben élnek (tehát tartózkodunk a vidékieség hibájától). Azonfölül a művelt ízlés és illendőség szintén többé-kevésbé választékosá teszi írásmódunkat, ez a törekvés aztán sokszor finomkodásra s mesterkéltiségre vezet. — Továbbá még azért különbözik az írás a beszédtől, mert az irodalmi hagyomány megőriz olyan kifejezéseket, amik régente a közbeszédben is divatoztak, de a mai élőbeszédben szokatlanok. Ma is írjuk még *korcsma, nyolc, föld*, mert régente így ejtették, holott a mai kiejtés *kocsma, nyóc, föld*. Azt írjuk: *nem találom kalapomat, elvesztettem fejemet*, pedig mondani névelővel szoktuk: *nem találom a kalapomat, elvesztettem a fejemet*.

Bizonyos tekintetben igazuk van tehát, akik azt mondják, hogy az irodalmi nyelvet nem a közbeszéd s különösen nem a népnyelv és a nyelvjárások mértékével kell mérni, hanem hogy az irodalmi nyelv mintegy külön nyelvjárás, melynek külön nyelvszokása s külön szabályai vannak. Valamint tehát egy-egy nyelvjárásban helyes az, amit a helyi szokás elfogadott: ép úgy helyes — elméleti szempontból — az irodalmi nyelvben is minden, amit az irodalmi szokás szentesített.

De vannak viszont olyan szempontok, amelyekből tekintve az irodalmi nyelv más megítélés alá esik. Különösen kettőt kell kiemelnünk: az egyik a mellett szól, hogy az irodalomnak több szabadsága van a nyelv használatában, mint a nyelvjárásoknak; a másik ellenkezőleg azt mutatja, hogy az irodalomban vannak olyan korlátok, amelyekkel a nyelvjárások nem törődnek. Azért kell hogy nagyobb szabadsága legyen az irodalomnak, mert sokkal több fogalomra és árnyalatra van szüksége. Fölvehet tehát a különféle nyelvjárásokból mindent, ami neki tetszik, ami céljának megfelel, amit pl. akár a művészeti stílusban, akár a tudománysszakok műnyelvében hasznosíthat. E célra új, irodalmi szókat is alkothat, sőt mivel az irodalom művelői és olvasói jobbra más irodalmi nyelveket is ismernek s értenek: az író idegen szókat és szólásokat is alkalmazhat, még olyanokat is, amik a közbeszédben s a népnyelvben szokatlanok. — Ellenben korlátozza az irodalom nyelvbéli szabadságát a nemzeti közművelődés szempontja. Az irodalom — kivált mai napság — nem csupán ama felső tízezernek készül, hanem azt akarjuk, hogy művelő, nemesítő hatása terjedjen ki az egész nemzetre, a népnek széles rétegeire. Már pedig hogy remélhetjük ezt az eredményt, ha kerüljük azt, ami a néplélekkel, a népgondolatvilágával rokon, s ha Horatiussal (*Odī profanum vulgus et arceo*) és Kazinczyval lenézzük s távol tartjuk magunktól az »értelmetlen tömeget«?

Azért újabb időben — kivált a hírlapok nagy elterjedésével s a realista és naturalista elbeszélők hatása alatt — az európai irodalmi nyelvek nagyon közeledtek a közbeszédhez. Egyébiránt ugyanez a folyamat — ha nem is olyan föltűnően, mint napjainkban — már sokszor ismétlődött az újkori irodalmakban. »A népies, közvetlen, törülmetszett elemek újra meg újra megküzdöttek az iskolaszerűséggel, a tisztán értelmi szabályozással, a műveltségnek elvontságával, még pedig ama nagy

és folyton működő hatalom ellenére, amelyre a műveltség szülte elemek is szert tettek. A nyelvnek ereje, hatalma, nagysága ennek a két szembenható elemnek a viszonyában áll, nem pusztá egyensúlyukban, nem is az egyiknek a másikon való hatalmaskodásában, hanem mindkettejük hatalmas, változatos kifejlődésében, úgy hogy mégis mindig az első, a népies, újul meg duzzadó élet-erővel.«

Az irodalmi nyelvszokásnál gyorsabban változik az élőbeszéd szokása. Maga a beszélt nyelv nemzedékről nemzedékre változik és fejlődik: »ami még tegnap rendellenesség volt, az nem egyszer szabállyá lesz s megfordítva« (Szarvas G. Nyr. 16 : 115). De néha olyan félszegen ítélik meg a nyelvi változásokat, hogy azt hiszik, ami a régiségben még nem volt meg, azt mind az írók csinálták. Azt hiszik, a *hogyan* alak a nyelvújítók alkotása, holott a népnyelvben önként fejlődött a számtalan *-an*-ragos módhatározó mintájára. Vagy hibáztatják a birtokos személyragoknak *apjuk*, *kertjük* alakját, mert régibb íróink nem igen ismerik; pedig ma az országnak középső nyelvjárásai-
ban, tehát azokban, amelyeknek legnagyobb hatásuk van az irodalomra, az *apjok*, *kertjök*-féle kiejtést már alig lehet hallani. — Ami aztán a nyelvjárásoknak legnagyobb részében vagy pedig az egész nyelvterületen elavult, annak szükség nélkül való alkalmazása époly hiba (az érthetőségnek is könnyen árthat), mint a vidékiesség, a tájszók fölösleges használata. Van egy nyelv-művelőnk, aki minden fejlődést tagadva azt hirdeti, hogy a népnyelv a »régiséggel egyazon« nyelv, s a régiséget utánózva így ír: »*Mely* dráma tombolhat e szívben!« Mely furcsa beszéd a 20. században! Régi nyelvünkben ez kétértelmű névmás volt: egyszer azt jelentette, hogy *melyik* dráma, másszor azt, hogy *milyen* dráma. Újabb nyelvünk, még pedig a régiséggel nem azonos népnyelv a *melyből* egy csekélyke hangváltozással *milyet* teremtett, a tulajdonságra mutató *ily* hatása alatt, s ezzel egy új, tulajdonságot jelentő névmást alkotott. — Ugyanaz az író *mindenki* helyett a régi latinos *mindenek* formát alkalmazza. Hunfalvy Pál a *monnót* és *külömbfélé*t akarta föltámasztani a mai *mind a kettő* és *különféle* helyett. Szarvas Gábor lehetségesnek tartotta, hogy *,egy sem'* helyett a latin *nullus* s a német *kein* fordítására forgalomba hozhatnánk kódexeinkből a *semegy* szót, pedig hisz éppen ebből lett a mai *egy-sem*! Hunfalvy és Szarvas föl akarták támasztani az igeidők elavult használatát, holott nyelvünk a régi

különbségek kifejezésére, amennyiben kifejezi, új eszközöket teremtett. De legnagyobb baj volt az ikes ragozás fölélesztése, mert teljesen fölösleges és haszontalan különbséget támasztott az iskolai irodalmi nyelv s a magyar nép legnagyobb részének nyelve között. Helytelen eljárás (s a történelmi fejlődésnek félreismerésén alapszik) a mai nyelv szabályait a mai nyelven kívül keresni s a régiséget állítani föl a mai nyelv követendő mintájául.

Az előbeszéddel szemben leginkább ragaszkodnak a hagyományhoz a tekintély szentesítette stílusfajok, p. az egyház nyelve: *dicsértessék e helyett: dicsérjük; mi atyánk, ki vagy a mennyekben e h. atyánk, ki a mennyben vagy v. inkább: mennyei atyánk!* Leginkább a hivatalos nyelv marad el minden nemzetnél a nyelvnek természetes fejlődésétől, de talán sehol sem zárkózott el a nemzeti nyelvnek friss áramlatától annyira, mint minálunk. Közjegyzői okirat, bünyefenyítő ítélet, kormányrendelet és hatósági hirdetés — mind abban a rég megrögzött hibában szenved, hogy mindent egy mondatba gyömöszöl s ezzel az olvasóra azt a súlyos terhet rója, hogy a dolognak velejét külön tudományos expedícióval kell megkeresnie. S ez a »kuriális stílus« különben is tele van érthetetlen, szokatlan kifejezésekkel, latinos és németes szó-lásokkal. Aki hivatalos iratot fogalmaz, rendszerint elhallgattatja előbb a nyelvérzékét s annak a babonának hódol, hogy a hivatalos, komoly, méltóságos írásmód nem tűrheti meg a közönséges beszéd természetes, egyszerű, világos szavait. Olvastunk már ilyen rendőrségi hirdetést: »A kapitányság által az elveszett kutya létrehozójának hivatalosan öt forint jutalom biztosítottik.« S ha bíróság előtt kellene megvallanom, hogy volt nekem egy daruszőrű paripám, de eladta a szegedi kapitány, okvetetlenül így vennék jegyzőkönyvbe: Tanu beigazolja, miszerint egy daruszőrű paripával bírt, amely azonban a szeged-városi rendőr-kapitány intézkedéséből kifolyólag árlejtésen a legtöbbet ígérőnek eladatott. — A m. kir. honvédségnek első dolga, hogy a regrutának megrontja a magyarságát, mert őt magát megteszik *újoncnak*, a kaszárnyát *laktanyának*, az ebédlőt *étkezdének*, az abrakot *lótápnak* és így tovább. A katonai dolgok elméletére pedig valami érthetetlen nyelven akarják megtanítani:

»A löveg csőfuratjából kiinduló lövedék röppályája ívonalban halad, és éppen ezért a lövésznek ismernie kell a löszeren levő irányzó alkalmazásának módját. Ilyen irányzó készülék nélkül ma már egyetlen gyútús löszer sem létezik. Gyútús löszernek nevezetik pedig

azért, mert a lövedék hüvelyének hátsó részében elhelyezett gyúanyag a gyúszög ütése által lobbantatik lánggra.«

Mintha csak szántszándékkal akarnák elbutítani a magyar legényt, hogy válságos időkben mentül kevesebb hasznát vegye értelmének.

Törvényeink magyarosságra is csak a nagy egyházpolitikai törvényhozás óta fordítanak gondot (azóta is csak az igazságügyiekére), de a rengeteg sok törvényünkben fölgyült irott malaszt legnagyobb részben rosszul van megírva, magyartalanul és zavarosan van fogalmazva. Azért is okoznak maguk a törvények annyi bajt a közigazgatásban s annyi csűrés-csavarást a törvénykezésben. — Az is elszomorító dolog, ha a külföldi fejlődési iratokkal és beszédekkel összevetjük a mieinket. A német császár s az osztrák császár nyilatkozatai az ünnepi alkalmakhoz méltók, lelkesítőek és szívhez szólók. A magyar királynak az ő íródeákjai többnyire lapos, száraz és magyartalan mondatzörnyetegeket fogalmaznak és nem is sejtik, mennyit vétenek ezzel a nemzet és királya ellen.

Nyelvművelésünknek legtöbbször az idegenszerű kifejezésekkel gyült meg a baja. A régi latinosságok — mióta nem beszélünk s nem írunk latinul — jobbra el-eltünedeztek (bár a klasszikusoknak kivált régibb magyar fordításaiiban csakúgy hemzsegnek). Annál jobban elszaporodtak a németességek, kivált a németiségnek a 18. század óta elhatalmasodott politikai és irodalmi hatása miatt. Olyan erős volt a német hatás, a mindennapi élőszóbeli közlekedés által is, hogy számos német kifejezés utánzata általánosan elterjedt és meghonosult. Ilyenek p. *használ vmít, jól v. rosszul érzi magát, jót áll, divatba jön, divatba hoz, kezére jár, az újjából szopta, lármát üt, bögőnek nézi az eget, iszik a medve bőrére, az orrára köt vmít*, és sok más (l. Elévült hibák és látszólagos hibák, Nyr. 28:193). A széppróza és a költői nyelv képes kifejezéseket vett át nagy számmal: *beváltja szavát, bezárja a vitát, fátyolt vet a multra, lándzsát tör vkiért, pálcát tör vki fölött, szőnyegre hoz*, és még igen sok mást. (Arany J. még ezeket is védi trópus címén: *életbe hí, szíve fenekén, hosszú képet csinál*). — Azonban nem is idegen eredetű minden, ami annak látszik. Vannak p. olyan képes kifejezések, amelyek a legegyszerűbb életviszonyokból, mindennapi tapasztalatokból folynak s azért könnyen egyezhetnek nemcsak egymással érintkező, hanem

egymástól távolosó nyelvekben is; p. *fület hegyezi* (a kutya, ném. is: *die Ohren spitzen*), *kerülgeti mint a macska a forró kását* (így németül s franciául is), *reszket mint a nyárfalevél, üres szalmát csépel, hálóba csal v. behálóz vkit, rossz bőrben van stb. Elföldelni* (*beerdigen*) miért volna németes, holott szakasztott olyan képzés, mint *elhantolni*? Miért volna hiba *eltekinteni vmitől*, mikor egészen természetes s a népnél is járatos kifejezések: *valahonnan eltekint, elnéz vhonnan*? — De az ilyen ötletszerű megrovásokkal a nyelvművelésben minden lépten-nyomon találkozunk. Az emberek gondolkodás nélkül elfogadják és tovább adják. Ilyen dolgokban — amilyen a nyelvművelés és nyelvtanítás — ahol féllábbal tudományos, féllábbal gyakorlati téren állunk, mindig a műkedvelők ítélnek legbátrabban s ezzel nagyon megnehezítik a vitás kérdéseknek elfogulatlan vizsgálatát.*

*

Három évtizeden át üldözte immár a Magyar Nyelvőr a nyelvünk szelleme ellen elkövetett vétségeket. Szarvas Gábor és társai az ostromozó bírálókat, a kegyetlen gúny hangján szólottak az első évtizedben, mikor az állapotot tűrhetetlennek, de még a nyelvújítás minden hibáját helyrehozhatónak hitték.** Később, talán azért is, mert a folyton nagy hangon való kárhoztatás a bírálókat elcsépeelt förmedvényekké tette volna, higgadtabban rostálgatták a magyartalanságokat, — sőt utolsó éveiben maga Szarvas Gábor is ritkábban, inkább csak tiltakozását ismételve, foglalkozott velük, úgyhogy az új szerkesztőnek mintegy újonnan kellett megnyitni a »nyelvkórházat« a gyógyító »nyelvkezelés« folytatására (25:36). Azóta e kezelést vállvetve és lankadatlanul folytatjuk.

Szükségesnek látom immár, hogy a sok rostálgatás, harmincéves megfigyelés eredményeképp összefoglaljam a nyelvhelyesség kérdéseire nézve a legfontosabb tudnivalókat — tájékoztatul azoknak, akik régebbi vitáinkat s fejtegetéseinket nem olvashatták, s azoknak, akik gyakrabban fölmerülő kétségeikre rövid, gyorsan

* Azok a műkedvelők vádolják p. ennek a könyvnek a szerzőjét túlságos engedékenységgel. Cáfolatnak legjobb lesz, ha éppen az ő írásaikból is idézzünk megrovásra méltó magyartalan kifejezéseket, mert evvel legjobban megmutathatjuk, hogy szigorúbbak vagyunk náluknál.

** Ebben a vérmes hangulatban keletkezett e könyv szerzőjének ifjúkori kísérlete: *Antibarbarus*, 1879.

áttekinthető választ kívánnak. Az avatottak észre fogják venni, hogy az eddig megróttakon kívül számos újonnan megfigyelt magyartalanságot is felsorolok. Megjegyzem, hogy nem csak a pozitív hibákat említem, hanem hogy úgy mondjam a negatív hibákat is, mikor t. i. egy-egy magyaros kifejezést elhanyagol s elhagy az újabb irodalmi szokás.

Kezdjük a helyes mondszerkesztés szabályaival, mert hisz ez a legfontosabb! Sokszor idézték már Arany János nyilatkozatát, tartsuk mi is szemünk előtt:

»Egyes szavak csupán levelei, vékony ágai a nyelv törzsökének, azok rombolása könnyebben pótolható: de a szókötési formák azon nemesb ereket, csatornákat képezik, melyekben a fa éltető nedve kereng: dőlnek fel, — és a fa nem lesz többé!« (Próz.¹ 375.)

HELYES MONDATSZERKESZTÉS.

A mondatok szerkesztésében nyelvünk az egyszerűséget és világosságot kedveli. Mondatai rendesen vagy egyszerű mondatok, vagy ha összetettek, csak két-három mondat kapcsolatából állanak, s ezek többnyire úgy helyezkednek el, hogy az egyes mondatok nem szakadnak két kisebb részre. A hosszadalmas, bonyolult körmondat s kivált a mondatoknak egymásba való ékelése irodalmunkban a latin és német stílus hatása alatt terjedt el, de utánzást nem érdemel; újabb, magyarosabb íróink nem is utánozzák, csak még a hivatalos írásmód, a törvényhozás és törvénykezés nyelve nem tud tőle szabadulni. Különben nemcsak a magyar, hanem a többi újkori irodalom stílusa is mindinkább eltávolzik a latin irodalom szónokias mondatszerkesztésétől. De azért egyszerűbb stílusunk (helyesen jegyezték meg) nem jelenti logikánk alábbvalóságát, mert hiszen sokszor az ókoriaknál bonyolultabb és elvontabb gondolatokról is szólunk. Csakhogy mi nem okoskodásunknak egész láncolatát akarjuk szemléltetni s mintegy olvasónkkal is élveztetni, hanem a gondolatnak velejét akarjuk csak közölni, amit az olvasóra nézve legszükségesebbnek s leghasznosabbnak tartunk. Az újabb stílus megértése tehát kevesebb gondolkodó erőt követel, s ez főképp azért szükséges, mert ma jobbra nagy közönségnek, sokszor az egész népnek írunk. »A mai stílus iránya annak a demokráciának egyik fontos mozzanata, amely korunkat jellemzi, amely annyira elűtő az ókori demokráciától, mert nem az embereknek egyenlő képességein alapul, hanem egyenlő boldogításukon!« — A bonyolult szerkesztés fonákosságait példákon is be fogjuk mutatni, különösen a melléknévi mondatok tárgyalásában.

Viszont mostanában némelyek túlozzák az egyszerű szerkesztést s mesterkélve utánozzák a franciás szaggatott stí-

lust (*style coupé*). Így írnak p. »Az iskolának éltem. A tudománynak. S a népnek.« Vagy: »Kedveljük a franciákat az irodalomban. A színpadon. A képírásban. S a szobrászatban.«

I. Az egyszerű mondat.

A) Az egyszerű mondatnak fajtái.

Minden egyszerű mondat vagy jelentő vagy kívánó vagy kérdő, mert vagy kijelentést vagy kívánságot vagy kérdést fejez ki. Mindezekben az esetekben föltétlen vagy föltétes, állító vagy tagadó lehet a mondat.

A föltétlen kijelentés formája az igének jelentő módja (*írok, írsz, ír*), a föltétesé a föltétes mód (*írnék, írnál, írna*). Amaz a föltétlen állított, valóban megtörténő cselekvést, a tényt jelenti, emez pedig a föltétesen állított, tehát a bizonytalan s még többször a csakugyan meg nem történő cselekvést fejezi ki: *Barátom segítsége nélkül szégyent vallanék* (de valószínűségben nem vallok). Bizonytalanságot, kételkedést fejez ki a nép az ilyen mondatokban: *Ez volna már az a keresztút* (amerre igazítottak bennünket). *Na, ezt elvégeztük volna valahogy. Most tehát célnál volnánk.* Ez nem németes, csak véletlen egyezés a német nyelvszokással (*da wären wir nun am Ziel* stb.). Ellenben óvakodni kell attól a hírlapjainkban föl-fölbukkanó németességtől, hogy a másokra való hivatkozást föltétes móddal fejezik ki. Példák:

† »A Presse értesülése szerint az ellenség megadta volna magát...« (*die P. erfährt, der Feind hätte sich... ergeben*): megadta magát. — † »Szélütés érte, mint hiszik ama sürgöny olvasása után, melyet a Journal des Débats közölt. Fia is a Nisus utasai közt lett volna«: e szerint fia is a N. utasai közt volt. — † »Biztos hírek szerint a katasztrófában az orosz kormány részes volt. Az oroszok.. kezét nyújtottak volna ezen véres jelenetek véghezviteléhez«: s az oroszok segédkeztek e véres jelenetekben. — † »A Libre Parole szerint az orvosok már megállapították Reinach báró halálának okát. R. akonitinnal mérgezte volna meg magát.«

Még sértőbb az, hogy a budapesti beszédmód az ilyen esetekben a német *soll*-t utánozva, fölszólító móddal is él: † »Az új színdarab pazar legyen« (*das neue Stück soll vorzüglich sein*):

† A kereszt azt jelenti, hogy az utána következő kifejezés magyartalan. A kettőspont után aztán a javítás következik.

az új sz., úgy hallok (v. azt mondják), igen jó. † *Az apja nagyon gazdag legyen*: gazdagnak mondják. — Székelyes a föltétes mód-
nak ilyen formával helyettesítése: *mindjárt a vízbe bukom vala*
e h. buktam volna; *azt tevém lesz* e h. azt tettem volna. A föl-
tétélező összetett mondatoknál fogjuk látni, hogy a sok volnát
elkerülhetjük a jelentő mód alkalmazásával. — Sohasem élt a
magyar beszéd evvel a mesterkélt nyelvújítaskori formával: *milyen
más leendett az!* e h. milyen más lett volna az!

A kívánó mondat ha föltétlen kívánást fejez ki, föl-
szólító mondat (parancsoló, kérő, engedelemkérő), p. *írj!* ha
pedig föltétes, akkor óhajtónak mondjuk, p. *bár írna!* Emezt
majd mindig egy-egy óhajtó indulatszó kíséri: *bárcsak megjönne!*
vajha látnám! (ha)csak szóltam volna neki! Sajátos magyaros
óhajtó alak a következő: *ehetném, ihatnám, alhatnám*, a 2. személy
p. *úgy-e ehetnél*, a 3. *ehetnék*. Mivel ez a három ige fordul elő
legtöbbször, a többi is követi ilyenkor ezeknek az ikes ragozását:
mulathatnám, táncolhatnám, 3. szem. *táncolhatnék* stb. A 3.
személy alakját a nép főnév gyanánt is használja, birtokos személy-
ragokkal: *ehetnékem volt, táncolhatnékod van* stb.

A fölszólítást a szórend változtatásával fokozhatjuk,
nyomósíthatjuk, p. *gyere el hozzám, de elgyere ám!* *megállj* erő-
sebb parancs, mint *állj meg* stb. Népiünk igen sok vidéken ked-
veli azt az érdekes parancsoló alakot, amelyet némely igének
tehető alakjából képez: *nyughass! maradhass!* stb. e h. nyugodj,
maradj békén (mintegy: ne légy nyughatatlan, legyen maradha-
tásod). — Az engedelemkérést a köz nyelvszokás szerint a
hadd indulatszóval támasztjuk meg: *hadd lássam!* (Tulajdonkép
hagyd, azaz engedd. A székelyek e nélkül is mondják: *Lássam
csak!* Várj egy kicsit, vegyem rám a zekémet!) — Németes a
fölszólító mód helyett a főnévi igenév (infinitivus), p. *leülni!*
hallgatni! *tüstént abbahagyni!* vagy táviratokban: *»kávét nem
venni;* ha vett, *azonnal eladni!*« e h. ne vegyen stb. Ilyes szer-
kezet a magyarban csak a *gyere* v. *gyertek* (menj v. menjetek)
ige hozzáértésével fordul elő: *gyerekek, aludni! vacsorálni!*

A kérdés kétféle: van olyan, amelyre igenlő vagy tagadó
választ várunk, az úgyn. eldöntendő kérdés: *eljössz?* v. *eljössz-e?*
— és van olyan, amelyben a gondolatnak egy ismeretlen részét
tudakoljuk, a kiegészítő kérdés, mindig kérdő névmással: *ki* volt
itt? *hol* voltál? *hogy* vagy? Latinos a névmásos kérdés alkalma-
zása a *van-e* kezdetű kérdés helyett, p. † *Ki az*, ki őt ellenségnak

ne tartaná? (*quis est, qui eum non hostem existimet?* Cic.): hely. *van-e*, ki ellenségnek nem tartja? † Ki az, ki e nevet nem ismeri? (*Van-e*, ki e nevet nem ismeri? így írja Petőfi.)

A vajjon kérdő szót mind a kétféle kérdésben használjuk, de az *-e* szócskát rendszeren csak a névmástalan kérdésekben, még pedig mindig az ige mellé vetve, vagy ha nincs ige, arra a helyre, ahol lehetne (p. *jó-e a leves? kész-e a ruhám?* e h. jó *van-e*, kész *van-e*, vö. jó *volt-e*, kész *lesz-e*). Vidékiesség azt mondani: *jó-e lesz? nem-e mondta?* — De magyarosan a kérdő névmás mellé is odaszegődik az *-e*, ha valakinek a kérdését ismételjük, p. Ki volt veled? *„Ki-e?”* = (azt kérde-d-e) hogy ki volt velem? — Mit fogsz most csinálni? *„Mit-e?”* = hogy mit?

Igen kedvelt rövidített kérdő szerkezet a *hátha* kezdetű, p. Szaladj át apáért! *„Hátha nincs ott?”* (tkp. hát akkor mit tegyek v. hol keressem, ha ott nincs?) Ehelyett sokszor németesen írják: *És ha nincs ott?* (*Und wenn er nicht drüben ist?*) — Így is kérdezzünk: *Hát aztán?* (németes: *és azután?*)

A névmástalan kérdésre való igenlő felelet a nép nyelvében rendszeren nem *igen*-nel történik, hanem a hangsúlyos szó ismétlésével (ha ige v. személynévmás, a szükséghez képest változó személyben), p. A lónak *adtál-e* már abrakot? *Adtam.* *Be-hordták-e* a zabot? *Be. Te voltál ott?* *Én.* — Ha névszón volt a hangsúly, a felelet mutató névmással történhetik, p. *Búzá*t vittetek a vásárra? *Azt.* A *városba* mész? *Oda.*

A tagadást a jelentő mondatokban *nem*, kívánókban *ne* jelöli! p. Nála nélkül *nem* mennék semmire; ellenben: Bár *ne* menne még el! A *sem* és *se* szócskák közt ugyanezt a különbséget teszük még az irodalmi hagyomány alapján, de az élőbeszéd országszerte a rövidebb *se* alakot teszi a *sem* helyébe is: *Én se* mentem semmire. Ilyet *se* láttam még. — A *senki, sehol*-féle tagadó névmások után ma szokottabb a *se*, (*sem*), mint a *nem*, p. *semmi*t *se* láttam e h. *semmi*t *nem* láttam. Ha a tagadó névmás külön az ige mögött következik, akkor természetesen csak *nem*-mel tagadhatjuk az igét: *nem láttam senkit.* Ilyenkor fölösleges a nyugati nyelvjárásokban a névmás után vetett *se* s a keletiekben odatoldott *is* szócska: *nem láttam senkit se* v. *nem láttam senkit is.*

Vannak szólásmódok, amelyeknek értelmét alig változtatja meg a tagadó szócska, p. *de soká nem jön az a gyerek!* (= sokáig) és: *de soká jön az a gyerek* (= sokára); *rég láttam pajtásomat* (= régen volt) és: *rég nem láttam pajtásomat* (= régóta); *majd*

elestem és majdnem elestem (a *„csaknem elestem”* mintájára). — Helytelennek látszik a tagadás első tekintetre az ilyen fölkiáltó kérdésekben: *mit v. mennyit nem adnék érte! mire rá nem visz a szükség!* De ez tkp. a. m. mi az v. mennyi az, amit ezért a nagy dologért szívesen oda nem adnék? van-e olyan nehéz v. rossz stb. dolog, amire rá nem vihet a szükség? — Legtöbb kétség támad a tagadás szükséges volta felől a függő mondatokban, de erről az összetett mondat tárgyalásában fogunk szólni.

A tiltást a *ne* szócska fejezi ki, s a tiltást is erősíthetjük sokszor a szórenddel, p. *ne menj ki!* és: *ki ne menj!* — Az óva-intést így mondjuk: *Nehogy oda elmenj!* — Érdekes a népnél s egy-egy írónál is előkerülő tagadó engedelemkérés: *Hadd ne egyek többet!*

Népies tagadás, de eredetileg kérdő szerkezet a *dehogy* kezdetű kifejezésmód (vagy csak *hoggy*, de föltétes móddal). Ez egy-egy képtelen vagy méltatlan föltevés elhárítására szolgál, p. Tudsz-e németül? *Dehogy tudok!* (v. már *hoggy tudnék?*) »Dehogy mulasztanék el valami romot megtekinteni, ha csak szerét ejthetem« (Pet. Uti rajzok). — Tagadó föltevést cáfol, tehát igazi kettős tagadás (tagadott tagadás) a *dehogy nem* és a *hoggyne*; p. Nem jössz velem? *Dehogy nem megyek!* v. *hoggyne mennék?*

B) A mondatrészek szerkesztése.

Az alany és állítmány viszonya. A mondatrészek közül legfontosabb az alany és az állítmány. Amaz legtöbbször a cselekvőt fejezi ki, emez pedig a cselekvést, tehát ige; p. *A fülemüle csattog. Dühöng a déli szél.* A főnévi s melléknévi állítmány mellett tulajdonkép a *van* ige lappang (mint más nyelvek mondják: *il est soldat, die Wiese ist grün*); ezt bizonyítják az ilyen kifejezések: Ez a gyerek *van annyi idős*, mint az enyém (nyomás állítás). Én *katona vagyok.* A fiam *katona volt* v. *voltna* stb. (Legújabb korban terjedt el az Alföld északibb részeiben a népnyelvben ez a különös szólásmód: *kész van*, de az irodalom még nem vette be. *A cipő kész van* tkp. ebből rövidült: *a cipő készen van*, még pedig ennek a vele váltakozó kifejezésnek az analógiájára: *a cipő kész.*) De más szólásokban is elmarad néha az ige, p. *Hol a könyvem? Itt a kezem! Félre innen! Le a kalapot!* (*Le a kalappal! ki vele!* stb. ezek német szólásmódok utánzásai, de már másfél-száz év óta meghonosultak.)

Az alanyt nem nevezzük meg, ha a helyzetből vagy a beszéd folyásából amúgy is világos: *Írok. Megyünk?* Hol az öcséd? [Öcsém] *elment.* Fordításokban sokszor találkozunk a személynév-mások idegenszerű alkalmazásával (*én írok, ő már jön*), napi-hírekben pedig a főnévi alany untató ismételtetésével.

Határozatlan v. általános alany van az ilyenekben is: *Harangoznak délre. Hazáját szereti az ember* (Kölcsey). *Valaki megszede a fát.* Azért más nyelvek az ilyeneket nem is cselekvő, hanem szenvedő mondat szerkesztéssel fejezik ki (*es wird gelüftet, der Baum wurde geplündert*) s magyarul is mondták valaha: *a fa megszedetett, a tolvaj bezáratik.* A mai magyar beszédben ez a kifejezőmód egészen divatját múlta (az ismeretes katedrai bölcsesség szerint: a *-tatik tetik* a magyarban nem használtatik), csakis egy pár állandó szólás maradt fenn írmagnak: *születik, dicsértessék, méltóztassék, tisztelettel viseltetik, bennfoglaltatik, megkívántatik.* Régi íróink a latin nyelv hatása miatt használták oly sűrűen a szenvedőt s a régiségből örökölte hivatalos nyelvünk, a törvényhozás, törvénykezés és közigazgatás nyelve az ilyen szó-lásformákat: *végeztetett, tudomásul vétetik, azután a jegyzőkönyv hitelesítettik.** De ezek is már csak a papiroson tengetik életüket; élőszóval mindenki így mondja: *azt végezték* (vagy *a bíróság azt végezte*), *tudomásul vették* (vagy *az ülés tudomásul vette*), *aztán a jegyzőkönyvet hitelesítették.* — Újabban, kivált a dunántúli városokban, részben német hatás alatt, egy új szenvedő igealak terjedt el, de a jó magyar stílus nem vette be: *az lett végezve, a jegyzőkönyv hitelesítve lett, a maradék potom áron lesz eladva.* Hevenyészett asztal lett terítve (Jókai) stb.

A szenvedő alakot amennyire lehet kerülnünk kell, mert a mai élő nyelv szokással ellenkezik, s a legtöbb esetben könnyen is elkerülhetjük. 1. Legbántóbb akkor, ha a cselekvésnek alanyát is ismerjük, mert hisz akkor a cselekvés alanyát

* Furcsa az ilyen kettős szenvedő: »A miniszter lakosztályához két szoba *csatoltatni terveztetik*« Nyr. 14:79, e h. két szobát akarnak csatolni. »Az ellenszolgáltatás csak jövőben *ígértetik adatni*« 25:225. »Egész osztályok *igyekeztetnek* itt pellengérré *állítatni*«. (Tisza K. besz. A Hon 16:306. sz.) De legbotrányosabb németesség, ha a szenvedő igéhez semmiféle alanyt nem érthetni hozzá, p. »Levelekre díjtalanul *válaszoltatik*« = *es wird geantwortet.* »A vászon valódiságáért *kezeskedtetik*« = *es wird garantiert.* 1895-ben a budai szinkörben ilyen tréfás dalt énekeltek: »És Bánffy büszkén jön haza, és *örültetik általa*.« Bánffy Dezső báró t. i. országgyűlési beszédeiben pazarul alkalmazta a szenvedő igéket.

tehetjük a mondatban is alannyá. P. »Az alleluja a zsidóktól a keresztények által is átvétetett:« Az alleluját a keresztények is átvették a zsidóktól. »Ferenc József híd. Létesített.. Baross G. keresk. miniszter által.: F. J. híd. Építtette.. B. G. k. miniszter. »Meg lettem előzve a t. előttem szóló által: megelőzőtt a t. előttem szóló. — 2. Sokszor a cselekvésnek alanyává tehetünk valamely elvont fogalmat, mely tkp. eszköze a cselekvésnek: »Ha vkinek halála büntett v. vétség által okoztatott:« Ha vkinek büntett v. vétség okozta halálát. — 3. A tehető ige szenvedőjét a *lehet* igével *lehet helyettesíteni* v. a tehető ige infinitivusával *helyettesíthetni* (e h. *helyettesíttethetik*). — 4. Ha a szenvedő mondat vmi kötelező rendelkezést foglal magában, ezt a *kell* igével fejezhetjük ki: »Az elfogatási parancs írásban adatik ki:« Az elfogató parancsot írásban kell kiadni. — 5. Más nyelvek szenvedő szerkezete helyett gyakran legmagyarosabb a többes 3. személy (a határozatlan alany kifejezésére): »A miniszter megengedheti, hogy a tárgyalás más helyen is megtartassék:« A m. azt is megengedheti, hogy a tárgyalást más helyen tartsák meg. — 6. Igen sokszor élhetünk evvel a szenvedőhöz igen közel álló körülírással: *írva van, írva volt*. P. »Ha a lemondás a jegyzőkönyvbe föl nem vétetik, a vallomás semmis:« Ha a l. a jbe föl nincs véve... »Ha a kihallgatásra tolmács alkalmaztatott:« Ha tolmács van v. volt alkalmazva (aszerint, amint alkalmazása még tart v. már megszűnt; tehát megkülönböztetünk két oly viszonyt, mely a kétértelmű *alkalmaztatott*-ban eldöntetlen marad). — 7. Nyelvünk sokszor a visszaható igéket alkalmazza a szenvedő értelmében, p. *fölszívódik = fölszívatik, épül = építtetik, bünhödik = büntettetik* stb. »A kihallgatás akként vezetendő, hogy a tanu egyszernél többször ne kényszeríttessék megjelenni:« ne kényszerüljön mj. »Ha a házkutatás alkalmával más büntetendő cselekményre mutató tárgy találtatik:« találkozik. — 8. Sokszor más körülírást v. rokonértelmű kifejezést alkalmazhatni. P. »Kivétetik a vádtanács végzése:« kivétel a vt. v., v. kiv. alá esik. »Vizsgálati fogság helyett előzetes letartóztatás rendeltetik el:« el. letartóztatásnak van helye. »Ha vkinek halála büntett által okoztatott:« történt. »A tárgyalás bizonyítékok fölvétele nélkül tartatott:« folyt le. »Eladatott ezer métermázsa buza:« elkelt. † Kéretik az ajtót betenni: tessék az ajtót betenni. — 9. Ha mellékmondatban van a szenvedő ige, néha a két mondatnak összevonásával kerülhetjük el. P. »Miután a közönség kizáratott, a további tárgyalás közzététele tilos:«

A közönség kizárása után a tov. t. k. t. Sőt két-két független mondatot is összevonhatunk így; p. »A jegyzőkönyv hitelesítettik. Az elnök előterjeszti a kérvényeket«: A jk. hitelesítése után az elnök..

Szóegyeztetés. Általános szabály, hogy az alany és állítmány megegyezik számban és személyben; de néha kétség támad, kivált a számbeli egyeztetés dolgában: *Nézzén* Istent kegyelmek (Arany) vagy *nézzenek* Istent kegyelmek; méltóságtok *látja* v. *látják*. Az első a forma szerinti egyeztetés, mert *kegyelmek* és *méltóságtok* forma szerint egyszámú alany, olyan mint *figyelmek* v. *szépségtok* (nem *kegyelmeitek*, *méltóságaitok*). A második ellenben értelem szerinti egyeztetés, mert hiszen *kegyelmek* és *méltóságtok* mégis csak több cselekvő személyt jelez. — Szintén lehetséges az értelem szerint többesszámú állítmány, ha két vagy több egyszámú alanyra vonatkozik: *öcsém és hugom már elmentek*; *Demosthenes és Cícero voltak a leghíresebb szónokok*. De a magyaros nyelvszokás ilyenkor inkább az egyest kedveli: az *öcsém* s a *hugom* már *elment*; D. és C. *volt a leghíresebb két szónok*; az élelmiszerek ára s a lakások bére nagyon *emelkedett* (nem: *emelkedtek*); X és neje szívesen *látja* ebédre (nem: *látják*). Ezt jól meg kell jegyeznünk azért, mert például fordítás közben a német, francia, latin nyelvszokás itt többnyire a többesszám használatára csábít. — Viszont nem helytelen, sőt kedvelt népies szerkezet a következő: »Utasok vagyunk a nénikém-mel« (Mikszáth), t. i. mi ketten, én a nénikémmel. Sőt: »Mi a társammal itt maradunk rabságban helyetted« (Mikes) e h. mi ketten, én a társammal. — Néha megesik, hogy gyűjtő fogalmat többes számú főnévvel kötünk össze vagy viszont egy-egy többes sz. névszó (kivált könyvcímekben v. színdarab címében) mint egységes tárgy szerepel. Ilyenkor különféle értelem szerinti szerkezetek támadnak, s ezek a fogalmazásban elég kényelmetlenek. Példák:

A *vándálok* harcias *nép voltak*. — »Jó költők lényeges államszükség voltak« (Lehr-Curtius: Gör. tört. 5:72). — »Azonban a halak és madarak, a rákok, partok és mélységek még nem a Balaton.« (Eötvös K.) — A Proletárok olyan darab.. (Sőt: »Csiky Proletárok-ja«, Beöthy Zs. e h. Csiky Proletárjai.) A Gyurkovics leányok minden könyvkereskedésben kapható. A Fővárosi Lapok azt írta....

Az ilyeneket, noha nem éppen hibásak, jobb amennyire lehet elkerülni, s p. azt mondani: a vándál nép igen harcias volt; a jó költő jelentékeny állami szükséglet volt; a Gy. leányokat minden könyvesboltban megkaphatni stb. Minden esetre

ügyetlen s ízléstelen a fogalmazás, ha az egyes és többes alakot tarkán váltogatjuk, mikor az egész mondat elejétől végig egy és ugyanazon alanyra vonatkozik; p. † »*Őseink kemény, verekedő nép voltak*; ha békében *volt* az ellenséggel, egymást *ütögették* agyon« — e h. kemény *nép volt* a hajdani magyar; ha békében *volt* az ellenséggel, egymást *ütögette* agyon.

Az állítmány s a tárgy viszonya. A mondat tárgya azt nevezi meg, *akit* vagy *amit* közvetetlen érint, *akire* vagy *amire* irányul a cselekvés: *Üzik az ellent.* Meggyújtom *a fát.* Megfaragják *a márványt.* Ezt a kerek *erdőt* járom én. Abba-hagyja *a sírást.* — De a tárgy nemcsak ilyen iránytárgy lehet, hanem eredménytárgy is, vagyis olyasmi, ami egyúttal eredménye a cselekvésnek: *Tűzet* gyújtok a fával. *Szobrot* faragnak a márványból. Járom *a csárdást.* Elkezd *a sírást.* — Az eredménytárgyak közül a legnevezetesebb a *-ni-képzős* igenév: *elkezd sírni*; szeretnék *szántani.* Az igenévnek magának ismét lehet tárgya: szeretnék *hat ökröt hajtani.* — Ellenben nem mondat-tárgy az igenév az ilyen szólásokban: *hagyta sírni* a gyereket, *borulni látom* az eget; mert ez nem annyit jelent, hogy a sírást hagyta s a borulást látom, hanem mintegy: sírásban vagy sírva hagyta a gyereket, borulásban látom az eget. Ilyen szerkezetet csak a *hagy, enged, lát, hall, érez* igékkel használunk (ügynevezett *accusativus cum infinitivo*). — Sült németeség ez: *kérem az ajtót betenni, kérem öcsémet értesíteni, kérem őket a szavazók jegyzékébe fölvenni* v. *fölvétetni*, vagy éppen: *kéretik az ajtót betenni!* Helyesen: *tessék az ajtót betenni! tessék vagy szíveskedjék vagy kérem, tessék öcsémet értesíteni.* Németesek továbbá az ilyenek: *Eltökéltem mindent jóvá tenni. Elhatározta kilépni az egyesületből. Nem látom szükségesnek bocsánatát kérni.* Ezekben magyarosan tárgyi mellékmondat kell: *eltökéltem, hogy mindent jóvá teszek* stb.

Vannak igék, amelyeket rendszerint tárggyal, s mások, amiket rendszeren tárgy nélkül használunk (tárgyas v. tranzitív és tárgyatlan v. intranszitiv igék). De ezek közt nincs szigorú határ, s a legtöbb tárgyatlan igét lehet bizonyos szólásokban tárggyal összekötni; p. jár — *járja a tengert, járja a táncot* stb., *úszik — átússza a Dunát, vetkőzik — levetkőzi sajátosságait, él — éli világát, élt harminc esztendőt* stb. A költői szabadság a közszokáson túlmegy, de nem hibáztathatjuk az ilyenekért: Megbűnhődte már e nép a múltat s jövődöt (Kölcsey; vö. megszenvedte, megsínylette, megfizette). Vérem hatja szűzek árnya

fordulatja (Arany). — Néha azonban más nyelveket utánoznak. Rég meghonosult latinos szerkezet: *Istent félni* (istenfélő stb.). De idegenszerűek ezek: *megkegyelmez vkit* = *jemanden begnadigen*, e h. megkegyelmez vkinek; *lekési a vonatot* = *den Zug versäumen*, e h. lekésik a vonatról; *megválaszolja a levelet*.

Máskor tárgyas igéket használunk tárgy nélkül, p. *nem látok, etetünk, megebédeltünk* stb. És nem helytelen p. ez sem: *éljeneztek neki* e h. *éljenezték* (vö. *tapsoltak, örültek, kiabáltak neki*).

Néha hibásan mást alkalmaznak tárggyal, mint amit kellene; p. *Kérem engem* megérkezése idejéről *tudatni* e h. *tessék velem m. idejét* *tudatni* (v. *engem... értesíteni*). *Nem irigyeljük a bécsieket* ezért a polgármesterért (*wir beneiden die Wiener nicht um diesen Bürgermeister*) e h. *nem irigyeljük a bécsiektől ezt a polgármestert*.

A tárgyas igeragozás a magyarnak egyik legjellemzőbb tulajdonsága s a magyarul tanuló idegennek legnehezebb főadata. Ha azt mondjuk: *kér-l-ek, vár-já-tok*, itt az alanyi személyrag előtt van még egy személyrag, mely a mondat tárgyát jelzi: az *l* második személyűt (= téged), a *já* 3. személyűt (őt vagy azt stb.). A francia és a német a mi tárgyas igealakunkat három szóval fejezi ki: *je te prie, ihr erwartet ihn*. A 3. személyű tárgyra teljes ragozásunk van: *várom* (én őt), *várod* (te őt), *várja* (ő őt) stb. Ezt a ragozást akkor használjuk, ha a cselekvésnek határozott 3. személyű tárgya van, például *várom* (őt vagy azt), *várom Kálmánt*, *várom a levelet*; ellenben tárgy nélkül vagy határozatlan tárggyal: *várok, várok valakit, levelet várok*. — Eltéérést, ingadozást ritkán találunk. P. ahelyett hogy *szeretek sétálni* a székelő azt mondja: *szeretem sétálni* (mintegy: szeretem a sétálást). Ahelyett hogy *négy közül két ökrömet ellopták* a nép inkább azt mondja: *két ökrömet elloptak* (ellenben határozott tárgyas alakkal: *ellopták a négy ökrömet* = mind a négyet). Petőfinek három arcképét *ismerek* a. m. arcképei közül hármát; Petőfinek három arcképét *ismerem* = ismerem a három arcképét, mind a három fennmaradt képet. — Hajdanában nem volt nyelvünknek határozott névelője, abból a korból maradt fenn névelő nélkül némely kifejezés régi népdalokban, gyermekversekben és ritmusos közmondásokban, sőt néha ez a régiesség újabb költőknél is előfordul. P. *Szegény embert* az ág is *húzza* = a szegény embert. (Közm.) *Bort megissza* magyar ember = a bort (Vör. Fóti dal). — Magyarosan így mondjuk: *kettőtöket láttalak*

(nem láttam), *mindnyájunkat hittak* (nem *hítták*), mert ezek nem 3. személyű tárgyak, hanem az egyik 2. személy, a. m. titeket-ketten, a másik 1. személy, mintegy minket-mindnyájan. — A *mindent* magát s a vele jelzett határozatlan főnevet tárgyatlan igealakokkal kötjük össze, p. *mindent tudok, minden jó embert szeressünk* (ellenben névelővel vagy birt. személyraggal: *mind a jó embereket szeressük, minden jó emberünket szeressük*). Hibásak tehát az ilyenek: »Minden néptanítót megilleti a 800 k.« »Minden egyest a hatalom türhetetlensége bántja!« (Ellenben csak így helyes: *valamennyit megilleti v. bántja.*) — A következő szerkezetek is szokatlanok és nem érdemes őket utánózni, noha már 300 év óta előkerülnek egyes íróknál és részben a népnél is: az ellenzék *a kormányt törekedte megbuktatni* (törekedett v. akarta); *bátorkodlak meghíni* holnapra ebédre (engedd hogy meghíjalak, v. inkább: szívesen látlak). — Sokszor meddő vita folyik, vajjon egy-egy mondatszerkezetben tárgyas alak kell-e v. tárgyatlan, holott az egész szerkezet hibás (latinós v. németes) és magát a tárgyat kell megváltoztatni v. elhagyni; p. Nyugtatvány száz koronáról, *amely összeget* köszönettel *fölvettünk v. fölvettük* (helyesen: ezt az összeget fölvettük; vagy: »Nyugtatvány. Száz koronát fölvet-tünk.«) Érdekes távirat jött az amerikai magyaroktól a Nemzeti szövetséghez, *amely táviratot* a B.H. — *közl v. közli?* (pedig az egész *amely táviratot* nem kell, hanem csak: a B.H. közli). — Az *írnők, kérnők* alak csak Erdélyben maradt fenn az élő beszédben; a többi magyarság e helyett ma azt mondja: *megírnánk a levelet, visszakérnénk a pénzt*. Ezt a formát tehát írásban is bátran alkalmazhatjuk határozott tárgy mellett.

Helyhatározók és időhatározók. Sokszor kétség támad a helységnevek használatára nézve, mert háromféle helyraggal mondjuk őket: 1. *Debrecenben, Debrecenből, Debrecenbe*, 2. *Váradon, Váradról, Váradra*, 3. *Kolozsvárt, Győrött* (-ról ről és -ra re, de a hová kérdésre így is: *Kolozsvárrá, Győrré*). Minden egyes helység nevét következetesen az egyik vagy a másik raggal mondják. Itt csak a főbb szabályokat említjük. A -tt -t rag és párja a -vá vé ma már elég ritka, inkább csak egyes -vár és -hely végű összetételek mellett dívik: *Kolozsvárt, Marosvásárhelyt* (de -helyre, székelyesen -helyré), *Győrött, Pécssett*. Az -a e ó ö végűek többnyire -n ről ra ragot vesznek föl: *Budán, Bánrévén, Makón, Lőcsén* stb. Az m n ny végűek -ban ben-nel járnak: *Komáromban, Bazinban, Pozsonyban*. A többi mássalhangzó-végű nagyobb-

részt *-n* raggal szokásos: *Nagymaroson, Ipolyságon, Pécelen, Keszthelyen, Keresztúron, Rátóton* stb. De az *l ly r t* végűek ingadoznak, vö. *Titelben, Nagykarolyban, Nagyszombatban* (nagyszombaton időhatározó). A külföldi helységnevek mindig *-ben*-nel: *Bécsben, Párizsban, Lipcsében, Velencében* *-ből* *-be* (ellenben a fehérmegyei *Velencén, -ről, -re*). Régente a várat és a várost különböztették meg *-ben* és *-n* raggal: *Budában* = benn a városban, *Budán* = a városban. Néhol a megye és a székváros nevét különböztetjük meg ilyen módon: *Nyitrában, de Nyitrán, Csongrádban, de Csongrádon* stb.

A német *an* előszócska részint a *-nál* *nél*, részint az *-n* ragnak felel meg: *an der Tafel* az asztalnál, *an der Wand* a falon stb. Azért a kettőt összezavarják, úgyhogy lapjainkban ilyen furcsaságokat olvashatunk:

»A középső asztalon a honorációrok ültek, a többi öt asztalon a többi vendégek foglaltak helyet« (szóról szóra így Pesti Hírlap 1891. I. 7, 4, de többször is). A kolera miatt »a Rajnán levő fürdőtelepeket bezárták« (P.N.): a Rajnánál levő, v. a Rajna melletti v. Rajna-melléki, Rajna-menti, v. egyszerűen a rajnai fürdőket). »Párizs a Szajnán fekszik«: a Szajna partján terül el.

A *hol* és *hová* kérdés szerint a hagyományos irodalmi szokás rendszeren megkülönbözteti a *-ban* *ben* és a *-ba* *be* ragot: *a kertben van, a kertbe ment*; de a közönséges beszédben már nem teszünk különbséget s azt mondjuk: *a kertbe van* (így versben is gyakran). — *Vki előtt futni, menekülni, visszavonulni*: helyesebb *vki elől futni* stb.

Az időhatározók körében különbséget kell tenni *mulva* és *után* között: amaz időmértéket, emez csak rákövetkezést jelent. *P. két hét mulva, de húsvét után* (németül mind a kettő *nach*); *két óra mulva: két óra után* (németül *nach zwei Stunden: nach zwei Uhr!*); *évek mulva v. évek multán, nem pedig évek után*. Ugyanolyan különbség van ezek közt: *két héttel ezelőtt* (időmérték: *vor zwei Wochen*), de *húsvét előtt* (egyszerűen megelőzés, előidejűség: *vor Ostern*); *két órával ezelőtt: két óra előtt* (*vor zwei Stunden: vor zwei Uhr!*). *Vor einem Jahre* magyarul nem *egy év előtt*, hanem *egy évvel ezelőtt* v. *most egy éve, most esztedeje, v. csak tavál. Vor zwei Jahren: harmad éve v. tavál előtt*. — Mostanában igen elterjedt németesség: *egy éven belül, két héten belül* (*binnen Jahresfrist, innerhalb zweier Wochen*) e h. *egy év alatt, két hét alatt*. — Az általában szokásos *vasárnap reggel*,

másnap este-félék mintájára azt is mondják és írják: *szombat reggel, péntek délután, csütörtök este*. Pedig ezekben a nyelvszokás megkívánja a ragot: *szombaton reggel, pénteken d. u., csütörtökön este*. — A *-szer*-ragos időhatározók végén szokatlan ez a függelék: *-te*, p. »többszörte kifejtettük«, »sokszorta elmondták« (ahogy Szarvas G. szokta írni). Csak középfok mellett szokásos ez az alak, p. *kétszerte erősebb, százszorta különb*. — Vidékiek, az irodalomban szokatlan kifejezőmód: *rétől óta, ősidőktől óta* (ebből a kettőből van összekeverve: *ősidők óta* és *ősidőktől fogva*). — *Két óra körül, éjfél körül* (um zwei Uhr, um Mitternacht), e h. magyarosabban mondjuk: *két óra tájban, éjfél tájban*. — Az irodalmi nyelvben megvan a régies *-ván vén-es* igenévvél való időhatározás, de ezt élőszóval már nem használjuk: Az elnök *megnyitván* az ülést, bejelentette... Beszélni így beszélünk és írni is így kellene: az ülés megnyitása után bejelentette; vagy pedig összetett mondattal: megnyitotta az ülést és bejelentette, v. miután az elnök megnyitotta az ülést, bejelentette...

A **körülményhatározók** vagyis a cselekvés körülményeinek a meghatározói igen változatosak és nagyrészt képes kifejezések, átvitt értelemben használt helyhatározó formák. Legtöbb ilyen van az úgyn. állapot-, eredet- és véghatározók között; hozzájuk sorakoznak aztán a mód-, ok- és célhatározók is.

Állapothatározókul legtöbbször elvont jelentésű főneveket használunk; p. *nyomorban tengődik; nagy bánatban nehéz víg orcát mutatni* stb. Így mondjuk: *lakodalomban, vendégségben, mulatságban voltam* (mulatságba megyek stb.) s azért magyarosan a színdarabok nevét is így szerkesztjük: *Az ember tragédiájában voltam, elmegyek Bánk bánba. Bánk bánnál voltam, Bánk bánhoz megyek* a németnek utánzása. — Ide tartozik a *-va ve*-képzős igenév, mely a cselekvés eredményezte állapotot határozza meg: *el van tépve v. szakadva a ruhája; a beteget alva találtam* (az *élveboncolás* is helyes kifejezés, mert az állatot *élve boncolják*). Más ez: *el van szakadva, el van utazva, el volt szakadva, el volt utazva*, és más ez: *elszakadt, elutazott, elszakadt volt, elutazott volt*; de a német mind a kettőt egyformán mondja: *es ist zerrissen, er ist verreist, es war zerrissen, er war verreist*. — A nyelvújítás kora óta élnek evvel a mesterkélt többes számú alakokkal: az ablakok *nyitvák*, az üzletek *zárvák* (a régi nyelvben is csak egy ilyen kifejezés fordul elő: *rakvák*).

Konkrét névszókka l is meghatározhatjuk az állapotot; p. *barátjával s étál, családostul jön*. Itt említhetjük ezt az állapot határozó szerkezetet: Bejött a szobába, *kalappal a fején, szivarral a szájában*. E helyett sokkal magyarosabb ragtalanul: bejött, *kalap a fejében, szivar a szájában*. »Ott hol a dicsőség táblával kezében ragyogó angyalként ül isteni szépen« (Ábrányi E.): ott hol a dicsőség, tábla a kezében, r. ang. ül isteni szépen. De mondhatjuk így: *kalap-föltéve, kalap-levéve, szivarozva* stb. és p. e h. *könnyel a szemében: könnyezve, könnybe lábadt szemmel*.

Vannak aztán olyan állapot határozók, amelyek az alanynak vagy tárgy nak valamely tulajdonságát, szereplését stb. fejezik ki; p. a gyermek *boldogul* él; a harc helyére oszlopot állítottak *emlékül*. Főneveket a mai élő beszéd már nem igen használ így; azt mondjuk: megválasztották *bírónak*, *másodiknak* Jókai szólt, régiesen volna: *bíróul, másodikul*. Érdekes, hogy az ilyen határozókat a magyar nyelv szokás szerint nem tesszük többbe akkor se, ha több személy v. tárgy állapotát jelölik; p. a gyermekek *boldogul* élnek; gyümölcsfákat állítottak *emlékül*. Megtartom e szép lecke benyomásait *örül* szívemnek (Arany). Ne váljatok tüstént *vén né, inak!* (Arany; vég határozó.) Kacérságból *tudatlannak* mutatkoztok (Arany; vég h.). Néha lehet ugyan a többes számot alkalmazni, p. az utóbbi három mondatban *örökök, vénekké, tudatlanoknak*; de szokottabb az egyes szám, úgyhogy a határozót mintegy gyűjtő értelemben vesszük (p. a gyümölcsfák együtt egy emlékül szolgálnak). Sok állandó szólásban teljesen lehetetlen a többes szám; p. *póru l jártak, csehu l vagyunk* (nem *póroku l, cseheku l*), *csúffá v. bolonddá v. lóvá tették őket* (nem *lovakká* stb.).

† *Kívül* van a veszélyen (*ausser Gefahr*): *túl* van a veszélyen. Figyelmen v. tekinteten *kívül* hagy vmit (*ausser Acht lassen*): nem figyel v. nem ügyel rá, ügyet se vet rá, nem tekint, nem nézi. — † Megbízásainak elvárásában vagyok.. (*In Erwartung Ihrer Aufträge*): megbízásait várva vagyok.. † Ott voltam az előadásnál (*bei der Vorstellung*): az előadáson (vö. az előadásra megyek, az előadásról jövök).

Vég határozók. Németesek: vmire végződik e h. *vmi n* v. *vmivel* végződik; örül vmire (*sich auf etwas freuen*) e h. *vmi nek*; Az ember tragédiájához megyek e h. Az ember tragédiájába; temetéshez, leckéhez megy e h. temetésre, leckére; észéhez tér e h. észre tér (de *magához tér* meghonosult szólásmód); egy ruhához mennyi szövet kell: egy ruhára. — Rendesen azt mond-

juk: vkihez hasonlít, de így is helyes és népies: vkire hasonlít (továbbá: apjára ütött stb.).

A *-vá vé*-ragos véghatározót a mai élőbeszéd rendszerint csak akkor alkalmazza, ha vminek teljes átváltozásáról van szó: a jég vízzé válik (sőt még ilyenkor is élhetünk másféle szerkezettel: az öröm búra válik v. változik stb.); ellenben: bírónak választanak vkit, régiesen: bíróvá. A *lesz* ige mellett ma már egyáltalán nem szoktunk *-vá vé*-t mondani, tehát írni se kell: ügyvéddé lett, idegessé lettem, hanem így: ügyvéd lett, ideges lettem; *mivé lett: mi lett belőle*.

A módhatározók használatában föltűnő, mennyire elhamasodott a nyelvújítás óta a székelyes *-lag leg* rag használata: ahelyett hogy *mellékesen* — azt írjuk *mellesleg, főképpen* h. *főleg, föltűnően* h. *föltűnőleg, mesterül* h. *mesterileg* stb. stb., s még időhatározók helyett is: *előbb* h. *előzőleg, aztán* h. *folytatólag, utóbb* h. *utólag, e naptól kezdve* v. *fogva* h. *kezdődőleg* stb. Ez a használat a legtöbb magyar nyelvjárás szokásával ellenkezik s ideje volna megszorítani, kivált ha meggondoljuk, hogy többnyire a véletlenül hasonló hangzású német *-lich*-t utánozzák vele. Vö. *tényleg: tatsächlich, állítólag: angeblich, remélhetőleg: hoffentlich; pillanatilag, pillanatnyilag: augenblicklich, utólag: nachträglich, levélileg: brieflich, írásbelileg: schriftlich, szóbelileg: mündlich, lényegileg: wesentlich, sőt rendkívülileg: ausserordentlich* stb. Ezeket jobbra könnyű elkerülni, mert p. *tényleg* a. m. valóban, igazán, csakugyan, *állítólag*: azt mondják, úgy hallom, hír szerint, csak állítja stb., *remélhetőleg*: alkalmasint, remélhetjük, *pillanatilag*: e pillanatban, ez idő szerint, *levélileg*, levélben, *szóbelileg*: szóval, élőszóval, *lényegileg* ugyanazt mondta: *velejeiben* stb. Kiállhatatlanok a hivatalos nyelvnek ilyféle cikornyái: *végzésileg, leiratilag, átíratilag* értesíteni e h. végzéssel, leirattal v. leiratban; *főíratilag* fordulnak a kormányhoz; *elnökileg megintetett*: elnöki intést kapott, az elnök(ség) megintette; *törvényszékieleg* bejegyzett cég: a törvényszéknél v. törvényesen v. (egyszerűen) bejegyzett cég; »*testileg lelkileg* egyaránt szenvedek« — testben lélekben. Ez a magyartalanság annyira elharapódzott, hogy a királyi leiratokat is az *országgyűlésileg* egybegyűlt főrendekhez és képviselőkhez intézik! — Terjengős módhatározók: *véglegesen, utólagosan, folytatólagosan*, holott ugyanannyit mondanak ezek a rövidebbek: *végkép, utóbb, folytatva*. — Németes módh. *nevénél szólít* e h. *nevén szólít*, a kivitel *iparcikkeken* nem volt nagy

e h. az iparcikkekből való kivitel v. az iparcikkek kivitele. —
† Vmi körül érdemet szerez: vmi-ben, -vel stb.

A módhatározók közé tartozik az eszköz meghatározása. Ezt, amennyire csak lehet, a -val vel raggal kell kifejezni, az által névutóval csak akkor, ha a -vel éppenséggel lehetetlen, különösen ha ember szolgál a cselekvés eszközéül: »Küldik Bánfi Dénest a német császárhoz, folyam[od]ván általa kegyelmes voltához« (Gyöngyösi). »Valóban ő benne sokat nyertünk. De... nyerni akarok általa is« (Kazinczy). De műveltető ige mellett még ilyenkor is magyarosabb a -vel: »Itt füzettet vélünk, hogy más világon ne adózzunk« (Faludi). — A szenvedő ige mellett a cselekvő személy nevéhez részint az által-t, részint (régiesen) a -tól ragot teszik: »Éppen az által árultatott el, akinek egy hős szerepét szánta« (Jókai) v. éppen attól árultatott el. »Belseje a tulajdonos által régi ízlésben fel van bútorozva« (Arany). »Ha egyszerű, nem azért az, hogy fűfa által érthető legyen« (Arany). Mai élő nyelvszokásunk ilyenkor okvetetlen cselekvő mondatot követel: éppen az árulta el.; belsejét a tulajdonos.. bútorozta föl; hogy fűfa megérthesse. — Nehezebb az által és -tól elkerülése a szenvedő igenevek előtt, p.

»Vallyon nem kifőződének-é már az én consequentiáim a töllem citált locusokból?« (Matkó: Bányászcsákány 280). »A klasszikai népek által művelt költői fajok« (Beöthy). »Megismertette a nagyon érdekes és még eddigelé senki által be nem utazott provinciával« (Jókai).

De szebb és magyarosabb ilyenkor — noha egy kissé régies ízű — az *isten-adta, szem-nem-látta*-féle tősgyökeres szerkezet vagy ahol ez erőtetett volna, a jelzői mellékmondat. Tehát:

Vajjon nem bizonyultak-e be az én következtetéseim az idézetem helyekből? A klasszikus népek művelte költői fajok. Megismertette vele az érdekes tartományt, amelyet még senki be nem utazott.

Sajátságos, ősrégi magyaros szerkezet az *izen* és *küld* ige-nek -tól től-ragos eszközhatározóval való kapcsolata: Szép hazámba ismerősök mennek, jó anyámnak tőlök mit izenjek? (Pet.) Írtam egy levelet, de kitől küldjem el? (Népdal.) De az által és a -vel is járatos e kifejezésekben már régóta s az irodalomban amannál szokottabb: mit izenjek általuk? kivel küldjem el? Végre igen magyaros sokszor az által helyett a révén, p. A magyar ember befolyásos atyafisága révén jut a hivatalhoz. (De mai népies íróinknál ez a révén kelletén túl is szerepel.)

A *gyanánt* névutóval olyankor szerkesztjük a módhatározót, mikor valami csalás v. csalódás van a dologban, mikor *mintha*-féle függő mondatot is alkalmazhatunk, p. a rossz pénzt jó gyanánt adta (mintha jó volna). Ellenben nem: »föltétel gyanánt kötötte ki«, hanem föltételül (ez különben szószaporítás, mert *kikötötte* magában foglalja a föltételt).

Az okhatározónak leggyakoribb viszonzszava *miatt*, a célhatározóé *végett*. Ezt a kettőt, mivel a cél is oksági viszonyt fejez ki, igen gyakran összezavarják, még a népnyelvben is. Azt mondják p.: nem mehettem az eső végett (Nép); egész város trémában van végette (Mikszáth). De a mintaszerű irodalmi nyelv ügyel a különbségre, s ez annyiival is könnyebb, mert hiszen a *végett* névutó egy töről fakad evvel a cél-kérdéssel: *mi végre?* — Azonban a *miatt* névutó csak a kényszerítő okot határozza meg, amely miatt t. i. elkerülhetetlen az ill. cselekvés, p. az ínség miatt nem fizethették az adót; a sok katonásdi miatt koldussá leszünk. Ha az ok nem ilyen természetű, akkor különféle viszonyragokkal élünk, p. *főfájásról* panaszkodik (*† főfájás miatt*); örvend v. bosszankodik a dolgon (*† a dolog miatt*); összevesznek a koncon (*† a konc miatt*). A helyettesítést, cserét jelentő *-ért* raggal fejezzük ki az okot, ha viszonzásról van szó, jónak vagy rossznak a viszonzásáról, p. vkit dicsérni, szidni, megjutalmazni, megbüntetni vmiért stb. (*† vmi miatt*). Az erkölcsi indító ok *-ból* *ből* raggal jár: irigységből, bosszúból stb. tenni vmit (*† irigység miatt*). Ha az ok egyúttal az alanynak lelkiállapota, a *-ban* *ben* ragot alkalmazzuk: szorultságában mit tehetett volna egyebet? fájdalomában sírnia kellett (*† szorultsága miatt*; de így is: *fájdalma miatt*). — Nagyon hivatalos papiros-ízű a sok *folytán* az egyszerűbb szerkezetek helyett, p. »e rögeszme folytán egészen mélabús lett« e h. e rögeszmétől; »saját kérelme folytán« e h. kérelmére.

A célhatározásra igen sokszor alkalmazzuk a főnévi igenevet (az infinitivust, p. vadászni megyünk, enni híttak stb.), de mégsem annyira, mint a német. Azért p. idegenszerűek az ilyenek: *† »Ő volt legelső fölkelni a háznál«* (Jók., hely. ő kelt föl legkorábban, ő volt legelőbb talpon stb.). *† Minden alkalmat fölhasználunk, szívességét viszonzni* (hogyz viszonzozzuk v. megszolgáljuk a szívességét). — Csúnya latinosság az *-andó endő*-féle célhatározó használata (= lat. *-turus*; l. Arany Próz.¹ 374):

† »E kérdést eldöntendő, keressük föl MA. magyar-latin részében a czech és czéc szót« (Nyr. 18:98; hely. e kérdés eldöntése

végett, v. hogy e kérdést eldönthessük). A gyümölcsös gazdák, elősegítendők elpusztulásukat (a lepkékét), a gyermekekkel fogdosztatják össze őket (TermKözl. 29:379). Másnap az egyesülés gyakorlati módzatait megvitatandó összegyűltünk (Ugron G. besz. 1895. XI. 30.) »A hajdu ment törvénybe idézendő a csizmadiát.« (Népies írónál!)

Mesterkéltn, papiros-ízű célhatározók az ilyenek: a közönség mulattatása *céljából* — e h. *végett* v. mulattatására v. hogy a k-et mulattassa; »orosz részről minden elkövetetik a keleti kérdés előtérbe helyezése *érdekében*« e h. mindent elkövetnek a k. k. fölújítására.

Állandó határozók szerepelnek számos állandó szólásmódban (az úgyn. vonzatok, az állapot-, eredet- és véghatározóknak külön-külön fajtái). Többnyire sajátságos észjáráson alapszanak s más nyelvekétől különböznek; p. kételkedni *vmiben*, németül *vmin* (*an etwas*), bizik *bennem*, ném. bizik *reám* (*auf mich*) stb. Ezekben sokféle németesség kapott lábra, különösen a névutókat alkalmazzák gyakran németesen. Legtöbbször a *fölött* névutóval élnek vissza, a német *über* mintájára használják olyan szólásokban, amelyek *vmiről* való nyilatkozást, véleményt, tanácskozást, gondolkodást, kételkedést, s azokban is, amelyek *vmin*-n való örömet, gúnyolódást, sajnálkozást, panaszkodást, fájdalmat, aggodalmat fejeznek ki. Ez a németesség annyira elterjedt, hogy jobb íróknál is találkozunk vele. Hibásak p. a következők:

† A Nyelvőr törekvése felett elismeréssel kell nyilatkoznunk (Figyelő). Most majd a mélység nyüzsgő csoportja mond véleményt szépsége felett (Ábrányi E.). Tanácskoztak felette, vajjon nem kelene-e kitörülni (Tompai). Az emberek és az élet fölött bölcselkedve (Csiky). Félre kislelkűek, akik mostan is még kételkedni mertek a jövő felett (Petőfi). — Mindenki örömét fejezi ki a jó hír felett (Szász K.). Nevetnek a legcsekélyebb semmiségek fölött (Jókai). Elbúsulva elsősülöttjének durva elméje felett (Kazinczy; az eredetiben: Eva trauerte *über* ihren Erstgebornen). A te sorsod feletti aggodás (Szász K. — Pontosabb idézetek s nagyobb számmal: A magyar határozók 2:27—35).

Ugyanilyen mondatokban *-ról ről* helyett a *felől* névutó használata is kifogástalan (ok nélkül hibáztatták), csak hogy ma nem annyira közönséges, mint a *-ról ről*. Vö.

Jele a ked felőlem való gondolkodásának (Mikes). Mit tartok én a nőíróság felől (Arany). Semmi kétségem sem volt felőle (Tolnai L.). Voltaire eleinte jóakarattal nyilatkozott Shakspere felől (Greguss Á.). Írónk a kevés önállóságra szoktatás felől panaszkodik (Brassai).

Az *ellen* névutót az üzleti ügyiratokban németesen használják a régi *fejében* és *-ért* helyett; p. † nyugta ellen v. nyugta ellenében száz koronát fizetett: nyugtatvány fejében; † sorsjegyeit elcserélte járadékkötvények ellen: -kötvényekért.

Viszont az *ellen* és *ellenére* helyett németes viszonyzó a *dacára*, p. »Nyugalma el nem hagyja az ideges környezet dacára«: az id k. ellenére, v. az ideges környezetben sem; még németesebb fordított szórenddel: *dacára az ideges környezetnek* = *trotz der nervösen Umgebung*. Dacára vénségének: vén létere. — Faludi és kortársai magával a német szóval mondták: »Az Isten jóvoltának *truccára* belé keveredni mindenféle gonoszságba.«

Számtalanszor találkozunk az üzleti nyelvben a *mellett* névutó németes használatával, a német *bei* mintájára:

† Az óras kétévi jótállás mellett adja el az órát (helyesen: jótállással, kezességgel). Az asztalos jutányos árak mellett kínálja bútorait (hely. olcsó áron); odaadja részletfizetés mellett is (hely. részletfizetésre). »Csekély vételkedv mellett az árak lemorzsolódtak« (hely. csekély vásárló kedv miatt csökkentek az árak). Kiváló tiszteletem kifejezése mellett maradok (hely. kiváló tisztelettel maradok). »Szakértők kihallgatása mellett minden körülmények megvizsgálandók« (hely. szakértők kihallgatásával meg kell vizsgálni minden körülményt). »A végzés a megszabott feltételek mellett írásban kiadandó« (a végzést a megsz. föltételek alatt írásban kell kiadni). A szerződést ilyen föltételek mellett kötötték (hely. ilyen föltételekkel). Készfizetés mellett 20/0 engedmény (készpénzfizetés esetén).

Hasonló mondatokban a *-nál nél* raggal is utánozzák a *bei*-t s ez a németesség nemcsak a kereskedők, hanem az orvosok stílusában is rendkívül elharapódzott:

† Készfizetésnél 20/0 engedmény (hely. készpénzfizetés esetén, kész pénzért, kész pénzből 20/0 engedmény). Az egész mennyiség átvételénél az ár 3 k-val olcsóbb (hely. az egész mennyiség átvétele esetén, v. ha az egész mennyiséget átveszik). — † Ez esetről hisztéria lehet az oka (hely. ez esetben). Ezt lencse nélküli szemeknél észlelték (szemeken). Az örültség jelei jelentkeztek nála (mutakoztak rajta). — † »E nyelvi jelenségek magyarázatánál szükség van a szótó fogalmára« (magyarázatában).

Azonkívül más ragok is előkerülnek németes szerkezetekben: † részt venni a lakomán, a vadászaton, értekezleten (ném. *an*) e h. a lakomában, a vadászatban, az értekezletben; — † irigylük *nekem* (*jemandem etwas neiden*) e h. tőlem; zokon vették *neki* e h. tőle; elvették, elvitték, elrabolták *neki* e h. tőle stb.

Valami *alatt* vmit érteni (*etwas darunter verstehen*): ez a

szólás talán — de nem bizonyos — a német mintájára keletkezett és terjedt el; a régiek inkább így mondták: *vmin* érteni v. *rajta* érteni vmit: »Midőn ezt mondom, azt értem rajta, hogy...« (Molnár A.) »Soha, Etel, soha! ennyit rebeg ajka, tudja Etel mégis, mit ért szíve rajta« (Arany). Azonban az *alatta*-értés már másfél század óta meghonosult és magyar észjárásból is keletkezhetett (vmi értelem lappang a szó alatt; régiek: *vmi* név alatt, *szín* alatt, *ürügy* alatt stb., l. M.határozók 2:20).

Az *igekötők* szintén a határozók közé tartoznak. Segítségükkel nyelvünk igen sok finom árnyalattal határozza meg az igék jelentését, de erre íróink, kivált fordítóink, sokszor nem ügyelnek. P. gyakran elhagyják a cselekvésnek bevezgetésére mutató *meg* és *el* szócskát stb. s azt írják: *halva volt* e h. *meg volt halva*; akkor *feledém* ezt tenni e h. *elfeledtem*; »mindezekhez járult a pórlázadás« e h. mindezekhez *hozzájárult*; »Plátóban már minden *foglaltatik*« e h. minden *bennfoglaltatik* v. *megvan*. — Viszont mostanában némelyek erőtetett népiességgel ott is alkalmazzák a *meget*, ahol nincs helye, p. *megmarasztalják* a vendéget, *megtámogatják* a szabadelvű politikát (de helyes: »Megmarasztá az úr ez pogányokat és ki nem úzé őket« Kár. Bibl.; *megtámasztják* a falat). Nincs igaza, aki az ilyeneket is hibáztatja: *megvádolni*, *megrágalmazni* (úgy, hogy aztán rajta ragad a rágalom), *megnyilatkozik* a nemzet szeretete (úgy, hogy ezáltal nyilvánvaló). Kifogástalan népies kifejezőmód ez is: *megebédeltünk*, *megvacsorálunk* (vö. *megszállunk*, *meghálunk* stb.). — Érdekes különbség van az ilyenek közt: *megmagyarosodik*, *megmagyarosít*, ellenben *eloláhosodik*, *elnémetesít* stb.; a *meg*- itt megnyerést, az *el*- pedig elvesztést, eltávozást jelent. Vö. *megerősödik*, *megjavul*, *megtérít*, ellenben: *elgyöngül*, *elromlik*, *elcsábít* stb.

Sokszor németesen alkalmazzák az *igekötőket*, kivált a *ki*, *be* és *föl* szócskákat; p. *kiismeri magát*: *sich auskennen* (tájékozódik, eligazodik stb.), *kimarad*: *ausbleiben* (odamarad, elmarad), *kiolvas*: *auslesen* (elolvas, végigolvas), *kirúg*: *ausschlagen* (rúg; de helyes: *kirúg a hámból*, *kirúg vhonnan vkit* v. *vmit*); — *beér*: *einholen* (utólér, elér), *behöz*: *einbringen* (e. h. helyrehoz, kipótol; de helyes a jövedelemre vonatkozva), *beszüntet*: *einstellen* (megszüntet), *betilt* (eltilt); *betart*: *einhalten* (megtart, p. szabályt); a hivatalos nyelv ma mindenkit *bevádol*, *beidéz*, állítást *beigazol*, adatokat *beszerez*, iratokat *betekint*, indokaival *begyőz*, határozatot *befoganatosít*, eljárás *beszüntetése* iránt *befolyamodik*; — *föl*-

adja a beteget: *aufgeben* (lemond életéről), *fölmegy*: *aufgehen* (elfogy), *fölmond leckét*: *aufsagen* (elmond), *föltartja magát*: *sich aufhalten* (tartózkodik, időzik), *föl! auf!* (rajta! induljunk!), *szerencse föl! Glück auf!* (Isten velünk!) — Sok ilyen németutánzó szólás már teljesen meghonosult s így nem mehet hiba számba, p. *kiad és bevesz pénzt*: *ausgeben, einnehmen* (költ, elkölt, kap), *kiáll és kitart vmít*: *ausstehen, aushalten* (tűr, szenved), *kikerül*: *ausweichen* (elkerül), *betanul*: *einlernen, einstudieren* (megtanul, vö. *bevág, bemagol*).

Jelzők. Melléknévi jelzőül nyelvünk — a némettől eltérőleg — igen gyakran használ főnevet is, p. anyagot jelentő vagy összehasonlításra szolgáló főneveket: *arany pálca* (*ein goldener Stab*), *selyem haj* (*seidenes Haar, Seidenhaar*), *violaszín selyem* (*veilchenblaue Seide*). — Továbbá mértéket, mennyiséget jelentő főneveket: *egy pohár bor, egy kosár szőlő, egy marék cseresnye, egy pipa dohány*. Németül: *ein Glas Wasser, ein Korb Trauben, eine Handvoll Kirschen, eine Pfeife Tabak*; a németben a második szó a jelző (genitivusban is: *ein Glas trocknen Salzes* stb.). Főlösslegesen utánozzák néha ilyenekben a német *voll-t*: *egy szőlővel telt kosarat hoztak* (*man brachte einen Korbvoll Trauben*), *egy kávéval telt pohár* (*ein Glasvoll Kaffee*); helyesen *egy kosár szőlő, egy pohár kávé*. — A magyar a családnevet a keresztnév jelzőjének tekinti s a személynevet a hivatást vagy méltóságot jelentő szó jelzőjének; ezzel ellentétben áll a német szórend.* Példák: *Kovács János: Johann Kovács; Mátyás király: König Matthias; Esterházy gróf: Graf Esterházy; Eötvös báró:*

* Csak a szórend; de a németben is ugyanaz a jelző, ami a magyarban, csak hogy ott értelmező jelző, hátravetett jelző, vö. *den Grafen Esterházy* stb. A német is rendesen ezt a jelzőt hangsúlyozza, mint a magyar (ellenben szükség esetén a *Graf* kiemelésével: *der Graf Esterházy, nicht der Herzog*; magyarul: *a gróf Est., nem a herceg*). — Az ilyen kifejezésekben: *Szabó János miniszteri tanácsos úrnak — a miniszteri tanácsos az úr jelzője, Szabó János pedig a min. tanácsos jelzője*. Ezek a mostani címkórságos világban sokszor még terjedelmesebb jelzős kifejezésekkel bővülnek, p. *méltóságos Verpeléti Szabó János királyi tanácsos országgyűlési képviselő úrnak*. De már nem vesszük a tulajdonnevet jelzőnek, ha a rá következő kifejezés névelővel kezdődik vagy éppen birtokviszonyt foglal magában; ilyenkor a név után csakis értelmező jelzőül szerkeszthetjük a többbit, p. *Kovács Menyhértől, a gödöllői kerület képviselőjéről; Értesítő Kupa Jánosról, a sárospataki áll. tanítóképző II. éves növendékéről, nem pedig: Értesítő Kupa János, a sp. áll. tk. II. é. növendékéről*. — A külföldiek nevét a nálunk szokásos szórenddel mondjuk: *Bopp Ferenc, Momm-*

Baron Eötvös; Barna doktor: Dr. Barna stb. A pusztán címet, rangot jelentő szók használatában a németes és latinos szórend is meghonosult: *gróf Esterházy, báró Eötvös, dr. Barna* (száz évvel ezelőtt azt is mondták németesen: *obester Simonyi, consiliarius Németh, professor Vályi*).* — Sajátságos magyaros szokás a személyragos főnevek jelzői használata ilyenekben: *bátyám uram, néném asszony, fia veréb, java búza, a fele királtságomat* neked adom.

Magyaros szokás, hogy sokszor teszünk jelzőt a melléknév, a határozó, sőt a névmás elé is: *olyan szép, világos zöld; szép csöndesen, nagy búsan; csendes nyugodva* alszik ott (Eötvös); *hova oly vágatva?* (Pet.) *Ámbár* lovon sohsem volt éltében jó *maga* (Garay). — Látogatni jött most *negyvened magával* (Arany; mintegy úgy, hogy ő maga a negyvenedik volt).

A hátravetett, vagyis értelmező jelzőt régebben sokszor alkalmazták latinosan; ennek az idegenszerűségnek maradványai az effélék: † a király *első* lépett be (*primus intravit*) e h. elsőnek v. először; † a vezér *utolsó* tért vissza e h. utolsó volt a visszatérők közt v. utoljára tért vissza.

Melléknév helyett néha határozót teszünk a főnév elé, s az ilyen határozó alakú jelző a régiéknél s a nép nyelvében jobbára elül áll, sokszor a *való* szócska közbenjárásával. Példák jeles írókból:

S újra látjuk szárnya szabadjában napsugárhoz merész repülését (Gyulai; vagy: napsugárhoz való m. repülését). Akkor lesz örülni ok (Arany). Anélkül hogy elvesztette volna rá varázsát (Beöthy Zsolt). Vö. még *tejbe kása, tejbe rizs, félre hely* stb.

Sokkal ritkább a régiségben s a népnél az értelmező módjára hátravetett határozói jelző, de nagyon elterjedt s meghono-

sen Tivadar, Hugo Viktor. De újabban igen gyakran megtartják az eredeti szórendet: *Theodor Mommsen, Victor Hugo.*

* Furcsák — noha szokásosak — az ilyenek: *herceg Esterházy Jánosné, v. gróf Zichy Livia.* Hiszen Esterházy Jánosné nem herceg, hanem hercegné, Zichy Livia nem gróf, hanem grófnő. Tehát helyesebben: *Esterházy Jánosné hercegasszony* (v. p. *Esterházy János herceg neje, Forgách Anna grófnő, Zichy Livia grófnő.* — Németesség *Kovács Gyuláné* helyett azt mondani *Kovács Mária*; mink a nő keresztnévét közvetlenül csak az atyai családnévvel szoktuk összekötni, tehát p. *Kovács Gyuláné Szabó Mária* (főlsoles és idegenszerű a *született* kitétele is: *Kovács Gyuláné, szül. Szabó Mária*).

sult ez a használat újabb irodalmunkban Kazinczy óta, nyilván a német példa hatása alatt. Példák:

Már ennyi lakásunk után ebben a városban bővebben írhatok a lakosiról (Mikes). Nem kér emlékül oszlopot ércből. (Vör.) Minden közösséget megtagadok veletek (Jókai). Schiller... fogyatkozásait védelmezte a Levelekben Don Carlosról (Beöthy Zs. P. Napló 32:60; vagyis Don Carlosról írt leveleiben).

A birtokos jelző vagy ragtalan, vagy *-nek* a ragja; a jelzett szó a birtok neve és mindig személyragja van. — A ragtalan birtokos a gondolatban is, a kiejtésben is szoros egységet tesz a birtokkal, mintha csak összetétel volna: *a bíró háza, a gabona alja, a kovács fia* (azért sokszor valóságos összetétel lesz belőle: *a faluháza, a csészealja, csészealják, vásárfia*).

Ha ellenben nincsenek oly szoros kapcsolatban, kivált ha a birtokot kell jobban kiemelni, akkor a *-nak nek* ragot alkalmazzuk (voltaképpen részesülést fejez ki, a részes határozó ragja):

Anyjának csak az *erényeit* örökölte, a hibáit nem. (Ellenben: Csak *anyja* erényeit örökölte, apját nem.) Gondolataink közlésére nemcsak a szavak szolgálnak, hanem fontos e szavaknak a *rendje* is. † »Sok millió ember maradt nemcsak kenyér nélkül, hanem a kenyér *reménye* nélkül«: a kenyérnek *reménye* nélkül. (»A három használat *egyike* ellen se tehetni kifogást« Szarvas G. Nyr. 13:40. Jobb: a három használatnak *egyike* ellen se v. a három használat közül egyik ellen se.) † »Mások álma borzasztóbb rám nézve, mint mások beszéde« (Tóth B.): hely. másoknak *álma* borzasztóbb rám nézve, mint másoknak *beszéde*.

Minthogy a hangsúlyt az írásban nem jelöljük, a *-nek* rag hiánya néha kétértelműséget is okozhat. P. »Ha a jellemzett személy arcképét is láthatja a könyvben«, hely. ha a jell. személynek az arcképét is láthatja.; amúgy a *személy* látszik alanynak, a személy láthatja arcképét. — Viszont néha első tekintetre az alany látszik birtokosnak, mert utána személyragos névszó következik, de ezt az író maga ritkán veszi észre, de a gyakorlott, ügyes, gondos író elkerüli. P. »Dandin feleségét gonosznak mondja«: Dandin gonosznak mondja a feleségét. »Deák Ferenc Budára érkezett, hol a főherceg számára lakást is berendeztetett«: Deák Budára érkezett, s ott a kir. herceg már lakást rendeztetett be számára.*

* Támadhat néha kétértelműség a legtermészetesebb s legmagyarosabb jelzői szerkezetekben is. P. »Nem majmolja senki olcsó fogásait« (Arany B.), így magában kétértelmű, de ha magában a költeményben olvassuk, nem is

A *-nak nek* ragot mindig ki kell tenni, ha a birtokost a birtoktól névmás, névelő, határozó, ige vagy pedig egész mondat választja el:

† »A professzor ez aggodalmai csakhamar elmúltak« (Tóth B.): a professzornak.. † »A magyarság a nemzeti erőgyűjtés azt a munkáját végezte«: erőgyűjtésnek. Szarvas Gábornak *A m. igeidők* c. munkája. »A kiürült háznak csak dűledéke marad.« (Kisf. K.) »Ott egy temetőnek látom keresztjeit« (Ányos). † »T.. londoni hittanár, ki Erdélyt meglátogatta volt, levelezése is most jelent meg«: T. l. hittanítónak is, ki E. m. volt, most jelent meg a levelezése.

A ragtalan főnévi jelző után csak melléknév előzheti meg a birtokot. »A hűség csendes angyala őrzi porát.« (Kisf. K.) — A birtokos jelzőnek magának is lehet birtokosa: a *szomszéd* háza teteje égett le (nem a mienk); a szomszédnak a *háza* teteje égett le (nekünk ellenben az istállónk); a szomszéd házának a *teteje* égett csak le (a mi házunk mindenestül leégett). — Helytelen tehát a nyelvtanoknak az a szabálya, hogy a *-nek* ragot ilyenkor az utolsó jelzőhöz okvetetlen oda kell tenni s hogy a többihez nem szabad.

A birtokot a birtokos elé csak olyankor teszi a népnyelv, ha igen erős nyomaték van a birtokon, kivált indulatos beszédben: Hízelkedés *mérge* a barátságnak. (Közm.) A *teremtését* a huncutnak! Eszem a zuzzáját a szentemnek! Helyes p. ez is: »Egy másik fiatal város támadt elő a tenger túlsó partján, csaknem *átellenében* annak a nagy csizmának, melynek Itália a neve« (Jókai). De általában jó, ha lehetőleg elkerüljük ezt a fordított szórendet, mert legalább is szokatlan az ilyen: »Nem egyszer s nem is *egy-két cikkéből* győződünk meg az *Egyetértésnek* arról, hogy írói.. tudnak is, akarnak is gondosan írni« (Szarvas G. Nyr. 16:29). Egyike a legfontosabb kérdéseknek, hely. a legf. kérd. egyike. Még akkor is elkerülhetjük ezt, ha a birtokosra mellékmondatot vonatkoztatunk, mert ezt a vonatkozást előre is világossá tehetjük a mutató névmással. P. nem kell: Elmondtam *a meséjét a regénynek*, amely annyira érdekelte őket; mert

gondolunk másra, mint amit a költő akar kifejezni, hogy t. i. Bolond Istók nem majmolja senki[nek az] olcsó fogásait. »A barátom meglátogatta *a Pali öccsét*«: az adott helyzetből ki fog tűnni, vajjon a saját Pali nevű öccsét. v. pedig Palinak az öccsét látogatta-e meg. Vö. az eperjesi Petőfi-émléktáblán: »Ebben a házban szállott meg Petőfi Sándor Kerényi és Tompa barátainak látogatására.« Kákáncsomó-keresés volt, mikor ebből azt olvasták ki, hogy Petőfi Kerényinek és Tompának a barátait látogatta meg.

lehet így: Elmondtam annak a regénynek a meséjét, amely annyira érdekelte őket. (A birtokhoz tartozó mellékmondat: Jellemeztem a regénynek azt az alakját, amely annyira érdekelte őket.)* — A költői nyelv persze szabadabban alkalmazhatja a fordított szórendet: »Mi zajriad, mi nép tolong *mentében a Dunának?*« stb.

Ha egyazon főnévnek birtokosa is, melléknévi jelzője is van, rendszeren emez van vele szorosabb kapcsolatban, tehát ez előzi meg közvetlen, p. Hullatja levelét *az idő vén fája* (Arany). De némely állandó kapcsolatban a birtokos szó oly szorosan egyesül a birtokszóval, hogy mintegy összetételt alkot vele s a melléknév nem furakodhatik közéjük, p. *a váci süketnémák-intézete*. Pedánság azt mondani: *a süketnémák váci intézete*. Ha azonban a birtokos szócsoport nem ilyen állandó kapcsolat, akkor a melléknév előretétele pongyolaság, sőt könnyen furcsává s nevetségessé válik; p. »Szolgáim elhozák *a zálogban lévő feleségem aranyműveit*« (l. MSzórend 90.). — Ilyen furcsaságok akkor is megesnek, ha a melléknévi jelzőt főnévi határozó, ezt pedig még egy melléknév előzi meg, p. *Nemzeti baleset ellen biztosító társaság*; »most elkezdődött *az aljas és szabad néphez illetlen hízékedések* idősza«.

Ha a birtokos jelző több birtokost fejez ki, ezt a többséget nem fejezzük ki újra a birtokszón: Áldjon meg *a magyarok Istene* (nem *a magyarok Istenük*)! Gondolta, hogy azoknak *hasznát* veheti (Krizsa: Vadrózsák). Kis testvérek egyes kereskedése (nem: kereskedésük). — A régieknél s a nyelvjárásokban gyakori a számbeli egyeztetés: *A pogányoknak istenök* mind ördögök (TihC). — Ma is megjelöljük a birtokszón a birtokos többségét, ha a két kifejezés nem alkot szoros egységet, tehát ha a birtokos nevét a birtokétól az ige választja el, továbbá, ha a birtokos megnevezését mintegy csak utólag látjuk szükségesnek, mikor a birtokot már megneveztük. P. *Kovácséknak* dobra kerül *a házuk*. *Páléknak* leégett *a pajtájuk*. »Hol *anyjok e kicsinyeknek?*« (Szász K.) Törődöm is én *a kifogásaikkal* — *az én kedves szomszédaimnak!* — Akkor is megjelöljük a többséget, ha a *-nak* ragos főnév nem jelzőül, hanem részes határozóul szerepel (dativus), p. Csak van *a hatóságoknak* annyi *tekintélyük*. Kevésbé ajánlatos a nem-egyeztető szerkezet, noha elég gyakran élnek vele

* Ritkán helyesíthatni, ha a mellékmondatot a birtokos és a birtok közé szúrják: † »Nagy gondot fordított *a hercegnőknek*, akik az ő unokái voltak, *nevelésére*.« Helyesen: *a hercegnők nevelésére*, akik unokái voltak.

a jelzős szerkezet hasonlósága miatt: Csak van a *hatóságoknak* annyi *tekintélye*.

»Legkevesebb kedve volt az énekléshez a harmadéveseknek»: helyesebben *kedvük*. »A hölgyeknek sem volt mondanivalója az ő számára»: *mondanivalójuk*. Hát maguknak nem kötöttek utilaput a talpára?: a talpukra. — L. Ny. 29 : 351.

A személybeli egyeztetés is hiányzik az ilyen birtokos kifejezésekben: a *magam képmássa*, a *magad háza* stb. (mert *magam* eredetileg személyragos főnév, vö. a *személyem képmássa*, a *bátyád háza*); szintúgy *mindnyájunk élete*, nem pedig *mindnyájunk életünk* (csak egyes vidékeken mondják a *magam házam* stb.). Ha azonban az efféle birtokosok nincsenek ilyen szoros kapcsolatban, ha p. köztük áll az ige, vagy ha a birtok külön ki van emelve, akkor — mint a többes számra nézve — itt is egyeztetjük a két kifejezést s akkor itt is mindig *-nek* raggal szerkesztjük: *magadnak is a házad égett le, mindnyájunknak Isten (volt) a segítőnk*. Akkor is egyezik a birtok személyragja, ha a *magamnak* nem jelző, hanem határozó (dativus), p. *magamnak* is elég a *bajom*, *magatoknak* sincs *pénzetek*. Ez utóbbi két esetben is előkerül a *magam háza* mintájára a nem-egyeztető szerkezet, de ennek utánzását nem ajánlhatjuk, p. »*Magamnak* is ugyan kutyául lett *dolga*«. (Pet.)

C) A szórend.

Amit az írásban így fejezünk ki: a *beteget ápolják*, annak az élő beszédben kétféle értelme lehet, aszerint hogy melyik részt emeljük ki: a) a *beteget ápolják* (de az egészséges nem szorul ápolásra); b) a *beteget ápolják* (nem pedig az egészségest). Ime milyen fontos a beszédben a hangsúly, pedig az írásban ezt nem is szoktuk megjelölni s emiatt néha kétértelmű az írás vagy a nyomtatás. De ez a baj legtöbbször elhárul azzal, hogy a hangsúly különbsége rendesen szórendi különbséggel jár. (Eleve megjegyezzük, hogy a hangsúlyozás a mondatot nem egyes szókra, hanem kisebb-nagyobb szakaszokra osztja, úgyn. szálamokra, p. *Elmondtam-már tízszer-is. Téged-látlak mindenütt. Mindenkor nyugodtan-nézek sorsom-elé.*)

A szórendben látszik meg legjobban, hogy a mondatnak formailag legfontosabb része az ige, még akkor is, mikor nem az ígét hangsúlyozzuk. Legtöbbször azt tapasztaljuk, hogy az ige

(maga az igető) közvetetlen követi a hangsúlyos szót és vele egy szólamot alkot, az igekötő pedig az ige mögé kerül. Hát-engem *ki-kísér-el*? *Te-kísérsz-el*. Holnap *ő-kísér-el*. Én bizony *nem-kísér-lek-el* hazáig. Csak *teste-halt-meg*, lelke él. De mindezek kirekesztő mondatok (nemcsak az utolsók, amelyekben a tagadás és a *csak* szócska jelzi a kirekesztést), mert ha azt mondom: *te kísérsz el*, akkor *ő* vagy a többi jelenlevő *ki* van zárva. — Ezzel szemben az összefoglaló (és nagyító) jelentésű mondatok meghagyják az ige előtt az igekötőt (vagy értelmileg az igehez fűződő más bővítményt), p. *te-is el-kísérsz*; *ő-is el-kísér* (v. *haza-kísér* v. *oda-kísér*); *mindenki el-kísér* (vagy *el-kísér ő is*; *el-kísér mindenki*). A kirekesztő s az összefoglaló szórend különbözteti meg a következő mondatokat is:

(Csak) az *őz* ijedt meg. A *nyúl is* megijedt. — *Nem az őz* ijedt meg. *Valamennyi* (v. *mind*) megijedt. — *Kevesen* tértek vissza. *Sokan* visszatértek. — *Ritkán* voltam nála. *Gyakran* nála voltam. — (Csak) *későre* vetődött haza. *Korán* haza jött. — Csak egy *kevésbé* buggyant ki. *Nagyon* v. *erősen* kibuggyant. — *Úgy* szökött el (oly módon, nem máskép). *Úgy* elszökött, mintha itt se lett volna (= oly hirtelen.)

Az összefoglaló szórend helyett sokszor alkalmazzák hibásan a kirekesztőt: *ő is ment el* e h. *ő is elment*; »nemcsak Bécs, hanem egész Ausztria vett részt« e h. részt vett. »E gondolat azonnal és erősen fejeződött ki« (Szájrucl szájra 184) e h. kifejeződött stb. stb.

A szórendnek sokféle csínja-binja, sok finomsága van még, de itt csak még egy-két dolgot említünk.* A hangsúlyos igekötő akkor is az ige előtt áll, ha értelem szerint nem az igehez, hanem egy igenévhez tartozik, p. *be kell mennem*, *ki akarjuk számítani*, *meg van határozva*. Nem: *kiszámítani akarjuk*, *meghatározva van*! Ez ellen sokszor vétenek, különösen mellékmondatban, a német szórendet követve (*wenn wir ausrechnen wollen...*, *da es bestimmt ist*.). Hibásak tehát a következő mondatok:

† »Alperest a kereseti ingatlanságok visszabocsátására végrehajtás terhe mellett kötelezni s ebből folyólag viszsonkeresetével elutasítani kellett.« (Helyesen: Az alperest a ker. ing. visszabocsátására kellett kötelezni végr. terhe alatt, s ennél fogva viszsonker. el kellett utasítani.) — † »Felperes keresetének a másodbírói ítélet megváltoztatásával helyt adni kellett.« (Hely. helyt kellett adni.) — † »Nyelvkalauz mindazok számára, kik a helytelen kifejezéseket

* Bővebben l. a szerzőnek *A magyar szórend* című füzetét.

kerülni és a magyaros kitételeket *elsajátítani akarják.*» (Hely. el akarják sajátítani, v. ..kerülni akarják és.. elsajátítani.)

Tűrhetetlen németesség, ha a hangsúlyos szó és az ige közé határozókat vagy egész mellékmondatokat ékelnek; p. »Nem akarjuk e szóalkotásokat követésül ajánlani; de tény, hogy inkább az életben, mint az irodalomban termenek elő« (BSzemle 25:157; hely. ..de bizonyos, hogy inkább az életben termenek, mint az irodalomban). »Erzsébet tele fogékonysággal a szép iránt lépett ki az életbe« (a szép iránti fogékonysággal tele v. eltelve lépett ki..).

A megengedő mondatban az *is* szórendjéről l. az összetett mondat tárgyalását.

II. Az összetett mondat.

A magyar nyelv nem kedveli a bonyodalmas mondat-kapcsolatokat, de azért inkább alkalmaz világos szerkezetű összetett mondatot, mintsem hogy több kapcsolatos gondolatot beleszorítson egyetlen egyszerű mondatba. Ezt a hibát sokszor elkövetik jogászaink; ők evvel logikus szabatosságra törekszenek, de az így keletkező szertelen tömörség a világosság rovására van. P. »Nyilván elévült illeték alapján történt zálogjogi bekebelezés mint érvénytelen a tkvi rendtartás 148. §-a alapján törölendő.« Az ilyen mondásokat a jelzők vagy határozók rengeteg láncolata miatt csak ügyel-bajjal lehet megérteni, holott ép oly logikus, de azonfölül teljesen világos a mondat, ha a jelzőket vagy a mellékkörülményeket külön mellékmondatba foglaljuk: *Az olyan zálogjogi bekebelezést, mely nyilván elévült illeték alapján történt, törölni kell mint érvénytelen* a tkvi rt. 148. §-a alapján. Vagy: *Ha a zj. bekebelezés elévült illeték alapján történt, törölni kell.* — »Megmutattuk fejlődésünknek állandóan követni kívánt útját« (egy orszgy. fölratban): megmutattuk *azt az utat, melyet* fejlődésünkben mindig követni akarunk. — Mai élő nyelvszokásunk szerint a *-ván vén-*es szerkezetek helyett is mindig összetett mondatot kellene alkalmazni. P. »Bánffy jelentést tévén a királynak, visszatért Bpestre«: B. jelentést tett a királynak, aztán visszatért Bpestre. »Egyéb tárgy nem lévén, az ülést berekesztem«: egyéb tárgyunk nincsen, tehát berekesztem az ülést; vagy: mivel egyéb t. nincsen, berekesztem az ülést.

A) Egyrangú mondatok.

Kapcsolt mondatok. Az egyrangú vagyis egymásnak alá nem rendelt mondatok közül a kapcsolt mondatok a legközönségesebbek, ezekben látjuk a legkezdetlegesebb mondatkapcsolást. Kötőszavaik *és* vagy *s*, *is*, *szintén*, a fokozó *sőt*, és a tagadó *sem*, *se*. Az *és*-sel rokonértelmű a *meg* kötőszó; de evvel rendszerint nem mondatokat, csak mondatrészeket kapcsolunk össze, p. két alanyt: Minden embernek van baja meg panassza (Arany). — *Se* helyett az *is* erdélyies az ilyenekben: *nem volt ott egy lélek is*. — Páros kapcsoló kötőszók: *is—s, mind—mind, se—se* vagy *sem—sem*, p. *se lát, se hall, vagy sem lát, sem hall* vagy *se nem lát, se nem hall* (legszebb és legtermészetesebb az első forma, ellenben szokatlan és nem szép ez: *sem nem lát, sem nem hall*). A *sem* forma az eredeti, de a mai élőbeszéd mindig a rövidebb *se* formát használja; tiltás esetén csakis ez a *se* a helyes: *se láss, se hallj; se arcát ne lássad, se szavát ne halljad!* — A páros *is* és a páros *mind* irodalmunkban nagyon hátraszorult, régebben a latinos *valamint—úgy* (*sicut—ita*), újabban pedig a németes *úgy—mint* miatt (*sowol—als*): »légyen a te akaratod valamint a mennyekben, azonképpen itt a földön«; »úgy az ipar, mint a kereskedelem pangásnak indult«. Magyarosan: az ipar *is*, a kereskedelem *is* pangásnak indult. (Az *úgy—mint* csak valóságos összehasonlításban helyes, s akkor az *úgy* után nyomban az ige következik, p. *úgy* fejlődik az ipar, mint a kereskedelem.) — A páros *is* között fölösleges mindig a *meg*-et is odatenni, p. »A szegény ember életét megdrágítják a nyerstermények vámjával *is*, *meg* az ipari vámokkal *is*.«

Választó mondatok. Rendes kötőszavuk *vagy*, régiesen *avagy*, párosan *vagy—vagy*, és: *vagy—vagy pedig*, megengedő mellékjelentéssel: *akár—akár*, és: *akár—akár pedig*. E helyett *legyen hogy*-ot írni kirívó németesség: † Nem jött haza, legyen hogy nem végezte dolgát, legyen hogy kudarcot vallott (helyesen: akár azért, hogy..) — Ide tartoznak a választó kérdések: *Menjek? ne menjek? Menjek-e, maradjak-e? Menjek-e vagy maradjak-e?* De ha a *vagy* kötőszót kitesszük, akkor a második *-e* el szokott maradni, kivált ha függő a kérdés: Nem tudtam, *menjek-e vagy maradjak*. De az *-e* mindig az első taghoz csat-

lakozik, hibás p.: † »Nem tudta, mit tegyen a váltóval: óvást vétessen föl, vagy visszaküldje-e« (hely. óvást vétessen-e föl vagy pedig visszaküldje).

Az ellentétes mondat igen sokféle: néha csak erősebb vagy gyöngébb szembeállítás (kötőszavai: *ellenben, pedig, meg*), néha tagadásnak ellentéte (*hanem*), vagy megengedés ellentéte (*de, ámde, azonban, mégis, mindamellett, mindazáltal*); néha meg magának a megengedő mondatnak is van kötőszava (*ámbár, bár, jöllehet, ugyan, pedig*). — Sokan nem tudnak különbséget tenni a *hanem* és *de* között, mert régente a *hanem* helyett is *de* járta s viszont újabban a népnyelv megengedő előmondat után is *hanem*-et mond. Az általános nyelv szokás azonban a következő különbségtevést ajánlja: Ha az első mondatban tagadott gondolatot az utómondat teljesen lerontja, akkor *hanem* kell, ha ellenben az előmondatbeli tagadásnak egy részét rontja le az utómondat, akkor *de* kell. P. nem akart ráállni, *hanem* makacsul ellenkezett († *de* makacsul ellenkezett); és: nem akart ráállni, *de* az én kedvemért megtette (tehát mégis ráállt; kevésbé helyes: nem akart ráállni, *hanem* az én kedvemért megtette). — A fokozó ellentétnek igen kedvelt magyaros szerkezete az, amelyben az első mondatnak *nemhogy* (v. *nemcsak hogy*) a kötőszava, a másodiké pedig: *de, hanem, még, sőt, inkább*, vagy csak *is*. Az ilyenekben a *nemhogy*-ot gyakran németesen evvel helyettesítik: *távol attól hogy* (*weit entfernt dass..*, fr. *loin que..*), p. † »távol attól, hogy ez jobb volna, még csak nem is használható«, hely. *nemhogy* jobb volna... — Németes a megengedő mondat szerkezetben a *dacára* használata: † *Dacára annak, hogy* meg volt tiltva az éjtszakázás, sokszor reggelig eltivornyáztak (helyesen: *ámbár* stb.). † Most is hallom e dalt, *dacára* annak hogy elhangzott (vö. Petőfinél: Most is hallom e dalt, elhangzott bár). — A megengedő *pedig* helyett néha németesen *és mégis*-t írnak vagy pedig jelzői mondatot: † »Megborzadok e gondolatra, és mégis oly bizonyosan áll lelkem előtt e gondolat« (*»und doch steht da der Gedanke so gewiss vor meiner Seele«*, Kaz.). † »Visszaadtad a pénzt Curidiusnak, oly (v. éppen: egy) embernek, ki nem népszerűbb Cneiusnál« (*argentum reddidisti Curidio, homini non gratiosiori quam Cn. est; einem Manne, der nicht beliebter ist, als Cn.*); hely. .. pedig ő nem népszerűbb Cneiusnál.

Következtető mondatot ilyen kötőszókkal szoktunk az előmondathoz fűzni: *akkor, hát, tehát, következésképpen, ennek foly-*

tán, eszerint, így tehát; s ha az utómondat egyúttal az előmondatnak okozatát fejezi ki: *azért, azért tehát, ennélfogva*. Ezek helyett a hivatalos írásmód sokszor latinosan mondja: *miért is, minélfogva* (= *quare, quamobrem*).

† »Az acc. c. inf. . . csak mondatrészt képvisel, amiért is nem szabad azt vesszővel elválasztani« (egy latin stilisztikából). »A világosság ismert szók használatát követeli, minélfogva kerülni kell az elavult szókat« (de az ilyen ócska latinosságokat is).

Kérdésben és *aztán* helyett magyarosabb: *hát aztán?* (*und dann?*) *Hát aztán* mit felelt? stb.

A **magyarázó mondatok** kötőszavai: *tudniillik, azaz, vagyis, még pedig, ugyanis*. *Még pedig* helyett kevésbé ajánlatos: *és pedig*, egészen idegenszerű: *és ugyan* (*und zwar*): † Három igemód van, és ugyan: jelentő, föltétes és fölszólító (hely. három igemód van, még pedig j., f. és f.). — A magyaros népies beszéddel nagyon ellenkezik még a hivatalos papiros-nyelvből elterjedt *illetve* és *illetőleg* e h. *vagyis, azaz* (= *respective, beziehungsweise*); p. Nagyon elterjedt e kifejezés, illetve ez idegenszerűség (magyarosabb: nagyon elt. e kif., vagyis ez az id.). Ötször volt itt, illetőleg csak négyszer (ötször volt itt, azaz csak négyszer).

B) *Függő mondatok.*

Főnévi mondatok első sorban azok, amelyek egy-egy elvont (cselekvést jelentő) főnévvel egyértékűek, p. »Szükség volna, hogy a nemzet tartana 4000 gyalogot« (Zrínyi) = szükséges volna 4000 gyalogos tartása. A főnévi mellékmondatoknak rendes kötőszava *hogy*, de ez fölösleges, ha a mellékmondat kérdő vagy fölszólító: nem tudom, megjött-e; kérdeztem, mikor menjek be; azt mondta, holnap menjek. (Laposan és pongyolán hangzik ilyenkor folyvást *hogy*-ot mondogatni: nem tudom, hogy megjött-e; azt mondta, hogy holnap menjek; »szintily laposság: *hogy mily, hogy mennyi, hogy mikor, hogy meddig, hogy ki, hogy mi*...« mondja Arany Próz.¹ 374.) — De másféle mellékmondatokban is igen gyakran elmaradhat a *hogy*, kivált bizonyos igék és melléknevek után: »*Igaz, nem fizettem elő*« (Arany). »*Látszik, elég bátor*« (Arany). *Látom* (v. úgy látom), fáradt vagy. Ha meghalok, *tudom*, eltemetnek (Népdal). »*Remélem, volt annyi lélek benned*« (Vas Gereben). — De más esetekben, akárhányszor ismétlődik is a

hogy, nem szabad a papiros-ízü *miszerint*, *mikép* v. *miként* kötőszóval helyettesíteni:

† »Föl volt említve, miszerint a kormány elmulasztotta idején elküldeni a biztost.« »A Wolff ügynökség abban a helyzetben van, mikép kijelentheti, hogy ily ülés nem volt« (B.H.: itt úgyis elég egy kötőszó: a Wolff ügyn. kijelentheti, hogy.., vagy: a Wolff ügynökségnek módjában van kijelenteni, hogy..)

Németes ez a szerkezet: *anélkül hogy*.., ha az első mondat cselekvésének sikerét tagadjuk, p. † »Evvél a kérdéssel én is foglalkoztam, anélkül, hogy meg tudtam volna fejteni.« Helyesen: *de nem* tudtam megfejteni.

Sokszor használják a főnévi mondat helyett németesen a főnévi igenevet (infinitivust), kivált a következő esetekben: a) ha névmással mutatunk rá a függő mondatra (*az, arra, ahhoz, rá, hozzá, olyan* stb.) vagy pedig az *elég* szóval (*elég rossz, elég gyáva* stb.), — b) tárgyi mondat helyett olyan igék mellett, minők *elhatároz, eltökel, parancsol* (*beschliessen, gebieten*), továbbá a *kér, örvend és remél* ige mellett (*bitten, sich freuen*), és az ilyen szólások mellett: *szükségesnek találom, jónak gondolom* stb. — c) a főmondatnak valamely főnevét értelmező mellékmondat helyett. Példák:

a) † Célja az volt a jelölteknek kalauzul szolgálni (hogy.. szolgáljon). Lemondott arról, visszatérni Párizsba (hogy visszatérjen). A tapasztalás megtanított rá, nem dicsérni a napot leszállta előtt (hogy ne dicsérjem..). Nem lesz oly erős v. nem lesz elég erős, ellentállani a csábításnak (hogy ellentálljon..).

b) † Elhatározta alapítványt állítani föl (hogy al. állit v. tesz). »Eltökéltem végre magára hagyni« (Kaz.; hogy magára hagyom). »Császár Eteléhez parancsola menni« (régies latinosság, Arany: B.H.; rendesen: azt parancsolta, hogy Eteléhez menjünk). Kértem a nyugtatványt hozzám visszajuttatni (kértem, hogy.. juttassa vissza hozzám). Örvendek v. reménylem őt viszontláthatni (örülök v. remélem, hogy viszontláthatom). Ennyit tartottam szükségesnek a felejtethetelen estéről felemlíteni (P. Thewrewk E. Eln. besz. 211): szükségesnek tartottam, hogy.. (v. ennyit kellett..). Helyénvalónak találtuk alapszabályainkat módosítani (uo. 78): hogy.. módosítsuk.

c) † A remény őt viszontláthatni (a remény, hogy viszontláthatom, v. a viszontlátás reménye). A vágy, új országokat látni (a vágy, hogy új országokat lássak). »Látója kísértetbe jó, azt mesterkélésnek venni« (Kaz.; hogy mesterkélésnek veszi). »Senki sem rajongott inkább a gondolatért magyarrá, hatalmassá tenni hazánkat, mint ő« (Bodnár Zs. Eszme 1:113; azért a gondolatért, hogy ... kell tenni hazánkat).

A főnévi mondatokban az igemódot azelőtt sokszor latinosan használták, kivált kérdő mellékmondatokban. Ez most már csak mint diákos régiesség s csak a *legyen* igével fordul elő (p. »Ha tudta volna, az utas ki legyen« Arany: TSz.), de újabban néha német példa szerint is: † »Mielőtt megítélhetné, melyik legyen a legjobb« (*welches das beste sei*).

Tagadást, tiltást, ellenzést, akadályozást jelentő igék után magyarosabb a tagadó, mint az állító alakú mellékmondat. P.

Tagadja, hogy ő tette; jobb így: tagadja, hogy *nem* ő tette. Megtiltom, hogy itt beleköss! (Herczeg F.; megtiltom, hogy itt bele ne köss!) † »A parkbizottság tilalmat kér arra, hogy a hölgyek a sétatereken uszályos ruhában járhassanak« (tilalmat kér, hogy.. ne járhassanak). »A mester mindig ellenezte, hogy e művét színpadra vigyék« (B.H.; hogy.. színpadra ne vigyék). † »N—t csak a véletlen menté meg, hogy áldozatul essék a merényletnek« (hogy áld. nem esett). † »Kicsi híja, hogy nagy háborúval végződött« (.. nem végződött). »Nyomasztó kétség gátolta meg, hogy lelke megnyugodjék« (Tóth B.; hogy meg ne nyugodjék). † »Mi tartóztat vissza, hogy felesége légy?« (Abonyi L.; hogy felesége ne légy). † »Őrizkedjék Magyarország, hogy Horvátországot elveszítse!« (B.N.; hogy el ne veszítse).

Határozó mondatok. A helyhatározó mondat jelzői mondatul is szolgálhat helyet jelentő főnevek mellett, úgyhogy ilyenkor *hol* a. m. melyben v. melyen, *hová* a. m. melybe v. melyre stb. Ezt semmiképpen se lehet hibáztatni, mert általános nyelvszokás. Példák:

Nem te szidalmazsz mostan engemet, hanem a hely, ahol vagy (Pesti G. mes.). E kútfői az örömnök és boldogságnak, ahonnan ti meritettek (Kazinczy; az eredetiben: diese Quellen von Vergnügen und Glück, *aus denen* ihr schöpfet). Fenn a tetőn e büszke vár, egyetlen kő a számolya, egy óriás kőszál, hova a felleg is hódolni jár (Arany: Katalin). — De nem szép: »Nem egy magyar legény áldja [a társulat] alapítóit.. azért az egy-két bálért, *melyeket* a társulat..adni szokott s *hol* módjokban volt csárdást jární« (Gyulai: Glück úr; hely. *melyet*.. s *melyben* v. *mert ott*..)

Az időhatározó mondat is kifogástalan mint időt jelentő főnevek jelzője, s akkor a *mikor* kötőszó a. m. melyben:

Jött az idő, mikor immár nem beszélek tinektek példabeszédekben (MünchC., az ered. is: venit hora *cum* iam non in proverbiiis loquar vobis). Igazán lett volna idő, mikor az ember ezt a címet a neve mögé írta, anélkül hogy mások mosolyátói féljen? (Jókai: A régi jó táblalírák.)

Óvakodni kell a *mikor* kötőszó helyett a németes *hol-tól*; p. † »Ez a kijelentés nagy horderővel bír, különösen most, ahol a szerződés ratifikációja a szenátus előtt fekszik« (ez a kij. nagyon fontos, kivált most, mikor a szerződés a szenátus helybenhagyása alá kerül).

A *míg* kötőszó vagy egytartósságú cselekvéseket köt össze, vagy pedig időhatárt jelöl, s ebben az esetben rendesen tagadó szó kíséri. Példa mind a kettőre: Még azt mondják, ne tartsak szeretőt; tartok biz én, *amíg* nekem tetszik, *míg* a piros rózsa ki *nem* nyílik (Népdal). Nem kell tagadó szó, ha a függő mondatban fejezzük ki a fontosabb eseményt; p. Addig vakarta a kezét, *míg* (egyszer csak) kiserkedt a vére. Néha persze kétféle fölfogás lehetséges, p. addig jár a korsó a kútra, *míg* (egyszer csak) eltörik v. (csak addig jár), *míg* el nem törik. De hibás p.: nem megyek el, *míg* ügyem rendezve lesz, e h. *míg* rendezve nincs. — Az időmondatokban azelőtt igen sokszor *latinosan* alkalmazták az igemódokat, de most már ritkán találkozunk effélével: † Midőn e cikket közölnők, megjegyezzük.. (midőn közöljük). Amíg folydogálna a bor, lekönyökölt a hordó mellé (amíg folydogált).

Föltételező mondatokban a rendes kötőszó *ha*, de az összetett *hogyha* is kifogástalan (még ilyen szólásokban is: *hát hogyha* nem jön el?) — A főmondatban nem hibás az *úgy* használata, noha hazánkban nyugati s déli részein szokatlan, p. »Úgy elégszel meg, ha kezéd által halok meg« (Mikes). »Ha a szerelem fel nem kísér oda, úgy Isten hozzátok, ragyogó csillagok!« (Pet.) De kirívó németesség ilyen *úgy*-gyal kezdeni a vonatkozó mondat főmondatát: »*Ami* a horvát mozgalmat illeti, *úgy* az csillapulni látszik.«

A német *insoweit, insofern* utánzásakép a Bach-korszak hivatalos nyelvéből nagyon elterjedt a *ha* kötőszó helyett a kiállhatatlan *amennyiben* (ez csakis akkor helyes, ha csak részbeli korlátozást akarunk kifejezni, p. »Amennyiben rajtam áll, megteszek mindent«, tehát csak annyiban, csak oly mértékben, amennyiben megtehetem). Magyaraltalanul van mondva:

»A termények, amennyiben a 351. §-ban megjelölt időpontok előtt az ingatlanról elvitettek, a jelzálogjogtól mentesekké válnak« (hely. Ha a terményeket .. elvitték az ingatlanról, a jelzálogjogtól mentesek). »Ezen jegy csak annyiban bír érvénnyel, amennyiben a pénztár zárta előtt bemutatott« (hely. Ez a jegy csak akkor érvé-

nyes, ha a pénztár zárta előtt bemutatják, ill. egyszerűen: csak a pénztár zártáig érvényes). »A jelzálogjog kiterjed a terményekre elválasztásuk után is, amennyiben az elválasztáskor a 131. § szerint nem lettek másnak tulajdonává« (hely. *hacsak v. ha ugyan.*).

A föltételező mondatokban néha kellemetlen a *volna* ismétlődése, de ezt legtöbbször könnyen elkerülhetjük azzal a magyaros szerkezettel, hogy a jelentő mód jelen idejét alkalmazzuk:

»Ha [Ádám és Éva] ártatlanok maradtak volna, sohasem kellett volna meghalniuk, hanem testestül-lelkestül a mennyországba kerültek volna«: Ha ártatlanok maradnak, sohasem kell meghalniuk, hanem .. a mennyországba kerülnek.

A megengedő mellékmondatokban kerülni kell a *habár* és *noha* helyett a németes *annak dacára hogy*-ot (*trotzdem dass*), p. † »Annak dacára, hogy esteledett, haza indult járatlan úton« (Mikszáth).* — Az *akár*-ral összetett megengedő névmások helyett bántó németesség a vonatkozó névmások használata, p.

† »Amily riasztónak látszanak is e hírek, mi nem vagyunk hajlandók a pesszimizmusra«: hely. akármilyen riasztók e hírek (*so allarmierend auch diese Nachrichten sind*). »Bécsi politikai körökben ezt a hírt, amilyen lehetséges is, éppolyan alap nélkül valónak tartják« (hely. ezt a hírt, bár nem éppen lehetetlen, egészen alaptalanul tartják). »Amennyire óvakodnunk kell is attól, hogy .. excentrikus különlegesség jellemezze alkotásainkat: épúgy meg vagyunk győződve, hogy a művészet haladásának akkor teszünk szolgálatot«...

Az *is*-nek a megengedő mondatokban kétféle szórendje van. A régibb szokás, amelyet nyelvjárásaink többsége maiglan követ, az *is*-t az ige után veti: *ha nem tanítja is, ha elvesztettem is*. De sok vidéken, kivált a székelységben s Dunán túl, de Bács megyében és itt-ott az Alföldnek más vidékein is így mondják: »Tudja már a Pejko, *ha nem is tanítja*« (Arany TSz). »*Ha el is vesztettem* a pénzemet, azért még nem vagyok koldus.« Ezt az újabb szórendet a másik mellett — nagy elterjedése miatt — immár az irodalomban is meg kell tűrnünk.**

* A németben is visszaélés, hogy a *trotzdem*-et alkalmazzák derürebörura az *obgleich, obschon, wenn auch* helyett; l. Nyr. 26: 272.

** Viszont, mivel a megengedő mondatokban az *is*-nek kétféle szórendje dívik, néha ezt a kétféleséget átviszik az *is*-nek egyéb használatába is, de ezt természetesen nem helyeselhetjük, mert az élő nyelv nem igazolja. Példák: »Ezt kötelességünk kijelenteni s *készörömet jelentjük is ki*« (Szarvas G. Nyr. 16: 29; olv. s *készörömet is jelentjük ki*). »E tekintetben *szép eredményeket értünk is el*« (hely. *szép eredményeket is értünk el*, több példa Nyr. 29: 377).

A módhatározó és összehasonlító mondatok rendes kötőszavai *ahogy, amint, mint*. A *mikép* és *miként* régies, ma csak a költői s az egyházi nyelvben szokásos. Az *amint* és *ahogy* középfok után egyáltalán nem szokásos, csak az egyszerű *mint*, vagy *mintsem*, p. szebb a páva, mint a pulyka; inkább hasadjon, mint étel maradjon (Közm.). † »Írányadó helyen sokkal inkább megbarátkoztak a polgári házassággal, *amint* ezt a klerikális sajtó kifakadásai után sejteni lehetett volna«: hely. *mintsem* sejteni lehetett. — *Mint amilyen, mint aminő, mint amennyi*: ez a mondatkezdet középfokú és tagadó mondat után szokásos, p. többet kaptam, mint amennyit reméltem; nagyobbnak tűnteti föl, mint amilyen; olyan bolondnak ne nézzen, mint amilyennek lát (Nép). Ilyenkor a névmást néha németesen elhagyják a *mint* mellől, p. »Egy rossz igazgató többet árt az iskolának, mint húsz jó tanár jóvá tehet« (hely. *mint amennyit*). — Más esetekben nem helyeselhetni ezt a kötőszó-halmozást:

»Olyan regény, mint aminőt már eleget olvastam«: hely. olyan regény, aminőt már.. »Olyan leány, mint amilyen ezrivel akad«: hely. olyan leány, amilyen ezrivel akad.

Az ilyen mondatokban a pusztá *mint* használata németes: † »olyan jó vagyok, mint csak lehetek«; hely. amilyen csak lehetek. Szintén németesnek látszik a *senki* és *semmi* után a *mint* kötőszó: »Nem látott semmit, mint koromsötét éjjelt« (*nichts als finstere Nacht*); magyarosan: semmit, csak sötét éjjelt. A *senki más, semmi egyéb, nem egyéb* stb. után állhat ugyan *mint*, p. »egyebet se tett, mint a pipáját szíttá«; de ilyenkor is szokottabb és elevenebb a *csak*: egyebet se tett, csak a pipáját szíttá.

A módhatározó mondatokhoz sorozhatjuk az ilyen aránymondatokat: *minél* több, *annál* jobb. A *minél* helyett ép oly helyes: *mennél* v. *mentül* több, *annál* jobb.*

Az okhatározó mondatot rendesen *mert*tel kezdjük, ha valami új körülményt hoz föl a megelőző főmondat megokolására (a főmondatban mutató szóul ott lehet az *azért*), p. Csak azért is szeretünk néha vmit, mert jónak látszik.. *Mínthogy*ot az előbeszédben nem igen használunk, írásban is inkább csak akkor,

* Ezekkel eredetileg a melléneveknek felső fokát fejezték ki: *mentül* többet hozzál' tkp. a. m. legtöbbet, *mendtől*, azaz *mindnél*, p. valamennyi társadnál többet; nyelvemlékeinkben így is: mindeneknél v. mindenektől többet.

ha az első mondatban (v. közbevetőleg) okoljuk meg valami ismert körülménnyel az utómondat tartalmát:

Minthogy az elmélet most ezúttal sáros: hadd lám, a gyakorlat mire viszen már most (Arany: NC). Még Aristoteles és Plátó is, minthogy sok hamisat tanítottak, gyakran magokkal ellenkeztek (Pázmány). — »Az igazgató a felelős, minthogy Kovács csak ügynöke volt«: inkább *mert*.

A *mivel* és *mivelhogy* kötőszókkal ritkábban él az irodalom, részint a *mert*, részint a *minthogy* értelmében. Ellenben gyakori az irodalmi nyelvben a *miután* okhatározói használata, pedig nem helyes, mert népünk sehol se használja így: † »Miután szép szóval nem boldogult, más eszközökhöz folyamodott«: minthogy v. mivel. — Jogászaink a logikai sorrend kedvéért többnyire előre bocsátják a megokolást, holott ez a hallgatóra s az olvasóra nézve rendkívül megnehezíti a megértést, azonfölül ilyenkor még avval is tetézik a hibát, hogy az idegenszerű *tekintve hogy*-ot használják (*in anbetracht, attendu que*):

† Tekintve, hogy az osztr. polg. törvénykönyvnek az ideigl. törv. szab. 156. §-a által érvényében fenntartott 344. §-a értelmében, az ingatlan dolgok tulajdonával a nyilvánkönyvbe bejegyzett, rajtok fekvő terhek is átvétnének; *tekintve* továbbá, hogy a 928. §-hoz képest, ha a dolgon fekvő terhek a nyilvánkönyvből láthatók, hacsak világosan nem fogadtatott, hogy a dolog minden tehertől ment, szavatosságnak helye nincs: *ennélfogva* a vevő nem követelheti az ingatlannak a bejegyzett szolgálomtól való mentesítését olyan adásvevési szerződés alapján, melyben az eladó ingatlannak a terhektől való mentességét nem állította (640).

Helyesen: A vevő nem követelheti az ingatlannak a bejegyzett szolgálomtól (szolgálmánytól?) való mentesítését (fölmentését?) oly adásvevési szerződés alapján, melyben az eladó az ingatlannak a terhektől való mentességét nem állította. *Mert* (v. *ugyanis*): 1. Az osztr. polg. törvénykönyvnek ... 344. §-a értelmében: a vevő az ingatlan dolgok tulajdonával a nyilvánkönyvbe bejegyzett, rajtuk fekvő terheket is átveszi. 2. A 928. §. szerint: szavatosságnak helye nincs, ha a dolgon fekvő terhek a nyilvánkönyvből kitűnnek, hacsak az eladó világosan nem fogadta, hogy a dolog minden tehertől ment.

Az okhatározó mondat helyett a *-ván vén* használata a magyar beszédből teljesen kiavult s azért az irodalmi használatát sem helyeselhetni, pedig ugyancsak használják még, kivált hivatalos írásokban (a szépirodalomban, igaz, néha tréfásan alkalmazzák ezt a régies, hivatalos szerkezetet). P. »Anyja az én táskámat vitte, mely jó nehéz volt, teli levén könyvvel«: mert tele volt

könyvvel. Azt mondja Szarvas Gábor, ép úgy írhatnám, hogy »három napja nem ittam bort, az orvos szigorúan megtiltván.«

A célhatározó mondatoknak rendes kötőszava *hogy*, tagadással *hogy ne*. Lazább viszonyt jelöl s rendesen csak intést, óvást fejez ki a *nehogy*, p. vigyázz, nehogy elessél! (v. az előmondat nélkül is: Nehogy elessél!) Latinos ez a *nehogy* a félést jelentő igék után, p. »Attól kezdtem tartani, ne-hogy az ebek harmincadjára vonassam« (Dug.). — Néha íróink, kivált fordítóink, idegenszerűen használják a célhatározó formát, mikor a német író *um zu*-val fejez ki vmi rákövetkező cselekvést, s még azt hiszik, hogy ez valami különös ékes kifejezésmód; p. »Lefeküdt, hogy soha többé föl ne keljen« (*er legte sich nieder, um nimmer wieder aufzustehen*; hely. lefeküdt és nem is kelt föl többé soha). — A célhatározó mondat helyett néha hibásan használják a németes infinitívust s a latinos *-andó*-féle igenévi szerkezetet (ezekről szoltunk már az egyszerű mondat célhatározójánál), továbbá a vonatkozó mellékmondatot (l. a melléknévi mondatokról szóló szakaszunkban 54. l.).

Melléknévi mondatoknak nevezhetjük az úgynev. vonatkozó mondatokat, amelyeket t. i. a vonatkozó (relatív) névmások jellemznek, mert ezek többnyire egy-egy főnévhez tartoznak mint jelzők; igaz, hogy sokszor csak odagondolunk valami általános fogalmat, p. *Aki mer, az nyer* = az olyan ember, aki mer. Az *ami* névmást az irodalmi nyelvszokás csak ebben az utóbbi esetben használja, ha t. i. nincs kitéve főnév, amelyre vonatkozna, p. *Ami késik, az nem múlik*. De a népnyelvben és népies írásmódban sokszor kitett főnévre is vonatkoztatják, kivált élettelen tárgyak nevére (Jókai is, l. Nyr. 5:320), p. *a ruhája, amit* magára vett, e h. *amelyet*. A népnyelvben s a régiségben az *aki* is előfordul élettelen tárgyra vonatkoztatva, de ez a mai irodalomban egészen szokatlan, p. *a ruhája, akit* magára vett. Viszont teljesen hibás, mesterkélt kifejezésmód a *mely*-nek főnév nélküli használata, p. »Sokra emlékszem még, *amelyet* fiatal koromban tanultam«. S ezt a névmást személynévre se szabad vonatkoztatni, azért hibás p. ez a mondat: »A kapaszkodók, *amelyeket* az iskola tenyészt«. (Nyr. 25:181.)

Számnév után valamint a főnév, szintűgy az ehhez tartozó jelző mondat is egyesszámú, p. Itt volt az a két ember, aki tegnap is keresett benneteket. Ilyenkor a többes szám használata — vagyis az értelem szerinti szerkesztés — a magyaros

beszédben sokkal ritkább. Hogy az irodalomban olyan gyakran alkalmazzák, az minden esetre idegenszerűség, p. »*Két képző, melyekről keveset tud az irodalom*« (hely. *melyről*). »*Azért az egy-két bálért, melyeket a társulat évenként adni szokott...*« (Gyulai: Glück úr; hely. *melyet*). Ha pedig a mellékmondat közbe van szúrva, úgyhogy a főmondatnak az igéje hátul áll, akkor a többes szám alkalmazásával igen egyenetlen, sőt néha furcsa szófűzés támad; p. »*A két királyi herceg, akik tegnap érkeztek ide, ma már megnézték Munkácsi képét*« (vagy *érkeztek és megnézte*; vö. Nyr. 11:417). Sokkal szebb és magyarosabb: *A két herceg, aki tegnap érkezett ide, megnézte M. képét.*

Valahányszor a jelzői mondat a személynek vagy dolognak valami ismeretlen vagy lényeges jegyét fejezi ki, ezt magyarosan mindig előre jelezzük a főmondatban alkalmazott hangsúlyos mutató névmással, p. *az* a napnyugta, amelyet a minap láttunk, sokkal szebb volt (a mainál). »*Más ösvényre csapott át, olyanra, mely idegen föld birodalmába vezet*« (Szarvas G. Nyr. 15:6). — Már pedig a nyelvújítás óta igen sokszor találkozunk avval a kirívó németességgel, hogy elhagyják a mutató névmást s csak névelőt (*az* v. *egy*) vagy határozatlan névmást alkalmaznak vagy éppenséggel csupaszon hagyják a főnevet. Ilyen hibás mondatok p. ezek (bőven idézünk, hogy jól éreztessük ez igen elterjedt idegenszerűséget):

† Az esti pír, melyet tegnap láték, nagyobb volt a mainál (Hunfalvy: Nyelvtud. és ny. 78 = *die Abendröte, die ich gestern sah*).^{*} Újabban sűrűn akadok egy szólásmódra, melyet fonákságnak tartok (Nyr. 13:83, hely. egy *olyan* szól.).

† Dolgoknál, melyek a kedély birodalmába vágnak, nem szere-
tek játékszíni szereplést látni (Kossuth Iratai 9. k., hely. *oly* dol-
gokban). Színházak, amelyek szubvencióból tartatnak fenn, soha ..
termékeny életet nem élhetnek (Rákosi J. BH. 1891. IX. 17, 9).
Emberekkal, akik így gondolkoznak, lehet-e a közéletre közvetlen
hatást várni (Szily K. uo. 1901. X:25, 4; hely. *oly* emb. akik ..,

* Régibb íróinknál is olvasunk néha ilyen mondatokat, de azok csak látszólag ilyenek, mert akkor az *az* még mutató névmási jelzőül is szokásos volt, így: Találkozunk vala Eszek urammal, ki meghozá *az* hírt, hogy Mayláth uram Fogaras várát mikép erősíti vala (Mindszenthí naplója, 17 M. könyvtár; vö. uo. 8: Megjőve az bizonyos hír, hogy ..; tehát = *azt* a hírt, *az* a bizonyos hír). Így érthetjük Aranynál is ezt a régies mondatot: Emberem az ember, ki midőn vendégem, sem eszik, sem iszik túl rendes elégen (B.H. 1:18 = azon ember; vö. még ma is: *az* nap = azon napon).

v. pedig: a kik..., azokkal...)). — A német stílusnak kedvelt szokása, hogy a megelőző mondat főnevét ismétlik a mutató névmás helyett: »A szó a legkülönbféle alakításban és világításban jelenik meg.. Világításban, mely tisztán mutatja jelentésének legfinomabb árnyalatait is« (Nemzeti Iskola 1902. 10. sz. 2; helyesen: *Olyanban*, mely ..). »A hún-magyar rokonság nemzeti traditio volt — természetesen nemzeti traditio, melyet a magyarok nem hoztak magukkal Ázsiából, hanem itt európai hazájukban részben készen találtak... (Heinrich G.; hely. természetesen *olyan*, melyet..).

Szabolcs olyan arcot csinált, mint valaki, akinek valami nincs nyére. (Herczeg F. Szabolcs ház. 53—4. — wie einer, dem., hely. mint akinek). Emberünk igen józanul beszélt mindenről, de mint valaki, aki egészen más, tisztább régiókban éli igazi életét (BH. 93. IX. 3).

Sokszor *hogy*-gyal kezdődő jelzői mondatok előtt követik el ugyanazt a hibát; p. Vegyük az esetet, hogy... (= *setzen wir den Fall, dass..*, hely. *vegyük azt az esetet, hogy..*) »A kérdésre, hogy Heinének melyik költeményét szereti legjobban, azt felelte Erzsébet királyné«... (= *auf die Frage, welches Gedicht..* hely. *arra a kérdésre, hogy..*) Hogy mily híre volt e gazdaságnak, mutatja a körülmény, hogy.. két gyakornoknak alig maradt egyébre ideje.. (Vas. Ujs. 1881. 285 = *beweist der Umstand, dass..*, hely. *mutatja az a körülmény..*).

Igen elterjedt irodalmunkban az a németes, latinos szokás, hogy minduntalan megszakítják a főmondatokat a vonatkozó mondat betoldásával. A német így beszél: *Die Jagdgeräte [die ich für den Herrn Grafen (der ein grosser Jagdliebhaber ist) bestellt habe] sind angekommen.* Ezt lefordítják szolgailag: *A vadászati szerek, amiket a gróf úrnak, aki nagy vadászatkedvelő, rendeltem, megérkeztek.* Pedig ezt magyarul így mondjuk el: *Megjöttek a vadászszeretek, amiket a gróf úrnak rendeltem; nagyon szeret vadászni.* Jogászaink így írnak: »*Oly szerződés, mely által valaki bizonyos iparág folytatásáról végkép lemond, semmis.*« Pedig sokkal természetesebb és világosabb, ha azt mondjuk: *Semmis az oly szerződés, mellyel..* (Nyr. 30:84). — Igaz, hogy közbeszúrások az élőbeszédben is előkerülnek, de az idézetekhez hasonló esetekben a magyaros fogalmazásban vagy a főmondat végére tesszük azt a főnevet, amelyhez jelzői mondatot toldunk,*

* De ez se mindig szükséges, a jelzői mondatnak nem kell okvetetlen a jelzett főnév mellett következni, semmit se tesz, ha p. köztük foglal helyet a főmondatnak az igéje: *A vadászszeretek is megjöttek, amiket a grófnak rendeltem.*

vagy pedig a jelzői mondat helyett is főmondatot szerkesztünk (mint első példánkban a második vonatkozó mondat helyett).

A jelzett főnév majdnem mindig megelőzi a jelzői mondatot; emennek előretétele meglehetősen ritkán, csak bizonyos szónokias céllal fordul elő, p.

S aki öt eloltá, az a veszedelem mindenik bajtársnak fájt, csak öneki nem (Ar. Toldi 3:8). Ha az Akadémia .. e kérdés.. megfejtésére, amellyel rendelkezik, a legnagyobb jutalmát tűzné is ki.. (Szarvas G. Nyr. 13:97). És ami rég nem voltam, vig lettem (Kárm. F. XXIII).

Szarvas Gábor nagyon kedvelte ezt az elrendezést, de gyakori alkalmazása már csak azért se célszerű, mert első olvasásra könnyen valamely megelőző főnévre vonatkoztatjuk a mellékmondatot s ezzel a kifejezés homályossá, sőt kétértelművé válhatik.

Vö. »A galacsin jelentésének a megállapítása végett nem volt szükség a NSzótár fölvilágosítására, mert azt, amely munka közben előttünk feküdt, megadta Kresznerics szótára« (Szarvas G. Nyr. 23:78). Csak a legvégére érve vesszük észre, hogy a jelzői mondat a Kr. szótárára vonatkozik; sokkal természetesebb így: mert megadta azt Kr. szótára, amely munka közben előttünk feküdt). »Akkor rohant be az öreg marquis, akiért ment volt, a doktorral« (Pekár Gy.).

Legmegrögzöttebb idegenszerűség a vonatkozó névmásnak mutató helyett való használata.

»Ahol mi és, tehát, pedig, ugyanis, mert kötőszókkal mutató névmást használunk, azt a latin sokkal rövidebben a relativummal fejezi ki; pl. *Ezen körülmény pedig: quae res. Ezek azonban az utócsapatot úzóbe veszik s csatába bocsátkoznak: Qui novissimum agmen insecuti proelium committunt...* Következésképp nem helyeselhetők a következő fordítások: »*Mely minthogy* fölvelt szakunktól elüt, halaszszuk máskorra« — *minthogy azonban ez...* (Fáb.) Ligarius mint legatus ment Afrikába; *mely állomáson* annyira megnyeré a polgárok hajlamát, hogy — — : *ezen állomáson pedig...* (Kaz. G.) *Kivel miután* belső barátságra lépett volna, Pisanderrel értekezik — : *s miután vele..* (Oczucz.) ... *Mely kedvezményt, ha töletek megnyerhetem, bebizonyítandom...* : *s ha ezen kedvezményt...*« (Szarvas G. Nyr. 24:532.)

Nyugtatványok és utalványok fogalmazásában is megrögzött a latinos vonatkozó névmás a mutató helyett, p. »Utalvány 500 koronára, mely összeg M. J. úrnak.. a M. T. Akadémia Nyelvtudományi Bizottság költségrovatából kifizetendő.« (Helyesebben: Utalvány 500 koronára. Tessék ezt az összeget... a M. T. Akadémia Ny. B. költségrovatából kifizetni. Vagy még jobban: Utalvány. Tessék a M. T. Akadémia Ny. B. költségrovatából M. J. úrnak... 500 koronát kifizetni. — (L. még a tárgyias ragozásról szóló szakaszt 23. l.)

»Legfonákabb a latin relativumnak szolgál fordítása s használata oly esetekben, midőn személyes vagy birtokos névmás rejlik benne, vagy pedig 'a mondatban tárgyként áll. Nyelvünk ugyanis sem az alanyúl álló személyes névmást, sem a tárgyként szereplő mutatót, kivéve az ellentét esetét, nem szokta kifejezni. Ily esetekben tehát a relativum alkalmazása kétszeres idegenszerűség: a névmás kitétele német, a vonatkozó használata latin.

Puer ab ianua prospiciens Hannibali dixit, armatos apparere. *Qui* imperavit ei, ut —: »*Ki* is megparancsolá neki«, helyesen: *meghagyja tehát* neki. Hannibal tabellarium in scapha (ad Eumenen) mittit. *Qui* ubi ad naves pervenit: *Ki* a hajókhoz érkezvén — helyesen: a *levélvivő* eljutván sat. Pausanias animam efflavit. *Cujus mortui corpus* quum eodem nonnulli dicerent inferri oportere quo —: *A kinek halála után* midőn némelyek mondák — jól: midőn néhányan azt indítványozták, hogy *holt testét* sat. Nunc confugi ad te tuam petens amicitiam. *Quam* si ero adeptus: *Mit* ha elnyerek — helyesen: s ha *megnyerem*.« — (L. bővebben Nyr. 4: 338—340, 29: 348.)

Legjáratosabb ez idegenszerűség a hivatalos nyelvnek következő kitételeiben: *miért is, minélfogva, minék következtében* határozzuk, helyett: *tehát, azért, ez okból, ennélfogva, ennek következtében* határozzuk. Továbbá: *kik egyébiránt* maradtunk, e helyett: *egyébiránt* maradtunk (vagy leghelyesebben csak: *Maradtunk mély tisztelettel Fölségednek...*).

Érdekes azonban, hogy ebből a latinosságból is körülbelül csak annyi maradt meg nálunk, mint a német irodalmi nyelvben, úgyhogy ma inkább már a német-latinos szerkezet utánzása. Régente latin minták szerint még alárendelő kötőszókkal is összepárosították a vonatkozó névmást, újabb elbeszélő költők ezt mintegy régiességképpen alkalmazzák néha. P.

Kit mikor hallottak volna.. (BécsiC. Judit, e h. *mikor ezt* hallották..) »Láthassa valaha óhajtott hazáját. *Melynek minthogy* egyéb módját nem láthatja, új mesterségeken elméjét forgatja« (Gyöngyösi: MV. III: 48). — »Kármel szaladott a visszafutókkal. *Kit mikoron* látott lobogós Csörsz« (Vör. ZF. VII). *Ki mihelyt* megérté amit Csóri kíván, a földre ültette (Ar. NC. II: 66). *Melyet* hogy elvigyen, a szellőnek adott (Tompá: A vándor lápról).

Latinos az is, ha célhatározó mondat helyett használják a vonatkozó mondatot (l. MKötőszók 2: 176), p. »Pyrrhus követiséget küldött a rómaiakhoz, ki békességet kérjen« (e h. hogy bék. kérjen, *qui pacem peteret*).

Végre latinos és németes, ha a főmondatnak egész tartalmára vonatkoztatnak *ami*-vel kezdődő mellékmondatot, p.

A spártaiak megölték Agis királyt, *ami* (v. *ami pedig*) náluk eddigelé hallatlan dolog volt (*Lacedaemonii Agim regem necaverunt, quod nunquam antea apud eos acciderat, .. was bei ihnen ein unerhörtes Ereignis war*), hely. ez *pedig* náluk hall. dolog volt. »Nevettem, amit ritkán teszek, egész szívemből« (Kárm. F. XXIII): nevettem, *pedig* ezt ritkán teszem, egész szívemből.

A SZÓK, SZÓLÁSOK ÉS SZÓALAKOK HASZNÁLATA.

Itt első sorban arról kell beszélnünk, hogyan válasszuk meg kifejezéseinket a jelentésükre, értelmükre, a kifejezendő gondolatra való tekintettel, — aztán a beszédrészek használatáról és képzéséről, — végre a szóknak mondatbeli alakjairól vagyis a ragozásról.

A szók megválasztása. Idegen szók, nyelvújítási szók, tájszók. A szók helyes alkalmazása a helyes magyarság szempontjából époly fontos, mint a helyes mondszerkesztés, hibás használatuk épúgy sérti és rontja a nyelvérzékét, épúgy elnyomja és pusztítja a magyaros kifejezésmódot, s gyakran romboló hatással van a mondszerkezet magyarságára is. Beszédünkkel és írásunkkal háromféle célra törekedhetünk: megértetésre, rábeszélésre és gyönyörködtetésre. Az utóbbit esztetikai eszközökkel érhetjük el — szépen hangzó és szép képzeteket keltő kifejezésekkel, — a másik két célt csak értelmes és hatásos kifejezésmóddal lehet elérni. Jól kell ismernünk a szóknak fogalmi értékét és érzelmi mellékjelentését, mert különben könnyen válhatunk homályossá vagy tapintatlanná. De a stílusnak legelső kelléke kétségkívül az érthetőség, szabatoság, világosság, egyszerűség; s itt szem előtt kell tartanunk hallgatónknak vagy olvasónknak műveltségi fokát is, p. a nagy közönségnek szánt szónoklatban vagy iratban kerüljük az elvont filozófiai fogalmakat, a ritkább tudományos műszókat s az idegen szókat, mert vagy egyáltalán nem fogják megérteni, vagy pedig félreértik. A szókat lehetőleg általában ismert jelentésükben és formájukban használjuk, az összetételt s a képzőket megszokott értékükkel alkalmazzuk s kerüljük a szokatlan, mesterkelt vagy idegenszerű szóalkotást, aminőkkel a nyelvújítás árasztotta el irodalmunkat. Ezeknek

nagy része nem is tudott meggyökerezni az eleven nyelvhasználatban.*

De vannak olyan nyelvújítási szók is, amelyek szabálytalanul voltak alkotva, mégis a nyelvnek, magának az élőbeszédnek is közbirtokává lettek: *állam, szellem, elv, terv, szerv, szerény, körülmény, uszoda, iroda, elnök, szónok, tábornok, tanár, titkár, tűzér, gyufa, szivar, részvény, részlet, roham, szurony, rom, minta, egyenruha, környez* és több más. Ezeket kipusztítani s más szókkal pótolni hiú erőködés s époly erőszakos nyelvcsinálás volna, amilyen a nyelvújítás volt. Csak azokat kerüljük, amelyek helyett vannak teljesen megfelelő szabályos és magyaros alkotású kifejezéseink, p. *beszély* : *elbeszélés*, *ünnepély* : *ünnepség*, *tanácsnok* : *tanácsos*, *tanítóképezde* : *tanítóképző*, *vítör* : *vívótör*, *látkör* : *látókör* v. *szemhatár* stb. stb.

Sok nyelvújítási szó a túlzó nyelvtisztítás (purizmus) terméke. Idegen eredetű, de rég meghonosult, sőt évszázadok óta használt szókat új, eredeti szókkal akartak kiszorítani. Így támadt a *kaszárnya* helyett *laktanya*, *patika* h. *gyógyszertár*, *licitál* h. *árverez*, *porció* h. *adag*, *gumi* h. *ruggyanta* stb. Pedig még Kazinczy is megróttá, hogy »messze vitt purizmusunk annyira ragad, hogy mindent magyar névvel igyekezünk adni, bár kétségesen, csonkán, nevetségesen« (TGyűjt. 1819. 25). De hisz a *patika*, *kaszárnya* stb. rég nem idegen, semmivel sem idegenebb, mint akár a *huszár*, *angyal* vagy *rózsa*, amiket szintén nem a honfoglalók hoztak Ázsiából. S époly fölösleges magyarkodás, ha p. olyan általánosan ismert és használt szókat kerülgetünk, mint *forma*, *telefon*, *bőrze*, *koksz*, *sport*, s a *forma* helyett mindig csak az *alakot*, *tele-*

* A nagy közönségnek szóló hivatalos hirdetésekben, meghagyásokban, fölliratokban különösen az a bosszantó és nevetséges, hogy a negyvenes és hatvanas évek hivatali stílusából megőrizte a nyelvújításnak számos olyan korcs szavát, amellyel közönséges halandó a magyar beszédben immár sohasem él. »Vagy van Magyarországon olyan bolondos ember, aki a *távírdán távbeszél*, aztán szalad a *dohánytőzsdébe* venni *úrlapot*, melyre *raglap* való és majd *küldönc* viszi el? Ilyesmit nem cselekszik nemhogy az ügyes *tanonc*, aki *tanodába* jár, de még a gyámoltalan *áponc* sem, aki *ápoldában* kujtorog, mert nyilván attól tart, hogy átvizsik a *tébolydába*, a *dühöncök* közé, holott nem is szenved *iszákosági rezgőrzben* a jámbor.« Az Erdélyi Kárpátegyesület méltán mondta nemrég a fürdői törvényjavaslatról: »Kifogásolnunk kell a t. nyelvét. Az ily kitételeket mint *gyógycél*, *gyógyhely*, *gyógydíj*, *írda*, *távbeszélő*, *közeg*, *gyógyvállalat* stb. ma más helyt sem nézhetnők el, nem törvényben.«

fon és börze helyett a hivatalos *távbeszélőt*, *tőzsdét*, *pirszenet* akarjuk használni, vagy a *sport* helyett *birok* szót és más efféléket erőtetünk.

Ellenben nagy visszaélés az érthetőség s a magyarosság rovására, hogy mai irodalmunkban, kivált napisajtónkban s a politikai életben számtalan fölösleges idegen szót alkalmaznak. Különösen az idegen igék és elvont szók nehezítik a megértést vagy legalább is kellemetlenül rínak ki a magyar környezetből, p. *szanál* e h. *orvosol*, *kontemplál* e h. *gondol*, *tervez*, *momentum* e h. *mozzanat*, *institúció* e h. *intézmény* stb.* Ez a divat tulajdonkép együtt jár irodalmi nyelvünknek számos más németességével: ha közelebbről vizsgáljuk, azt látjuk, hogy hírlapjaink jóformán csak azokat a latin szokat használják, amik a német lapokban közkeletűek. Hírlapíróink többnyire csak hanyagságból és gondatlanságból veszik át a német nyelv latin szavait, de sokszor tudatosan is, avval a szándékkal, hogy mondanivalójukat az idegen cifrasággal szebben és hatásosabban fejezzék ki.

Ez a hatásvadászat, ez a nagyhangú és pompázkodó beszéd-mód karöltve jár a korunkbeli nagyzással, hírhajhászással és címkórsággal, de részben a nyelvújítás mesterkélts divatának maradványa. Minden *ok* helyett *tényezőt* mondanak, minden *dolog* és minden *valóság* h. *tényt*, minden *jelenség* és *sajátosság* helyett *mozzanatot*, *igazán* h. *tényleg*, *mostanában* h. *jelenleg*, *nemsokára* és *nemrég* h. *közelebb* v. *közelebből*, *gyorsan* v. *hirtelen* h. *rohamosan*, *ritkán* v. *itt-ott* h. *szórványosan*, *kell* h. *szükségel*, *nincs* h. *nélkülöz*, *ámbar* h. *dacára annak hogy...* Ez az úgynev. Nélkülözi Dacárok és a Claquehutes Frigyesek nyelve s jobbra szintén német kifejezések utánzása: *tényező*: *Faktor*; *tényleg*: *faktisch*, *tatsächlich*; *jelenleg*: *gegenwärtig*, *közelebb*: *nächstens*, *rohamosan*: *rapid*, *szórványosan*: *sporadisch*, *szükségel*: *benötigen*, *nélkülöz*: *entbehren*, *dacára annak*: *trotzdem* stb. Valahányszor a nyelvújítók találtak a németben olyan szót, amelynek nem tudtak teljes magyar mássát, kapták magukat s pótolták a »hiányt«. Mintha egyik nyelv másiknak a fordítása volna, mintha minden nyelv ugyanazokat a fogalmakat alkotta volna meg szavaiban! Pedig

* Ezt az idegenszerűséget legújabb helyesírási szabályzataink is hibáztatják. Azonfölül e káros divat leküzdésére a kormány s az Akadémia külön szótárról is gondoskodott: *Magyarító Szótár* a szükségtelen idegen szavak elkerülésére.. Szerk. Tolnai Vilmos (1900). — A fontosabbakat a mi könyvünk szótári része is felsorolja.

minden lépten-nyomon azt látjuk, hogy ami legközönségesebb fogalom az egyik nyelvben, azt a másik csak körülírással tudja kifejezni. A *bátya* németül *älterer Bruder*, a *húg* *jüngere Schwester*, *állani* franciául *être debout*, *ülni* *être assis*. A német *Gemüt* fogalmát az angol, a francia, az olasz épúgy mint a magyar csak ilyenféle szókkal tudja fordítani: *természet*, *lélek*, *elme*, *szív*, de a nyelvújítók megírígyelték a németet, szereztek nekünk is *kedélyt*, és azóta nincsen nálunk *vidám természet*, *érzékeny lélek*, *mélyen érző szív*, se pedig »*víg, tréfás, jókedvű ember, barátságos, kedves, otthonos lakás*«: minden *kedéllyé* és *kedélyessé* változott (l. erről Nyr. 30:215). A német *Findling* franciául *enfant trouvé* vagyis *talált gyerek*, de nekünk *lelenc* kellett. A *Liebling* és a *Günstling* a franciának nem *kedvenc* és *kegyenc*, hanem *favori* és *enfant gâté*, tehát *kedvelt*, *kedves ember* és *becézett*, *becézett gyerek*. A magyar a honfoglalás óta 900 évig csak így beszélt: ez az én *kedves* ételem, az az erdő az őzek *kedves* tanyája; egyszerre csak azt kívánták tőle az idegen ízlésnek hódoló nyelvboldogítók, hogy finomabban szóljon: *kedvenc* eledelem, *kedvenc* tanyája: miért? mert a német azt mondja: *Lieblingsspeise*, *Lieblingsaufenthalt*.*

Újabb népies íróinknak — Jókaitól és Mikszáthtól Gárdonyiig és Móra Istvánig — egyik legnagyobb érdemük, hogy ezek helyett a német csemeték helyett a jó régi magyaros kifejezéseket alkalmazták. Néha azonban egyes írók túlmennek a kellő mértéken, különösen a tájszók keresett alkalmazásában, s ilyenekkel tömik tele írásaikat: *bagyulál*, *szokotalódik*, *páskálódik*, *pámpillás*, *rizsiköl* (l. Nyr. 27:201, 264, 326). Ez már nem

* L. Nyr. 30:257 stb. Szarvas Gábor sokszor szólt nyelvünknek e nyavalyájáról, a többi közt Nyr. 13:144 és 278. Ott megemlíti, hogy újabb irodalmunkban sok páros, rokonértelmű kifejezés van, egy természetes, magyaros, egy meg csinált, németes. »Egyikük a németnek, másik meg a magyar-nak való. *Kedvetlen* p. a németnek *verstimmt*, de *verstimmt* magyarul *lehangolt*; *nyájasság* németül *Herzlichkeit*, de *Herzlichkeit* magyarul *szívélyesség*; *szívére venni* németül *beherzigen*, de *beherzigen* magyarul *megszívlelni*. Ha németre fordítunk, akkor az inas is *Lehrling*, de ha németből fordítunk, akkor már *Lehrling tanonc*.« — »Én nem képzelek olyan német író, aki, ha valamely magyar művet fordítana németre, a magyarhoz ragaszkodva ilyen kifejezéseket merne mondani: *gebackener Narr*: sült bolond, *sie haben Blutauge bekommen*: vérszemet kaptak. De nem sok magyar író tudok, aki a német után így ne szólna magyarul: *szédelő*: Schwindler, *megszívlelni*: beherzigen, *hordszék*: Tragsessel, *méltóságteljes*: würdevoll, *igénybe venni*: in Anspruch nehmen, ez *túlhajtott tréfa*: ein übertriebener Scherz.«

népiesség, hanem népieskedés. A tájszó s a vidéki szólás helyén van, ha éppen valamely vidék népéletét akarjuk jellemezni. Különbösen csak módjával csusztathatunk be egy-egy jellemzetes tájszót az irodalmi nyelvbe, de csak olyant, aminek az értelmét könnyen kiérezheti az olvasó. De nem helyes az affektált népieskedés, ez nemcsak az érthetőség rovására esik, hanem olykor nevetségessé is válik, néha meg ízléstelenségével visszataszító, mint p. mikor a Budapesti Szemlében — mely különben a nyelvújítók mesterként választékosságát folytatta — egyszerre csak ilyen póriasságokkal, ilyen »*sivány kafacokkal*« találkozunk (a bírálatokban): *szürkapcaeszű, lábbal rúgják amit kézzel érnek, köpik a markukat* stb. (Nyr. 30:376.)

Rokonértelmű szók. Szólások. A rokonértelmű szók helyes megkülönböztetése igen szükséges kelléke a jó fogalmazásnak. Mind az érthetőség, mind pedig a képzeletre vagy érzelemre való hatás megkívánja, hogy minden kifejezést a megszokott jelentéssel alkalmazzunk, hacsak nem éppen a szokott értelemről való eltéréssel akarunk valami hatást elérni: nagyítással, enyhítéssel, szépítéssel, gúnnyal, szójátékkal stb. Ügyelni kell arra is, hogy némely szót csak bizonyos vonatkozásban, vagy bizonyos mellékjelentéssel használunk. Vannak p. olyan szók, amikhez rendesen rossz vagy rosszaló mellékértelem fűződik; p. a *hírhedett* rendesen csak rosszhírű (noha eredetileg általában a. m. elhíresedett s még Vörösmarty és Jókai 'hirneves' értelemben használja), *fölróni* csak tartozást, mulasztást, hibát szoktunk (tehát nem rovunk föl vmit érdemül), önkénytelen *elárulni* csak rossz gondolatot, gonosz szándékot szokás (ne mondjuk p. hogy valakinek szavai elárulják jó szívét vagy kiváló műveltségét = ném. *verraten*). — Ne zavarjuk össze a közös eredetű, de különböző képzésű szókat se, p. *gondatlan* és *gondtalan* stb.; ne beszéljünk vmely szónak *jelentőségéről*, amikor csak a *jelentéséről* van szó; ne mondjunk *kereskedelmi kórházat* a *kereskedők kórháza* helyett (*kaufmännisches Spital*, szószerint *kereskedői kórház* volna, nem *kereskedelmi*).

Legtöbbször a német minta csábít egy-egy rokonértelmű szópár hibás fölcserélésére. A német p. nem különbözteti meg ezeket a fogalmakat: *elbeszél* v. *elmond* — és *elmesél* (mind a kettő *erzählen*), *ereszt* — *enged* (*lassen*), *kerek* — *gömbölyű* (*rund*). Azért írják aztán magyarul is: † »Tacitus elmeséli Agricola történetét.« † »Az európaiakat nem engedik be Tibetbe.« † »A göm-

bölyű asztal lovagjai.« — Más esetekben a német is különbséget tesz két-két kifejezés közt, de nem olyant, mint a magyar, p. a *kommen* és *gehen*, a *bringen* és *tragen* közt nem egészen az a különbség, ami a *mi jön* és *megy* igénk közt van vagy a *hoz* és *visz* között. Innen aztán az ilyen németes szóhasználat: † majd *odajövök* hozzád (*ich komme zu dir*) e h. *odamegyek*; † *odahozom* a könyvedet is (*ich bringe dir dein Buch*) e h. *odaviszem*.*

Azonkívül számtalan más olyan kifejezéssel találkozunk, mely németből való szolgai fordítás. Némelyik a nyelvújítás kora óta annyira elterjedt, hogy mármár a honosság jogát bitorolja, mások mint a dudva teremnek napról napra. Példák (többet említünk a szótári részben):

† *Megél*: *erleben* e h. *megér*; *megél* a magyar nyelvszokás szerint a. m. életben marad. (Németesen még Mikszáthnál is: »Nem lesz ennek jó vége, meglátja, aki megéli« Sz. Péter es. 164, MKtár). — *Előír*: *vorschreiben*, *praescribere* e h. *megszab*, *kiszab*, *meghatároz*, *meghagy*. — *Egyszerűen*: *einfach* e h. *valósággal*. (Mikszáthnál is: »Az egész kívánságunk egyszerűen nevetséges« id. h. 46). — *Föllép* a járvány stb.: *aufreten* e h. *jelenkezik* stb. — *Uralni*: *beherrschen* e h. *uralkodni* *rajta* (*uralni* magyarosan: úrnak vallani). — *Becses* családja stb.: *Ihre werte Familie* e h. *tisztelt v. mélyen tisztelt v. kedves* családja. — *Tisztavizü* demokrata stb.: *ein Demokrat vom reinsten Wasser* e h. *igazi*, *hamisítatlan*. — *Hosszu lélegzetű* beszéd stb.: *langatmig* (fr. *de longue haleine*) e h. *nagy*, *hosszu*, *terjedelmes*. — *Uszályhajó*: *Schleppschiff* e h. *vontató hajó*. — *Hátvéd*, *elővéd*: *Nachhut*, *Vorhut* e h. *utócsapat*, *előcsapat*. — *Túlkapás*: *Übergriff* e h. *hatalmaskodás*, *beavatkozás*. — *Kinyomat*: *Ausdruck* e h. *kifejezés*. — »Ez már nekem is erős«: *zu stark* e h. *ez már sok*, *a soknál is több*, *több a kettőnél*. — *Spanyol légy* (Jókai, id. Nyr. 20:379): *spanische Fliege* e h. *kőrisbogár*. *Ellenállási részlet* (Jókai, id. 27:328): *pièce de résistance* e h. *a leghatásosabb rész*, *a legjava*, *csattanója* stb. — *Valami névtelen ijedség* szállta meg (Jókai: Aranyember 5:55): *namenlose Angst*. *Névtelen borzalom* állja el tagjait (uo. 210): *namenloses Entsetzen*. *Helyesen*: *iszonyu*, *kimondhatatlan* stb.

Ez utóbbiak már valóságos *Leiter Jakobok* (*Jakobsleiter*; e h. *Jákob létrája*).

A szólásmódokban is sok ilyen szolgai fordítást találunk. Híresek Kazinczynak efféle fordításai: »*Fenn Egmont, fenn!*« *hoch Egmont, hoch!* e h. *éljen!* *Hozd ki urad egészségét!***

* L. ezekről Arany Prózai m. Divattudósítás, továbbá Nyr. 1:82, 30:335.

** Vö. »Mulatozott a vastag úrral, ki harsány szóval egészségeket ivott« Kisf. K. Vig besz. 211 (Olcso ktár).

Bring die Gesundheit deines Herrn aus! e h. *igyl urad egész-ségire!* »Hány a harang?« *what is the clock?* e h. *hány óra?* — Más példák:

† »Mik ellen lármaharangot kongattak a panaszos urak« (Toldy F. Dayka XIII): *die Lärmglocke läuten* e h. *meghúzták a vész-harangot.* — »Sánca dobván különleges érdekeit« (Schlauch Lőrinc, id. Nyr. 14:38): *in die Schanzen schlagen* e h. *kockára veti.* — »Nadrágjokba esett le a szívök?« (BSzemle 67:405.) *Ist ihnen das Herz in die Hosen gefallen?* e h. *inukba szállt a bátorságuk.* — »Ralli úr görög Gambettára szeretné magát kijátszani« (P.N.): *sich aufspielen* e h. *adni szeretné a görög Gambettát.* Még Mikszáthnál is ráakadunk: »A szolgabírák előszeretettel játszotta magát tan-férfiúra.« (Sz. Péter es. 9, MKtár; még hogy előszeretettel = *mit Vorliebe!*) — »Engem hagyj ki a játékból!« *lass mich aus dem Spiel* e h. *ne keverj bele, nem akarok beleavatkozni* stb. — *Gyanut táplál: Verdacht hegen* e h. *gyanakszik, él a gyanupörrel.* — »Gazda nélkül számol«: *die Rechnung ohne den Wirt machen* e h. *csalódik a számításában v. kettőn áll a vásár.* — »A földdel egyenlővé teszi«: *der Erde gleich machen* e h. *földig lerontja.* — *Az ágyat őrzi, a szobát őrzi: das Bett, das Zimmer hüten* e h. *ágyban, szobában kell marad-nia, ágyban fekvő beteg, betegen fekszik* stb. — *Szönyegre hozza: aufs Tapet bringen* e h. *szoba hozza, előhozza, előhozakodik vele.* — »Szív-re kezeti!« (Zichy A. Elbesz. 30) *Hand aufs Herz!* e h. *valld meg őszintén!* — *Terveket kovácsol: Pläne schmieden* e h. *tervezget, ter-veket készít v. forral v. gondol ki.* — *Tökét kovácsol vmiből: Kapital schlagen* *aus etw.* e h. *kizsákmányol v. fölhasznál vmit vmi célra.* — *Osztja vkinek nézetét, véleményét* (sőt *aggodalmát, rokonszenvét* stb. 1. Nyr. 18:73): *jmds Ansicht teilen* e h. *osztozik nézetében.* — *Súlyt helyez v. súlyt fektet vmire: Gewicht auf etw. legen* e h. *fontosnak tart, fontosságot v. jelentőséget tulajdonít neki, kiemeli* stb. (v. legalább *súlyt vet rá* mintegy azért, hogy lebillentse a mérleget). — *Jól veszi ki magát: sich gut ausnehmen* e h. *jól fest, csinos, jól illik* stb. A kaláris »olyan szépen fogja magát kivenni izmos, fehér nyaka körül« (Mikszáth: Sz. Péter es. 68). Már Petőfi is alkalmazza, de tréfás megjegyzéssel: »Rimaszombat csinos kis város, de az a két roppant fogadó benne úgy veszi ki magát (hogy magyarosan szóljak) mint mikor a kis unoka fölteszi öregapja pápaszemét« (Uti rajzok 27, MKtár) — »A nyelvészeti düh nem ismer határokat« (Gyulai Pál): *kennt keine Grenzen,* e h. *határtalan, nincsen határa* stb.

Kivált hírlapíróink — mivel folyvást bécsi lapokból fordítá-nak — egy-egy tetszetős német szólás csábításának nem tudnak ellentállni, szolgailag utánozzák, ahelyett hogy egyszerűen az érte-lmének megfelelő magyar kifejezést alkalmaznák, még ha talán lapo-sabb is a németnél. P. e helyett: jókora ízléstelenség kell hozzá — azt mondják: *erős adag ízléstelenség kell ahhoz.* — E h. élénken tár-gyalták Ugron dolgát: *élénk megbeszélés tárgyát képezte Ugron dolga.* — E h. az oktatásügyhöz Horánszky nem ért v. az oktatás-

üggyel Horánszky nem foglalkozott: az oktatásügy nem tartozik egészen Horánszky eszmekörébe. — E h. nekünk úgy látszik: nekünk az az impressziónk. — E h. sokan meg fognak örülni ennek az ígérletnek: széles körökben fog meglepedést kelteni ez az ígérlet (NB. a szórend is rossz). — E h. a válság nem teljes még, de könnyen azzá válhatik: de semmi sem zárja ki azt, hogy ne legyen azzá. — E h. hivatalosan még nem erősítették meg a dolgot: az eset még nem nyert hivatalos megerősítést. — E h. egész nap magán kívül volt: önkívületi állapotban volt.

Egy német jelentéstani munkában azt olvassuk: »Az alapfogalom elhalaványodik a szóknak egyes alkalmazásaiban, így p. a *hüten* igéé ezekben: *das Zimmer hüten, das Bett hüten* e h. *im Z., im B. bleiben*, vagy a *bilden* igéé, mely tkp. 'képez, alakít', de a *sein* ige helyett szerepel ilyen szólásokban: *der Rhein bildet die Grenze Deutschlands, er bildete den Gegenstand ihrer Unterhaltung*«. (Waag: Bedeutungsentwicklung 48.) És íme, ami a német nyelvérzékre nézve már elhalaványodott, azt fordítóink — mint valami festményt a kontár másoló — rikító színekkel föllelevenítették: *a szobát őrizni, az ágyat őrizni, a Rajna képezi Németország határát, ő képezte beszélgetésük tárgyát*.*

»Amint a nyelvújítás és az újabb nyelvszokás (mondja Riedl Frigyes Nyr. 26:98) mindinkább a németre támaszkodott, amint egyre a németből fordított, azaz amint a magyarban elő akarta teremteni mindazokat a kifejezéseket, fordulatokat, amelyekkel a német nyelv rendelkezik: megtörtént nem egyszer, hogy oly német kifejezést kísértettek meg a magyarban utánozni, mely magában a németben is helytelen használaton alapul. Német nyelvérzékük gyakran nem volt épebb, mint magyar nyelvérzékük és ekkép könnyen követhették el azt a hibát, hogy helytelen német alakot helytelen magyar képzéssel adtak vissza. Ily módon azt lehet mondani, hogy német nyelv- vagy stílushibát ültettek át a magyarba. — Lássunk néhány példát:

A németben mindinkább terjed az a gramatikuskok rosszalta szokás, hogy az igét gyengítik azzal, hogy egész kifejezéssel pótolják, amelyben az ige fogalmát *bringen, finden* mellékigékkel támogatják. Ahelyett hogy *kundmachen*, azt mondja a német irodai stílus: *zur Kenntnis bringen*. A magyar mindjárt követte, azt mondván: *tudo-*

* Arany János ezeket mint trópusokat menti: *ágyat őrizni, szőnyegre hozni, zárom soraimat* (Nyr. 25:69 stb.). Sok ilyen idegen szólásmód csakugyan meghonosult mint képes kifejezés: *szavát adni, szavát v. ígérletét beváltani, elevenére tapint* stb. L. Elévült hibák.. Nyr. 28:193.

mására hozzuk. A német cikornyásan azt mondja: *es findet Anwendung* az egyszerű *wird angewendet* helyett. Mi követjük és e körülírás nálunk is alkalmazást talál. A német hibásan azt mondja: *in Vorschlag gebracht*, s ennek mintájára mi is javaslatba hoztunk valamit.

Hasonló körülírások ezek is: † *Mozgásba hoz: in Bewegung bringen* v. *setzen* e h. *megindít, megmozdít*. (A németben e körülírással meg akarják különböztetni a kezdést a folyamatos cselekvéstől, mert *bewegen* annyit is tesz mint *mozgat, ingat*; de mink magával az igével is határozottan megkülönböztetjük a kétféle cselekvést: *mozgat* — *mozdít* v. *megmozdít* stb.) — † *Mozgásba jönni* (igy Aranyánál is Próz. 6): *in Bewegung kommen* v. *geraten* e h. *megmozdul, megindul* (vö. *mozog, inog: sich bewegen*). — † *Alkalmazásba jönni: in Anwendung kommen* e h. *alkalmazzák, alkalmazni kell, fölhasználnak* stb. — † *Két lépést tesz: zwei Schritte tun* e h. *kettőt lép*. — † *Sarkantyút ad* a lovának (CzF., Czuczornál versben is¹ 1:152): *dem Pferde die Sporen geben* e h. *megsarkantyúzza*. — † *Kezdetét veszi: seinen Anfang nehmen* e h. *(meg)kezdődik*. — † *Ismerni tanul: kennen lernen* e h. *megismer* (már Ányosnál: »Ismerni magokat tanulják«, Az ifjúságról). — *Befejezésre juttat: zum Abschluss bringen* e h. *befejez*.

A szólások alkotásában legmulatságosabb hiba az úgyn. képzavar. Ezt a képzelet gyöngesége okozza: az író egy képes kifejezést alkalmaz, de ezt nem gondolja végig, hanem ugyanabban a mondatban még egy vagy több képet alkalmaz, s a különböző képek aztán — ha az olvasó egymásra vonatkoztatja — nevetséges kapcsolatba jutnak.* Ez bizony néha gondos írón is megesik; p. egy jeles stilisztikánk éppen a képzavart hibáztatja evvel az öntudatlanul összezavart képpel: »Két képből egy harmadikat gyúrni nagy hiba.« — Más példák:

† »Nem a lélek nemes *húrjaiban* leli fő forrását tetteinek *rúgója*.« (Vas. Ujs.) — † »A miniszter *ne ringassa magát légvárakban*« (Nemz. Isk.) = *ne ringassa magát hiú reményekben + ne építsen légvárakat*. — † »A jeruzsálemi *poloskák gyeplőjével* kormányzott keresztény zsidó-bérencek« (id. Nyr. 14:80). — † »A dráma *tengele* egy vagy két *egyén körül forog*.« — † »Droz a kedélyesség *hangját kitűnően kezeli*.« — † »Hosszu *cikk-sorozat tört lándzsát* e szomorú jelenség *fölött*« (Egyetemi Lapok; vmi *fölött pálcát szokás törni*). — † »Tekintélyes lapok 1900 január elseje *mellett törnek pálcát*« (Esti Ujság 1899 I. 11; vmi *mellett lándzsát törnek*). — »Áldhatták a mennyeket, hogy *bőrüket megmenthették a szárazra*« (Jókai: Eppur si m. 5:118; vö. *félti a bőrt, ezt nem viszed el szárazon, sein Schäfchen* v. *Schiffchen ins Trockene bringen*).

* Egy elmés tudósunk így figurázta ki a képzavaró dagályt: »Én *pendítettem meg* azt a *szikrát*, amelyből idővel olyan *folyam* válik, amelynek *árnyékában sütkérezhetik* a szegény *jogász*.«

Az igék használata. Az ige és a névszó között határozott jelentésbeli különbség van, mert az ige fejezi ki az állítást s azért számtalan esetben egymaga alkotja a mondatot. De határozott alaki különbség is van köztük, mert az ígét másképp ragozzuk, mint a névszót. Mégis vannak egyes esetek, hogy névszót ígélül vagy ígét névszóul használunk és ragozunk, anélkül hogy bármiféle képzőt ragasztanánk hozzá. Az első esetre ismert példa a *szabad* szó ilyen használata: *szabadna, szabadjon* e. h. *szabad volna, legyen szabad*. Itt a *szabad* szó valósággal ígévé lett, s nem is hibáztathatjuk e használatot, mert nyilván a rokonértelmű *lehet* ige és más ilyen módosító igék mintájára keletkezett. Viszont névszókul használunk egyes igealakokat: *a felsz, az eszem-iszom, abban a hiszemben voltam, gondolom formán, nembánomból lesz a bánom, nembánomság, lesz hadd-el-hadd v. nemulass, a nefelejts, ehethéjke van, sőt írhatnámság* stb. Ezek mind kifogástalan, sőt kedvelt népies kifejezések (l. bővebben Nyr. 7:434).

A cselekvő igék vagy tárgyasak (áthatók) vagy tárgyatlanok (átnemhatók), de a két osztály között nem lehet szigorúan határt vonni (ezt láttuk már a mondatban a tárgyról szólunkban). — A tárgyas igének egy külön osztálya a műveltető vagy tétető ige. Ez jellemző magyar nyelvcsajáság; óvakodjunk, hogy ne használjuk helyette németesen vagy latinosan — a *lassen* vagy *iubere* példájára — a *hagy* igével való körülírást: † *házat hagy építeni* e. h. *házat épített*. † Ha tudtam volna, más betűkkel *hagytam volna nyomtatni*, mert ez nagyon elkopott (Kaz. Lev. 1:174) e. h. *nyomattam volna*. † Magát a földre *hagyja segítni* (Szász K. Nib. 244). — Néha még egyesítik is a magyar műveltető képzést a németes körülírással: † Két óra mulva *fogatni hagyt* (Kaz. Lev. 2:143) e. h. *fogatott, befogatott*. † A király sem *hagyta* ezt magának kétszer *mondani* (Merényi: Dun. népm. 1:5). A *hagy* ige minekünk a. m. enged, tehát más ez: *hagytam beszélni*, és más: *beszéltettem* stb. — Egyes igékben többé-kevésbé elhalványodik a műveltető jelentés s a képző fölösleges, hyene elemnek látszik, p. ezekben: *kockáztat* (tkp. a *kockázik*, azaz 'kockán játszik' műveltetője, mintegy kockán játszatja, kockán forogtatja, mint *szellőztet* a *szellőzik* igéből), *veszélyeztet*, *szerencsétlet*, *iskoláztat*, *leckéztet*, *tájékoztat*, *tükröztet*, *fertőztet*, *kettőztet*, *késleltet*, *meghiteltet*. Ezek általános használatban vannak, tehát kifogástalanok, de azért némelyikből el is maradhat a műveltető képző (itt-ott a jelentésben némi árnyalati

különbséggel, p. *kopog* és *kopogtat*, *iskoláz* és *iskoláztat*); vö. p. Nem birta *tájékozni* magát (Brassai, BSz. 1874. 5:400). Épígy lehet *leckézni vkit*, *késlelni vmit*, *kettőzni lépteit*, *meghitelni a tanukat*, *vmit megfertőzni*. (L. Nyr. 14:510, 20:350.)

Igen jellemzők továbbá a magyar igehasználatra nézve a gyakorító, mozzanatos, kezdő és eredményes igék. Ezeknek az árnyalatoknak alaki kifejezésében a német nyelv igen szegény s azért fordítóink a magyarban is sokszor elhanyagolják. Nekünk p. számos gyakorító képzőnk van, s azonfelül szeretjük az igekötőt megkettőztetni, hogy a cselekvésnek ismétlését jelképezzük. P. a német *gehen* magyarul nemcsak *megy*, hanem *jár*, *járkál*, *eljár*, *el-eljár* v. *járdogál* v. *hová* (németül legfőlebb körülírással: *gewöhnlich* v. *regelmässig* v. *öfter wohin gehen, auf und abgehen*), *fliegen*: *röpül* és *röpköd*, *száll* és *szálldogál* v. *szállong*, *beschwichtigen*: *csitít* és *csitítgat*. Továbbá a mozzanatos föllobban épígy *auflodern* (v. *aufflackern, aufflammen*) mint a gyakorító föllobog, *emelint* épígy *heben* mint *emel* és *emelget* stb., s a kezdő jelentésű *mozdul* és a gyakorító *mozog* mind a kettő *sich bewegen, mozdít* és *mozgat*: *bewegen*, *lendít* és *lenget*: *schwingen* stb.

Az eredményes igéket — amelyekkel a cselekvésnek véghezvitelére, eredményes voltára utalunk — a *meg*, *el* és más igekötők jellemzik s néha a németben is igekötők jelölik ezt az árnyalatot, p. *meg-tapogat*: *be-tasten*, *elbámul*: *er-staunen*, *sich ver-wundern*. De sokszor itt se tesz különbséget a német s vagy mind a két árnyalatot igekötővel, vagy mind a kettőt anélkül fejezi ki, p. *romlik* és *megromlik*, *ront* és *megront*: mind a négy *verderben*, *hall* és *meghall*: *hören*, *sóz* és *megsóz*: *salzen*, *csitít* és *lecsitít*: *beschwichtigen*, *adom* és *odaadom*: *geben* stb. És láttuk már (a határozók utolsó szakaszában, 32. l.), hogy íróink néha németesen elhagyják az igekötőt.

A melléknévekből képezett igék rendesen vmivé válást vagy vmivé tevést jelentenek: *erősül* v. *erősödik*, *erősít*. Ilyen ige a németben és latinban sokkal kevesebb van s a körülíró kifejezéseket néha magyarra is körülírással fordítják, ahelyett hogy magyarosan igét képeznének: *er wird lahm, claudus fit* — † *sánta lesz* e h. *megsántul*; *es wird dunkel* — † *sötét lesz* e h. *sötétedik* stb. — Igen magyaros ez a foglalkozást vagy tulajdonság gyakorlását jelentő igeképzés (főnévből vagy melléknévből): *kocsiskodik*, *katonáskodik*, *tanítóskodik*, *serénykedik*, *akaratosko-*

dik, csintalankodik. Az irodalomban e képzésnek nem eléggé veszik hasznát, mert a németet követve lapos névszói kifejezéssel élnek s azt írják: három évig volt *katona* v. *tanító* stb., mindig *akaratos, csintalan* stb.

Két idegen ige képzőt olyan sok idegen szóban átvettünk, hogy az átvettek mintájára népies és tréfás új igék is keletkeztek velük. E két képző az *-izál* és *-íroz* (= lat. *-izare* és ném. *-ieren*); vö. *urizál, kurizál, komótizál, stellíroz, sandéroz, ábrándíroz* (Nyr. 8:298, 300). Komoly írásmódban jobb ha elkerüljük e képzéseket. Ha nálunk is közkeletű főnévből származnak, könnyen pótolhatjuk őket a mi *-z* vagy *-l* képzőnkkel, p. *plombíroz: plomboz* (v. *töm*), *aszfaltíroz: aszfaltoz, betoníroz: betónoz, makadámizál: makadámoz, cementíroz: cementez, tarokkíroz: tarokkoz*. Latin eredetű német *-ieren* végű igéknek a magyarban rendszeren *-ál* végűek felelnek meg (p. *korrigieren: korrigál, repetieren: repetál, promovieren: promoteál*), azért újabban sok *-íroz* végű igét *-ál* végűvé alakítottunk át, p. *szekíroz: szekál, telegrafíroz: telegrafál, inszeníroz: inszenál* (v. *rendez*), sőt francia eredetűeket is, p. *protezsíroz: protezsál* (v. latinosabban *protegál*), *zseníroz: zsenál, angazsíroz: angazsál* (v. inkább *fölkér, szerződtet* stb.), *blamíroz: blamál*. Ámde furcsa eljárás ezt minden *-íroz* végű igére átvinni s azt mondani: *garantál, profitál, debütál, dekolletált ruha* stb. (L. Nyr. 19:209, 24:230.)

A szenvedő ige használatáról már szoltunk a mondatokban (18. l.). Itt még csak a *-tattatás tettetés-t* vagyis a tudakos nyelvigazítóknak azt a leleményét említjük, hogy a szenvedő igékből rendes főnévképzést hoztak divatba. Azt mondták p. hogy a *főispán kinevezése* nem jó, mert nem kinevez, hanem kinevezetik, tehát a *főispánnak kineveztetése, a képviselő megválasztatása* bizonyos, a város a *sáncok eltávolíttatását* kéri, a *lelkeknek megválttatása* stb. De hisz akkor a *hajnyírás, ruhamosás, krumplikapálás* helyett is *hajnyíratás, ruhamosztatás, krumplikapálttatás* kellene, mert a haj *nyíratik*, a ruha *mosatik*, a krumpli *kapáltatik*. Pedig ahhoz a pattogó *-tattatáshoz* annyira hozzászoktak fróink, hogy néha már csakugyan amolyan *krumplikapálttatás-féléket* is írtak * s egyes ilyen képzések többé-kevésbé meghono-

* »A tegnapi *expoze* egyik *meglepetése* volt a szeszmonopólium bejelentése (B.H. 1894, X. 12, 9). »Haynald *meglepetése* Munkácsy számára.« (B.H. 1884, 285. sz.) »A garibaldisták egyenruhájukban vonultak ki az öreg

sultak irodalmunkban, s a művelteknek még a beszédjében is: *hányattatás, megpróbáltatás, elragadtatás, fogantatás, összeköttetés, rendeltetés, hivatás, küldetés, meglepetés, megtiszteltetés, elfogatás, (születés a népnyelvben is)*. Némelyik mellett szenvedő igenevek is keletkeztek, p. *hivatás: hivatott, hivatva; elragadtatás: elragadtatva; hasonló még: elhagyatott, elhagyatva, »indítatva érzem magam«, meglepetve* (»sohasem voltam jobban meglepetve mint most« György A. Piros mint a rózsa 1:15) s még több efféle. De némi jóakarattal ezeket is, legalább részben, elkerülhetjük, azt mondhatjuk p. *meglepődés, megtisztelés, elhagyott, elhagyva, indítva, meglepve és meglepődve*.*

A visszaható cselekvést többféle külön képzővel fejezzük ki, holott a német e célra mindig csak a visszaható névmást alkalmazza, p. *takarószik***: *sich zudecken*, *emelkedik: sich erheben*, *beiratkozik: sich einschreiben lassen*. A visszaható névmást mi inkább csak olyankor használjuk, ha jobban ki akarjuk emelni magát a cselekvést vagy ennek a szándékosságát: *megöli magát, elemésztí magát* (vö. *emésztődik*), *maga magát megcsalja* (vö. *megcsalathozik, csalogdik*). De van úgy hogy alig érezzük különbséget a két kifejezésmód között, p. *védekezik és védi magát, elbizakodik és elbízza magát, viselkedik és viseli magát* (vö. Nyr. 23:569). Néha azonban idegenszerűen alkalmazzák a névmást, p. *alkalmazza magát* e h. *alkalmazkodik, elhelyezik magukat* e h. *elhelyezkednek*. † »A sátán újra a szívembe *lopta magát*« e h. *lopódzott*. † »Ne tartsa magát itten fel« (Jókai: Mégis m. a f. 6:132) e h. ne tartózkodjék itt. Németesek ezek is: *körülnézi magát* (*sich umsehen*) ebben az értelemben: *körülnéz*,*** *kiismeri magát* (*sich auskennen*) e h. *eligazodik*, tudja a járást stb. — Petőfi a hagyomány szerint a Kutyakaparóban először ezt írta: »A kis szobán hosszú, vékony asztal *nyújtja magát* végig«, s csak aztán javította erre: »A kis szobán hosszú, vékony asztal *nyújtózkodik* végig« (Bp. Napló 1901. VI. 30).

bajtárs fogadtatására.« (P.H. 1886, 240. sz.) A kurírnak »állítólag része volt *Sztambulov meggyilkoltatásában*« (B.N. 1897): a kurír is meggyilkoltatott?

* A -tattatásról többször szólt Szarvas G., I. Nyr. 12:15, 14.137, 16:25.

** Ma e képzőnek leginkább *-ózik* *ödik* alakját használjuk, de e mellett az *-ózik* és *-ódik* alakok is élnek: *hallgatózik, csókolódik* stb.

*** Így már Kaz. és Kisz. S. »Nézd körül magad ebben a szép circulusban« (Kaz. Lev. 2:142). »Alig nézi magát körül az ember a világban...« (Kisz. S. Himfy.)

A főnevek használatában legbántóbb idegenség, ha a latin és a német nyelvtani német utánózzák. A nyelvújítók nagyon buzgón nem-esítették nyelvünket: a kétféle testvér megkülönböztetésére megajándékoztak a *fivér* és *nővér* szóval, sőt még nőnemű személynévmást is alkottak: *öné* = *sie*. Ide tartoznak az ilyen latinos, németes egyeztetések:

Katholika egyház, reformáta vallás, klasszika filológia (azért hogy az *ecclesia, religio, philologia* nőnemű) e h. *katholikus egyház, református vallás, klasszikus filológia*. Továbbá: † *A történet az élet tanítónője: historia magistra vitae*. † *A nap az ég királynője: die Sonne ist die Himmelskönigin*. És általában a -*nő* szükséges fölül való sűrű alkalmazása: *társnő, versenytársnő, vigyázónő*, az Erzsébet-érem *tulajdonosnője* (hivatalos rendeletben, persze *Besitzerin*) stb. »Zirzen Janka, a tanítónőképző igazgatónője« helyett elég: igazgatója. »Szilassy Etelka, a Vörös kereszt kórház világi főnöknője« h. elég: főnöke v. feje, vezetője. »Fáy Szeréna, a színi iskolában elfoglalta tanárnői székét« h. tanári székét. — Szintoly hibás p. a *leány-nyelv* (*Tochtersprache*) e h. *származéknyelv* s a *leányközség* (*filia*) e h. *alközség*.

Újabban a színésznőket németesen keresztnévük nélkül emlegetik: *Jászai, Márkus*, e h. *Jászai Mari, Márkus Emilia* (a németben a névelő mutat a nőre: *die Jászai, die Márkus*).

Nagyon lábra kapott irodalmunkban a többes számnak a latin és német példák szerint való szertelen használata. »Nyelvidomárok vannak és voltak minden időben. .. Különösen a szám az, amely leginkább bántja és szúrja szemüket, amióta dédapjuk, a jó Geleji kimondta a tilalomszót, hogy *több nap multával* vétek a logika ellen, mert a több nem egy, tehát nem *nap*, hanem *napok*... S a nyelv törvénykönyvébe beiktatódtak az új cikkelyek: Vétke nagysága szerint bűnhődjék, aki ilyeneket vesz ajkára: »A nap és hold *elsötétült*. A hírlapok e dolgokat egész *csudává* fűjták föl. Erre mindketten kirántották *kardjukat*. A rózsza és liliom *virág*« — ezek helyett: »A nap és hold *elsötétültek*. A hírlapok e dolgokat *csudákká* fűjták föl. Mindketten kirántották *kardjaikat*. A rózsza és liliom *virágok*...« Legújabbán e cikkelyek száma egy újjal szaporodott: A birtokos é ha többes számú névre vonatkozik, hasonlóképen többes számban kell állnia, p. *Kiék* ezek az ökrök? *Az uraságéi*.. Ma már írmagul se lehet az irodalmi nyelvben ilyesmit olvasni: *Kiék* voltak azelőtt ezek a birtokok? A Makfalvy *családé*...« (Szarvas G. Nyr. 24:39. — Az alany

és állítmány, továbbá az állapot- és véghatározók számbeli egyeztetéséről már szoltunk a mondattanban, l. 20. és 26. l.).

A magyaros nyelvszókás — a némettel ellentétben — a) egynek veszi a páros testrészt s a hozzá tartozó ruhát: nézz, rózsám, *a szemembe! kézzel-lábbal evickél (mit Händen und Füßen)*, új cipőt v. harisnyát kap az ember (*neue Schuhe, Strümpfe*) stb., s az ilyen párnak a felét így fejezzük ki: *fél szeme van (er hat bloss ein Auge)*, *fél füllel hallotta, félkezű, félkesztyű, felemás cipő* stb. — b) Sok fogalom nevét egyesszámú gyűjtőnévnek vesszük, holott más nyelvek többes számban használják: az embernek *haja van (man hat Haare)*, az állatnak *szőre*, a madárnak *tolla*, szép ruhában járunk, kopott a *bútorunk, babot, almát, cseresnyét* eszünk stb., *Nagyságatokhoz* vagy *ő méltóságukhoz* folyamodunk. — Továbbá c) csak egy birtokot fejezünk ki akkor is, ha több birtokosnak egy-egy birtoka van: *dobog a szívük* (nem *szíveik dobognak*), szeretik *a férjüket, kirántják a kardjukat* stb. — d) A számnévi jelzők mellett is egyes számot használunk, s a határozatlan számok mellett is magyarosabb az egyes a többesnél: *sok vendég* (nem *sok vendégek*), *minden ember, számos vendég, számtalan esetben, a többi szaktudomány, néhány növény, némely növény*. (Hasonlókép jobb *némelyik* mint *némelyek*, jobb: mindezt latba kell vetni, mint mindezeket, a kivétel sokféle jobb mint a kivételek sokfélék.) Ha két vagy több melléknévi jelzővel fejezzük ki a főfogalom fajait, a főnevet nem szabad többesbe tenni, tehát: *a Bécsi és a Münchener kódex* (nem *kódexek*), *Horvát-, Szlavón- és Dalmát-ország* (nem *országok*), *Kovács J. és Szabó Pál úr* (nem *urak*), *Szell és Wlassics miniszter* (v. p. *két miniszter volt jelen, Szell és Wlassics*, nem pedig *Szell és W. miniszterek*), *küldöttség járt a kereskedelmi s a földművelési miniszternél* (nem *a ker. és f. minisztereknél*), *a magyar és a német nemzet, jártas a magyar, a német és a francia nyelvben* (nem *a magyar, német és francia nyelvekben*), a 3., 5. és 6. lapon (nem *lapokon*).

A felsorolt esetekben »tűrhetetlen a német többesszámnak illetéktelen elterjedése. Nekünk már nincs *bútorunk*, nekünk csak *bútoraink* vannak. Nincs *feleségünk*, hanem *feleségeink* vannak. Nem süti le a leány a *szemét*, hanem a *szemeit*. *Ő felségük* itt *ő felségeik*, mintha a hősöknek *nagyságaik* volnának és nem *nagyságuk*, a lányoknak *szépségeik* és nem *szépségök*. A madarak *tollaikkal* ékeskednek és nem *tollukkal*. Most szöke *hajaink* is vannak már hál' Isten. Hátra van, hogy vacsorára *babokat* együnk, megsimogassuk a *kutyánk szőreit*, megpukkadjunk és kétségbeesetten fölkiáltunk: *végeink van-*

nak!» (Nyr. 27:188.) — Annyira elterjedt ez a fölösleges többes szám, hogy egyes magyaros nyelvű íróinknál is találkozunk vele, p. Mikszáthnál: *fényes szemekkel, gyanus szemekkel, tenyereivel, csizmái* [a két csizmája], *reszketve hányta le magáról a ruhákat* [ruháját], *az ő ártatlan szíveik, szíveik hangosan dobogtak.* (A jó pal.) *Bejöttem a cipőkért, köténye alá dugott kezekkel nézte* (Sz. Péter es.) — Tóth Bélánál: Egyenkint szedem le remegő kezekkel. Valami zaj rezgettette *dobhártyáimat.* A zaj határozottabb lett, tehát nem *füleim* csalódása. A tócsák, melyeket a leányok *cipői hagytak ott.* Nekem úgy tetszett, hogy *lelkeink* igen közel vannak. Írjanak alá *ő kegyelmek* mennél többet! (L. Nyr. 29:349.) — Sőt még Petőfinél is: »Szőke tündérlányok sárga *hajaikat* szálanként keresztülhúzzák a föld alatt« (János v.; de nyilván a rím miatt). — A régibb irodalomban számtalan latinosság van a többes szám használatában: *hét egyházak* (ÉrdyC. 552), *hármak* (LobC.), *sokak, az tizenkettők* (Pesti G.), *három királyok* stb. S újabban is, jó íróknál is olvasunk efféle értelmetlen szerkezetekeket: *mindezek, minden idők költői, némely emberek.* »Az okadó mondatok *kétfélék*« (Szarvas G. Nyr. 24:525). »A nyelvészet és a *többi szaktudományok*« (Szily K.). De affektált régieskedés azt írni: *mindenek e h. mindenki v. minden ember, sokak e h. sokan.* Közhasználatban maradt latinosság: *minden szentek* (eredetileg magyarosan *mind szent*, ezt látjuk a sok *Mindszent* helység nevéből). † *Minden oroszok cárja: der Zar aller Reussen,* hely. *az oroszok cárja.* † *Az összes vendégek: die sämtlichen Gäste,* hely. *minden vendég, a vendégek mind, mind a vendégek* (mind mellett a népnelvben is szabályos a többes szám).

A főnevek képzésében követett el a nyelvújítás legtöbb hibát. Néha igei alapszóhoz illő képzővel névszóból alkottak főnevet vagy viszont, p. *bizottmány* (e h. *bizottság*), *ünnepély* (e h. *ünnepség*), *festész* (e h. *festő*), *építész* (*műépítő* v. *építőművész*), *történész* (*történetíró, -tudós, -búvár*).^{*} Sokszor elavult, homályos, érthetetlen vagy addig egyáltalán hallatlan képzőket alkalmaztak:

mákonny (ópium), *széneny* (szén), *korány* (hajnal), *virány* (virágos rét), *tartány* (tartó), *mérv* (mérték, arány), *ismerv* (ismertető jel), *köteg* (nyaláb), *osztag* (osztály), *szörme* (prém), *hozam* (hozadék, termés), *tudor* (doktor), *jogar* (kormánypálca), *dalár* (dalos), *áldozár* (áldozópap), *hitküldér* (térítő), *szakadár* (eretnek, hitelhagyott); — *jósda* (jószék, jóshely), *csillagda* (csillagvizsgáló), *bölcsöde* (bölcsőház), *óvoda* (óvóiskola, kisdédóvó, óvókert), *képezde* (képző-intézet), *hízlalda* (híz-

^{*} Vannak akik hibásnak tartják a *-ság ség* képzőnek ígéhez való ragasztását, p. *tehetség, jelenség.* De ez mind a kettő régi szó s azonfölül sok más ilyen képzésünk is van magában a népnelvben is: *mulatság, neveltség, fizetség, kívánság, tanulság* stb., aztán *bírság, nyereség, vereség* stb.

laló), öntőde (öntő-műhely, öntő-gyár), — tollnok (tollvivő, jegyző), javít-nok (javító, szedésjavító), gyakornok (gyakorló), látnok (jós), hírnök (hírmondó, hirdető), bíbornok (bíboros), — ingyenc (nyalánk ember), futonc (futóbogár), bérenc (béreltje vkinek), kedvenc (kedveltje); — sőt l-végű igékhez y képzőt tettek: beszély (elbeszélés), tökély (töké-letesség), kétely (kétség; így idén-y e h. évszak, évad) stb.

Az említettekhez hasonló szók közül sok elterjedt és meg-honosult, úgyhogy meddő volna az ellenük való küzdelem (*regény, erény, állam, szivar* stb. stb.), de a felsorolt példákat könnyen elkerülhetjük, mint a rekeszben közölt helyes kifejezések mutat-ják. — A -da de, -nok nők s az -onc enc önc képző a hivatalos körökben folyvást jobb ügyszor méltó pártfogásban részesül. Az iskolákat évtizedeken át *tanodáknak, nevelőeknek és képez-déknek* nevezték, a hivatalos épületterveken *ürüldét* találunk, az állatorvosi iskolákban *patkoldákat*, a honvéd-laktanyákban *étkez-déket* stb. A hivatalokban sokáig *tanácsnokok* és *titoknokok* ural-kodtak, s most is ott vannak az *elnökök, díjnokok* s egyéb -*nokok* és -*nökök*. Az -*oncokat* és -*öncöket* még inkább dédelgették a *mérvadó* körök: *kedvenceik* nekik az *áponcok, lelencek, fegyencek, toloncok*, s amikor akadt jóra való tanító, akinek a *tanonc* sehogy se fért a szívéhez, hanem a jó magyar *inast* tette a helyébe: az oktatásügyi kormány elrendelte, hogy egyöntetűség kedvéért a hivatalos iratokban köteles mindenki a *tanoncot* alkalmazni. Aztán mondja még valaki, hogy nem magyarosítunk erőszakkal!

Csonkítással is sok főnevet, úgyn. elvont gyököket alkottak a nyelvújítók s a szócsin(álás)tanról egész elméletet dol-goztak ki. Ilyen elvonással való szóképzés előfordul a nyelvnek természetes fejlődésében is, de csak ott, ahol a szó végén világ-os értékű élő képző látszik s ahol a megmaradó szórész elég testes, elég jellemző hangzása van, hogy rokonait azonnal emlé-künkbe idézze; p. látszólagos -l képző maradt el ezekben: *csusz-kál: csuszka, csóvál: csóva, kínál: kína*. Hasonló, tehát helye-selhető elvonások az irodalmi nyelvben:

érdekel: érdek, mérsekel: mérsék, karmol: karom, rajzol: rajz, eszmél: eszme, tapsol: taps, karcol: karc, ingerel (és ingerkedik): inger, áramlik: áram; látsz. -s képzővel: piros: pir, kellemes: kel-lem, üres: ür, magányos (magán-os): magány, hiányos (hiján-os): hiány.

De az irodalmi nyelv sok hibás elvonást is fölkapott, olyant, melyben egészen homályos szóvég (sőt magyarnak nézett idegen szó vége) van elhagyva; p. *imádból ima, dicső: dics, dagad: dag* stb.

Az ilyen csonka szó természetesen ép oly hibás marad, ha aztán képző járul hozzá, vagy összetételt alkot, p.

gyógyít: *gyógy-ász* (orvos), *kedv*: *kedély*, *könnyű*: *kön-eny* (hidrogén), *gyermek*: *gyerme-teg* (gyermekes, náiv), *gyógy-szer* (orvosság, orvosság), *dicső*: *dics-fény* (szentfény, fénykoszoru), *téved*: *tév-hit* (eretnekség, álhit).

A főnevek összetételében is sokat hibáztak. A német sokkal több összetételt alkot, mint a magyar, s valahányszor nyelvűvelőink német összetétellel találkoztak, magyarul is összetett szóval fejezték ki a fogalmat, akár szép volt, akár nem, akár felelt meg a magyar nyelv természetének, akár nem. Így boldogítottak bennünket avval a sok németes, nyelficamító összetétellel, minő p. a *Dunagőzhajózási társaság* (*Donaudampfschiffahrtsgesellschaft*) e h. *Dunai gőzhajós társaság*, *betétkamatlábleszállítás* e h. *a betéti kamatláb leszállítása*, *értékpapírszelvénybeváltás* e h. *értékpapírok szelvényeinek beváltása*, *Várkert-rakpart* (igazi madárnyelv, mint a *turgudorgod mirgit forgogargadtárgál**) e h. *vár-part* stb. — Legnémetesebb az úgyn. igetős összetétel. Igazán kár volt nyelvújítóinknak olyan szemérmeseknek lenniök; egész bátran írhatták volna a *jármű* és *válrokonság* helyett: *fahrmű* és *wahlrokonság*, annyira lerí róluk a német észjárás, a *Fahrzeug*-gal s a *Wahlverwandschaft*-tal való fajrokonság. S ennek a mételynek még most is annyi nyoma van irodalmi nyelvünkben, hogy az ellene való küzdelmet éppenséggel nem tarthatjuk befejezettnek. Még most is sok elkerülhető igés összetétel kísért. Most is írnak még a *puskapor* helyett *lőport*, a *lövőgyapot*, *lövőszer*, *lövőfegyver*, *lövőrés* helyett *lőgyapotot*, *lőszert*, *lőfegyvert*, *lőrést*, s a Dreyfus-pör tárgyalásakor egyes lapjaink *lőgyakorlatot* és *lőkönyvet* is emlegettek, persze *Schiessübung* és *Schiesshandbuch*!

Szintúgy kísért még a *véd-* és *dacsövetség* a *védő* és *támadó szövetség* helyett, az *óvrendszabály* és *óvintézkedés* az *óvó-r.* és *óvó-i.* h., a *szünóra* a *pihenőóra* v. *szünet* h., a *menhely* (*menház*) a *menedék* (és *menedékház*) helyett, a *vonzerő* *vonzóerő* helyett, *küzdte* a *küzdő*-*tér* helyett, a *járszalag* a *póráz* helyett, a *dugárú* a *csempészárú* v. *csempészett árú* helyett, a *tetszhalott* az *álhalott* v. *holteleven* helyett, a *rakpart* a *rakodópart*, *kópart* és egyszerű *part* helyett (csak szebb *Rudolf-part* mint *Rudolf-rakpart*).

* Ilyen hivatalos madárnyelvi szók még: *rendőrőrszoba* e h. *rendőr-szoba*, *csendőrőrzár* e h. *csendőrzár*, *hittantanár* e h. *hittanár*, *tankönyv-könyvtár*.

Még erőszakosabb az összetétel, ha előrészében az igető is csonkítva van:

gyógy-forrás (Heil-Quelle) e h. gyógy-ító forrás, gyógyhatás e h. gyógyító hatás, gyógyszer e h. orvosság, orvosság, gyógytorna e h. svéd torna, boncterem e h. boncoló-terem, görredőny e h. gördítő, sápkór e h. sápadtság, sápadt-kór, menhely e h. menedék stb.

Vannak aztán másféle németes összetételek is. Így a mi -i-képzős mellékneveink helyett sokszor német mintára összetett főneveket használnak, hogy valamely helyhez, időhöz való tartozást fejezzenek ki:

† *Duna-gőzhajózás (Donaudampfschiffahrt) e h. dunai gőzhajózás, Dunagőzhajózási társaság e h. dunai gőzhajós társaság, vízéptítés (Wasserbau): vízi építés, hegypálya (Bergbahn): hegyi pálya, falszőnyeg (Wandtapete): fali szőnyeg, Kárpátegyesület: Kárpáti egyesület, Afrika-utazó: afrikai utazó, sarkutazó: sarki utazó, államgimnázium: állami gimnázium, államrendőrség: állami r., államépítészeti hivatal: állami építkező h., évdíj: évi díj, éjfuvalom: éjjeli fuvalom.*

Néha meg -s-képzős kifejezéseket helyettesít a németből fordított összetett szó:

† *borhordó (Weinfass) e h. boros hordó, faláda e h. fás láda (a faláda csak fából készült láda), pénztárca: pénzes tárca stb. Hibás továbbá a dalegylet, kerékpár-egylet e h. dalos egyesület, kerékpáros egyesület.*

Régeinte rendszerint csak személyt jelentő főnevet tettek össze a társ szóval, házastárs, hitvestárs, polgártárs, munkástárs stb. Újabban német módra elvont jelentésű főneveket raknak eleibe: munkatárs (jobb a dolgozótárs), iskolatárs (jobb tanulótárs), játéktárs (jobb játszótárs), frigyatárs (jobb frigyes-, szövetséges-társ).

Németes az össz- kezdetű összetétel: az összbirodalom (Gesamtmonarchie) e h. az egész birodalom, összhatás: a teljes v. együttes hatás stb. (De az összhang már meghonosult, sőt a még szabálytalanabb összpontosítás is, holott jobb a központosítás.)

A névnap, születésnap birtokos személyragokkal helyesen így van: nevemnapja, nevenapja, születésednapja, nem pedig névnapom, névnapja, születésnapod. Így lábamszára, eszejárása.

A melléknevek használata. Először is a fokozás eseteit lássuk. Némely tulajdonságot valósággal fokozni nem lehet, de azért nem hiba, ha nagyítással, nyomaték okáért fokozzák, p. Az ő imádottja a legtökéletesebb teremtes. Az bizonyos, hogy rest tanuló, de még bizonyosabb, hogy meg fog bukni. — A jelesebb írók: a

középfoknak ilyen használatát hibáztatták mint németeset s fölöslegesen e h. *a jeles írók*. De a középfok kevesebbet jelent: csak viszonylag, a gyöngébbekhez képest jelesebbeket. Azonban nem kell evvel a középfokkal derűre-borura élni, mert sokszor csakugyan ugyanazt fejezik ki vele, amit az alapfokkal, p. ez a könyv minden *jobb* könyvesboltban kapható = minden *jó* könyvesboltban meg lehet kapni. — Latinból való fordításban nem kell mindig utánozni a felső fokot; ennek a szertelen használata velejár a római stílus szónoki dagályával. A latin kiemelő, magasztaló, felső fokot mink más eszközökkel fejezzük ki, p. *Corinthus, urbs opulentissima*: a *dúsgazdag* (v. csak *gazdag*) Korinthus; *virgo pulcherrima*: *szépséges* v. *csodaszép* szűz; *Hispania quae saepissime plurimos hostes superatos conspexit*: mely *annyiszor* látta *nagyszámú* ellenségeinek kudarcát. — Az *-ü ü*-képzős összetett mellékneveket tkp. így fokozzuk: *halavány színű*: *halaványabb színű*, *hosszu nyakú*: *hosszabb nyakú*, *kis alakú*: *kisebb alakú*. De a gyakrabban használt, elváltozott jelentésű, állandó összetételeket mint egységes szókat a végükön fokozzuk: *valószínűbb*, *bőkezűbb*, nem pedig *valóbb-színű*, *bővebb-kezű*. (*Nagyszerűbb* más is, mint *nagyobbyszerű*; emez csak a. m. nagyobb fajta, nagyobb-féle, a *kisebbszerű* ellentéte.) Így mondjuk ma: *előkelőbb*, *alávalóbb*, nem pedig *előbbkelő*, *alábbvaló*, továbbá *legjóravalóbb*, *legszeretetre méltóbb*, *legharcratermettebb*, nem pedig *legjobbbraváló*, *szeretetre legméltóbb*, *harcra legtermettebb* stb., noha p. kétféleképp lehet: *legékesszólóbb* v. *legékesebben szóló*. (Vö. Szarvas G. Nyr. 16:369.)

Melléknévképzők. Ha az *-i* képző *i*-végű helységnevekhez járul, az előbeszéd a két *i* helyett csak egyet ejt s azért az írásban is kifogástalan ez a rövidítés: *a piski híd*, *a jánosiak*, *a simonyi malom*, *a komádi takarékpénztár*, tehát *a pompeji emlékek*, *a portici néma*, *a szaloniki vérengzés*, nem kell *piskii*, *pompejii* stb. Szintúgy mondjuk rövidítve *nyiregyházai* helyett *nyiregyházi*, *bethlenfalvai* h. *bethlenfalvi* stb. Az *-ó ö*-végű helynevekből azelőtt így ejtették a melléknevet: *gyergyai*, *szikszai*, *görgei*, *liptai* (ilyenek maradtak fenn számos családnévben stb.), de most rendszeren így ejtik: *gyergyói*, *szikszói*, *görgői*, *liptói*. — Az *-i*-képzős melléknevek valahová valót, valamihez tartozót, valamire vonatkozót fejeznek ki. Azért p. *az öt órai ülés* = az öt órakor való ülés, ellenben *öt órás ülés*, amelyhez öt óra kell. Néha azonban nagyon közeledik egymáshoz az *-i* és az *-s* képző használata, vö.

p. szerelmes levél és szerelmi vallomás, iskolás gyerek és reáliskolai tanuló, tudományos társulatok és természettudományi társulat, az egyéves önkéntes lehetne egyévi önkéntes is, ötödéves pótlék = ötödévi pótlék. — Néhány országnevet az *-i* nélkül használnak népnévül: a portugál kormány (mintegy elvonás Portugáliából, mint a szerb népnév Szerbiából, vö. norvég: Norvégia, dán: Dánia), a japán nyelv (a román, albán stb. mintájára, vagy pedig visszakövetkeztetés a német melléknévből, *japanisch: japán* mint *romanisch: román, norwegisch: norvég* stb.). Kárbaveszett nyelvörködés az ilyeneket hibáztatni. — Az *-ási ési* végű mellékevek a magyar beszédben szokatlanok, az újabb irodalomban csak a német *-ung-képzős* és más efféle összetételek utánzásaképp szaporodtak el, p. *Beratungs-saal: tanácskozási terem, Versammlungsort: gyülekezési hely* stb. Magyarosan rendszerint *-ó* *-ő*-féle igenévvél vagy pedig birtokviszonnyal fejezhetjük ki ezeket, tehát p.

nem születési hely, hanem szülőhely v. vkinék születése helye, nem nyerészkedési szándék, hanem nyerészkedő szándék, nem megfigyelési osztály, hanem megfigyelő osztály, ellenőrzési szemle: ellenőrző szemle, bizonyítási eljárás: bizonyító elj., tanuzási kötelesség: tanuskodó kötelesség, tisztavatási ünnepély: tisztavató ünnep, tartózkodási helye: tartózkodása helye, kezelési költség: kezelés költsége, halálózási arány: halálózás aránya, eljárási mód: az eljárás módja.

De helyes az *-ási ési*, ha az alapul szolgáló, *-ás és-képzős* főnév nem csupán a cselekvést jelenti, hanem p. gyűjtő fogalmat vagy a cselekvésnek helyét, p. *vallási kérdések, országgyűlési beszéd, járási szolgabíró* (a nép nyelvében is: *Tiszahajlási csárda, Irtási puszta* stb.). Néhány más esetben is annyira megállapodott az *-ási ési*, hogy már nem tehetjük helyébe az említett magyarosabb szerkezeteket, p. *fogyasztási és fényüzési adó, örlési forgalom, építési tőke, becsületsértési pör, üldözési hóbort* (l. Nyr. 13: 6). Az *öngyilkossági kísérlet* helyett jól írja a B.H. *öngyilkos kísérlet*.

Hiba, de most már csak itt-ott hivatalos iratokban fordul elő, az *-i* képzőnek ragos főnévhezzi függesztése, p. † »a zárdábai bemenet bármikor szabad« e h. a kolostorba való bemenet bárm. sz. vagy: a kolostorba bármikor be szabad menni; *letétképpen* átengedés e h. *letétképpen* való á. A *-beni* v. *-ben* való helyett azt mondhatni: *-beli*, p. † »az e részbeni vádat arra alapítom«: az e részbeli v. ebbeli vádat, a csődbeli intézkedések. De határozó szók és névutók után nem hibás az *-i*: *közeli, távoli, egyszeri, akkori, délutáni, tegnapelőtti, a pünkösdi utáni vásár, dunántúli,*

tiszáninneni. Pedánság a képzőnek ismétlését kívánni az ilyenekben: a *hétfői reggeli* vonat, a *mai reggeli* előadás. Elég a *hétfő-délutáni* vonat, a *ma-reggeli* előadás, mert ezek az összetett időhatározók szolgálnak alapul: *hétfő-délután*, *ma-reggel*.

A *-talan telen*, *-atlan etlen*-képzős úgyn. fosztó melléknevek rendszerint az *-s*-képzős birtokos melléknevek ellentétei, p. *vagyonos: vagyontalan*, *hibás: hibátlan* stb., szintúgy *lovagias: lovagiatlan*, *nőies: nőietlen*. De keletkezett néhány ilyen melléknév az *s*-es párja nélkül is s ezeket is rég elfogadta a nyelv szokás: *embertelen*, *bátortalan*, *boldogtalan*, *hütelen*, *szaporátlan*, *igaztalan*, *valótlan*, *valószínűtlen*, *célszerűtlen*, *kedvezőtlen*. De p. *egyenlőtlen* és *hasonlótlán* helyett jobb az *egyenetlen*, *különböző*; *fogékonytalan* h. jobb az *érzéketlen* stb. — Néhány *t*-végű alapszóból ez a képzés megrövidült: *étlen* (e h. *éttelen*), *itlan*, *tétlen*, *korlátlan*, *büntetlen*. De *okvetlen* és *közvetlen* helyett szokottabb és jobb *okvetetlen*, *közvetetlen*, és a tehető igékből is: *állhatatlan*, *csalhatatlan*, *lehetetlen*, nem pedig *állhatlan*, *csalhatlan*, *lehetlen*.

Az összetett melléknevek közül legnémetesebbek azok, amelyeknek utótagja *teljes*, *gazdag*, *dús*. Ez a német *voll* és *reich*-féle összetételek utánzása, pedig magyarosan vagy *-s* képzővel vagy valami alkalmas körülírással kell őket kifejezni, p.

nem kenetteljes (*salbungsvoll*), hanem *kenetes* v. *kenettel teljes*; *nem hangulatteljes*, hanem *hangulatos*; *lendületteljes*: *lendületes*; *szeretetteljes*: *szerető*, *szerelmes*; *tiszteletteljes*: *tisztelő*, *hódoló*; *vágyteljes*: *vágyódó*, *sóvárgó*; *aggodalomteljes*: *aggodalmas*, *aggódó*; *végzeteljes*: *végzetes*; *jelentőségteljes*: *jelentős*, *nagyjelentőségű*, *nagyfontosságú*; *méltóságteljes*: *méltóságos*; *reményleteljes*: *reménykedő*; *erőteljes*: *erős*, *hatalmas*, *erővel teljes*; *bájteli*: *bájos*, *elbájoló*; *balzsamtelis*: *balzsamos*; *könnytelt szem*: *könnyező*, *könnyes*, *könnybe borult* v. *lábadt*; *örömteljes*: *örvendő*, *örvendező*; *titokteljes*: *titkos*, *titkolódzó*, *rejtélyes*; — *színgazdag*, *színdús* (*farbenreich*): *színes*, *sokszínű*, *színekben pompázó*; *szellemdús*: *szellemes*; *bájdús*: *bájos*; *érdemdús*: *érdemes*, *nagyérdemű*; *vízibő* (*wasserreich*): *bővízű* stb.

Ezeknek ellentétei a szintén németes *szegény* és *fukar*-féle összetételek:

vízszegény (*wasserarm*): *kevésvízű*, *szűkvízű*; *eszmészegény* (*ideenarm*): *gondolatokban szűkölködő*; *szófukar* (*wortkarg*): *szótlán*, *kevés-
szavú* v. *-beszédű*, *hallgatag*.

Ide tartoznak a *mentes*-sel összetett idegenszerű kifejezések:

díjmentes (*gebührenfrei*, *taxfrei*): *díjtalan*; *adómentes*: *adótól ment*, *nem-adózó*, *adótlán*; *vámmentes*: *vámtól ment*; *tehermentes*:

teherből ment, teher-nélküli, nem terhelt; pormentes: portól tiszta, por nélküli; vízmentes és vízhatlan (wasserdicht): vízálló; tűzmentes v. tűzbiztos (feuersicher): tűzálló.

Továbbá a hü összetételei:

hithü (glaubenstreu): hitéhez hü, hívó, hü, igazhitű, buzgó; élethü (naturgetreu): eleven, természetes, valószerű; szóhü (wortgetreu): szó szerinti, szolgálai; korhü: korszerű stb.

Szintén németesség a főneveknek a képes, képtelen, kész és köteles melléknévvél való összetétele is:

harcképes (kampffähig, franc. capable de combattre): harcra képes; harcképtelen (Jókainál így is: víképtelen! kampfunfähig): harcra képtelen; fegyverképes: fegyverfogható; életképes: életrevaló; hitelképes: hitelbíró; — harckész (kampfbereit): harcra-kész; áldozatkész: áldozatra-kész, áldozó-kész; — iskolaköteles, tanköteles (schulpflichtig): tanulóköteles; hadköteles: katonaköteles.

Az -ás-képzős előrész ilyenkor megint a német -ungs utánzása, magyarosan -ó ő-képzős igenévvél helyettesítjük, p.

fizetéképes, fizetéképtelen (zahlungsfähig, zahlungsunfähig): fizetőképes, fizetőképtelen; szerződéképes: szerződőképes; határozatképes: határozóképes; fejlődéképes: fejlődőképes, fejlődőképes; választóképes: választóképes.

A beteg-gel összetettek is németesek, s általában mindazok, amik azt fejezik ki, hogy valamire nézve ilyen vagy olyan:

idegbeteg (nervenkrank): idegbajos, tudóbeteg: tudóbajos, szintügy mellbajos, szívbeteg, elmébajos stb.; lázbeteg: lázas; kedélybeteg: lelki beteg; szerelembeteg: a szerelem betege v. szerelemtől beteg; — színvak (farbenblind): színtévesztő; — rangidősb (rangälter): rangban idősb; rangidősbőség: rangbeli idő (v. idősbőség) v. időbeli rang.]

A német über-t szolgálilag fordították túl-lal az ilyen kifejezésekben: túlbuzgó (übereifrig), túl nagy (übergross), túlfinom (überfein), túl okos (überklug, superklug) stb. A túl okos népies magyarsággal okosdi (Nyr. 13:36), a többit így fejezzük ki: túlságos buzgó, nagyon is nagy, szertelen nagy, kelleténél nagyobb v. finomabb stb.

Az összehasonlítást jelentő melléknévi összetételek közül nyelvünk csak azokat kedveli, amelyek nagyítást fejeznek ki: hófehér, koromfekete, lángvörös, jéghideg, kristálytisza, kökemény, méregdrága stb. Amelyek valamely tulajdonságnak pusztán közelebbi meghatározását jelentik, azok inkább csak az irodalomban szokásosak s nyilván német hatás alatt terjedt úgy

el a használatuk, kivált a színneveké, p. *téglavörös (ziegelrot)*, *tengerzöld (meergrün)*. Magyarosan így mondjuk: *téglaszínű, tengerszínű, aranszínű, rózsaszínű, égszínű kék*. — De a két-két melléknévből való összetételek kifogástalanok: *sötétzöld, haloványkék* stb.

Az igenevek használata. A főnévi igenév vagyis infinitivus használatát a mondattanban láttuk (általános alannyal 19. l. 3, főszólító jelentéssel 15. l., vég- és célhatározóul 29. l., *hogy* kötőszós mellékmondat helyett 44. l.). Itt még csak a személyragos használatról kell megemlékeznünk. Ez a használat ma csak a következő szók mellett szabályos: *kell, lehet, szabad, hagy, ad, van, nincs*; p. *el kell mennünk, adj ennem, van v. nincs mit ennie*. De már szokatlan p. »*rút dolog hazudnod*«; és még inkább ez: »A tavasz hí bennünket a természet szépségeiben gyönyörködnünk.« Ha a személyt megnevezik, akkor a népies beszédben elmarad a személyrag; p. Jánosnak el kell menni, Péternek is be szabad jönni, adj a gyerekek enni.

A melléknévi igenevek közül az -ó ő-képzős alak azt jelenti, aki éppen cselekszik vagy akinek szokása, foglalkozása az a cselekvés, p. *hulló, kísérő, vádló, író* stb. Régente a cselekvésnek szenvedő tárgyát is jelentette, s e régi használat maradványa az *eladó* holmi v. leány, az *ivóvíz, szántóföld, kaszáló, adó*. A mai irodalmi nyelv csak a tehető igék igenevét használja szenvedő értelemben: *látható, ehető, elhagyható*. De a beszédben evvel a formával sem igen élünk, hanem e h. 'látható egy kereszt' azt mondjuk: *látni v. láthatni* egy keresztet; az elhagyható betűk h. azok a betűk, amelyeket *elhagyhatunk* v. amiket *el lehet hagyni*; leküzdhető volna: *le lehetne küzdeni*.* — Hasonlókép szokatlan már a mai élőbeszédben a szükségesség értelmében használt -andó endő-végű igenév. Nem figyelembe veendő, hanem figyelembe *kell venni*; ez a szabály alkalmazandó: ezt a szabályt *kell alkalmazni*. (Ennek az igenévnek latinos célhatározó használatáról már szoltunk a 29. lapon.)

A határozó igenevekről már szoltunk 25., 49. l. Itt még csak ezt a természetes beszédben egészen szokatlan irodalmi hasz-

* De az irodalmi nyelvben a -ható *hető*-t cselekvő értelemmel is használják: az állam létét érinthető válságok; tíz évig terjedhető börtönbüntetés stb. Vö. *lehető, tehető, Isten a megmondhatója* stb., továbbá szenv. *láthatatlan, érthetetlen, de csel. tehetetlen, magával jöthetetlen, lehetetlen* stb.; szenv. *a tanult lecke, az olvasott könyv, csel. tanult ember*.

nálatot említjük meg: † »Az Erdélyi által *kiadva levő* mesék« (Ethn. 14:198): hely. az Erdélyi kiadta mesék. † »Az *előjegyezve volt* szónokok«: hely. akik elő voltak jegyezve.

Az összetett igenevek közül a *haszonhajtó, mi-tevő*-féle tárgyas összetételekbe ma sokszor betoldják minden szükség nélkül a tárgyragot: *hasznothajtó, mittevő, áldásthozó, vésztojsló, hitelt kérő, őrtálló katona, résztvevő*, pedig magyarosabb a rag nélkül: *áldáshozó, vésztojsló, részvevő, hitelkérő, őrálló* stb. — A régi jó *vállvetve* és *közvetve* analógiájára meghonosult, bár szabálytalan, ez a két összetétel: *vállvetett* igyekezettel, *közvetett* hatás. De nem helyes p. *jogfosztott nép* e h. jogaitól megfosztott, *örömfosztott élet* (Jókai) e h. örömtelen; *gyümölcsrakott gally* (Rákosi J.) e h. gyümölcsrel rakott; *zsákmányrakottan* (Greguss Gy.) e h. zsákmánnyal rakva; *vágy-epedve* (Vachott S.) e h. vágytól epedve stb.

A névmások használata. Németes a személynévmás kitétele, mikor semmi nyomaték nincs rajta, p. »Tünde szomoru volt, sőt mintha bántotta volna őt a természet vidámsága.« »Darwin elbeszéli nekünk«: *D. erzählt uns* e h. Darwin beszéli (Hunfalvy P. MEthn. 43). »Ismerlek téged én« e h. ismerlek (így gyakran versekben, operaszövegekben; több példa Nyr. 29:347). — Viszont az élő nyelvszokással ellentétben sokszor elhagyják az irodalomban az *én, te* stb. névmást a *nekem, miattad* s más efféle személyragos határozók előtt akkor, mikor szükséges volna nyomatékos kitételük, p. † »Minden férfi nézte., valamennyi csak *vele* akart keringőzni« e h. *övele*. † »Sok nyomoruságon mentem keresztül és pedig *miattad!* *Miattam?*« e h. *temiattad, énmiattam*. — Szintoly hibás a *bennünket, benneteket* hangsúlyos használata e h. *minket, titeket*, p. »bennünket is meghíttak.« Emezt csak hangsúly nélkül mondjuk, p. meghíttak bennünket. — Az *ők* házok, az *ők* cerimóniájok szerint: ez az általános nyelvszokással ellenkező, székelyes használat e h. az *ő* házuk. A *mienké, tieteké* szintén vidékiesség (dunántúli) e h. *mienk, tietek*. Ellenben az *enyimek* v. *enyémek* országszerte dívik e h. *enyéim*, tehát nem hiba. Kifogástalan az általánosan elterjedt *mink* használata is az örökös *mi* helyett (csak birtokviszonyban nem lehet *mink*, p. csak: a *mi* házunk). — Az udvariasabb megszólító névmások közül *ön* a leghidegebb, *kegyed* kevésbé hideg, de udvarias, *maga* a legbizalmasabb, sokszor kicsinylő árnyalattal, *kend* parasztos.

A visszaható névmás helyett sokszor németes a *velem*,

reád, mellénk stb. személyragos határozó használata, p. velem viszem a kulcsokat e h. magammal viszem; mintha előttem lát-nám e h. magam előtt. — Viszont magyartalan a visszaható név-más használata ilyenekben: *eljegyez magának vkit, kiválaszt, elkép-zel* stb. *magának vmit*. Csúnya németesség: *még látjuk magunkat, eljegyezték magukat*, e h. egymást. (L. még a visszaható névmás-nak a visszaható igeképzéssel való fölcserélését 68. l.) — Az iro-dalmi *önmagamat, önmagát* stb. tkp. már régiesség. A mai élő nyelv szokás ilyen szerkezetet alkalmaz: *saját magadat* okolhatod, *maga magát* megcáfolta. — Ha a visszaható névmás birtokos jelző, a jelzett szót rendesen a 3. személyű raggal mondjuk, tehát nem: *a magam házamban*, stb. (l. bővebben 38. l.)

A mutató névmások irodalmi használatában rendkívül elhatalmasodott a sok németesség. Mink többnyire nyomatékosan használjuk a mutató névmást, vagy ha nem is, legalább némi fontosságot tulajdonítunk annak a fogalomnak, amelyre rámuta-tunk, vagy p. gúnyt vagy más efféle érzelmi mozzanatot fejezünk ki vele (p. nem ért ő ahhoz, sohse látta ő azt!). Íróink azonban igen sokszor kiteszik ott is, ahol semmi szükség sincsen rá, p. ahol az ige tárgyias ragozása vagy a mondatbeli főnévnek birtokos személyragja is teljesen elegendő a kívánt rámutatás kifejezésére, de a németnek ezek az eszközök nincsenek rendelkezésére, tehát névmást kell alkalmaznia.

† »Ezzel kezét nyújtá neki, B. nem utasíthatta azt vissza«: er konnte sie nicht zurückweisen, nem utasíthatta vissza. »Az atyám rendesen nem engedte, s ha mégis ezt tette...«: und wenn er dies (v. es) dennoch tat., s ha mégis megtette. — † »Az összetett mon-dat és annak fajai«: és fajai. »A csárdák és azok látogatói«: und deren Gäste, és látogatóik. »A feleleteknél nemcsak azoknak helyes tartalmát tekintse, hanem szabatos alakot is követeljen«: a felele-tekben ne csak helyes tartalmukat tekintse (v. a feleleteknek ne csak helyes tartalmát tekintse). — † »És szó elé vessző irandó, ha az más mondatnak a kezdete«: az és szó elé vesszőt kell írni (v. az és előtt vessző kell), ha új mondatot kezd. »Az árukat átvizsgálva sajnosan tapasztaltam, hogy azok igényeimnek meg nem felelnek« (*dieselben* v. *sie*): hely. sajnálatomra azt láttam, hogy kívánalmaimnak nem felelnek meg.

Nagyon elterjedt az a balvélemény, hogy a személynévmás csak emberi személyre vonatkozhatik, s azért sokan az *ő, ők, őket, tőle, róla, neki* stb. helyett is németesen mutató névmást alkal-maznak (l. Nyr. 15:4, 27:418):

† »A tanulóknak a tárgyak elhelyezéséről világos fogalmuk legyen, hogy azokat a világtájak szerint csoportosíthassák«: dass sie *dieselben* ordnen können, hogy a vt. szerint csop. őket. »A térkép-rajzolással kapcsolatban vagy attól függetlenül is jó szolgálatot tesz a mérés«: vagy tőle függetlenül is. »A föld légköre és az abban föllépő tűnemények«: és a benne mutatkozó tűnemények.

A személynévmásokat a mutatóktól sokszor nagyon finom jelentésbeli különbség választja el, s azért fordítóink igen könnyen fölcserélik őket, annyival inkább, mert a németben *benne* meg *abban* egyaránt *darin*, *rajta* meg *azon*: *daran*, *tőle* meg *attól*: *davon* stb. Pedig a magyar nyelvszokás szerint néha az egyik helyesebb, néha a másik, aszerint, amint a rámutatásnak nyomatékosabbnak vagy kevésbé nyomatékosnak kell lennie. Például a mutató névmás kell, mert a rámutatás egy másik rámutatással van szembeállítva, ebben: Nem kételkedem *abban*, hogy János igazat mondott, csak *azt* vonom kétségbe, amit következtetél az ő mondásából. Ellenben: Nem kételkedem *benne*, hogy János igazat mondott, mert ő sohasem hazudik. — Ha a mutató névmás jogosult, akkor rendesen a mondat elejére is tehetjük, vagy pedig *is* vagy *sem* kötőszót tehetünk melléje, pl. *abban* nem kételkedem; nem kételkedem *abban sem*..; sokat gondolkodtam *azon is*. — A személynévmás s a mutató n. megkülönböztetésére Szarvas G. a következő példákat adja (Nyr. 15:12, vö. még Arany: Próz.¹ 392—404. l.):

(D o l o g n é v:) »No jöjj, menjünk *dinnyét* szedni. Itt van mindjárt egy csoportban három, már elég sárgák. Leszakasztom. — Ne bánts, hagyjuk őket; még érni kell *nekik*.« — »No mit sírsz, mi kell? — A *puskát* akarom! — *Azt* apád Ferinek vette, *azzal* te még nem tudsz bánni.« — (S z e m é l y n é v:) No mi kifogásod van *Laci* ellen? — Az, hogy nem kell se testemnek, se lelkemnek. Utálom őtet; s érzem, hogy boldogtalan lennék *vele*. — Hát Hajdu *Pista*? *Azt* tudnám szeretni, s *ahhoz* el is mennék, de nem kellek *neki*.«

Igen gyakran raknak a *mint* kötőszó mellé németes névmást az egész főmondat tartalmára vonatkoztatva:

† »Udvarhely megyében, mint az köztudomású, csongrádmegyei állapotok uralkodnak«: mint köztudomású. »A pápa, aki — amint az másképp nem is képzelhető — első sorban az egyház érdekeit tartotta szem előtt«: aki első sorban természetesen az egyh. érdektart. szem előtt. »A nyelvújítók, mint azt már említettük..«: mint már említettük. »Ime ez ember története, mint azt pajtása elbeszélése után tudni lehet«: mint p. elbeszéléséből megtudhattuk.

Viszont elhagyják német módra a névmást olyan esetekben, mikor mi a főmondatban *az* vagy *oly* névmással előre jelezzük a mellékmondat fontosságát (vö. 51.—52. l.):

† »A P. N. megtehetné a közönségnek a szívességet, hogy...« (*der P. N. könnte dem Publikum den Gefallen tun*): megtehetné azt a szívességet, hogy... »Vegyük az esetet, hogy...«: vegyük azt az esetet, hogy... »Odaúszott a helyre, hova őt letette«: arra a helyre, ahová letette. »Ennek egyedüli oka [az], hogy nem figyelmeztettél a bajra.« »Hamlet kérdi, ki viselné el az élet bajait« (H. fragt, wer...): H. azt kérdi.. »H. kérdése jelenti: jobb-e az élet mint a halál?« azt jelenti, jobb-e.. — »Hogy érdeklődhetünk hős iránt, aki örült?« (*wie können wir uns für einen Helden interessieren, der wahnsinnig ist?*) hogy érdekelhet olyan hős, aki örült?

Az *azon ezen* és *ama eme* névmásokat az előbeszédben most már alig használjuk. Nem mondjuk: *azon embert, eme kert mellett*, hanem *azt az embert, e mellett a kert mellett* stb. (Az egyszerű *az* is elég az ilyenekben: *az esetben, a célból* e h. *azon esetben, azon célból*.) Amazok használata ma már csak az irodalomra szorítkozik, az *azon ezen* leginkább hivatalos iratokban fordul elő. Szarvas Gábor így szól e névmás használatáról (Nyr. 15:15): »*Azon, ezen* ... használható., de leginkább ott, ahol a tárgy rövid, tömött előadást követel, tehát leginkább tudományos és szakművekben; itt is csak módjával, s inkább a változatosság, gördülékenység kedviért., midőn a mutató mely viszonyzóval [névutóval] járó névre vonatkozik, pl. *az után az* esemény *után*... Ahol azonban a tisztán értelmi világ köréből,... a paragrafusok jégcsapjai közül kilépünk s az érzelmek napsugaras ege alá térünk.. és szívből jövő, szívhez szóló hangokra nyílik meg az ajak, ott, *azon* boldogságról álmodozni, *amaz* édes percekre gondolni, midőn *azon* hűtelen, csalfa lélek még a mi mennyországunk volt, ép oly visszatetszést keltene, mint ha orgonaszó közé füttyhangok vegyülnek.«

Az *ama eme* használata az *azon ezen* elkerülése végett terjedt el annyira az utolsó évtizedekben, de szintén kevés alapja van az élő magyar beszédben, mert ez az *amaz emez* névmást csak nyomatékos és rendesen csak főnévi használatban ismeri, nem jelzőül alkalmazva. Különösen mesterkéltnek tetszik ez a kifejezésmód: *mindama, mindeme* e h. *mindaz a, mindez a*. P.

† »Mindama tisztetek, kik.. résztvenni szándékoznak, a szolgáltatól ez időre fölmentendők«: mindazokat a tiszteteket, kik.. részt akarnak venni, .. föl kell menteni. »Mindeme jelenségek azt bizo-

nyitják...»: *mindezek a j.*, vagy még inkább: *ezek a jelenségek mind azt bizonyítják.*

Az előbeszédben még az *e ez* névmást se igen használjuk jelzőül. Nem mondjuk *p. ez embert*, hanem *ezt az embert*, nem *e fa alatt*, hanem *ez alatt a fa alatt* v. *itt a fa alatt*, nem *e csekélység miatt*, hanem *e miatt a cs. miatt* v. *ezért a cs.-ért* v. *ilyen cs. miatt*. Mint e példákból látjuk, a névutóknak kellemtelen ismétlését többféleképp el lehet kerülni; írásban az *e és ez* használatát is igazolja a hagyomány, de *p. a vígjáték* vagy népszínmű stílusából nagyon kirína az ilyen beszéd: *Én e papirost széttépem.*

Németes az *az, azon, oly* névmásokat infinitivusra vonatkozva ugyanazon mondatban használni:

† Legelső feladatunk most az, megvizsgálni a dolgot: hely. l. f. most megv. a dolgot, v. az, hogy megvizsgáljuk a d. Legyen oly szíves ide jönni: legyen szíves ide jönni, v. legyen oly sz., jöjjön ide. Ha Caesar oly kegyes lesz, engem meghallgatni: ha C. oly kegyes lesz, hogy meghallgat. Mért voltak oly oktondiak, békóba veretni magukat? hely. hogy békóba verették magukat.

Németes kapcsolat ez: *mint olyan*, *p. a nemzet mint olyan*, *a miniszter mint olyan*. Magyarosan a főnevet ismételjük különféle szerkezettel, *p.*

»Nemzet mint nemzet nem is lehet rosszszívű« (Kölcsey). A miniszter miniszteri (v. e) minőségében felelős a törvényhozásnak.

A beszédben már nem használt *ilyetén, olyatén* névmást most néha így ferdítik el: *ilyentén, olyantén*; sokan pedig módhatározónak nézik s ilyeneket írnak:

† »Ilyetén folyvást növekedik a mi kvótánk«: hely. *ilyeténkép* v. *ilyen módon*. † »Cikkemnek *ilyetén* való megokolása után áttérek«: hely. *ilyetén megokolása után*. † »A kenyérnek *olyatén* való előállítása«: a kenyérnek *olyatén* v. *olyanforma* készítése.

A határozatlan névmást nagyon idegenszerűen használják a vonatkozó névmás előtt:

† »Ez valami, amit szeretek« (*das ist etwas, was ich liebe*): hely. *ezt szeretem* (v. *ez olyasmi, amit szeretek*). »Ez valami, amit az emberek csak úgy képzelnek maguknak«: hely. *ezt az emberek csak úgy elképzelik*.

Ez is németes: már az valami más (*das ist etwas anderes*)! e h. az már más!

A tagadó névmások közül megemlíttjük, hogy a *misem*, *mit se* nem egészen a. m. *semmi*, *semmit*, hanem a. m. majdnem *semmi*, alig valami, kevéske. † »A férj nem tudott erről mit sem«: hely. *semmit*. — *Nem kapott semmit és nem kapott semmit sem*, *nem látok senkit és nem látok senkit sem*: egyik sem magyartalan, de a második szerkezet (a benne foglalt háromszoros tagadással) pongyola beszéd mód s a közbeszédben is ritkább, mint az első. — *Nem látott senkit is, nem látott egyet is*: ez a szerkezet inkább csak Erdélyben dívik; de a köznyelv s az irodalom rendszerint azt mondja: *nem látott senkit, nem látott egyet se*.

A névelők használata. A határozott névelőt igen sokszor elhagyják németesen a következő kifejezésekben (holott ez még a németben is vidékies használat s a német nyelvészek is elítélik, l. Nyr. 26:99):

† »Szerző nincs tisztában föladatával« (*Verfasser ist mit seinem Problem nicht im reinen*): hely. a szerző. »Bíráló jól tudja, hogy ez megoldhatatlan föladat«: a bíráló. »Szerkesztő lakása: Halas«: a szerkesztő. »Alperes tagadja, felperes állítja«: az alporös, a fölpörös.

A németek a halmazott egynemű mondatrészek előtt is szeretik elhagyni a névelőt s ezt nálunk is úgy látszik valami különös stílusbeli szépségnek tartják, annyira elterjedt az irodalomban*:

† »Ég és föld sötét volt« (*Himmel und Erde waren finster*): az ég s a föld. »Tanító és tanulók unatkoznak« (*Lehrer und Schüler sind gelangweilt*). Festő és professzor magunkban hagyának (Kaz. Pály. eml.). Írók és közönség érdeke egyaránt kívánja ezt (Arany: Hátr. próz. 500): az írók és a közönség érdeke.

Másképp kell ítélnünk a névelőnek arról a népies elhagyásáról, amelyet régi közmondásokban és gyermekversekben is látunk s amelyet néha költőink is utánoznak:

Szegény embert az ág is húzza (köz.) e h. a szegény embert. [A] tejet viszem [a] cicának, [a] cica visszaadja farkicámat; [a] szénát viszem [a] tehénnek, [a] tehén ad nekem tejet.. (gyermekmese). — Bort megissza magyar ember (Vör. Főti dal). Színig ugyan tartja folyamat is partja (Arany: B.H.). Zenét már csak diletáns módra űzte (Arany: Bolond I. 2. én.).

* Hasonló ugyan, de mégis más az ilyen összetett szók névelő nélküli használata: *égen-földön, úton-útfélen, boldog-boldogtalan*.

A személyragos főnevek előtt mai élőbeszédünk rendszeren kiteszi a névelőt, ha határozott, ismert birtokról van szó, p. ellopták *a* két könyvemet (ellenben p. elloptak két könyvemet = valamelyik kettőt), elvesztettem *a* kalapomat, mióta *az* eszemet tudom. Ezt a szokást legújabb íróink az irodalomba is behozták s természetesen nem kifogásolhatjuk, ámbár sokszor kellemetlenül érinti a sok névelő a régiebb névelőtlen írásmódhoz szokott ízlésünket, p. ilyenekben:

Menekültem tőle *az* álmaimba. A régi állapot helyreállításának *a* reménye. A bátyám nem törődik *a* házi bajaival. A miniszterek nem közölték *a* tervüket a párttal.

De néha el se maradhat a névelő, p. ha a személyragos alanyt melléknévi v. főnévi állítmány előzi meg: jó *a* szimatja; igen jó *az* íze; az egésznek csak könnyelműséged *az* oka. A névelő nélkül az olvasó könnyen félreérthetné, mert a két névszót szorosabb kapcsolatban gondolná: jó szimatja, könnyelműséged oka. (Vö. „a szomszéd gyermekeivel nem törődik” e h. a szomszéd *a* gyermekeivel nem t. Igaz, hogy ilyenkor néha a szórend változtatásával elejét vehetni a kétértelműségnek: a szomszéd nem törődik gyermekeivel.)

Névelővel mondjuk ma az ilyeneket is: *mind a kettő, mind a két, mind a három* stb. *Mindkét, mindkettő* régies kifejezőmód. — Németes *a Svájc* e h. *Svájc*; viszont nem helyes névelő nélkül: *Szentföldre* zarándokolt e h. *a Szentföldre, Alföldre* e h. *az Alföldre*. Vidékiesség a személyneveket névelővel mondani: *a János, a Marit* e h. János, Marit. (De országszerte mondják: *a Jánosé, a Marié, a János háza, a Mari könyve*, mert itt a névelő nem a személyt, hanem a birtokot határozza meg.)

Határozatlan névelőnk is van, de nem élünk vele olyan sűrűn, mint a német. Azonban a német hatás alatt mindinkább terjed a használata a városi beszédben s az irodalomban, úgyhogy igen sokszor találkozunk vele olyan helyen, ahol a népies, magyaros beszéd nem élne vele. Így a következő példákban, pedig ezek nyelvészek és stílisták írásaiból valók:

† Amikor aztán a nyelv megalkotta a maga szókincsét, *egy* sajátos meddőség áll be (hely. sajátos meddőség áll be, v. valami sajátos meddőség). Ez esetben *egy* sajátos fogalomzavar áll be. Van *egy* közös irodalmi nyelv *egy* közös szókinccsel. Vak Bélának *egy* igen harcias felesége volt. A bécsiek *egy* már hatalmasan megpezsdült német irodalomra hivatkozhatnak. Hogy (a példák) *egy*

vastag könyvvé halmozódjanak. »Egy szövetség Napoleonnal ránk nézve oly merénylet...« Egy bámulatos gazdagsága a szemléletnek.

Sokszor használják főnévi állítmány előtt (kivált ha jelzője is van), de ez is ellenkezik a népies nyelvszokással:

Nem találja Gregorics ur, hogy ez *egy* igen szép mondás tőlem? Ej, az *egy* roppant eszű ember volt. Valóban, [a házasság] csak *egy* rossz szokás, de *egy* olyan szokás, amelyik sehogy sem akar a divatból kimenni. Nagy úr vagy Gyuri és nem *egy* szegény kezdő prókátor. (Mindez Mikszáthnál fordul elő a Szent Péter esernyőjében.) Magnifice domine, én *egy* szerencsétlen flótás vagyok. (Vas G. Nagy idők 459.) Ez *egy* valódi népdal. (Szász K. Ford. 193.) »A művészi fantázia nem *egy* beteges állapot« (hely. nem holmi v. nem vmi beteges állapot).

Különösen visszatetsző s a beszédben egészen szokatlan a kétféle névelőnek együttes alkalmazása, ilyenformán:

† »Az egyesület *egy* a minisztériumhoz fölterjesztendő fölratban fogja e határozatát megokolni« (in einer dem M. zu unterbreitenden Denkschrift): hely. az egyesület a minisztériumhoz fölterj. fölratban fogja hat. megokolni v. az egyes. fölratban fogja a minisztériumhoz fölterjesztetni a hat. megokolását. † »Ez a hasonlóság *egy* a dolog természetéből származó körülmény«: hely. ez a h. a dolog természetéből származik.

Németesen alkalmazzák néha ezt a névelőt mutató névmás helyett vonatkozó mondat előtt (l. 51. l.), p.

† »Egy irány, mely már ennyi kárt okozott« (eine Richtung, die schon so viel Schaden verursacht hat): hely. ez az irány... † »Egy embert vélt megvásárolhatni, aki...« hely. azt hitte, olyan embert vásárolhat meg, aki...

Viszont nem helyeselhetni az *egy* névelő elhagyását ilyen kifejezésekből: † »Forraljunk lombikban kevés vizet...« »Csak pár órát töltöttem ott.« Az uralkodó nyelvszokás azt kívánja: egy kevés vizet, egy pár órát. (L. Arany J. »Kis polémia«, Hátr. próz.)

Nagyon magyaros, de az irodalomban mostanában nem eléggé járatos, a határozatlan névelőnek ilyen kiemelő használat: *derék egy ember, helyes egy leány, okos egy gyerek ez!*

Igeragozás. A magyar igeragozásnak nevezetes külön formája a híres ikes ragozás: *lakom, lakol, lakik*; ez eredetileg a szenvedő igék ragozása volt: *váratom, váratol, váratik*. Hajdanában, a 17. század közepéig pontosan megkülönböztették az iktelen ragozástól, azután az 1. s 2. személyben elveszett a különb-

ség, azt mondták: *lakok, laksz*. Ma csak egyes vidékeken él az ikes ragozás, a legtöbb nyelvjárás nem ismeri, de Révai és utánpótlói újra meghonosították az irodalomban s az iskolában s ezzel teljesen fölösleges és céltalan válaszfalat állítottak az írott nyelv s a beszélt nyelv közé. Legfőképpen arra kellett az ikes forma, hogy a szenvedő ige ragozását meg lehessen különböztetni a műveltetőtől; *váratom, váratol, váratik; váratok, váratsz, várat*. De a szenvedő ige 1. s 2. személyét ma már senki se használja. Ellenben főfontosságú dolog a tárgyas és tárgyatlan ragozás megkülönböztetése: *megveszem a kenyeret, megeszem a kenyeret, kidolgozom a tervet, bánom a vétkeket*, és viszont: *megveszek egy kenyeret, megeszek egy kenyeret, kidolgozok egy tervet, jól bánok vele*. Aki azt mondja: *megeszem egy kenyeret, kidolgozom egy tervet, jól bánom vele*, az ép úgy vét a magyar beszédnek mai uralkodó szokása ellen, mint aki azt mondja: *veszem egy kenyeret*. Azonkívül p. különbséget teszünk ezek között: *ehetném* (szeretnék enni) és *ehetnék* (ha más nem volna, kenyeret ehetnék), s a 3. személyben: *ihatnék* (mert szomjas), és *ihatna* ő vizet is, nem kellene borra költeni a pénzét. Sok más esetben is szokatlan volna már a régi szabályos ikes ragozás, p. *dolgozzon ki* egy tervet (nem *dolgozzék ki*), *kidolgozhatna* mutatónyúl egy fejezetet (nem *kidolgozhatnék*..). Minden a mellett szól, hogy rázzuk le az ikes igát, beszéljünk és írjunk úgy, ahogy a magyar népnek legnagyobb része: *eszek, iszok, aluszok, enne, inna, ehetek, ihatok* stb. stb.; ellenben *leszel, hiszel, vigyázol* (a régi nyelvben *léssz v. leszesz, hissz v. hiszesz, vigyázzsz*). A 3. személyben megmaradtak az ikes alakok, sőt még szaporodtak, p. *aszik, mászik, csúszik, folyik, hazudik* (régente *asz, mász, hazud* stb.).

Az iskolai hagyomány nagyon megnehezíti az ikes ragozás rendezését. Hogy az irodalomban is lassanként visszatérhessünk a természetes fejlődéshez, egyelőre az ikes igéknek ragozásában teljes szabadságot kellene engedni s tartózkodni mind a reakciótól, mind pedig a radikális politikától. Helyes tehát *dolgozna* és *dolgoznék*, *eltörhetne* és *eltörhetnék*, *dolgozzon* és *dolgozzék*, *dolgozz* és *dolgozzál* stb. Csak néhány pontra nézve kell korlátozni e szabadságot. Nem kell megtűrnünk az olyan alakokat, melyek vagy soha nem léteztek, vagy a népnyelvben is csak hébe-hóba fordulnak elő, vagy pedig szűkösségi nyelvjárásokra szorítkoznak.

1. Az *aszik, úszik, csúszik, mászik, folyik, hazudik, álmodik, utazik, pipázik* és társaik, amelyeknek ikes alakjuk csak

újabb korban állapotodott (vagy állapotodik) meg, nagyrészt mindig iktelen ragozásúak voltak, s így ma sincs semmi okunk az ikes minta szerint ragozni őket. Ezek hát a 3. személyben ikesek, de a többiben csak az iktelenek szerint ragozhatók, s ezeket nevezhetjük változó ikeseknek szemben az állandó ikesekkel, amelyeket az irodalmi hagyomány mind a három személyben ikesekül ragoz.* — Hibásak tehát az ilyen alakok: *úszom, utazom, pipáznam, másznam, csúszék* (3. szem.), *asznék, folynék, pattanék, hazudol, álmodol* stb.

2. Az *sz, z, s* végű igetőkől a 2. személyt általában *-l* raggal képezzük: *úszol, húzol, ásol, leszel, olvasol*. A *nézzsz, olvassz*-félék olyan szűk területre vannak szorítva, hogy az irodalmi köznyelvben nem jogosultak többé. Viszont az *l*-es igéknek már csak nagy kivételesen hallani *l*-es 2. személyét, s azért kerülendő az ilyen alakok: *válol, illel* e h. *válsz, illesz* stb.

3. A népnyelvben, mint láttuk, az *-l* néha átcsap a nem-sziszegős igék ragozásába is: *kapol, mondol* (*kapó, mondó*) stb. Ez azonban csak egyes vidékek nyelvére szorítkozik, s így az irodalomba nem szabad fölvennünk.

4. Végre az *írnék, menjék*-féle alak, ámbár meglehetősen nagy vidéken el van terjedve, alig szorította ki valahol az *írjon menjen* alakot. Az irodalomnak tehát, valamint eddig nem vette föl, úgy ezentúl sem kell befogadni az *írnék menjék*-et. —

Az igeidők és cselekvésfajok különbségeit a régi nyelv sokféle ragozási alakkal megkülönböztette, de mai beszédünkben már nem használjuk ezeket a formákat, csak némely vidéken, kivált a székelységben maradtak fenn: *íra, ír vala, írt vala, írt volt*. Irodalmunkban is mindinkább ritkulnak ezek, csak az *íra* forma fordul elő gyakrabban — a költői nyelvben és kenetes beszédben (de már ritkán *lön, tön, vön*). Szintén szokatlanok az irodalomban ezek a keleti nyelvjárásainkban kifejlődött igealakok: *írni fogott, írt lesz, ő mondta lesz, lehet lesz, kell lesz*. Ellenben kifogástalan alak: *írni fog*, ámbár sok nyelvjárásban hiányzik. *Írni fogna* se helytelen, noha ritkábban élünk vele. Teljesen

* Némelyik az irodalomban ingadozik, de a beszédben inkább ikes: *megjelenik* és *megjelen*, *pattanik* és *pattan*, *zuhanik* és *zuhan*, *hullik* és *hull*, *vadászik* és *vadász*, *halászik* és *halász*, *dohányzik* és *dohányoz*, *szivarozik* és *szivaroz*, *ébredszik* és *ébredsz*, *serkedezik* és *serkedez* stb. — De nem kell az irodalomban olyan ikeseket használni, amik csak egyik-másik vidéken szokásosak, p. *hüllik, füllik, gyüllik, lépik, rogyik, veszik* e h. *hüll, lép, vész* stb.

elavult az *irand*, *leend* igeforma, sehol se mondják többé. A természetes beszédben sohse használták a nyelvújítók faragta *irandott* alakot, legkevésbé pedig az *írt volna* helyett. † »Nem ártandott, ha a magyar nyelv szellemének megfelelőbben azaz szabadabban fordított volna.« »Alkotmányunk[nak] még nagyobb sérelme leendett, ha a főrendek keresztülviszik...« — *Volt volna* helyett mindig azt mondjuk *lett volna*, és *volna* helyett is sokszor *lenne*, kivált mint óhajtást: de jó lenne! (Mert amit óhajtunk, azt csak beállónak képzeljük, vö. *legyen* e h. *valjon*. De egészen szükségtelen a *lett legyen* alak: † bármi lett legyen az oka: bármi volt is az oka.) — Régi latinosság levelek végén a befejezett cselekvés alakjának ilyen használata: *maradtam* alázatos szolgálja e h. *maradok*.. — Az *írva van* és *el volt szakadva*-féle kifejezésekről l. a 19. és 25. l.

A befejezett cselekvés 3. személyében néha kétes a kötőhangzó használata, de p. szokottabb *aludt*, *feküdt*, mint *aludott*, *feküdtött*, szokottabb az irodalomban *nyílt*, *mult*, *telt*, mint *nyíltott*, *múltott* (v. *nyíltott*, *múltott*) és *tellett*. *Folyott* e h. *folyt* szokatlan az irodalmi nyelvben, ámbár a néptől majdnem oly gyakran halljuk, mint az előbbieket. *Kértem*, *kértded*, *kértdte* szokatlan, mert a beszédben úgy hangzana mint *kértem*, *kértded*, *kérte*; azért csak ezt szoktuk használni: *kérdeztem* stb. (*Kérdjem*, *kérdjed*, *kérdje* is szokatlan, de *kérdem*, *kérded*, *kérdi* közönséges.)

Bajos és szokatlan a fölszólító mód képzése egy pár olyan ikes igéből, amelynek tője két mássalhangzón végződik, p. *nemz*: hogy viszálykodást *nemzzen*; *villámlik*: ,hadd *villámljon*! Ilyenkor a szokatlan forma elkerülésére körülírhatjuk a gondolatot: hogy viszálykodást *szüljön*, hagyján a villámlás! De néha másképp segíthetünk a dolgon, a két mássalhangzó közé szúrt magánhangzóval vagy valami alkalmas igeképzővel; p. *bomlik*: *bomoljon*, *botlik*: *botoljon*, sőt *villámljon*, továbbá *sínylik*: *sínylődjön* (a *sínylődik* igéből, vö. *fejlík*: *fejlődik*).

Névragozás. A *-ben* ragról már szoltunk (24. l.). A *-ként* és *-nként* alak szokottabb, mint a *-kint* és *-ankint*: *ekként*, *lassanként* stb.; ellenben *-i*-vel: *szerint*, *részint*. — A tárgyrag hiányozhat az egyes 1. és 2. személyű birtokos ragja mellett: kihajtom a libám a rétre (Népdal); hová tetted a könyved? De az irodalmi nyelvben ilyenkor is kitesszük. — Sokszor elhagyják az egyik ragot, ha két (vagy több) egyrangú főnév mellett ugyanaz a rag ismétlődik, p. Bécs és Párizsban; Róma,

Velence és Nápolyból, »a könyvnek bírálgatása s becsméréseiből«. Ez nem helyes, v. legalább is pongyolaság. Csak akkor nem esik kifogás alá, ha két főnév állandó kapcsolatban van egymással, p. arany ezüstért, kénye kedvére; atya, fiú szentlélekre esküszik; csupa dirib-darabrā törött (de még sok ilyen ikerszóban is ismételjük a ragot: sebbel-lobbal, fűhöz-fához stb.).

Néha a névszók ragozásában a szótő formája ingadozik, de p. *parazsat*, *darazsat* szokottabb mint *parázst*, *darázst*, viszont *mocsárt* szokottabb mint *mocsarat*, *sátrak* mint *sátorok* (pedig *sátort*). — Kötőhangzóval mondjuk az -s képzős mellékevek tárgyesetét: a *vöröset* választotta (két szalag közül), ne rakd ide azt a *sárosat* (p. cipőt). Ellenben főnévnek használva ugyanezek elvesztik a kötőhangzót: *Vöröst* választották meg, bejártam *Sárost*, a *nádast*, *gyilkost* stb. (vö *reggeliek* mn.: *reggelik* fn., *bácsiak* mn.: *bácsik* fn.) *Mást* h. *másat*, *tányért* h. *tányérat* vidékiesség. *Hetvenet*, *nyolcvanat* szokottabb mint *hetvent*, *nyolcvant*. *Jelt* és *jelet* egyaránt szokásos; *helyet* szokottabb mint *helyt*. — Néha kötőhangzóval írják az -ó ő végű igenevek s mellékevek többesét, de ez ellenkezik az uralkodó nyelvszokással, p. *kitűnőek*, *kiválóak*, *kimerítőek*, *hajlandóak*, *hasonlóak*, *méltoak*, *dicsőek*. Ezt úgy látszik az -ú ü képzős mellékevek hamis analógiája okozza: *négy lábúak*, *egyszerűek* stb. (De *hiúak* se helyes e h. *hiúk*, és *hosszúak* h. is elég: *hosszúk*.) — Az -ó ő végű névszótókból az *ereje*, *erdeje*, *mezeje*, *ajtaja*-féle személyragos formát az irodalmi nyelvben most már csak az ilyen legsűrűbben használt főnevekben tartjuk meg, a többbit már inkább ó ő hanggal mondjuk: *bimbója*, *zászlója*, *csikója*, *tinója*, ámbár járatos e mellett — kivált költőknél — a régi és népies *bimbaja*, *zászlaja*, *csikaja*, *tinaja* is (a nép még ilyeneket is mond: *köteje*, *bölcseje*, *fürdeje*, *szereteje*).

Az illeszkedés ingadozik a vegyeshangú idegen eredetű szók ragozásában, ha az utolsó szótagban é a magánhangzó: *fráternek*, *Ábeltől*, *Ágneshoz*-féle alakok mellett már régi nyelvemlékeink kora óta igen gyakran találkozunk a magashangú ragozással, úgyhogy bevett alakoknak kell tekintenünk az ilyeneket: *fráternek*, *ádventet*, *októberre*, *mágnestől* (így *oxigénből*, *nitrogénről* stb.; nyílt e után mindig magashangú rag következik: *korhelynek*, *Józseftől*). Néha i után is magashangú ragot alkalmaznak a vegyeshangú szókban: *áprilisben*, *pozitívnek*, de ilyenkor a köz szokás csak a mély hangot igazolja: *áprilisban*,

pozitívnak, trafikból stb. Mondják *stílben* és *stílban*; a második mellett szól a *stílusban* analógiája. — Néhány eredeti *i*-hangú szavunk is ingadozik: *csínynak, csínyra* szokottabb, mint *csínynek, csínyre* (a *nyír* ige is járatosabb mély hanggal, *nyírom, nyírnék, mint nyírem, nyírik, nyírnék*; de a *csíp* igét csak a palócok ragozzák mély hanggal: *csípom, csípnék, e h. csípem, csípnék, csípnék*).

A 3. birtokos személyrag *a* *e*-jét némely nyelvjárás röviden ejti az *-ért* és *-ig* rag előtt, p. e h. *jóságáért, kincseért, végeig* azt mondja: *jóságáért, kincseért, végeig*. Így jobban hangzó, gördülékeny alakok keletkeznek, s nem hibáztathatjuk, hogy ezeket újabban az irodalomban is használják. — Az *-a* és *-ja* között néha ingadozik a használat, különösen némely *t* és *k*-végű szótó után, p. *bánata, kanyarulata, hasadéka, tölteléke* mellett néha népiesen *bánatja, töltelékje* stb. Különös, hogy némelykor *e* kétféle hangalakhoz kétféle jelentés fűződik; p. embernek, asztalnak csak *lába* van, de a teleknek *lábja* is van, az embernek csak *szeme*, a búzának *szemje* is. — A sziszegő hangot, ha rövid magánhangzó előzi meg, a legtöbb névszó végén megkettőztetjük a 3. személyben: *öccse, panassza, Krisztussa, kocsissa, szárazza* stb.; de ezt az írásban ritkán jelölik (de az *öccsében* mindig). — A magashangú főnevek 3. személyét ha tovább ragozzuk, majdnem országszerte rövid *i* hanggal ejtjük: *a kezít* e h. *kezeit, levelibe, végire, eszibe* stb. Itt tehát az írásban is jogosult az *i* betű. (Ellenben *pincét, kemencébe* stb., az ilyeneket sehol se mondják *i*-vel.) — *Beléje, reája, hozzája, nekije* ezeket rendszeren személyrag nélkül hagyjuk a 3. személyben: *belé* v. *bele, reá, hozzá, neki*. Ellenben a névutók mellől nem szoktuk elhagyni a személyragot: *alája, mögéje, feléje* stb., ritkábban *alá, mögé, felé*. A nép azt is mondja néhol: *rajt, benn* e h. *rajta, benne*, de ez szokatlan az irodalomban.

A többes 3. személyű birtokos ragját ma többnyire *u ü*-vel írjuk: *-uk ük* és *-juk jük*, p. *házuk, kezük, apjuk, kertjük*. A szélső (nyugati, palóc, felsőtiszai, erdélyi) nyelvjárások *o ö*-vel ejtik, p. *házok, kertjök* stb. s azelőtt az irodalomban is ez volt az uralkodó forma. De középső nyelvjárásaink (Győrtől Szegedig s Bihartól Somogyig) mind *-uk ük*-öt ejtenek s azért ez az alak ötven óv óta mindinkább elterjedt az irodalomban, noha elfogult nyelvművelők szélmalomharcot küzdöttek ellene. Olyan mesterként

szabályt is alkottak, amely szerint *-uk űk*-öt akkor kellene írni, mikor ezzel megkülönböztethetjük a személyragos alakot a többes számtól, p. *boruk: borok, ökrük: ökrök*. Ámde pénzen lehetne mutogatni azt a magyart, aki az ilyen szók személyragozását megkülönböztetné a más szavakétól, aki azt mondaná *boruk* és mégis *házok* v. *körmük* és mégis *kezők*. A *borok, álmok, körmök, tükrök* alakok kétértelmősége inkább az *-uk űk* alak általános használatának célszerűsége mellett szól.

A HELYES KIEJTÉS ÉS A HELYESÍRÁS.

A köz magyar kiejtés az a kiejtés, amely a magyar nép nagy többségének közös sajátsága. A magyar vidékek a kiejtésben nem válnak oly erősen szét, mint p. a német nyelvjárások, és ez szerencse annyiból, hogy nálunk az iskolás gyerek könnyebben s hamarabb megtanulja a közös nyelvet s a könyvek nyelvét. De azért nagy tévedés azt hinni, hogy nekünk nincsenek nyelvjárásaink. S egyes kiejtésbeli különbségek oly nagy vidékekre terjednek, hogy az irodalomban is érvényesülnek. Ilyen p. az *ë* helyett *ö* az olyan szókban, amiket nemcsak az Alföld ejt *ö*-vel, hanem azonfelül az egész Dunántúl is; azért a *csepp*, *per*, *veres*, *fedél*, *gyenge*, *fel*, *megett* alakok mellett irodalmi polgárjogot nyertek ezek is: *csöpp*, *csöpög*, *pör*, *pöröl*, *vörös*, *födél*, *gyönge*, *föl*, *mögött*, sőt újabban a *föst* és *köll* is terjed. Hasonló okok miatt ingadozik sok más alak is az irodalmi nyelvben: *házuk* és *házok*, *kertjük* és *kertjök*, *magas* és *magos*, *pósta* és *posta*. Még jogosabb követelés, hogy a nemzet többségének a mai kiejtését ne tiltsuk ki a művelt beszédből s az irodalomból olyan esetben, mikor az irodalmi hagyomány a régi kiejtést tartotta fenn. Jókai újabb regényeiben sokszor így ír: *abbul*, *kézbül*, *házrul*, *fejtül*; s miért ne írassuk így, holott a mai magyarság többsége így ejti? Régente azt mondták: *korcsma* (szláv *kresma*); ma a székelyek azt mondják *korcsoma*, de különben mindenütt *kocsmá* lett belőle, hát miért ne mondjunk s miért ne írjunk mindig *kocsmát*? — Nagy bajunk van az *ly* betűvel. Ma már jóformán csak a palócok mondanak (a tót *l*-hez, olasz *gl*-hez hasonló) *ly* hangot, a többi nyelvjárás legnagyobb része *j*-t ejt helyette: *kiráj*, *Miháj*, *pája*, *gója*, *sejem*, *ijen*, *ojan* stb. (csak Dunán túl van *királ*, *selem*, s nyugaton *illen*, *ollan* is). Nehéz is az iskolás fiúnak megszokni, hogy amit *kirájnak* mond, azt

királynak kell írnia, holott a *papagály* helyett *papagájt* is írhat, sőt *vajjon* helyett nem is szabad *vallyont* írnia.

Nyelvjárásaink kiejtésbeli különbségei közül legfontosabb az *e* és *ë* hangé. A nyolc magyar nyelvjárásterületből kettő (t. i. az északkeleti és az úgyn. királyhágóntúli, emebbe nem értve bele a székelységet) ezt a két magánhangzót egyformán, nyíltan ejti: *ember*, *tettem*, de a legtöbb nyelvjárás állandóan megkülönbözteti a nyílt *e*-től a zártabb *ë*-t: *embër*, *tëttem*, néhány nyelvjárás pedig a zárt *ë* helyett *ö*-t ejt: *embör*, *töttem* (így az Alföld s az udvarhelyi székelvények). Debrecenben és Kolozsvárt egyformán mondják e négy mondat állítmányát: 1. *ők minden bajtól mentek*; 2. *én valakit megmentek*; 3. *ők már haza mentek*; 4. *most ti is haza mentek*. Ellenben Veszprémbe, Vácon, Ceglédbe, Csik-Szeredán mind a négyet megkülönböztetik: 1. *mentek*, 2. *menték*, 3. *mëntek*, 4. *mënték*. — Helyesírásunknak hiánya, hogy ezt a két hangot az írásban nem különböztetjük meg.

A magánhangzók hosszúsága a nyelvjárásokban nem egyforma, különösen az *i* *ü* *ú* (a legzártabb hosszú hangok) helyett ejtenek rövidet több vidéken, kivált Dunán túl: *viz*, *tüz*, *szüz*. De a magyar népnek többsége megőrizte a hosszúságot: *víz*, *tűz* (a tárgyeset röviden *vizet*, *tüzet*), *szűz* (*szüzet*, a tárgyesetben is hosszan) stb.

Idegenszerű kiejtés. Ez, sajnos, igen közönséges már minálunk. Még az Akadémia emelvényéről s a Nemzeti színház művészeitől is halljuk a magyar *a* helyett a németes *ä* hangot: *akadémia*, *latin*, *Kázinczy*, *párk*, *bänderium*. Az egyetemi szószéken is halljuk a németes, kemény mássalhangzókat a lágyak helyett: *pusztít* e h. *buzdít*, *feszít* e h. *veszít*; *pap*, *por* e h. *bab*, *bor*; *kója*, *taru* e h. *gólya*, *daru*. A közbeszédbe (sőt már egy-egy nyelvjárásban is) sokszor halljuk a kettőztetett mássalhangzóknak megrövidítését, mert a többi hazai nyelvek kiejtése nem ismer hosszú mássalhangzót, tehát: *elenség*, *szapan*, *bene* e h. *ellenség*, *szappan*, *benne* stb. Budapesten azt is halljuk *körut*, *Ajrópa* e h. *körút*, *Europa*, továbbá egyes szók s kivált a jelzős kifejezések hibás hangsúlyozását: *realizmus*, *masírozni*, két óra van már, kaptam öt *koronát* e h. *realizmus*, *masírozni*, *négy óra van már*, kaptam öt *koronát*. — Egy idegen hang, a német *ch*, jóformán általános már az írástudó magyarok beszédében: *trachit*, *technika* stb. Pedig kétségtelen, hogy valamint az eredeti, szintűgy a meghonosult szók kiejtésére nézve az egy-

nyelvűek kiejtését kellene irányadónak elfogadnunk, vagyis azokét, akik más nyelven nem beszélnek, tehát azt mondják: *trakit, teknika, mint bakter, silbak* (*Wachter, Schildwach*) stb.

Mostanában néha a szentek s angyalok nevét affektálva idegen hangalakban használják: *szent Bernárd, szent Agatha, Gábiel arkangyal* e h. *Bernát, Ágota, Gábor*. Az se helyes, amit Kazinczyék tettek, hogy t. i. a latin eredetű szónak nálunk meghonosult alakjai helyett a rövidebb németes, franciás formákat használták, p. *filozóf, pedagóg, Vergil, Ovid, a filozófus, pedagógus, Virgilius és Ovidius* helyett. De amik a németből, franciából jöttek át irodalmunkba, azok a rövidített formában honosultak meg. *P. stílus* az írásmódnak latinos neve, de a műépítésbeli *stíl* a német nyelvből van átvéve. Ilyen p. a *monológ* és *asszonánc*, a *klór* és *pirit*, a *kultúrharc* és *prezencmárka*, továbbá az *-iv(us)*-képzős latin mellékeveknek bevett rövidítése: *pozitív, negatív, relatív*. Hiú és céltalan törekvés ezeket visszacsavarni eredeti klasszikus alakjukra s azt mondani: *monológus, asszonancia, klórum, piritis, kultúraharc, prezenciamárka, pozitívus, negatívus, relatívus névmás* stb. Ép oly joggal lehetne a *méter: metrum*, a *centiméter: centimetrum*, a *dekagramm: dekagramma*, az *ádvent: adventus*, sőt az *angyal: angelus*, a *püspök: episkopus* és a *pünkösöd: pentekoste!*

A helyesírás annyi s oly heves vita tárgya, amennyi jelentőség semmiképpen meg nem illeti. A helyesírás szokás és divat dolga, s ha ingadozás és következetlenség van benne, ez tkp. csak az iskolában baj. Azért most Európa szerte azt látjuk, hogy az iskolai kormányok foglalkoznak a helyesírás egyszerűsítésével, könnyítésével. A magyar oktatásügyi kormány is 1903-ban adta ki rendeletben az egyszerűsített iskolai helyesírást.* Ebben négy fontosabb újítást találunk: 1. *c* helyett az egyszerű *c-t*; 2. a *-val* *vel*-ragos alakoknak ilyen rövidített írását: *kapoccsal, ürüggyel* (mint *loccsan, rogygan*); 3. az *aki, ami, ahogy*-féle vonatkozó névmások s az *énbennem, temiattad, őróla*-féle személynévmások egybeírását; 4. a jövevényszónak kiterjedtebb magyaros írását (erről odább külön szólunk). Azonfölül az új szabályzat sok más részletben és számos egyes szóra nézve is megállapította a legcélszerűbb írásmódot (l. ezeket könyvünknek szótári részében).

* L. e. könyv szerzőjének füzetét: *Az új helyesírás szövege és magyarázata*.

Hangjelölő és szóelemző írás. A betűírásnak az a célja, hogy az egyes betűkkel a szónak egyes hangjait tegyük láthatóvá. Sokszor mégis eltérünk ez egyszerű szabálytól, nem írjuk p. *partya*, *bottya*, *kezgye*, *naccsága*, *szencség*. Még pedig azért nem írjuk, mert érezzük, hogy *partja*, *botja* olyan személyragos szó mint *karja*, *napja*; hogy *kezdje* a *kezd* igéből olyan fölszólító forma, mint a *verje*, *dobja*; hogy *nagyság*, *szezség* a *nagy* és *szent* melléknévből olyan képzős főnév, mint *bátorság*, *szépség*. Szóval érezzük ilyenkor a két elemet, melyből az ilyen szó áll.* Ez az úgynevezett szóelemző írásmód, s ennek igen erős alapja van magában a nyelvérzékben. Aki a kiejtés szerint azt írja *harakszik*, *betekszik*, *melekszik*, az nyilván nem érzi elég erősen e szónak a haraggal, beteggel, meleggel való kapcsolatát. Azonban néha az egész szó jelentésbeli fejlődésében csakugyan gyöngülhet egy-egy szóelem értéke, úgy hogy az írástudó ember is ingadozhatik. P. mindenki azt írja *patakzik* (noha így ejtjük *patagzik*, mert a *lágý* *z* előtt minden kemény hang helyett *lágýat* ejtünk: *kebzél*, *lagzi*), de sokan nem írják *lélekzik*, hanem *lelegzik*, mert a jelentés eltérése miatt nem érzik benne a *lélek* szót, és rég nem írja senki a *menyegzöt* *menyekző*nek, pedig azelőtt *menyekoző* volt. Helyesen cselekedett Arany, Petőfi és Jókai, hogy a *mindjárt* helyett *mingyárt*-ot írt, mert e szóban rég eltűnt a *mind* és a *járás* képzeje. Arany és Petőfi az uralkodó kiejtés szerint *tennapot* írt, mert nincs már *teg* szavunk, amelyhez e határozót fűzhetné nyelvérzékünk. A *labda*, *iktat* és *éjtszaka* helyett hibás okoskodás alapján írják a kiejtés ellenére: *lapda*, *igtat*, *éjszaka*. Hibás szokás még *podgyászt* írni, mintha holmi összetétel volna (mint p. *hadgyakorlat*); helyesen *poggyász*, mert úgy hangzik mint *roggyan*, *buggyan*, *meggyes rétes*. *Mesgye* helyett a kiejtés szerint *mezsgye* kellene és *pünkösöd* helyett *pünközd*, mert ezekben se érezzük holmi *mes* és *pünkös* szó származékait. — Viszont nagy nyereség, ha a gyakran előforduló *c* betűt így egyszerűen írjuk a fölösleges *z* nélkül. De azért is célszerű, mert így írják körülöttünk a horvátok, tótok, csehek, lengyelek (holott

* De az már nem helyes, ha tanítók az iskolában csakugyan ilyen mesterkéltn kiejtésre tanítják a gyereket: *part-ja*, *kezd-je*, *nagy-ság*, *szezség*, *egész-ség*, *igaz-ság*, mert ez ellenkezik az országszerte uralkodó nyelv-szokással. Ne mondjuk továbbá: *e-gyes*, *e-gye-zik*, hanem *egy-gyes*, *egy-gyezik* stb. — Mesterkéltn tkp. a *nyolc*, *bolt*, *föld*, *völgy*-féle szók *l*-es kiejtése is, mert országszerte *l* nélkül mondják: *nyóc*, *bót*, *föd*, *vögy* stb.

p. a *cz* betű a lengyelben a mi *cs* hangunkat jelenti: *Czartorisky* stb., s azért a külföldön a mi csárdánkat így írják: *czarda*, *czardas*).

Az idegen szók írása sok és heves vita tárgya. Aki e dologban véleményt akar magának formálni, először is azt gondolja meg, hogy a rengeteg sok idegen szónak, amely irodalmunkat elárasztja, a felére sincs szükségünk! Aki minden szükség nélkül alkalmaz idegen szót, aki az orvoslást *szanálás*nak, a tervezést *kontemplálás*nak, az emlékiratot *memorandum*nak, a mozsanatot *momentum*nak, a tehetséget *talentum*nak, az emlékművet *monumentum*nak nevezi, aki beszéd (v. dikció) helyett *speech*-et v. *szpics*-et mond, aki nem teketória nélkül, hanem *sans gêne* v. *szán zsén* beszél: az nem javítja és nem szépíti nyelvünket. Ellenben a művelődés szempontjából igen káros az idegen szók járványa, mert a megértést nagyon megnehezíti. Hiszen az olvasók ma nem csak a művelt, nyelveket ismerő közönségből sorakoznak, hanem jóval nagyobb részben a félművelt, sőt műveletlen népből. Még diákul sem ért az, hát még a sok francia, angol, olasz kifejezést hogy értse meg? De viszont ha szükségünk van bizonyos idegen szókra, akkor ne nehezítsük meg e nagy olvasó közönség dolgát a sokféle idegen írásmóddal, hanem írjunk a magyar olvasónak mindent magyarosan: *gimnázium*, *fillokszéra*, *telefon*, *kolera*, *kvóta*, *delegáció*, *sztrájk* (v. *szüntetés*), ne pedig *gymnasium*, *phylloxera*, *telephon*, *cholera*, *quota*, *delegatio*! Persze e mellett a ritkábban előkerülőket, az idegen fogalmak, idegen divatok, idegen intézmények nevét, idegen szálló igéket írhatjuk eredeti alakjukban, de húzzuk alá és nyomassuk dült betűvel, p. *five o'clock tea*, *honny soit qui mal y pense*; hasonlókép az olyan műszókat, melyek csak szakmunkákban szükségesek s a nagy közönség elé úgysem kerülnek. A tulajdonneveket is zavar elkerülése végett célszerű meghagyni eredeti alakjukban, kivéve az olyan meghonosult s magyarosan ejtett neveket, minők p. *Velence*, *Róma*, *Párizs*, *Perzsia*, *Stájerország* (*perzsza*, *stájer*); nem *Venezia*, *Páris* stb. De különben ne találjuk az olvasó elé százféle nép írása módját, hanem írjunk a magyarnak magyarul és magyarán!

SZÓTÁR.

Rövidítések és jelek: *a. m.* — annyi mint; *h.* — helyett; *hs.* — helyes; *l.* — lásd; *lat.* — latinos; *ném.* — németes; *nép.* — népies; *p.* — például; *rég.* — régies; *vki, vmi* — valaki, valami; *vö.* — vedd össze; ~ a címszó ismétlését jelenti, p. »áll; jót ~ « olvasd: »áll; jót áll'; — † az okvetetlen kerülendő hibákat jelöli, amelyeket valamire való író egyáltalán nem követ el, v. amelyek a magyar élőbeszéd szokásától nagyon is elütnek v. teljesen haszontalanok.* A címszóra következő kettőspont e jegyzékben mindig azt jelenti, hogy a kettőspont utáni kifejezés v. írásmód helyesebb a megelőzőnél; p. »† *banquet*: bankett: lakoma..« azt teszi, hogy *banquet* kerülendő írásmód, jobb a *bankett*, s ennél is jobb a *lakoma*. — A magányosan álló szók csak a legszokottabb v. legjobb helyesírást tüntetik föl, p. *avégett*, *ázsió* stb. (t. i. nem *a végett*, *agio*; ami ilyenkor zárójelben van, az kevésbé helyes). — Amely idegen szók magyar megfelelői itt hiányzanak, azokra nézve l. Tolnai Vilmos Magyarító szótárát v. Simonyi és Balassa német-magyar szótárát. — A számok a megelőző fejtegető rész lapjaira vonatkoznak.

A, l. Névelők 85. l.

† à 5 f: 5 fillérjével, 5 f-vel.

á-tól († cettig) z-ig: elejétől végig, töviről hegyire.

ab in visis: látatlanban, vaktában.

abajgat tárgyas ige, a. m. kerget, zargat; *óbégat* értelmében szokatlan.

abba és *bele*, *abban* és *benne* l. 82.

† *abdikáció*: lemondás.

† *abdikál*: lemond.

abbeli (két *b*-vel).

† *abgespannt*: bágyadt, lankadt, elcsigázott, leszerelt.

† *ablakredőny*: ablakredő, gördítő, roletta.

† *abnormális*, *abnormis*: rendellenes, természetellenes, kivételes.

† *abnormitás*: rendellenesség, természetellenesség, szabálytalanság.

† *abonnál*: (lapot) járát, előfizet rá, megrendeli, (páholyt) bérel.

ábra: kép, rajz, ábrázolat.

† *abszol* (*abszol*): lemond, viszsza-vonja ígéretét, izen hogy nem megy el.

abstr... l. *absztr...* [marad.

† *abszontálja magát*: elmarad, távol

† *abszolúció*: fölöldozás, fölmentés, bűnbocsánat.

abszolút: föltétlen, általános, teljes, tiszta (p. igazság), korlátlan (uralom).

† *abszolúte*: föltétlenül, teljességgel, éppenséggel.

* Amik előtt nincs kereszt, de utánuk kettőspont, azok egy vagy más okból tűrhetők (többynire azért, mert már nagyon is elterjedtek), de a kettőspont után következő javítással legalább sok esetben helyettesíthetjük.

abszolutizmus: korlátlan uralom, kényuralom.

† *abszolvál*: föloldoz, fölment; (tanulmányt, iskolát) elvégez, végig jár.

† *abszorbeál*: fölszí, fölemészt.

† *absztrahál*: elvon; *ettől ~ va*: ezt nem tekintve, mellőzve.

† *absztrakció*: elvonás.

† *absztrakt*: elvont.

† *abszurd*: képtelen.

† *abszurditás, abszurdum*: képtelenség.

† *abúzus*: visszaélés.

† *abzug*: abcug: le vele, eláll!

† *abzugol*: abcugol: lehurrogat.

ac... l. ak...

† *academia*: akadémia.

† *acta*: akta.

† *actív*: aktív.

ad 1, ad 2, ad 3 (a hivatalos nyelv idegenszerűsége): 1-hez, 2-höz, 3-hoz, v. 1.-höz, 2.-hoz, 3.-hoz, v. csak 1. 2. 3.

ad, ád: szindarabot, szerepet ~ e h. játszik, hs. (vö. előad); ~ ja a gavallért, a sértődöttet hs.; ellengőzt ~: ellengőzzel hátrál; l. még adandó, adatott.

adagio, adázsió: lassan, lassú.

adandó alkalommal: alkalmilag, alkalom adtával v. adtán.

† *adaptál*: átalakít, alkalmaz.

adatott; nem ~ megérnie (rég.): nem érte meg, nem érhetette meg; nem ~ neki a szónoklat hatalma: nem rendelkezett a sz. hatalmával.

† *adekvát*: megfelelő, egyértékű.

† *adeptus*: beavatott, tanítvány.

† *ad hoc, adhok*: e célra (való v. rendelt), ez esetre (illő).

adjunktus: segéd, tanársegéd.

† *adjusztál*: fölszerel, (meg)igazít.

adjutáns: hadsegéd.

adlátus: segéd.

adminisztráció: igazgatás, köz-igazgatás, kezelés.

adminisztrál: igazgat, kezel.

adminisztratív: igazgatási, kezelési (p. teendők), közigazgatási (p. úton).

admirális: tengernagy.

† *ad normam*: mintájára, mint..

† *ad notam*: nótájára; ~ venni: tudomásul venni.

† *adomány-nemes*: adományos n.

adományoz: ajándékoz, ád.

adomáz v. ~ ik, mind a kettő helyes.

adómentes: adótól ment, nem-adózó, adó-nemfizető.

† *adaptáció*: örökbefogadás.

† *adoptál*: örökbe fogad.

† *ad referendum*: jelentéstétel végett (tudomásul).

† *adressz*: cím, levélcím, lakáscím.

† *adresszál*: címez, intéz.

† *adresszátus*: címzett.

aduttíroz: aduttoz.

ad vocem: igaz, igaz is, erről jut eszembe.

† *aegis*: ótalon, védőszárny.

† *aequator*: egyenlítő.

† *aequivalens*: egyértékes, -ű, megfelelő, egyenérték, díj.

† *acera*: időszámítás; korszak.

afféle (két f-fel; ez a szokottabb kiejtés). [szinlelés.

affektáció: affektálás, tetszelgés,

affektus: indulat, hevület, gerjedelem.

aforizmus, aforizma: gondolat, (ve-Afrika. [lős) mondas.

Afrika-utazó: afrikai utazó, A.-járó.

agancs: szarv, ágas szarv.

† *agancsár*: szarvas.

† *agent provocateur*: fölbérelt buj-† *aggancs* l. *agancs*. [togató.

aggat (nem *kg*). [aggódó.

† *aggodalomteljes*: aggodalmas,

† *aggódik vmi fölött*: a. vmin.

† *aggresszív*: támadó.

agilis: eleven, életrevaló.

agilitás: elelenség, életrevalóság.

† *agio*: ázszió.

agitáció: izgatás, mozgalom.

agitál: izgat, mozgalmat indít, mozgolódik.

agitátor: izgató.

† *agónia*: haldoklás, vonaglás, végvonaglás. [vonaglik.

† *agonizál*: haldoklik, a végét járja,

† *agrikultúra*: földművelés.

agy a. m. koponya, nem a. m. agyvelő; † *gerinc* ~: gerincevelő.

ágy; ~at csinál: ~at (meg)vet;

† ~at őriz: ~ban (kell) marad(nia), az ~at nyomja, fekvő beteg.

agykér, régi szó, a. m. agykéreg.

a hány: ahány.

a hogy: ahogy.

a hől, a honnan: ahol, ahonnan.

† *ahoz*: ahhoz (vö. *arra, annak*).

ajánl (ajál), ajánlat.

† *ajók* (csinált szó): szárdella.

† *ajánlatkiírás (Offertausschreibung)*: pályázat, p.-hirdetés.

akadályoz; meg kell ~ni, hogy tervünket elárulják: — hogy el ne árulják; l. 45. l.

akadémia (mint köznév); az *Akadémia* (ha a M. Tud. Akadémia tulajdonneve).

† *akadémice*: elméletben.

akadémikus: akadémiai (tag); † ~ (tárgyalás): elméleti.

akár (kötőszó, nem *akar*).

akár csak (nem egybeírva, vö. *mintha csak*).

akar szórendje, l. 39.; † *nekem*

~ja ezt mondani? *nekem ne mondja! nekem hiába mondja!*

— ez a szó azt ~ja mondani:

evvel azt ~juk (v. ~ja az író)

mondani; † »a legifjabb bíróság

ítélete hangozzék mikor ~«

(*die Posaune des jüngsten Gerichts erschalle wann sie wolle*):

akármikor v. *bármikor* harsan

is meg a végítélet harsonája...

† *akarattal*: készakarva, szántszándékkal, szándékosan.

akarnok e h. kapaszkodó — csak tréfásan.

† *akatholikus*: nem katolikus.

† *akcentuál*: hangsúlyoz, kiemel.

† *akcentus*: hangsúly; hanglejtés; (betűn) ékezet.

† *akceptábilis*: elfogadható.

† *akceptál*: elfogad, szerződttet.

† *akcesszórius*: mellék-, járulék.

† *akcidencia*: mellékkereset.

† *akcidentális*: mellékes, esetleges.

akció: mozgalom; † ~ba lép: működni kezd, dologhoz lát, a cselekvés terére lép.

† *akép, aképen, aképpen*: akkép, akképpen (vö. *akkor, attól*).

† *akgat*: aggat.

a ki: aki.

akként, akkép.

† *akklimatizál*: meghonosít.

† *akklimatizálódik*: meghonosul, megszokik, alkalmazkodik.

† *akkommodál*: alkalmaz, hozzáalk.; † ~ja magát: alkalmaz-
akkor, akkora. [kodik.

† *akkreditál*: hitelesít, elismer, meghatalmaz.

aközben (nem *kk*).

a közben: aközben (vö. *amellett, akta* (nem *c-vel*). [azután...]

aktív: cselekvő, tevékeny, működő, tényleges (szolgálat).

aktíva: vagyon, követelés.

† *aktivitás*: tevékenység, működés.

† *aktuális*: időszerű, alkalmoszerű, napi érdekű.

† *aktualitás*: időszerűség, alkalomszerűség.

† *aktus*: tett, cselekedet; † *a koronázás* ~a alatt: a k. végrehajtása v. folyamata közben.

akvarell, l. *aquarell*.

† *akvizíció*: szerzemény, nyereség.

al, föl, bel, kül névszók (vminek alja, föle, belje) bátran megállhatnak efféle összetételekben: *alvezér, fölpörös, belföld, külszín*; vannak ilyenek a régi-

ségben s a népnyelvben is:
alföld, felföld, fölház, felszóval,
külföld, fölszín stb.

ál, l. *álhaj*.

alább (könyvben): hátrább, utóbb,
 később, továbbad.

alagya (elavult): elégia.

alákötés (Unterbindung): (ér)meg-
 kötés, érkötés. [fölriaszt.

† *alarmíroz* (allarmieren): fölver,
alatt, l. *Határozók* 31, 32.; l. *ért.*

alávet, ~ *i magát*, meg kell mon-
 danunk, hogy ki alá v. mi alá;

† *Caesar Galliát alávetette* (sub-
 egit, unterjochte): meghódol-
 tatta, meghódította, hatalma
 alá hajtotta; † ~ *i magát*: meg-
 hódol, megalázkodik.

† *álca*: álarc, álorca.

† *álcáz*: álarccal főd, leplez.

† *áldásdús* ném. (segenreich): ál-
 dás(t)hozó (heilbringend): áldá-
 sos, l. 77. l.

áldásthozó: áldáshozó: áldásos.

† *áldozár*: áldozó pap, áldozó (»az
 áldozó gyűrűt váltat a szere-
 tőkkel« *Jókai*: *Vadon vir.* 189).

† *áldozatkész*: áldozatra kész, ál-
 dozni kész, áldozókéssz, odaadó.

alfa; *vminek alfája*: ábécéje, ele-
 mei, kezdete.

† *alfabétikus*: betűrendes, ábécé-
 rendű. [betűsor.

† *alfabétum*: ábéce, betűrend,
alföld, akármelyik alföld; *Alföld*,
 a nagy magyar Alföld tulajdon-
 neve.

álhaj ép oly hs. mint vendég-haj.

alhang: mély, hátsó h. (nyelvt.)

aligha ment el: aligha elment;

† *alighanem elment*: aligha el-
 nem ment; *alighanem zöld*:
 aligha nem zöld.

alkalmazás; † ilyenkor a 13. §
 talál v. nyer ~t: a 13. §-t
 kell v. szokás alkalmazni.

alkalmatosság: ma csak a. m. já-
 rómű', kocsí stb., szóval közle-

kedésre való alkalom (nem ál-
 talában alkalom).

alkalomkor: alkalommal; a szüret
 alkalmakor: a sz. alkalmával;
 más alkalmakkor: más esetek-
alkatrész: alkotórész. [ben.

† *alkotmányhű*: alkotmányos (pár-
 tok stb.).

† *alkusz*: közbenjáró ügynök.

áll; *jól áll*, *rosszul áll neki* v.
rajta a ruha meghonosult szó-
 lások, de magyarosabb: *jól illik*
neki, kivált átvitt értelemben:
 † az elmés galloknak rosszul
 áll az érzélgősség: nem való
 nekik, nem illik hozzájuk; † nem
 ~ hatalmamban: nincsen h.,
 nincs módomban; — † hasonló-
 kép ~ (a dolog) a rendőrökkel
(ebenso steht es mit der Polizei):
 has. vagyunk, has. van a dolog,
 hasonló baj van a rendőrökkel;
 — ahogy most ~ a dolog: ahogy
 most van a dolog; — mi ~ a
 könyvben, ma ~ a hivatalos
 lapban: van.

álladalom (elavult) állam.

álladék: állapot, állomány.

államépítészeti hivatal: állami
 építkező (v. építő) hivatal.

államgimnázium: állami gimná-
 zium (vö. állami népiskola stb.).

államrendőrség: állami r.

államtönk: állambukás, állam
 csődje. [örökké.

állandóan: folytonosan, mindig,

állás; † a dolgok ilyen ~ a mel-
 lett (*bei diesem Stande der*
Dinge): ilyen körülmények kö-
 zött; ~t foglal vmi ellen (*Stel-*
lung nehmen gegen etw.): ellenzi,
 ellene szegül, szembeszáll vele.

† *allé(e)*: faszor.

allegro: friss.

állít; † úgy állítja oda a néme-
 teket, mint akik.. (*dahinstellen,*
darstellen): úgy tünteti föl..

állkapca, a régibb alak, *állkapocs*
 újabban, okoskodás útján támadt
 † *allokúció*: beszéd. [szóalak.
állomásfőnök: állomásfő.
 † *allövet*: klistér.
 † *allúzió*: célzás, példalódzás.
 † *allűr*, *allure*: viselkedés, föllépés.
alma; † *almákat eszik* ném. (Äpfel
 essen), l. 70. l.
alólirott (régies): alulirott.
által, l. Határozók 28. l.
 † *altán*: erkély.
 † *alterál*: zavar, izgat, bosszant.
 † *alternatív*: kettős, kétféle.
alternatíva: választás, kényszerű
 választás. [emberszeretet.
 † *altruizmus*: felebaráti szeretet,
alvadás: megalvás.
 † *aly*: alj.
 † *ama ember*: amaz ember: az az
 ember; l. 83. l.
amateur, *amatőr*: műkedvelő.
amaz, l. *ama*.
ambíció: becsvágy, iparkodás.
 † *ambicionál vmit*: törekszik, jogot
 tart, vágyakozik vmire.
ambiciózus: becsvágyó, törekvő,
 iparkodó.
a mellett (ha a. m. azonkívül):
a mely: amely. [amellelt.
a mennyi, *a mennyiben*, *a meny-
 nyire*: amennyi, amennyiben,
amennyiben, l. 46. l. [amennyire.
 † *amfibium*: kételtű.
a mi, *a mily*, *a míg*, *a mint*: ami,
 amily, amíg, amint.
a miatt (ha a. m. az okból): amiatt.
 † *amnesia*: bűnbocsánat, kegye-
amortizáció: (tőke)törlesztés. [lem.
amortizál: (tőkét) törleszt.
 † *amputál*: levág (vmely testrészt).
anakronizmus: kortévesztés, kor-
 szerűtlenség.
 † *analfabéta*: írástudatlan.
 † *analóg*: hasonló, megfelelő.
anatómia: boncolás(tan).
 † *anathéma*: (egyházi) átok; ~ alá
 vet: kiátkoz, átok alá vet.

† *anbringol*: alkalmaz vmit, túlad
 vmin, rásóz vmit vkire.
anciennitás: korrend, időbeli el-
 sőbbség, időbeli rang.
 -*and*, l. 90. l.
 -*andó*, l. 29, 79.
a nélkül: anélkül (ha nem a rá
 következő főnévhez való; de:
 a nélkül a segítség nélkül nem
 mehettem volna semmire).
angazsál, l. engageál.
angyalcsinálás: gyermekirtás.
 † *animál*: biztat, serkent, kedvet
 kelt vkiben.
 † *animó*: kedv, jókedv.
 † *animóztatás*: ingerültség, ellensé-
 ges indulat.
ankét: szaktanácskozás.
 † *annáleksek*: évkönyvek, krónika.
 † *annekszió*: elfoglalás, bekebele-
 zés, annektálás.
annektál: elfoglal, bekebelez.
anélkül: anélkül. [régente.
 † *anno dazumal*: annak idején,
 † *annonce*, *annonsz*: hirdetés.
 † *annoncetroz*, *annonszíroz*: hirdet.
 † *annuitás*: évi törlesztés, é.részlet.
 † *anomália*: szabálytalanság, visz-
 szásság, hiba.
 † *anoním*: névtelen.
 † *anonimitás*: névtelenség.
anorganikus: szervetlen.
 † *ansagol* l. *anzágol*.
 † *antagonista*: ellenfél.
 † *antagonizmus*: ellentét, ellensé-
 ges viszony, ellenségeskedés.
 † *antedatál*: előbből keltez.
 † *antichambríroz*: kilincsel, elő-
 szobázik.
 † *anticipál vmit*: megelőz, előle-
 gez, elébe vág.
 † *anticipando*: előre, eleve.
antik: ókori, régi.
 † *antikvitás*: régiség. [let.
 † *antipathia*: idegenkedés, gyűlö-
 † *antipathikus*: visszatetsző, kiáll-
 † *antiquár*: antikvár. [hatatlan.
 † *anzágol*: tódít, henceg.

† *apaló*, *apamén*: csődör, magló.
apály, a régi *dagály* mintájára alkotott szó. [apanázás.
† *apanage*: havipénz, évi járulék,
apathia: egykedvűség, érzéketlenség, tompultság, fásultság.
apathikus: érzéketlen, eltoompult,
apellát: föllebbez. [fásult.
apelláta: föllebbezés.
† *apertura*: üresedés.
† *aplomb*: önértzet, nagyképűség, nagy gar(ral).
† *apodiktikus*: határozott, biztos, cáfolhatatlan.
apokrif: nem hiteles, ál, koholt.
ápol; † *ellenkező* nézetet ~: (*erhegt eine entgegengesetzte Meinung*): ell. nézete van, ell. véleményben van.
† *ápolda*: ápoló intézet v. ház.
† *áponc*: ápolat, beteg.
† *apológia*: védelem, védőbeszéd, védőirat. [hitehagyott.
† *aposztata*: hithagyó, hitehagyó,
† *aposztatál*: kitér, hitét elhagyja.
† *aposztázia*: hithagyás, hitehagyás, kitérés.
† *aposztróf*: hiányjel.
† *aposztrófál*: szólít, (hozzá) fordul.
† *apothéózis*: istenítés, dicsőítés.
† *apparátus*: készülék; készüllet.
appellál, *appelláta*, l. *apellál* stb.
† *appetitlich*: étvágygerjesztő, kíváncs, kedves, takaros.
† *applaníroz*: kiegyenget; kiegyenlített, elsimít.
† *applikál*: alkalmaz.
apprehendál, *aprehendál*: neheztel, megorrol, vmiért megsértődik, vmit zokon vesz.
apprehenzió: neheztelés, sértődés.
† *approbáció*: jóváhagyás, engedélyezés.
† *approbál*: jóváhagy, engedélyez.
† *appropriáció*: fölhatalmazás.
† *appropriációnális* (törvényjavaslat): fölhatalmazó.

† *approximatív*: megközelítő.
† *ápril*: április. [jut eszembe.
† *à propos*: igaz, igaz is, erről
† *aquarell*: vízfestmény, akvarell; ~ *festés*: vízfestés.
arány, l. ölt.
aranyhegyeket ígér (goldene Berge versprechen): eget földet ígér.
arabs (rég. lat.): arab.
arc; (furcsa stb.) ~ ot csinál: ~ ot vág, mutat, képet vág; † jó ~ ot csinál (*gute Miene machen*): jó kedvet tetet.
archaeologia: régiségtan.
archaeologus: régiségtudós.
† *archaikus*: ódon, régies.
† *archaizmus*: régiesség.
† *architektúra*: építés, műépítés, építő művészet. [vész.
† *architektus*: műépítő, építő mű-
† *archivum*: levéltár.
† *areopág*: ítélőszék.
† *argumentáció*: okoskodás, bizonyítás, megokolás.
† *argumentál*: okoskodik, bizonyít, megokol. [erősség.
† *argumentum*: bizonyíték, okadat,
arisztokrácia: főnemesség, főurak.
arisztokrata: főúr, -nemes, főrangú.
arisztokratikus: főúri, úri.
† *aritmetika*: számtan.
† *arkánium*: csodaszer.
† *arktikus*: északsarkai.
† *árlejtés* (tréfásan hangzó szó):
† *aróma*: zamat. [árverés.
áros (elavult): árus.
arra és rá, arról és róla, l. *Név-mások* 82. l.
† *arranzsíroz*: rendez.
† *arrogancia*: követelődés, pöffeszkedés, fönnhéjázás.
† *arrogál*: (meg)követel, magának tulajdonít, bitorol.
† *arrogans*: követelődő, pöffeszkedő, nagyralátó.
† *arsenicum*: arsenikum, arzén.
† *arteria*: ütőér. [hető.
† *artikulált* (hang): tagolt; ért-

† *artikulus*: (törvény)cikk; névelő.

† *artilleria*: tüzérség.

† *artillerista*: tüzér.

† *áruda*: áruló hely, -árulás (p. dohányárulás), bolt, eladó hely.

† *áruisme*: áruismeret(ek), árutan.

† *árusít*: árul, elad.

† *árverez*: licitál. [tár.

† *arzenál*: fegyvertár, (hadi) szer-
arzs: erős rész, emelkedés.

† *asceta*: aszkéta (görög szó), l. ezt.

† *asphalt*: aszfalt. [pályázik.

† *aspirál*: vágyódik, törekszik,

asszekurál: biztosít.

† *asszentál*: soroz (katonát).

† *asszimilál*: áthasonít.

† *asszisztál*: segédkezik.

† *asszisztens*: (tanár)segéd.

† *asszociáció*: (képzet)társulás.

† *asszociálódik*: társul, kapcsolódik.

asszony, régente megtestesítő cím volt (mint a mai *úrnő*, *úrasszony*, s mint azelőtt a német *Frau*), azt mondták: *király~*, *királyné~*, *~unk Mária*, s ez értelemben újabb költőink és íróink fölélesztették: *király~ kertje*, *Blaháné ~ v. Blaha Lujza ~*. A mai élőbeszéd csak meglett nőszemélyt, különösen férjes nőt ért rajta (birtokos személyraggal is: *~om e h. feleségem*). Családnevekhez csak a *-né* közvetésével járul: *Kovácsné ~*; † *Kovács ~*. Keresztnévvel rendszeren csak leereszkedőleg v. megvetőleg használják, p. nemhites asszonyról v. hozzá beszélve: *Zsuzsi ~*, *Juli ~*.

† *asylum*: menedék.

aszály, régi szó.

a szerint: aszerint.

† *aszfaltíroz*: aszfaltoz.

aszkéta: önsanyargató, remete.

† *aszskór*: sorvadás, tüdővész.

asztrológia: csillagjósítás.

asztrológus: csillagjós.

† *asztronómia*: csillagászat.

† *asztronómus*: csillagász, csillagvizsgáló.

aszu v. asszu (régente *aszju*).

† *atak*: támadás, roham.

† *ataktíroz*: megtámad, megrohan.

† *átalában*, *átalános*: általában, általános.

† *atelier*: műterem, dolgozószoba.

† *áteresz*: áteresztő. [átjáró.

† *átház* (*Durchhaus*): átjáró ház,

† *atheista*: istentagadó.

† *atheizmus*: istentagadás.

† *átjön* a vizsgálaton (*durchkommen*): átesik, átesuszik, leteszi (tréf. lerakja) a v.-ot.

Atlanti-oceán.

atléta: erőművész, bajvívó; óriás.

atlétika: testedzés, testgyakorlás.

† *atmoszfera*: légkör, levegő.

† *átmegy*; † *rothadásba megy át* (in Fäulnis übergehen): rothadásnak indul, rothadni kezd.

† *atrocitás*: kegyetlenkedés.

† *átszármaztat*: átküld, átad, átjuttat, eljuttat, elküld.

† *attaché*: követségi titkár.

† *attaque* l. *atak*.

† *attentátum*: merénylet, támadás.

† *attributum*: jelző, ismertető jel, tulajdonság.

átvesz; † *~i* a nyelvtant: elvégzi, végig megy rajta, áttanulja, átolvassa. [tragen).

átvezet (keresk.): átkitkat (vor-

† *audiencia*: kihallgatás, fogadás; *~t ad*: fogad.

atya; a hon *atyái* v. *atyjai* egyaránt helyes; vö. *hiba*, *hibái* és *bátya*, *bátyjai*, *öccsei*, *nénjei*.

† *auditor*: hadbíró. [gatóság.

† *auditorium*: előadóterem; hall-

† *auflág*: rávaló, belevaló, ráadás, hús (a főzelékre).

† *auflauf*: fölfujt.

† *aufsatz*: lábastál, süteménypolc.

† *aufschneidol* (*aufsnájdol*): tódit, *augusztus* (nem *st*). [henceg.

† *aukció*: árverés, vásár.

† *auktoritás*: tekintély.
 † *aula*: udvar; díszterem. [párti.
 † *aulikus*: udvari (érzelmű), udvar-
 † *auspicium*: előjel, remény.
Ausztrália.
Ausztria (elválasztva *Auszt-ria*).
 † *authenticus*: hiteles.
autobiográfia: önéletrajz.
 † *autochthon*: őslakó, bennszülött,
 tősgyökeres, eredeti.
 † *autogramm*: kézírás.
autokraciá: kényuraság, kényura-
 † *autokrata*: kényúr. [lom.
automobil: gépkocsi.
 † *autonómia*: önkormányzat.
 † *autorizál*: fölhatalmaz, följogosít.
 † *augusz*: kiöntő.
 † *auzlág*: kirakat, boltablak.
 † *aval* (székelyes): avval.
 † *avancement*: előlépés, haladás,
 előléptetés.
 † *avancíroz*, *avandzíroz*: előlép,
avégett. [halad.
avval, *evvel* v. *azzal*, *ezzel*.
azalatt, *azáltal*, *azaz*, *azelőtt*.
aznap.
azonban (nem *m*).
azonfölül, *azonkívül*, *azontúl*.
azután, *aztán*.
azzal v. *avval*; »a miniszter ~
 küldötte vissza a tervet, hogy...«,
 »az indítványt elfogadták ~,
 hogy...« hs. rövidítések e h. ~
 a hozzáadással, megjegyzéssel.
Ázsia-utazó: ázsiai utazó, *Azsia-
 ázsio*. [járó.

† *babkává* (*Bohnenkaffee*): szemes
 kávé.
 † *bagatelle*: apró-cseprő, csekély-
 ság; ~ *ügyek*: apró ügyek.
baisse: árhanyatlás, árcsökkenés.
bajnok hs. régi szó. [fruska.
bakfis: süldő(-lány), serdülő lány,
 † *balanszíroz*: egyensúlyoz; inga-
 † *balkon*: erkély. [dozik.

† *ballaszt*: fölösleges teher, holt
 † *ballet*: balett. [súly.
 † *ballon*: léggömb; gömb, labda.
 † *ballottage*: golyózás.
 † *balneológia*: fürdőügy.
 † *ballustrade*: korlát, könyöklő.
balsó, *jóbb* e h. baloldali, jobb-
 oldali: szokatlan, de nem hely-
 telen. [széli.
 † *banális*: elcsépelet, köznap, út-
 † *bánatteljes* (*kummervoll*): bána-
 tos, búbánatos.
 † *bandage*: kötelék, kötöszor.
 † *bánkodik vmi fölött*: vmin b.
 † *bankrót*: bukott, tönkrement;
 bukás, csőd.
 † *banquet*: bankett: lakoma, tár-
 sas ebéd v. vacsora, áldomás.
 † *barakk*: deszkaház, sátor.
 † *barbarizmus*: idegenszerűség.
barok: furcsa, szokatlan, szertelen.
báró szörendjéről l. 33, 34. l.
barométer: meghonosult szó, jobb
 mint légsúlymérő.
 † *baronesse*: bárónő, báróné.
 † *barricade*, *barikád*: torlasz, gát.
 † *barricadíroz*, *barikadíroz*, *el-b.*:
 eltorlaszt, eltorlaszol.
 † *barrière*: sorompó, korlát.
 † *baryton*: bariton.
basa (nem *p*-vel).
 † *basis*: alap.
basrelief: fél- v. síkdombormű.
 † *bassin*: medence, [víz-]gyűjtő.
 † *bastard*: törvénytelen [gyermek],
basszus. [fattyú.
 † *bataillon*: zászlóalj.
 † *bátorságot merít* (*Mut schöpfen*):
 fölbátorodik, bátorítja v. biz-
 tatja az a körülmény...; *bátor-
 ságot vesz magának* (*sich die
 Freiheit nehmen*): bátorkodik.
Batthyány.
bazilika.
baziliskus.
 † *bázis*: alap.
 † *bazíroz*: alapít, (vmi alapra) épít.
be (indulatszó, *p*. *be* jó lesz!)

be, l. 32; *be fogja vinni* (nem befogja vinni).

bé e *h. be* erdélyiesség.

be-bejő, *be-betekint* stb.

beállít messzelátót, mérőasztalt (einstellen): irányít, igazít.

beamter: tisztviselő, hivatalnok.

† *bebeszéli neki* (*er redet ihm ein*): elhiteti vele; † ~ *magának*: elhiteti magával, azt képzei.

becsap nép. e *h. rászed*, megcsal.

becses; † ~ *családja* (*Ihre werthe Familie*): tisztelt v. mélyen tisztelt v. úri v. kedves családja; † *válaszolva ~ ére* (*auf Ihr werthes*): ~ levelére v.: levelére tisztelettel válaszolva.

† *becsmester*: becsüs, becsló.

becsuk, l. *bezár*.

beér: utólér; † ~ *vmivel*: ~i.

beereszt szobapallót (*einlassen*): beviaszkol, bemázol.

† *befejezésre juttat* (*zum Abschluss bringen*): befejez, bevégez, betetőz.

befolyás (*Einfluss*, hatás stb. h.), meghonosult kif. hiba.

† *behoz* mulasztást, kárt, időt (*einbringen*): helyrehoz, kipótol, helyreüt, jóvátesz.

beigazol: igazol, bebizonyít, megbizonyít.

† *beigazolást nyer*: bebizonyul.

beiratás: beírás.

beismer: elismer, bevall, megvall.

† *beismerésben van*: vall, vallomást tesz, megvallja tettét.

† *beképzél magának* (*sich einbilden*): elhítet magával vmit; † *nagyon beképzelt*: elbizakodott, önhitt, magával eltelt.

békesség (két s).

béketűrés: türelem.

béklyó: békó.

beküld (*einsenden*), ha nem *vhova* *be* (p. városba, bankba, hivatalba, tárházba), akkor: meg-

küld, elküld vkinek (p. számlát, árukat). [l. 82. l.

bele és *abba*, *belém* és *énbelém*, † *bele* (*hinein*) e *h. neki*; † *a* *vegyes* vonat belefutott a *sze mélyvonatba*: nekiment a *sz. vonatnak*.

beleéli magát (*sich einleben*): *belebélés* vagy *béllés*. [szokik.

bellebb (*beljebb*).

belemegy tervbe, javaslatba: *beleegyezik*, rááll, részt vesz.

belenyugszik nem hiba, nem egészen annyi, mint *megnyugszik* benne (vö. *beleegyezik*, *beleszokik*, *beletörődik*).

belépti (díj, jegy): *belépő*.

beletalálja magát (*sich in etwas hineinfinden*): *beleszokik*, *beletörődik*. [jok orvosa.

† *belgyógyász*: *belorvos*, *belső bajok orvostana*, *belgyógyászat*: *belorvoslat*, *belső bajok orvostana*.

belőle (-m stb.).

bélsár: emésztet.

belterjes: *intenzív*, *hathatós*, *erős*, *tömött*, *alapos*.

† *belügyér*: *belügyminiszter*, *belügyi miniszter*.

belül v. *belül*; egy éven *belül* (*innen Jahresfrist*, *innerhalb eines Jahres*): egy év alatt; l. 24. l.

belváros (*Belváros*).

bemellékel: *mellékel*, (*hozzá*)*csatol*.

bemenet (a *helyre*, *ajtóra* *értve*, *Eingang*): *bejárás*, *bejáró*.

bencés *hs. népszerű neve* a *Benedek-rendi szerzetesnek* (*Bence a. m. Benedek*).

benn van a levélben: *benne van a l. benne*, *abban*, *öbenne* l. 82. l.

bennlakás, *bennlakó*, *bennreked*, *bennünket* l. 80. l. [bennsül.

benső; † *legbensőbb köszönet* (*inzigster Dank*): *szívből fakadó k. bent* (nem két *n*).

- benyomás* (*Eindruck, impressio*: lelki hatás), meghonosult kif.
† *bereitschaft*: készenlét.
† *bérenc*: bérelt(je), fölbérelt(je), fölbérelt ember(e vkinek), zsol-
† *bérnök*: bérlő. [dos.
besenyő (bessenyő).
† *bestia*: vadállat, állat, kegyetlen ember.
† *bestialitás*: állatiasság, vadság, embertelenség.
† *beszavatól* (hagyatékot): átad.
beszédet tart: beszédet mond.
beszélni ezüst, hallgatni arany (Reden ist Silber, Schweigen ist Gold): hallgass nyelvem, nem fáj fejem.
† *beszély*: elbeszélés.
† *beszűnik*: megszűnik.
† *beszüntet* (*einstellen*): megszüntet.
betanul: (könyv nélkül) megtanul, bevág, bemagol.
† *betart* szabályt stb. (*einhalten*): megtart, szem előtt tart; † *tartsd be a szádat* (*halt das Maul*): fogd be a sz.
beteg összetételekben l. 78. l.
betekint vmit (*etw. einsehen*): megtekint vmit, betekint vmibe.
betekintés; † ~t nyer vmibe (*von et. Einsicht nehmen*): betekint-(het) valamibe, megismerkedik vmivel; † az ív ~ül felfekszik: megtekintésre, áttekintésre, átnézésre rendelkezésre áll.
betelik vmivel: eltelik.
beterjeszt: époly helyes, mint benyújt, beád, bejelent (álokoskodás, hogy csak kiterjeszteni és kinyújtani lehetne vmit).
betilt: el-, megtilt (vö. *beszüntet*).
† *bétise*: ostobaság, otromba tréfa.
betontró: betonoz.
† *betűhű*: hű, a betűhöz ragaszkodó, betűről betűre való, szolgai (másolás, fordítás).
bevall: megvall; de helyes az adóbevallás.
bevenni várat (*einnehmen*): elfoglalni, megvenni.
† *bevezet* vmit a könyvbe (*eintragen*): beiktat, beír, bejegyez; † ~ vitát (*einleiten*): kezd, megkezd; † ~ könyvet (*einleiten*): bevezetést ír hozzá; † ~ könyvet iskolába (*einführen*): behoz, alkalmaz, használatba vesz.
bezár levelet, vitát, ülést (*schliessen*): berekeszt, bevégez, befejez; ~ v. becsuk ajtót kulccsal, ellenben beteszi kilinccsel.
bezzeg.
bibliográfia: könyvészet; *bibliográfus*: könyvész, könyvismerő.
† *bibliotéka*: könyvtár.
† *bibliotekárius*: könyvtáros.
bíbor.
bicikli: kerékpár.
biciklizik: kerékpározik.
† *biciklista*: kerékpáros, biciklis.
† *bifurkál*: ketté választ; k. ágazik.
† *bifurkáció*: kettéágazás.
† *bigamia*: kétnejűség.
† *bigott*: vakbuzgó, szenteskedő.
† *balance*: (vagyom)mérleg.
† *bilaterális*: kétoldalú.
biliárd.
† *bilingvis*: kétnyelvű.
† *biográfia*: életrajz.
† *biografus*: életrajzíró, életíró.
biológia: élettan.
bír, bíró, bírál, de röviden: *birodalom, birtok, birkózik, birokra*.
bír; ha a. m. *habeo, haben*, akkor: *az enyém* (ez a szőlő), *van* (nekem szőlőm). De nem hibás *possideo, besitzen* értelmében a) a személy tárgyesetével, b) a dolog tárgyesetével: ő ~ja a jószágot, a tartományt; c) a -vel raggal (vmivel ~) régies. (Ha tehetséget jelent: a) inf. p. bír dolgozni; b) tárggyal: bírja a munkát, c) nem bír valakivel.) † ~ja az angol nyelvet: tud angolul.

birtok; † 2-án kelt becses levele
~ában (*im Besitz.*): vettem
v. megkaptam 2-án kelt leve-
lét és..

† *bírvágy* (*Habsucht*): kapzsiság,
pénz-, nyereség-, birtokvágy.
† *bírvágyó* (*habsüchtig*): kapzsi,
pénzvágyó, pénzsóvár.

bizalom; † bizalmat helyez vkibe
(*sein Vertrauen auf jd. setzen*),
~mal viseltetik iránta: (meg)-
bízik benne, van hozzá bizalma.

Bizanc.

bizarr.

bizantinizmus.

bízik (de röv.: *bizalom*, *bizottság*,
bizony, *bizonyára*. [*biztat*, *biztos*].
bizonyítási eljárás: bizonyító el-
járás. [vány.

† *bizonylat*: bizonyítvány, igazol-
bizonyos: 'több mint bizonyos'
hs., nagyítás, nyomatékoság
okaért e h. tb. mint valószínű
(vö. a fokozást 74. l.)

† *bizottmány*: bizottság.

biztonság helyes (vö. összevissza-
ság, túlság stb.); de csak a. m.
biztonlét, biztosság, nem 'bizo-
nyosság'.

biztosítási díj: biztosító-díj, a biz-
tosítás díja.

† *blamál*, *blamíroz*: nevetségessé
tesz, megszégyenít, szégyent hoz
vkire; ~ja magát: nevetségessé
válík. [gyen.

† *blamage*: fölsülés, kudarc, szé-
blankéta.

blazírt: érzéketlen, eltompult,
űnött, életűnt, világűnt, fásúlt.

blaszfémia: (isten)káromlás.

† *bliccel*, *blitzel*: szökik, elszel.

† *blokád*: ostromzár.

† *blokároz*: (ostrommal) körülzár.

bláz: zubbony.

bocsát.

boglya.

bojkottol, *bojkottál*: kiközösít.

bólingat (*bólintgat*, *bólongat*, *bólo-
bolt*. [gat).

bolyhos; *bolyog*, *bolyong*, *bolyongó*.

† *bombaszt*: dagály. [hangú.

† *bombasztikus*: dagályos, nagy-
bomlik, fölszól. bomoljon.

† *bon*: utalvány.

† *bona fide*: jóhiszeműleg.

bonbon: cukorka. [zőkönyve.

† *boncjegyzőkönyv*: boncolás jegy-

† *bonckés*: boncoló kés, bontókés.

† *bonctani intézet*: boncoló inté-
zet, anatómiai int.

† *boncterem*: boncolóterem.

† *bonhomia*: jóságos kedv, jólel-
kűség, jámborság, becsületesség.

† *bonifikáció*: jutalom, kárpótlás.

† *bonmot*: elmésség, elmés mondás.

† *bonton*: illendőség, jó nevelés,

† *bonvivant*: világi. [jó ízlés.

bor; † tiszta bort öntsön pohá-
runkba (er möge uns r. Wein
einschenken): tárja föl a hely-
zetet őszintén v. leplezetlenül,
beszéljen nyíltan, mondja meg
az igazat.

† *borhordó* (*Weinfass*): boros
herdó.

† *borderó*: jegyzék, lajstrom.

† *bordure*: szegély, keret.

borju (nem ny).

† *bornírt*: korlátolt, együgyű.

Boroszló.

borravaló.

† *bosszankodik vmi fölött* (*sich
über etwas ärgern*): vmin.

bosszant (*boszant*), *bosszú* (*boszu*).

botanika: növénytan. [tanos.

botanikus: növénytudós, növény-
bótlík, fölsz. botoljon.

bouillon: húslé, erős húsleves.

† *bouquet*: bokréta, virágcsokor.

† *bouteille* (*butélia*): (boros) palack,

† *boxer*: öklöző(vas.) [üveg.

† *boxol*: öklöz, ököllez vi.

† *boxolás*: ökölvívás, öklözés.

bögöly.

bőjt.

bölcsesség.

† *bölcsőde*: bölcsőház, dajkaház, bönvész. [gyermekmenedék.

bóralma (*Lederappel*): kormos alma.

börönd: málha, úti láda, utazó-láda, koffer, málházó.

† *brachium*: karhatalom.

börze meghonosult szó, jobb mint a tőzsde.

† *branche*: (tudomány, üzlet vagy szolgálat) ága v. szakja.

† *bravo*: 1. éljen! helyes! derék! 2. bérgyilkos.

bravúr: remeklés, hőstett, vitéz-Bréma. [kedés.

† *brevi manu*: rövidesen, kurtán; (minden) teketória nélkül.

† *brilliáns*: 1. fényes, ragyogó, remek. 2. gyémánt.

† *brilltroz*: jeleskedik, tündököl; kérkedik.

† *broche*: melltű, köszöntő.

† *brochure*, *brocura*: röpirat, (al-bronz (nem c). [kalmi] füzet.

† *brutális*: durva, otromba, baromi, embertelen, bárdolatlan.

† *brutalitás*: durvaság, embertelenség.

brutto: teljes, összes, elegyes (súly), nyers (bevétel). [goromba.

† *brüszk*: nyers, kíméletlen, rideg,

† *brüszkíroz* vkit: méltatlanul bántik vkivel, sértőleg mellőz; durván rátámad.

bú, *bús*, *búsít*, *búsul*.

búcsu (búcsú).

† *budget*: költségvetés.

buffet, *büffé*: étkezőhelyiség, étterem; tálaló asztal; hideg ételek; vendéglő.

buja mn., *búja* főnév.

bujdosik, *bujik*, *búvik*, *bujtat*.

† *bukét*, *bukéta*: 1. bouquet.

bukkanik: bukkan. [tés.

† *bulletin*: (hivatalos napi-) jelen-

† *bura*: borító, borító-üveg.

† *bureau*: iroda; hivatal.

burleszk: bohó, bohókás.

† *buste*: mellszobor.

butélia l. bouteille.

bátor.

bűbáj.

[büntet.

bűn, *bűnös*, *bűnhődik*, de röviden

büntárs: bűnrészes, cinkos, tettes-társ. [h. büntetetlen.

büntetlen: elfogadott rövidítés, e

bürokrata: rideg hivatalnok.

bürokrácia, *bürokratizmus*: hivatalnok uralom, rideg hivatali szellem. [hivatszellemű.

bürokratikus: irodai, irodaszerű,

bűvész.

bűz, *bűzös*, *bűzhődik*.

café chantant: énekes kávéház.

† *calembourg*: szójáték.

cár, *cárevics*: cár fia, *cárevna*:
cár lánya.

† *carrière*: pálya; *carrière*t csinál: sokra viszi, gyors sikert ér.

† *cégjegyez* vkit: (céget) bejegyzí.
célh.

cél; a közönség mulattatása *cél-jából* — mesterkéltn kif. e h. *végett* v. -ra v. hogy.. mulattassa.

† *celebrál*: mond (misét). [mély.

† *celebritás*: kitűnőség, híres szecellövés hs., nem kell célbalövés,

(mert célt is lőnek, nemcsak célba). [vmit, vmi a célja.

céloz vmit: ~ vmire, célba vesz *célszerűtlen* hs., l. 77. l.

centiméter.

† *centrális*: középponti.

† *centralizál*: központosít, egyesít.

† *centrum*: közép, középpont, gócc

† *cenzeál*: vizsgál, kérdez. [pont.

† *cenzor*: vizsgáló biztos.

cenzúra: vizsgálat, hivatalos bírálat, könyvvizsgálat, sajtórendőrség.

cenzus: adóláb, adóbecslés; évi adó.

cerclet tart: társalog.

ceremónia.

† *cesszió*: engedmény, átruházás.

chablon l. *sablon*.

† *chambre séparée*: különszoba.

† *champagner*: pezsgő.

† *champion*: bajnok.

chance: eshetőség, eset, remény,
chaos, l. *kaosz*. [kilátás.]

† *charlatan*: kuruzsló; szélhámos.

† *charlataneria*: szélhámoság.

† *charmeur*: szívhódító. [léros.]

† *chevaleresque*: lovagias, gaval-

† *chic*, *chic-es*, l. *sikk*, -es.

† *chicane*, *chicaneria*: ármányko-
dás, bosszantás, zaklatás.

† *chicantroz*: zaklat, bosszant.

chiffre: írásjegy; titkos írás.

chiffrezt: titkos írású.

† *chimaera*: agyrém.

† *chronique scandaleuse*: botrány-
krónika, pletyka.

† *cicerone*: kalauz, vezető.

cigaretta: szivarka.

cikázik (egy k).

cikk, *cikkely* egyaránt kifogás-
tan szó (de gerezd értelmében
ciklus. [csak *cikk*].

cilinder.

cím (l. *tisztelt cím*); vmi ~ alatt
követel vmit: ~ en.

† *címlet*: kötvény, darab (érték-
cinikus. [papir].

cinizmus. [l. 70. l.]

† *cipők*: cipő, † *cipőim*: cipőm stb.

† *ciráda*: cifraság, cikornya.

circulus vitiosus: körbenfutó okos-
kodás.

† *círka*: körülbelül, mintegy.

† *cirkuláció*: keringés; forgalom.

† *cirkulál*: körüljár, kering, for-
galomban van, (híre) jár.

† *cirkuláre*: körlevél, körrendelet.

† *cirkulus*; ne zavarj ~ ait: terveit.

ciszterna: vízfogó, víztartó.

citadella: vár, fellegrvár.

† *citál*: idéz, megidéz.

† *citátum*: idézet.

civilista: polgár, polgári.

† *civilizáció*: műveltség.

† *civilizál*: művel, művelté tesz.

† *civilizált*: művelt.

† *civilizátor*: műveltségterjesztő.

civillista: az udvartartás költsége.

clair-obscur: fényhomály.

claque, l. *klakk*.

claqueur: bérlett tapsoló.

cliché: dúc, képdúc.

† *clou*: főerdekesesség, fénypont.

† *clown*: pojáca, bohóc.

† *club*, l. *klubb*.

coboly.

† *comme il faut*: kifogástalan.

† *commis voyageur*: (kereskedelmi)
utazó, vigéc.

† *conditio sine qua non*: múlha-
talan v. szükséges feltétel.

† *conduite-lista*: minősítő ív.

copf: farkoc; ódsiság.

† *courtoisie*: udvariasság, előzé-
kenység. [saságnak].

† *crème*: tejszín; színe-java (a tár-

† *crétin*: hülye.

cukrászda: cukrászbolt, cukrászat.

† *cum grano salis*: módjával.

cvikker: csipetítő.

† *csáb*: csábítás; báj.

† *csábkép* (*Trugbild*): csalóka kép,
delibáb.

csakannyi, *csakhamar* (más *csak*
hamar), *csakhogy*, *csakis*, *csak-*
nem (más *csak nem*), *csakúgy*,
csakugyan.

csalánkiütés: csalánhimlő.

† *csalási szándék*: csalás szándéka,
csaló szándék.

csalétek tűrhető szó, mert *csal*
mint főnév és melléknév is elő-
kerül a régiéknél s a népnél,
(de van *csali-étek*, *csalogató étel*).

csalhatatlan: akit senki v. semmi
meg nem csalhat (vaskalapossá-
got a szót hibáztatni s mindig
a régi hosszú *csalhatkozhatatlan-t*
használni).

csat, *csatol*.

csattan, *csattog*.

csavaranya: csavartok.

cseh.

csekély.

csekk.

csend(es) v. *csönd(es)*.

Csendes-océdn, *Csendes-tenger*.

csengetyű v. *csöngetyű* (*csöngettyű*).

csepeg v. *csöpög*, *csepp* v. *csöpp*,
cseppen v. *csöppen*.

cserépfedő: cserepező, cserepes.

cseresnye v. *cseresznye*; † *cseres-*
nyék (*Kirschen*): *cseresnye*.

csín, *csínos*, de röv. *csintalan*.

csillagda: csillagvizsgáló, cs.-v. to-
rony v. intézet, csillagász-torony.

csillár: függőlámpa.

csinál; † *ágyat* ~ (*machen*): rak;

† *arcot* ~: mutat, vág; † *sze-*
meket ~: l. szem; † *szemrehá-*
nyást ~: tesz; † *szerencsét* ~:
szerencséje van, fölviszi Isten a
dolgát; † *utat* ~: utat tesz,
utazik; † *tüzet*, világosságot ~:
gyújt; † *gabonában* ~: gaboná-
val kereskedik.

csíny (*csínyra*, *csínynak* szokot-
tabb, mint *csínyre*, *csínynak* stb.).

csíp, *csípős*, de röv. *csipked*, *csipet*,
csíra.

† *csirág*: spárga.

csítt, *csítt*.

csoda (*csuda*; vö. *micsoda*).

csodál (*csudál*).

† *csodálkozik* vmi fölött: vmin.

csokor nemcsak szalagcsokrot (más-
lit), hanem virágbokrétát is je-
lent (tkp. *székely* szó).

† *csónakda*: csónakház, csónakos
egyesület.

Csorba-tó: Csorbai tó.

csoroszlya.

† *csődbe megy* (*in Konkurs gehen*):
csődöt mond, csődöt kér (maga
ellen), csődöt jelent, csődbe
kerül.

csöngetyű, l. *csengetyű*.

csöpög stb., l. *csepeg*.

† *csőre*: klistér.

csúcs, *csúcsos*.

csúf, *csúfol*.

csúnya v. *csunya*.

csupasz mondat (*nackter Satz*):
puszta m., tömondat.

csúszik, *csúszó*, de *csuszkál*,
csusztat.

csügg, *csügged*.

csűr fn.

csűr-csavar.

† *da capo*: újra, elülről.

† *dacára*, l. 31.

† *dag*: daganat.

dagály, hs., régi szó.

dal; † *egyházi* ~: egyházi ének.

† *dalár*: dalos, énekes.

† *dalárda*, † *dalegylet*: daloskör,
dalos-egyesület.

Dalmácia.

dalnok: énekes.

dáma: hölgy.

damaszt.

† *dandy*: divathős, uracs.

darázs; *darázst*: darazsat.

Dárius.

† *datál*: keltez; számít.

† *datálódik*: kezdődik, származik,
van, számítható.

datívus: részes eset.

† *dátum*: kelet, vmely írás kelte;
de, l. 42. l. [adat.

† *de facto*: valóságban, tetteleg.

† *de jure*: jog szerint, igazság
szerint. [kiabál.

† *debacchál*: dühösködik, felesel,

† *debatter*: vitatkozó, szónok.

† *debattíroz*: vitatkozik.

† *début*, *debü*: első föllépés, be-
köszöntő. [mutatkozik.

† *debüttroz*: először lép föl, be-

† *décadence*: hanyatlás, züllés.

† *decennium*: évtized.

† *decens*: illedelmes, emberségtudó,
tapintatos.

decentralizál: széteszt.

- † *decimális*: tizedes (tört, mérleg).
 † *dedikáció*: ajánlás.
 † *dedikál*: ajánl. [keztet.
 † *dedukál*: levezet, (le-)követ-
 † *dedukció*: levezetés.
deduktív: levezető.
 † *deduktíve*: levezetve, levezető-
 leg, deduktív módon v. mód-
 † *defektus*: hiány, hiba. [szerrel.
 † *defenzív*: védő v. védelmi.
 † *defenzíva*: védelem, védelmi
 állapot. [ség.
 † *deferencia*: tisztelet, előzékeny-
deficit: hiány.
 † *défilé*: szoros, mély út.
 † *defiltroz*: elvonul, elléptet.
 † *definiál*: meghatároz, értelmez.
 † *definíció*: meghatározás, értel-
 mezés.
 † *definitív*: végleges, végérvényes.
 † *definitíve*: végleg, végérvényesen.
 † *defraudáció*: sikkasztás.
 † *defraudál*: sikkaszt, elkezel.
 † *defraudáns*: sikkasztó.
 † *degeneráció*: korcsosodás, elfa-
 julás. [csosul.
 † *degenerál(ódik)*: elfajul, elkor-
degenerált: elfajult, korcs.
degradál: lefokoz. [dálás.
 † *degradáció*: lefokozás, degra-
dehogy, dehogynem (más *de hogy,*
de hogy nem).
 † *dehonesztül*: (meg-)gyaláz, ki-
 sebbít).
 † *déjeûner*: villásreggeli, második r.
 † *dekadencia*: hanyatlás, züllés.
 † *dekadens*: hanyatló, züllő.
dékán.
 † *deklamáció*: szavalás.
 † *deklamál*: szaval. [kozat.
 † *deklaráció*: kijelentés, nyilat-
 † *deklarál*: kijelent, kinyilatkoztat.
 † *dekomponál*: bont, bomlaszt.
 † *dekompozíció*: bomlás.
 † *dekorál*: díszít, ékesít, kitüntet
 (rendjellel). [(rajz).
 † *dekoráció*: díszítmény, díszítés;
 díszlet, kitüntetés.
- † *dekoratív*: díszítő, ékitményes
 (rajz).
 † *dekorátor*: díszítő kézműves,
 kárpitos, díszletfestő.
 † *dekórum*: tisztesség, illendőség.
 † *dekretál*: elrendel. [okirat.
 † *dekretum*: rendelet; kinevező
Dél-Amerika, délamerikai.
delegáció: küldöttség, közösügyi
 bizottság.
 † *delegál*: kiküld, kirendel.
 † *delej* (csinált szó: dél-éj): mágnes.
 † *delejes*: mágneses.
 † *delejesség*: mágnesség.
 † *delejez*: mágnesez.
 † *delektálja magát*: élvez, gyönyör-
délelött. [kodik.
 † *deliberál*: tanácskozik.
 † *delikát*: finom, kényes.
 † *delikatessz*: finomság, tapintat;
 kényesség; csemege.
 † *deliktum*: bűntett.
 † *delinkvens*: tettes, bűnös.
 † *delírium*: láz, lázas állapot,
 örület.
 † *delnő*: hölgy, úri hölgy.
déltájban, délután.
 † *demagóg*: népezér, bujtogató.
 † *demarkacionális* vonal: határ-
 † *ementál*: megcáfol. [vonal.
 † *ementi*: cáfolat. [(hölgy).
demimonde: félvilág; félvilági
 † *demisszió*: lemondás, leköszönés.
 † *demisszionál*: lemond, leköszön.
demokrácia, demokrata.
démon.
 † *demonstráció*: bizonyítás; mutat-
 vány, tüntetés.
 † *demonstrál*: bebizonyít; tüntet.
 † *demonstratív*: mutatványos,
 szemléltető, tüntető.
 † *demoralizáció*: erkölcsromlás, el-
 fajulás, demoralizálás, demora-
 lizáltság.
demoralizál: erkölcsileg megront,
 fegyelmetlenné tesz. [feslett.
demoralizált: romlott erkölcsű,
 † *denikve*: végre, utóvégre; szóval.

- † *denunciáció*: árulkodás.
 † *denunciál*: föld, följelent, be-
 sűg; árulkodik.
 † *deponál*: letesz.
deportáció: száműzés.
deportál: száműz, számkivet.
 † *dépót*: tárház, raktár.
 † *depozitum*: letét.
 † *depraváció*: romlottság.
depresszió: levegőnyomás csökke-
 nése; kedvetlenség.
 † *deprimáló*: nyomasztó, sujtó.
 † *deprimált*: nyomott, csüggedt.
 † *deputáció*: küldöttség.
 † *deputátum*: illetmény, járandó-
 ság. [ejt.
 † *deranzsíroz*: megzavar, zavarba
 † *dermatológia*: bőrorvoslás.
 † *dermatológus*: bőrorvos.
 † *déroute*: bomlás, zűrzavar, rom-
 lás, bukás.
 † *deskriptív*: leíró.
 † *despota*: kényúr, zsarnok.
 † *despotizmus*: kényuraság, zsar-
 Desseuffy. [nokság.
 † *destruktív*: romboló, bontó.
 † *deszert*: csemege.
 † *deszignál*: kijelöl.
 † *détail*: részlet.
 † *détaillíroz*: részletez.
detektív.
 † *determinál*: meghatároz.
 † *detronizáció*: trónvesztés.
 † *detronizál*: trónusától megfoszt.
 † *devalváció*: értékesökkenés,
 pénzválság.
 † *devalvál*: leszállít(ja értékét).
 † *devóció*: áhitat, odaadás, imádat.
 † *dezignál*: kijelöl.
 † *dezinfekció*: fertőtlenítés.
 † *dezinficiál*: fertőtlenít.
 † *dezolált*: szomorú, vigasztalan,
 kétségbeesítő.
diadéma: fejdiisz, párta.
diagnózis: kórjelzés, kórvizsgálat.
 † *diagnosztizál*: megállapít, meg-
 határoz.
 † *diagonális*: átló; átlós, rézsútos.
- † *dialektika*: vitatkozásmód, ok-
 fejtés, vitatkozó ügyesség.
 † *dialektikus*: nyelvjárási.
 † *dialektus*: nyelvjárás.
 † *dialogus*: párbeszéd, beszélgetés.
 † *diametrális*: átmérős; homlok-
 egyenest (ellenkező).
 † *dicsfény*, *dicskőr*: fénykör, fény-
 koszorú, sugárkoszorú.
dicsőség. [dicsőséges.
 † *dicsőségteljes*, *dicssteljes*: dicső,
 † *dicsvágy*: dicsőségvágy, hírvágy,
 hírszomj, becsvágy, nagyravá-
 gyás. [nagyravágyó.
 † *dicsvágyó*: hírszomjas, becsvágyó,
 † *diffamál*: meggyaláz.
 † *diffamáló*: szégyenletes, meg-
 becsstelenítő.
 † *differencia*: különbség.
 † *diffikultál*: kifogásol.
difteritisz. [tisztviselő.
 † *dignitárius*: méltóságviselő, fő-
 † *dignitás*: méltóság.
dii minorum gentium: apró szentek.
díj (vö. *tj*).
 † *díjmentes*: díjtalán, ingyenes.
 † *díjnok*: napidíjas.
dikció.
diktál, *diktátor*, *diktatúra*.
 † *dilatórius*: halasztó, halogató.
dilemma: nehéz választás, kény-
 szerhelyzet.
dilettáns: műkedvelő, avatatlan,
 kontár.
 † *dilettantizmus*: műkedvelés, kon-
 tárkodás.
 † *diligencia*: szorgalom.
 † *dimenzió*: méret, arány.
dinamit, *dinamo-gép*.
 † *dinasztia*: uralkodóház.
 † *dîner*: ebéd.
 † *diocesis*: egyházmegye.
 † *diplóma*: oklevél, kinevező ok-
 irat. [cselszövő.
diplomata: államférfi; ravasz,
 † *diplomatice*: ügyesen, ravaszul.
 † *diplomatikus*: ügyes, fortélyos,
 ravasz.

- † *direkció*: irány; igazgatóság.
 † *direkt*: közvetetlen, egyenes; egyenesen, éppen, külön.
 † *direktíva*: utasítás, irányadás.
direktor: igazgató.
dirigál: igazgat, parancsolgat.
diskrét, l. *diszkrét* stb.
 † *diskuciál*: megvitat, megbeszél, tárgyal.
 † *diskusszió*: vita, tárgyalás.
 † *dispenzáció*: fölmentés, engedély.
 † *dispenzál*: fölment.
 † *disponál*: intézkedik, rendelkezik; ~ *va van*: van rá kedve, kellő hangulatban van. [mány.
 † *disponibilitás*: rendelkezési álló.
 † *dispozíció*: intézkedés, berendezés, fölosztás; kedv, hangulat.
 † *disputáció*: vita, felelélés.
 † *disszertáció*: értekezés.
 † *disszidens*: különirányú, kilépett, párttűtő. [netlenség.
 † *disszonancia*: hangzavar, egyez.
 † *disszonáns*: rossz hangzású, fűlértő, nem egyező, ellentétes.
 † *distancia*: távolság, köz.
 † *distinkció*: megkülönböztetés, különbségtétel.
 † *distingvál*: megkülönböztet, különbséget tesz. [dományszak.
 † *diszciplína*: fegyelem; szak, tud.
 † *diszciplínaris*: fegyelmi.
 † *diszguasztál*: elkedvetlenít, undorít; ~ *va* vagyok: megundorodtam. [netlenség.
 † *diszharmónia*: hangzavar, egyez.
 † *diszkrét*: titoktartás, tapintat, kímélet. [nüssá teszi.
 † *diszkreditál*: hitelét rontja, gyá.
 † *diszkreditált*: hitelevestett, rossz hírű. [kíméletes.
 † *diszkrét*: titoktartó, tapintatos,
 † *diszlokáció*: elhelyezés.
 † *diszparitás*: különbözés, külön.
diurnista: napidíjas. [bőzőség.
 † *diurnum*: napidíj.
diván (*divány*). [eltér.
 † *divergál*: elágazik, szétágazik,
 † *divergencia*: eltérés, elágazás.
 † *divergens*: széthúzó.
 † *dividenda*: osztalék.
divináció: ihlet, jósszellem.
Dnyeper, *Dnyeszter*.
dogma: tétel; hitágazat.
dogmatikus: tételes; hitágazati.
 † *dohánytőzs(é)*, *dohány és szivar áruda*: trafik, dohányos bolt, szivaros bolt, dohányárulás, szivaradás. [fikos.
 † *dohánytőzsdés*: dohányáruló, tradoktor szőrendjéről l. 33, 34. l.
 † *doktrina*: tan, elmélet.
doktrinárius, *doktrinér*: elmélet embere, iskolás. [ság.
doktrinárizmus: elmélet, iskolás.
 † *dokumentál*: tanúsít, kimutat.
 † *dokumentum*: okirat, oklevél; bizonyíték. [tevés.
 † *dolce far niente*: édes semmi.
 † *dolgozda*: dolgozó-terem, d.-szoba, dolgozó, műhely.
dolog; † *összeszedtem a dolgaimat* (*meine Sachen*): a holmimat, cókókomat.
dombormű: domborumű.
 † *dominál*: uralkodik, kimagaslik, uralkodó.
 † *donquijotéria*: szélmalomharc.
 † *dossier*: iratcsomó.
dosztig (pórias): untig, bőven, amennyi csak kell.
Dosztojevszkij.
dotáció: javadalom, ellátás.
dotál: javadalmaz.
douche, l. *dus*.
doyen: legidősebb tag.
dől, l. *dül*.
 † *döntnök*: döntő bíró, igazlító.
 † *dörzsfék*: fékező, fék.
dráma: színmű.
dramaturg: színi kritikus, szín(mű)bíráló. [(mű)bírálat.
dramaturgia: színi kritika, szín.
drapéria: diszítés, szövetsz, redőzet. [nyel diszít.
 † *drapíroz*: szövettel v. függöny-

† *drasztikus*: erős, otromba, vaskos.
 † *dressz*: öltözet, jelmez.
dresszíroz: idomít, kitanít.
dresszúra: idomítás.
Drezda.
drogeria: drogista-üzlet.
drótnélküli: dróttalan.
dualizmus.
 † *duellál*: párbajoz.
 † *duellum*: párbaj.
 † *dugáru*: csempész(ett) áru.
 † *dugárus*: csempész.
dugasz a. m. dugó (vö. *bedugaszol*);
 rejtek(hely) ért.-ben az iroda-
 lomban kevésbé használatos.
Dunagőzhajózási társaság: Dunai
 gőzhajós társaság.
Dunántúl, a *Dundántúl* mindig nagy
 betűvel (mint helyhatározó se
dunántúl, hanem inkább *Dunán-
 túl*, csak a melléknév *dunántúli*).
Dunapart, de kis betűvel *duna-
 parti*; *Duna-szabályozás*; *duna-
 víz*. [ünnep.
Duna-ünnepély (Donaufest): dunai
dunya (dunna).
 † *düpiroz*: megcsal, becsap.
dupla: kettős, kétszeres.
 † *duplikátum*: másodpéldány.
 † *duplum*: második darab v. pél-
 dány, fölös példány.
 † *durchhaus*: átjáró.
 † *durrgáz*, *durrleg*: durranó gáz.
 † *durrgyapot*: durranó gy.
 † *durvány(os)*: csökevény(es), cson-
 kulat, csonka.
dus: hullajtó, zuhogó.
dús (összetételben l. 77. l.).
dúsgazdag.
duskál.
 † *dúvad*: ragadozó állat, vadállat,
 dülő vad.
düh; *dühhel*: dühvel.
dül v. *döl*, *dülő*; *dülled*.
dzsenti; — *dzsida*, *dzsidás*.

e, *ez*, l. 83. l.
 -*e* (kérdő szócska) l. 16. l.
ebbeli (két *b*).
 † *ébrény*: embrió.
 † *échauffálja* v. *échauffírozza* ma-
 gát: fölhevül, fölindul, kijön
 a sodrából.
 † *éclat*: feltűnés, hatás, zaj.
 † *edíció*: kiadás.
 † *ediktum*: rendelet.
Edit (nem *th*).
efajta (effajta); † *eféle*: efféle.
 † *efemer*: múltó, mulékony, rövid-
 életű, ideig-óráig való.
 † *effektív*: valódi, valóságos, meg-
 lévő.
 † *effektive*: valósággal, készen.
 † *effektuál*: teljesít, foganatosít.
 † *effektus*: eredmény, hatás.
efféle (két *f*), de *efajta* egy *f*).
 † *egély*: vallás, hit; ~ *tan*: vallás-
 tan, hittan.
egész üres a ház, egész apjára
 ütött — *hs. nép*.
egészen (nem *ss*).
egészség (nem *ss*); *vkinek* ~ *ére* v.
 ~ *éért* inni — *hs.* (az utóbbi
 régiebb).
 † *egészségügyi vonat (Sanitätszug)*:
 betegszállító vonat; ~ *osztály*:
 betegápoló osztály.
Egiptom l. *Egyiptom*.
 † *égisz*: védőpajzs.
 † *egoista, egoisztikus*: önző.
 † *egoizmus*: önzés. [zelő-a.
 † *égő-anyag (Brennmaterial)*: tü-
 † *egzámen*: vizsgálat.
 † *egzaminál*: vizsgál.
egzekvál.
egy l. 86. l. † *Ha egy* lehetőség
 volna, odaadnám (wenn nur eine
 Möglichkeit wäre): ha csak va-
 lamiképpen lehetséges volna.
Egy és ugyanaz: azonos, azon-
 egy, egyazon (*ein und derselbe*).
egyben e h. egyúttal, egyszersmind
 — *hs. nép*.
egyéb (nem *bb*), *egyebet*; ~ *nem*

a. m. más, hanem a. m. másféle. [magam is.

† *egyedül* is elvégzem (Bpest) e h. *egy-egy*.

egyelőre (nem *nl*).

egyenest (nem *ig*).

† *egyenest* bámulatos, ~ elviselhetetlen, ~ hajmeresztő stb. (*geradezu bewundernswert*): valósággal v. igazán, szinte (elviselhetetlen); † ~ tagadja: kerekken; ~ ellenkezőjét állítja: éppenséggel, homlokegyenest ellenkezőjét állítja.

egyenként.

egyenlő; † ~ vé tették a várost a földdel: földig (le)rombolták, lerontották.

† *egyenlőre*: egyelőre.

egyenlőtlen: egyenetlen, különböző, eltérő, elütő.

egyes; *egyesség* (nem *egyezség*).

egyetem-ben.

egyetemleges felelősség: egyetemes v. együttes f.; ~ en: együtt, egyetért. [egyetemesen.

† *egyezség*: egyesség, megegyezés, alku.

egyhamar.

egyfogatú (*Einspanner*): egylovas.

egy házomban, de huzamos (*a-val*).

† *egyike* legfőbb gondjaimnak: egyik legfőbb gondom.

egyik-másik.

egyikőnk, -ötök: egyikünk stb.

egyőnk, -ötök: együnk v. egyikünk, egyiktek stb. l. 4. l.

Egyiptom (*Egiptom*).

egyisten-hit, *egyisten-hívó*.

† *egytt*: egyesít.

egy-két, *egy-könnyen*.

egylet: egyesület.

egynéhány v. *egynehány*.

egyszer; † ez ~ legény a talpán: ez aztán l. a t.; ez ~ végre emberül van mondva: ez ~ emb. van m.; az ~ bizonyos: az már b.

egyszer-kétszer, *egyszer-másszor*. *egyszersmind*.

† *egyszerűen* megfoghatatlan, ~ lehetetlen (*einfach unbegreiflich*): valósággal, teljességgel megfoghatatlan stb.

egytestvér(ek) hs. nép., e h. testeggyüttal. [vér(ek).

együttesen: együtt, összevéve.

† *egyívású* (nemzedék): egyívású, egykorú. [— *ej!*

eh!; — *ehelyett*; — *ehhez, ahhoz*; *éjente* tkp. a. m. éjjel, éjtszaka, éj idején; *éjenként*, a. m. minden éjjel. [csengetyü.

† *éjjeli harang* (*Nachtglocke*): é.

† *éjszaka*: éjtszaka (ellenben *t* nélkül *éjszak* v. ink. *észak*).

éjtegetés: névragozás.

ékesenszólás: ékesszólás.

ékesszóló: ékesen szóló; ~ an: ékes szóval, ékesen.

ekként, *ekkép*, *ekképpen*.

† *eklatáns*: fényes, csattanós, zajos, feltűnő.

eklektikus: válogató.

eklézsia: egyház, hitközség.

eközben (egy szóba, egy *k-val*).

† *eksztázis*: elragadtatás, lelkesen; † *ekvátor*: egyenlítő. [dés.

† *ekvipázs*: fogat.

el, l. 32. l.; *el fogja vinni* (nem *elfogja vinni*).

él; jogorvoslattal, pörújítással, fölfolyamodással *él*: meghonosodott latinosságok (*utor*), de lehet azt mondani: jogorvoslatot keres, pörújítást kér v. pört újít, fölfolyamodik.

† *elaborátum*: munkálat.

eladási számla: eladó-számla.

† *élan*: lendület; hév.

elárusítás: eladás, árulás.

† *elárulják* szavai jó szívét, fennkölt gondolkozását stb. (*verraten*): szavai jó szívre vallanak, f. gondolkozásra mutatnak stb.

† *elárverez*: ellicitál.

† *elasztikus*: rugalmas; tág; friss, *Elba* folyó. [életrevaló.

elbírál hs., (vö. eldönt, elhatároz,

† *élc*: elmésség, vicc. [elintéz.

† *élcélődik*: elméskedik.

† *élces*: elmés.

† *elchangíroz*: eltüntet.

† *elcserél* vmit vmi ellen (*gegen etwas vertauschen*): vmiért.

eldisputál: elvitat.

eldőd: előd, ős.

elé szokatlan az összetételben, p. előjönni, előhaladni, előkészíteni, hely. előjönni, előhaladni stb. — helyes mint névtűtő: a ház *elé* stb., nép. a ház *eleibe*.

elebe v. *eleibe* hs.; vö. *eleibe*; ~ *néz*: várja.

elég; † *elég* bolond volt odamenni (*er war töricht genug hinzugehen*): elég bolond volt, hogy odament; † *elég* kegyetlen neki ilyet mondani: e. k. hogy ilyet mond neki.

† *elegancia*: finom v. jó ízlés, finomság, választékoság, úriasság.

elegáns: ízléses, finom, választé-
elégia. [kos; úrias.

elégikus: bánatos, méla, szomorú.

† *elegyítés-szabály*: elegyítő-sz.

eleibe v. *elejbe*, *elejbém*, *elejbéd* stb. az előbeszédben országszerte elterjedt formák, tehát írásban sem hibák; *elém*, *eléje*, *elénk*, *elétek* stb. csak az irodalomban szokásos; *előmbe*, *előnkbe* stb. elavult.

† *eléje* *néz* vminek: vár vmit; ~ *ve* becses megrendeléseinek: várva szíves rendeléseit.

el-eljár a szája, *el-elmosolyodik*.

† *elementáris*: elemi; hatalmas; fé-

† *elementum*: elem. [lelmetes.

† *elenchus*: vázlat, útmutató,

† *éleny*: oxigén. [kalauz.

elenyésző csekély rész (*verschwindend kleiner Teil*): igen csekély rész, parányi rész.

éles töltény (*scharfe Patrone*): kemény töltés.

† *életbe* hí, ~ léptet (*ins Leben rufen*): létesít, alkot, fölállít, alapít, berendez stb.; ~ lép (*ins L. treten*): létesül, keletkezik, megindul stb.

életeros: életrevaló, erős.

† *életmű* p. arckép, rajz: hű, jól talált, híven talált, eleven, természetes.

† *életképes*: életrevaló.

† *életvidor* (*lebensfroh*): jókedvű, vidám, víg természetű.

elévül (*verjähren*) — meghonosult kifejezés, de vö. elavul; ~ *t*: elavult, erejevesztett.

elévülési idő: elévülés ideje.

† *elfekszik* (*erliegen, beiliegen*); a melléklet ~ B alatt: B. alatt van csatolva, mellékelve.

elfogad; † javítások ~ *atnak*: javításokat ~; † sütni minden nap ~ *tatik*: m. n. lehet sütni, m. n. ~ *ok* sütnivalót; ~ *ta* a követseget a király: fogadta.

† *elhajózás* (*Verschiffung*): elszállítási hajón.

elhagyatott: elhagyott; ~ *ság*: elhagyottság, magány(osság); elhagyatva: elhagyva, elhagyottan, magára hagyva. [húny.

† *elhalálozik*: elhal, meghal, el-

† *elhatározta* kilépni az egyesületből (*er entschloss sich auszutreten*): ~ *hogy* kilép.

elhelyezés; † árpa gyorsan talál ~ *t*: az árpa igen kelendő, kapós, az árpát gyorsan veszik v. elkapkodják.

elhull e h. elhal rendesen állatról, emberről csak akkor, ha a. m. elesik, p. csatában.

elibe: *eleibe*, *eléje*; l. *eleibe*.

† *elidál*: kilök, kivet.

elidegenít † e h. eltulajdonít, el-sikkaszt, ellop; hs. ~ *vki* *vkitől*.

eliminál: kiküszöböl, kirekeszt.

† *elismer* (*verkennen*): e h. félre-
ismer.

elit, *élite*: válogatott, előkelő [társaság]; színe-java.

† *eliteltetés*: elítélés.

† *elixír*: főzet, csodaszer, varázsszűz: kivetés, kilökés. [ital.]

† *eljárási mód*, *eljárásmód*: eljárás, eljárás módja; a miniszter eljárása módja.

† *eljegyezi magát* vkivel, † *eljegyez* magának vkit: eljegyez vkit.

eljön; † majd *eljövök* (a találkozóra): majd ott leszek, majd elmegyek.

† *elkési* a vonatot: elkésik a vonatról, elmulasztja a vonatot.

elkészül; † azokkal nem fog oly könnyen ~ni (*fertig werden*) mint mivelünk: elbánni, végezni.

ellát a. m. gondját viseli, jöltart, továbbá: felszerel, fölkészít (tehát ebben az ért. se németes), p. ~ja vendégét, ~ják a honvédséget ágyuval; — majd én ezt ~om: elvégzem;anyagul látja el a dolgát: végzi.

ellen, l. 31. l.

ellenben (nem m).

ellenében, l. 31. l.

ellenére, l. 31. l.; † *annak* ~: mégis; † *annak* ~ *hogy*: ámbár, habár, noha.

† *ellenérték* (*Gegenwert*): egyenérték, megfelelő érték, viszonyérték, ár, díj.

† *ellenesetben* (*widrigenfalls*): az ellenkező esetben, v. egyezésen: ha (pedig) nem, hát..

ellenezni, *hogy* vmi ne történjen, l. 45. l.

† *ellengőzt ad*: ellengőzzel hátrál.

† *ellenkövetelés* (*Gegenforderung*): viszonykövetelés. [szonszámla.]

† *ellenszámla* (*Gegenrechnung*): viellentmondó: ellenmondó; ellentmondás: ellenmondás.

ellenszenv: idegenkedés. [taszító. *ellenszenves*: kellemetlen, vissza-
† *ellenszolgálmány*: viszontszolgá-
ellentmond. [lat.]

† *elliptikus*: hézagos, kihagyásos.

† *ellopták neki a gyűrűjét* (*man hat ihm den Ring gestohlen*): ~ a gyűrűjét. [32. l.]

† *elmagyarosodik*, -ít: megm., l.

† *elmebeteg* (*Geisteskrank*): elmebajos. [elmebaj.]

elmebetegség (*Geisteskrankheit*):

† *elmeorvos*.

† *elmeorvoszat*: elmekörtan.

† *elmeorvosintézet*: elmeorvosintézet, örültek háza.

† *elmenckedés*: elméskedés.

elmesél tkp. csak mesemondást jelent, valóban megtörtént dolgokat *elbeszélünk* v. *elmondunk* (németben különbség nélkül *erzählen*).

elmulaszt hs. az elhárít értelmében is (nép.), p. az orvosságnak ~otta a fogfájást.

† *elnemzet(iet)lent*, -edik: nemzeti-ségéből kivetköztet, kivetközlik. *elnéz* (*versehen*): elhibáz, nem vesz észre.

elnézés (*Versehen*): tévedés, hiba.

† *elnöknő*: elnök.

elnyomatás: elnyomás.

elő, l. elé.

† *előadásnál* voltam: -on (-ra meg-
gyek, -ról jövök).

előállít; † *száz gépet* ~: készít, elkészít, gyárt; † *a kép német ruhában állítja elő* Deákot: *előbb* (nem *előbb*). [ábrázolja.]

† *előbbkelő*, l. előkelőbb.

előérzet (*Vorgefühl*): sejtelem.

előfizetési fölhívás (*Pränumerationseinladung*): előfizetésre való fölhívás; el. díj: előfizető díj, az előfizetés díja; az el. díj 10 k: az előfizetés 10 k.

előhírnök: hirdető, hírmondó, híradó.

előhoz † e h. terem, hajt — gyümölcsöt, virágot (*hervorbringen*).
 † előidő (*Vorzeit*): hajdan, hajdankor, ősidő, mult.
 † előír (*vorschreiben*): (el)rendel, (meg)szab, kiszab, meghatároz, megállapít, meghagy; † adót ~: kiro, kivet, előirányoz.
 † előírás (*Vorschrift*): szabály, rendelet, rendszabály, szabályzat. [vélemény.
 előítélet (*Vorurteil*): balítélet, bal-
 előjegyzésbe vesz (*in Vormerk nehmen*): előjegyez, tudomásul vesz.
 előjön (*vorkommen*): előfordul, előkerül, úgy fordul (néha); † nekem úgy jön elő: úgy tetszik.
 előkelőbb hs. (előbbkelő elavult).
 elől a honnan és a hol kérdésre (fut vki ~), elül csak a hol kérdésre (~ van, áll, jár); † vki ~ őriz(kedik), megvéd (ném. vor): vkitől.
 előlem (nem ü).
 előljáró v. elüljáró.
 előny (*Vorteil, Vorzug*): jó oldal, elsőbbség, haszon, java; ~ben részesít vkit: kedvezményben, elsőbbségben r., vkinek kedvez; † ~t ad vminek (*den Vorzug geben*): jobban szereti, többre becsüli; ~ére fordítja, ~ére válik: hasznára, javára.
 † előnyár (*Vorzugspreis*): kedvezményes ár, kedvező ár.
 † előnyomda (*Vordruckerei*): előnyomás, mintanyomás.
 előnyös [helyzet, föltételek stb.: *vorteilhaft*]: kedvező, jó, hasznos; ~en ismert (*vorteilhaft bekannt*): jóhírű.
 † előnytelen (*unvorteilhaft*): kedvezőtlen, nem-kedvező, káros.
 előre jár az óra (*geht vor*): siet.
 előre küld † e h. előre bocsát, e. megjegyez (*voranschicken*).
 † előrébb: előbbre.

előrehaladott kor(ú, *aetas provector, vorgerücktes Alter*): öregebb, idősebb, (éltesebb, korosabb).
 † előszeretettel (*mit Vorliebe*): szívesen, legszívesebben, kedvteléssel; † különös ~tel viseltetik a regények iránt: különösen szereti v. kedveli a regényeket.
 előszója: előszava.
 először (nem kettős sz).
 előtt helyh. és időhat. l. 24. l.
 † elővéd (*Vorhut*): előcsapat.
 † elővezet (*vortragen*): átiktat, átvisz.
 † elővigyázat (*Vorsicht*): óvatosság, vigyázat, körültekintés.
 † elővigyázatos, elővigyázó (*vorsichtig*): óvatos, vigyázó, körültekintő. [átvisz, átiktat.
 † elővisz (új számlára, *vortragen*):
 † elővitel (*Vortrag*): átvitel.
 előzetes: előző, megelőző, előleges.
 előzetesen: előbb, előre.
 † elpaccol (*verpatzen*): elront, elhibáz.
 elpárolog (*verduften*) † e h. eltűnik, eloson, elsomfordál.
 elragadtatás, elragadottság, l. 68. l.
 elragadtatva: elragadva.
 el sajátít nyelvet (*sich aneignen*): megtanul.
 † elszanszíroz: eltüntet.
 első; ~ kettő, ~ három, l. 5. l.;
 † ~ szólalt föl Jókai: először v. ~nek J. sz. föl (l. 34. l.);
 † ~ május (1. Mai): m. elseje.
 † elsődleges (*primär*): eredeti.
 elsőbb: előbb, először.
 elsőbbség s elsőség egyaránt hs.
 elszámít (*verrechnen*): elhibáz, rosszul számít; † ~ja magát (*sich verrechnen*): (meg)téved, rosszul számít, elvétí a számítást.
 † elszoktat (*verwöhnen* ért.): elkenyeztet.
 eltanul vmít (*verlernen*): kitanul belőle, elfelejt.
 † eltart évekig, míg a sikkasztást

- fölfödözik (*es dauert oft mehrere Jahre*): évek beletelnek.
- eltéktelve* vmitől (*davon abgesehen*): nem tekintve, nem számitva, nem véve számba, melőzve, nem nézve.
- eltolvajol*: ellop.
- † *eltökéltem* mindent jóvá tenni: (*ich entschloss mich alles gutzumachen*): hogy mindent jóvá teszek.
- eltörül* (nép.) s *eltöröl* egyaránt hs.
- eltussol* (*vertuschen*): elsimít, elcsinál, agyonhallgat.
- elül*, l. elől; ~ kezdí v. ~ről k egyaránt hs.
- elutazik*; el van utazva, l. 25. l.
- † *élv*: gyönyörűség, élvezet.
- † *elválaszol* kérdést: válaszol a kérdésre, elintézi.
- elvan* helyes, a. m. megvan valahogy, eléldegél; legtöbbbször így: ~ vmi nélkül.
- elvan, elleszek* (nem *el van, el leszek*), de *el van veszve*.
- el van utazva*, l. 25. l.
- elvár* csak akkor helyes, ha valamit követelünk, parancsolunk: ~ om tőle, hogy... — † újabb megrendeléseit v. szíves válaszát ~ va: várva.
- elvárás*; † megbízásának ~ ában vagyok (*in Erwartung*): megbízásait várva. [colják].
- élveboncolás* hs. (mert élve bonvesz: elvész (vö. elvész).
- elvezeti* gyermekeit † ebben az értelemben *„die Kinder verlieren“*, mert ~ a. m. elpusztítja, megöli; tehát: meghaltak, elhaltak, elpusztultak a gyermekei, (elvesztette).
- † *élveteg*: élvezetvágyó, kéjvágyó.
- † *elvhü*: következetes, állhatatos, elvtartó, elveihez hű v. ragaszkodik.
- † *email*: zománc. [kodó].
- † *émailltroz*: zománcoz.
- † *emanáció*: kiáramlás, kisugárzás, folyomány.
- emancipáció*: egyenjogusítás.
- emancipál*: fölszabadít, egyenjogúvá tesz, egyenjogusít.
- emancipált*: független, fölszabadult, szabados, másokkal nem törődő.
- embarras de richesse*: zavaró bőség, nehéz választás.
- † *embléma*: jel, címer.
- † *embonpoint*: testesség, kövérség.
- embrió*: magzat, csíra.
- eme* l. 83. l.; † ~ állapotban: emez állapotban: ebben az á.
- emel*; panaszt ~: panaszt tesz; szót ~: fölszólal; ~ i a díjakat, az adót: fokozza, szaporítja; poharat ~ vkire: fölköszönti, ráköszönti poharát.
- emellett* (egy m).
- † *emendáció*: javítás.
- † *emeritált, emeritus*: hivatalviselt, nyugalmazott, kiszolgált.
- † *emfatikus*: nyomatékos, hathatós.
- † *emfázis*: nyomaték.
- emiatt* (egy m).
- emigráció*: bujdosás, kivándorlás; a bujdosók, a kivándorlók.
- emigrál*: kibujdosik; kivándorol.
- emigráns*: bujdosó, kivándorló.
- ő *eminenciája*: ő főmagassága.
- eminens*: kiváló, jeles.
- † *eminenter*: kiváltkép, kiválóan.
- † *emisszárius*: kiküldött, megbí-
- † *emisszió*: kibocsátás. [zott.
- † *emittál*: kibocsát. [vkiről.
- emlékbeszédet mond* vki fölött: emlékérem: emlékpénz.
- † *emléz(és)*: könyv nélkül tanul(ás), magol(ás), emlékel(és).
- † *emóció*: izgalom, fölindulás.
- † *empiria*: tapasztalat.
- † *empirikus*: tapasztalati.
- † *empórium*: (fontos) piac; kereskedelmi gócpont.
- én*, l. 80, 96. l. [mindenestől.
- † *en bloc*: (a maga) egészében,

† *en face*: szemben, elülről.
 † *en famille*: bizalmas körben.
 † *en miniature*: kicsiben.
 † *en passant*: mellesleg, futtában.
 † *en vogue* van vmi: divatos, föl-kapták.
 † *énekülés*: kántor.
enélkül (egy *n*), *enemű*.
energia: erő, eleven erő; tetterő, akaraterő.
energikus: erős; erélyes, erőskezü.
 † *enervált*: elernyed, petyhüdt.
 † *engagedl*: fölkér [táncra]; vkit vmi ügybe kever; ~ *va vagyok*: eligérkeztem, foglalkoztam.
 † *engagement*: szerződ(tet)és; lekööttség.
enged németes *e h.* ereszt (*lassen*),
 † *be*~, *ki*~, *föl*~ vkit stb.;
 ~ *j* bemennem: hadd menjek be!
 † *porba engedik* tipratni magukat: tiprani.
engedelem, *l. engedély*; *engedelmet* *kér* *e h.* bocsánatot *kér* csak rég. és nép., az irodalomban s művelt közbeszédben szokatlan.
engedély, vminek hivatalos, okiratszerű megengedése; *engedelem* ált. megengedés.
engedélyez (kedvezményt ~ — *be-willigen*): megad.
enges *l. 80. l.* [külékeny.
 † *engesztelékeny*: engedékeny, bé-énkhozzám, énnekem, énmialtam (egy szóba), *l. 80, 96. l.*
 † *enmaga*, *enmagunk*: önmagam, önmagunk, *v. én magam, mi magunk* stb.
ennélfogva.
 † *enormis*: tömérdek, rengeteg.
 † *enquête*: szaktanácskozás, érte-ensemble: együttes játék. [kezlet.
 † *entrée*: belépő *v.* belépti díj; belépő (gallér).
entrefilet: politikai cikkecske.
 † *entre nous*: magunk közt.
 † *entuziazmus*: lelkesedés, rajongás.

† *enunciáció*: kijelentés, nyilatkozat.
 † *enunciál*: kijelent, kimond, ki-hirdet, kinyilatkoztat.
enyém(ek) *v. enyim(ek)*, *l. 80. l.*
enyhely *hs. nép.* (a. m. nyugodalmas hely, szélárnyék).
eo ipso: éppen azért, annál inkább, természetesen.
Eötvös József báró.
ép, *nem épp* (éppen *v.* épen *h.*),
p. *ép* elindultam, *ép* téged kerestelek; de ilyenekben inkább a kéttagú formát használjuk: éppen elindultam; az egytagút inkább a mutató névmások előtt: *ép annyi*, *ép akkor* stb.
épen *v. éppen*.
eper fái epret is jelent, földit is (szamócat) más-más vidékeken, az irodalomban inkább a földit (*eprészni*).
 † *ephemer*, *l. efemer*.
 † *epidemia*: járvány.
 † *epidemikus*: járványos.
epigon: követő; törpe utód.
epigramm, *epigramma*.
 † *epigrammatikus*: csattanós, csípős, epigrammszerű.
epilepszia: nehéz kór, nehéz nyavalya, nyavalyatörés.
epileptikus: nyavalyatörős.
 † *epilogus*: végszó, utóhang, utóirat, utószó.
 † *éptési anyag* (*Baumaterial*): építő-anyag; ~ hivatal: építő-h., építkező-h.
 † *éptész*: műépítő, építő művész.
 † *éptészet*: műépítés, építő mű-
 † *epitheton*: jelző. [vészet.
epizód: mellékesemény; apró tör-
 † *epizódikus*: mellékes. [ténetke.
 † *epocha*: korszak.
 † *epochális*: korszakos.
époly *v. ép oly*.
éposz.
éppen *v. épen*.
épügy *v. ép úgy*.

† *epurál*: megtisztít.
 † *equipage*: fogat.
 † *éra*: időszámítás, korszak.
érdek; † ~ ében e h. végett, l. 30. l.
 † *érdekli* magát vmi iránt: érdek-
 lődik vmi iránt: érdekli vmi.
érdeklődik † ebben az ért.: kér-
 dezősködik (Bpest).
érdemet szerez a tanügy körül: az
 iskolai ügyekben, a tanítás te-
 rén; a rend helyreállítása körül
 övé a főérdem: a rend helyre-
 állításában...
 † *érdemdús, érdemteljes* (*verdienst-*
reich, verdienstvoll): nagyérde-
 mű, érdemes.
 † *eredetét veszti*: ered. [bűn.
 † *eredendő bűn*: eredeti, áteredő
eredmény, l. vezet.
 † *eredménydús* (*erfolgreich*): ered-
 ményes, sikeres, fényes sikerű.
erély: erős akarat, akaraterő, tett-
 erő, erő.
erélyes: erős akaratú, erős.
érem, † *érme*: vertpénz, emlék-
 pénz, érdempénz; — az ~ nek
 másik oldala (*die Kehrseite der*
Medaille); a dolognak másik
 oldala (tekintsük a dolgot más
 oldalról stb).
érez; jól v. rosszul érzi magát,
 szerencsésnek érzi magát — hs.,
 rég meghonosult.
 † *érint(kez)ési pont*: érintő-pont,
 érint(kez)és pontja.
 † *érme*: vertpénz.
 † *érmeügy*: pénzverés (ügye).
 † *erótikus*: szerelmi, érzéki.
erőd: erősség, vár.
erődítés: erősítés, várépítés; ~ i
 munkálatok: várépítő m.
erős; † ez már nekem is erős volt
 (zu stark): sok volt, engem is
 kivett a sodromból; † ebben az
 ért.: kövér, testes, vastag [em-
 ber, kötet: *stark*].
 † *erőtéljes* (*kraftvoll*): erős, nagy-
 erőtet (nem öl). [erejű, hatalmas.

ért vmit vmin, ez a régi szerke-
 zet; vmi alatt ért vmit (*etw.*
darunter verstehen), meghono-
 sult újabb szerkezet. (l. 31. l.)
érte v. *érette*; ~ v. *azért*, vö. 83. l.
értekezlet: tanácskozás, ülés.
 † *értelmezvény*: értelmező, értel-
 mező jelző.
értemény (elavult): értelem.
értet(őd)ik; magától ~: m. értődik,
 magától érthető, maga megér-
 teti magát, nyilvánvaló, termé-
 szetes.
 † *erudíció*: tanultság, képzettség.
érv: okadat, ok.
érvel: okoskodik, bizonyít.
érvelés: okoskodás, bizonyítás.
 † *érvényen kívül helyez* (*ausser*
Kraft setzen): ~ ét megszűn-
 teti, ~ telenné teszi, ~ telennek
 nyilvánítja.
 † *érzékeny hideg* (*empfindliche*
Kälte): kemény h., nagy h.
 és, l. 41., 43. l. [43. l.
 és *pedig, és ugyan, és aztán*, l.
 † *escorte*: fegyveres kíséret, fő-
 esd, esdekel. [dözet.
esedékes (szelvény, kamat: *fällig*):
 lejáráó, lejárt, lejár.
esedékesség: lejárat.
 † *esély*: eshetőség, lehetőség, vé-
 letlen; kilátás.
eset; † ha ez volna az eset (*wenn*
das der Fall wäre): ha így
 volna a dolog.
esetleg, a. m. véletlen; † e h. es-
 hetőleg, l. ezt; † a család ~
 kiderül: a család kiderülhet.
eshetőleg ezeknek utánzása: *even-*
tuell, möglicherweise; még ke-
 vésbé ajánlható helyette *eset-*
leg; hs. (meg)lehet hogy, talán,
 netalán.
esik (az ára: *fallen*): csökken; (az
 árú) olcsóbb lesz; † vkinek szavá-
 ba esik (*jm. in die Rede fallen*):
 szavába vág; † ennyi ~ rád: jut.
 † *esketési beszéd*: eskető beszéd.

† *eskór*: nehéz nyavalya, nyavalya-
esküdt. [törés.]

eső fn. (egy s).

esőernyő: Fallschirm, esernyő:
Regenschirm.

esprit: elmésség, szellemesség.

esprit de corps: testületi szellem.

† *essay*: tanulmány.

este (estve).

estély: este, esti mulatság.

észak (éjszak).

Észak-Amerika, *északkelet*.

† *eszély*: okosság, eszesség.

† *eszélyes*: okos, eszes.

† *eszenél van* (bei *Sinnen*, bei *Ver-*
nunft): eszén van.

eszerint.

észjárása: eszejárása. [zet.]

† *eszkort*: fegyveres kíséret, fede-

† *eszkortíroz*: fegyveresen kísér.

eszközöl (vermitteln, bewirken):

lehetőleg körülni kell s ezek-
kel helyettesíteni: végez, tel-
jesít, végrehajt, megtesz, meg-
ejt, okoz stb., p. † végrehajtást ~:
végrehajtást fogyanatosít; † gép-
javítást ~: végez(tet); † a kor-
mány a szükséges előtanulmányokat ~tette: elrendelte, el-
végeztette.

† *észlelde*: észlelő v. megfigyelő
hely v. állomás. [mintakép.]

† *eszmédús* (ideenreich): gondola-
tokban bővelkedő.

† *eszméleténél van* (bei *Sinnen*):
eszén van.

eszmény, ~kép: ideál, példakép,
eszményi: képzeleti, képzelt,
remek. [tesz.]

† *eszményít*: szépít, magasztossá

† *eszmeszegény* (ideenarm): gon-
dolatokban szűkölködő v. sze-
gény.

észrevesz a. m. eszébe vesz, figyel-
mét ráfordítja, † e h. megje-
gyez (bemerkén).

észrevétel: † e h. megjegyzés (~ t
tenni, ~ nélkül: *Bemerkung*).

† *esszé*: tanulmány.

† *esszencia*: valója, veleje vminek.
ésszerű.

esztetika v. *esztetika*.

† *etablírozza magát*: letelepedik
berendezkedik.

† *établissement*: vállalat, intézet.

† *étagère*, *etazser*: állvány, polc.

ethika: erkölcsstan.

† *etikett*: udvari formáság, udva-
riasság, illendőség; felirat, cégér.

† *etimológia*: szófejtés; eredet
[szóé]. [tató.]

† *etimológikus*: szófejtő, származ-

† *etimon*: a szó eredete, alapszó.

† *étkezde*: ebédlő, étkező(-helyi-
Etna. [ség].

etnográfia: néprajz.

† *étui*: tok.

† *eufémia*, *eufémizmus*: szépítő
beszéd, szépítés, enyhítés.

eufónia: jóhangzás, széphanagzat.
Európa szerte (két szóba).

év; † egyszer az évben, néhány-
szor az évben (im *Jahre*): éven-
ként egyszer, minden évben
néhányszor.

† *evangélika* vallás: evangélikus v.

evangéliom v. *evangélium*.

évdíj: évidíj.

évente: évenként.

† *eventualitás*: eshetőség.

evez, *evező* (nem dz).

évezred hs. (l. század).

† *evidencia*: nyilvántartás, bizo-
nyosság; -ában tart: nyilván
tart, figyelemmel kísér. [szökő.]

† *evidens*: nyilvánvaló, szembe-

† *evidenter*: nyilván, világosan.

† *evolúció*: fejlődés.

evókanál.

† *évszáz* (*Jahrhundert*): század,
évszázad.

évszázad hs. (l. század).

evvel, *avval* (v. *ezzel*, *azzal*).

† *ex*: volt, azelőtti.

† *ex abrupto*: hevenyészett, rö-
gönzött; készületlen[ül].

- † *ex asse*: alaposan, tökéletesen.
 † *ex improviso*: váratlanul.
 † *ex officio, ex offo*: hivatalból.
 † *exakt*: szabatos, pontos, teljes.
 † *exaltáció*: lelkeség, rajongás.
 † *exaltált*: lelkes, rajongó.
 † *exámen*: vizsgálat.
 † *examinál*: vizsgál.
 † *examinátor*: vizsgáló.
 † *excedál*: korhelykedik, kirúg, kihágást követ el.
 † *excellál*: kitűnik.
excellenciád: nagyméltóságod.
excellenciás úr: kegyelmes úr.
 † *excentricitás*: különködés, furcsaság, szeszély. [szeszélyes.
 † *excentrikus*: különködő, bogaras,
 † *excepcionális*: kivételes.
 † *excerpál*: kivonatol.
 † *excerptum*: kivonat.
 † *excesszus*: kihágás, korhelység; szertelenség.
 † *exekució*: végrehajtás, kivégzés.
 † *exekutív*: végrehajtó [hatalom].
 † *exekútor*: végrehajtó.
exekvál: végrehajt, lefoglal.
 † *exekvátur*: jóváhagyás, megerősítés. [(büntetés).
 † *exempláris*: példaszerű; elriasztó
 † *exercitum*: gyakorlat.
 † *exhumál*: kiföldel.
 † *exhumáció*: kiföldelés. [séglet.
 † *exigencia*: követelmény, szükség.
 † *exilium*: számkivetés, száműzés; bujdosás, hontalanság.
 † *exisztál*: van, él, fönnáll; az iparos kellő szakértelem nélkül nem ~ hat: meg nem élhet.
 † *existencia*: lét, létel, megélhetés, kenyérkereset.
 † *exkluzív*: zártkörű, kizárólagos.
 † *exkluzíve*: kizárólag.
 † *exkluzivitás*: zárközöttség, különködés.
 † *exkommunikáció*: kiközösítés, kiátkozás. [koz.
 † *exkommunikál*: kiközösít, kiátkoz.
 † *exkurzió*: kirándulás, kitérés.
 † *exkuzáció*: mentség, mentegeltetés, mosakodás.
 † *exkuzál*: ment, mentetet, kiment. ~ja magát: mentegetőzik, védekezik. [vüli (állapot).
exlex: törvénynélküli, törvényki.
 † *exmittál*: kiküld.
 † *exorbitáns*: szertelen, túlságos.
 † *exorcizál*: ördögöt űz, kiűz.
 † *exorcizmus*: ördögűzés.
 † *exotikus*: külföldi, idegen; szokatlan. [dés.
 † *expañzió*: feszültség; terjeszkedés.
 † *expañzív*: erős feszültségű; terjedő, terjeszkedő. [vábbit.
 † *expediál*: elszállít, szétküld, to.
 † *expedició*: szétküldés, (el)szállitás; (utazó) vállalat, utazás.
 † *expediens*: segítőeszköz.
 † *expeditor*: szállító, kiadó.
 † *expektoráció*: kifakadás.
 † *expenznóta*: költségjegyzék.
 † *experimentáció*: kísérletezés.
 † *experimentál*: kísérletez.
 † *experimentális*: kísérleti.
 † *experimentum*: kísérlet.
 † *expial*: jóvá tesz, vezekel.
 † *explicite*: kifejezetten, érthetően.
 † *explikáció*: magyarázat.
 † *explikál*: kifejti, magyaráz.
 † *explodál*: robban, fölrobban.
 † *explózió*: robbanás.
 † *explozív*: robbanó.
 † *exploitál*: haszonhajtóvá tesz,
 † *exponál*: kitesz. [hasznosít.
 † *export*: kivitel.
 † *exportál*: kivisz.
 † *expoze*: előterjesztés.
 † *expozió*: kifejtés, előkészítés.
 † *expozitúra*: kirendeltség.
 † *expressz*: külön, egyenesen; sürgős, gyors [levél].
 † *expropriáció*: kisajátítás.
 † *expropriál*: kisajátít.
 † *extázis* l. *eksztaázis*.
extemporale: rögtönzött dolgozat.
 † *extemporizál*: rögtönöz, hevenyész.

† *extenzió*: kiterjedés, terjedelem.
 † *extenzív*: terjedelmes, sokat felölelő.
 † *extérieur*: külseje vminek.
 † *externus*: külső v. kül.
 † *extra*: külön, finom, ritka, rend-
 † *extraktum*: kivonat. [kívüli.
 † *extravagancia*: különködés, furcsaság, szertelenség.
 † *extravagáns*: különködő, mástól eltérő, szertelen, furcsa.
 † *extremitás*: szélsőség, szertelenség; végtag.
 ez, l. 81., 83. l.
 ezalatt, ezáltal, ezelőtt.
 ezen, azon, l. 83. l.
 ezenkívül, ezentúl.
 Ezeregy éjtszaka.
 ezernyolcszáznegyvennyolc.
 ezred hs. l. század.
 ezután.
 ezüst gyertyatartó.
 ezzel v. evvel.

† *fabrikál*: gyárt, csinál, mester-
 † *fabrikáció*: gyártás. [kedik.
 † *façade*: homlokzat.
 † *fach*: rekesz; szak.
 † *fáchéban vannak*: haragban
 † *facit*: eredmény. [vannak.
 † *façon*: alak, foglалás, szabás.
 † *fac-simile*: hasonmás.
faggat (nem *kg*).
fahéj.
 † *fait accompli*: bevégzett dolog.
fajankó.
fakad; nevetésre, sírásra ~: nevetve, sírva ~.
 † *fakciózus*: pártoskodó.
fáklya.
 † *faktor*: intéző, művezető; té-
 † *faktótum*: mindenek. [nyező.
 † *faktum*: valóság.
 † *fakultás*: kar. [kötelező.
 † *fakultatív*: választható, nem

faláda csak fából való láda; ami-
 ben a fát tartják, az *fás láda*
 (*Holzkiye*).
 † *fálanx*: zárt sor, csatasor, csapat.
 † *fallácia*: álokoskodás, cselvetés.
 † *fals*: hamis, ál, utánczolt.
falu (nem *ú*).
 † *falzifikáció*: hamisítás.
 † *falzifikátum*: hamisítvány.
 † *falzum*: csalás, megtévesztés.
 † *fáma*: hír.
familia: család.
 † *familiáris*: bizalmas, meghitt.
 † *famózus*: híres, hírhedt.
fanatikus: rajongó, dühös, vak-
 buzgó. [vakbuzgóság.
 † *fanatizmus*: rajongás, dühösség,
 † *fanatizál*: föltüzel, nekivadít.
Fáni (nem két *m*).
 † *fantázia*: képzelet; ábránd.
 † *fantasztikus*: képzeletszötte; dé-
 libábos.
 † *fantáziál*: képzelődik; ábrándozik; félrebeszél.
 † *fantazma*: agyrém, rémkép. [kép.
 † *fantom*: jelenés, kísértet, rém-
fáradtság a. m. fáradás, fáradozás;
fáradtság a. m. fáradt állapot,
 fáradt volta vkinek; † ~ot
 vett magának (*sich Mühe nehmen*): utána járt a dolognak:
 sokat fáradozott a dologban,
 nem sajnálta v. nem restelte a
 ~ot s utána járt, nem restelt
 utána járni; † még ennyi ~ot
 se vesz: még ezt a ~ot is sajnálja.
 † *fáradtságteljes* (*mühevoll*): fárad-
 ságos, fáradalmas, fárasztó.
farizeus: képmutató, szenteskedő.
 † *farmer*: bérlő.
 † *fashionable*: divatos, finom.
 † *faszcikulus*: csomó, iratcsomó.
 † *faszcinál*: megigéz.
 † *faszcináció*: igézet. [lemetlen.
fatalis: végzetes, áldatlan, kel-
fatalizmus: végzethivés.
fatalista: végzethívő.

† *fatalitás*: baj.
 † *fátum*: végzet, balsors.
 † *fauna*: állatvilág, állatok.
 † *fauterül*: karosszék, zsöllye.
 † *favorit*: kegyelt, kedvelt.
 † *favorizál*: kegyel, kitüntet.
fazék: mindent egy fazékba vetnek (*in einen Topf werfen*): mindent egy csávába vetnek, egy kalap alá fognak, egy pórázra kötnek.
fázis: fényváltozás; fejlődési fok.
február v. *februárius*.
fecsen v. *föccsen*.
fed v. *föd*.
fedél v. *födél*. [takar).
fedd: dorgál (*fed* v. *föd*: beföd, † *fedlap*: fedőlap.
fegyenc: rabkényszermunkás.
fegyház, *fegyintézet*: börtön, rab-
 † *fegyőr*: börtönőr. [ház.
 † *fegyverképes* (*waffenfähig*): fegyverfogható.
 † *fegyvernök*: f.-hordozó, apród.
fehér v. *fejér*.
 † *fehérnye*: fehérje.
fej; azt se tudja, hol áll a feje: azt se tudja, mitevő legyen; elvesztette a fejét; a ~ ébe veszi: (*sich etw. in den Kopf s.*): fölteszi magában.
fejében, l. 31. l.
 † *fejlődésképes* (*entwicklungsfähig*): fejlődőképes.
 † *fekbér*: helybér, tárházi díj.
fekély.
Fekete-erdő, *Fekete-tenger*.
feketesárga.
fekszik; † Budapest a Duna mellett ~: (*liegt*): van; † Hatvan közelebb ~ mint Miskolc: közelebb esik v. van; † a törvényjavaslat az országgyűlés előtt ~: van; † közel ~ a gondolat, tenyerén ~ (*liegt nahe, ist naheliegend, liegt auf der Hand*): kínálkozik, közel áll, nyilvánvaló; † érdekében ~:

(*es liegt in seinem Interesse*): érdekében van, neki érdeke, érdekli, érinti érdekét; † mennyi ~ e szócskában (*wie viel in dem Wörtchen liegt*): van, rejlik, mennyit magában foglal! † szívemen ~: sz. hordom.
fektet; † más alapra ~ vmit: más alapra állít vmit; † járdát ~: — rak; l. még: súlyt ~.
feküdj, *feküdt*, *feküdni*.
fekvőség (*Liegenschaft*): ingatlan, fel v. föl (vö. föl stb.) [jószág.
fél; ~ három(ra), ~ négy(re) e h. 2¹/₂ óra, 3¹/₂ óra v. harmadfél óra, negyedfél óra — meghonosult kif. (az nem igaz, hogy fél nyolc = nyolcnak a fele, ámbár félszáz = száznak a fele); egy és egy fél: másfél.
fél; istent féli — hs. (meghonosult latinosság).
felé, l. *fölé*.
felelős vmiért: vmiről.
 † *felelőtlen*: nem-felelős, felelősség felerész. [nélküli.
feles (*feles munkás* stb. vö. *fölös*).
feleség, l. nő, hitves.
felett v. *fölött*.
feleút.
Felföld (ha a magyar felföld tulajdonneve, nagy betűvel; vö. *Alföld*).
 † *felhang* (a nyelvtanban): magas hang, elülső hang.
féli a jövőt (régi latinosság s németesség: *timet, fürchtet*): fél feljebb, l. följebb. [a jövőtől.
fellebbez, l. *föllebbez*. [szélő alak.
 † *félmult* (a nyelvtanban): elbefelől (p. észak felől, *felül*, p. Budán felül v. fölül), l. 30. l.; ~ em megteheted, szokottabb: miattam megteheted.
felőlem (nem ü).
felség, *fölség*; † ő ~ eik: ő ~ük, *felsőház*: főrendiház. [l. 71. l.
felület, l. *fölület*.

félvállra.

Felvidék (nagy betűvel).

Fenícia.

fenkő hs. nép. (így is: *kaszafen*).

fenn, fent, fennhangon stb., l. *fönn*,

fönt, fönnhangon stb.

fennkölt.

fenomenális: tűneményes, tűneményszerű, csodaszzerű.

fenség v. *fönség.*

fenyeget: † a víz az egész várost elönteni ~i (*droht zu überschwemmen*): elöntéssel ~i.

† *fényirda*: fényképező terem v. műhely. [ólomérc.

† *fényle* (*Blende*): érc, p. ólom ~:

fenyű v. *fenyő.* [tákolmány.

fércmű: fércmunka, fércelmény,

† *Ferenc-pálinka* (*Franzbrantwein*): francia (sós)borszesz.

férfi ragozása mélyhangú: ~nak, ~tól, nem ~nek, ~tól stb.

férfitu; nagy ~, vitéz ~: nagy ember, vitéz ember.

fergeteg v. *förgeteg.*

† *férhely*: férőhely.

† *férjezett* (*verehelichte*) fölösleges, mert már a né-ben ki van fejezve: Kovács Gyuláné, Kondor Anna, l. 34. l. jegyz.

férjhez menni.

fertály: negyed.

† *fertőtlenít*: fertőtlenít.

fess: helyes, csinos, takaros, deli.

† *festész*: festő, festőművész, kép-

† *festészet*: festés, festőművészet, képirás. [író.

festészeti iskola: festőiskola, képfésű. [író-iskola.

† *fészélyez*: bánt, bosszant, alkalmatlan, unom, zseniorant.

fészter (más a *félszer*).

† *feszérő* (*Spannkraft*): feszítő erő.

† *feszton*: virágfüzér.

† *fetítőzni*: ünnepel.

† *fidker*: (kétlovas) bérkocsi.

† *fiaszkó*: kudarc; ~t csinál: kudarcot vall.

† *fideicommissum*: hitbizomány.

fifika: furfang, fortély.

fifikus: furfangos, agyafúrt.

figura: rajz, kép; tréfa, móka.

† *figuráns*: szereplő.

† *figyelmen* v. tekinteten kívül hagy (*ausser Acht lassen*): ügyet se vet rá, nem ügyel v. figyel rá, nem tekint, nem nézi, nincs figyelemmel vmire.

† *fikció*: koholmány, föltevés.

† *fiktív*: ál, képzelt; föltett.

† *filantróp*: emberbarát.

† *filantrópia*: emberszeretet, felebaráti szeretet.

† *filantrópikus*: emberbaráti.

† *filia*: fiókközség.

† *filc*: nemez.

† *filiale, filiális*: fiók, fióküzlet.

filigrán: apró munka; finom, párányi, gyenge, vézna.

filiszter: nyárspolgár; szűkkeblű fillokszéra. [ember.

filológia.

† *filozóf*, l. *filozófus.* [dik.

† *filozofál*: bölcselkedik, okosko-

filozófia: bölcselkedés, bölcsészet.

† *filozófikus*: bölcsészeti, filozófiai.

filozófus: bölcsész, bölcselkedő;

† *filum*: fonál. [bölc.

† *finále*: utolsó rész, befejezés, vég.

† *finalizál*: befejez.

finánc. [lapot.

† *financia*: pénzügy, pénzügyi ál-

† *financiális*: pénzügyi, vagyoni.

† *financier*: pénzember.

finanszíroz: pénzesít, pénzt kerít, nyélbe üt [vállalatot].

finanszírozás: pénzesítés.

findzsa. [furfang.

† *finesse, finesz*: csel, cseltfogás,

finnyás (kettős ny).

† *fintor*: fintorítás.

† *finövelde*: finevelő v. fiunevelő

Firenze. [intézet.

† *firkász, firkonc*: firkáló.

† *fiskális*: ügyvéd.

† *fiskus*: kincstár.

fisztula: folyó seb, csöves seb.

fivér (Bruder): vkinek bátyja, öccse, fitestvére; ha úgyszólván tudva van, hogy férfi, akkor csak: testvér.

† *fix*: álló, állandó, szabott.

† *fixa idea*: rögzített gondolat, rögeszme, hóbort.

† *fixíroz*: meghatároz, megszab, megrögzít; folyton néz, kihívólag néz, tréf. pofon néz.

† *fixum*: rendes, állandó fizetés. *fizet* (nem ü).

fizetési határidő (Zahlungstermin): fizetés határideje; ~ kötelezettség (*Zahlungspflicht*): fizető kötelezettség, v. egyszerűen: tartozás(ának eleget tesz); ~ hely: fizető-hely, fizetés helye.

† *fizetéképes (zahlungsfähig)*: fizetőképes.

† *fizetéképesség*: fizetőképeség.

† *fizetéképtelen (zahlungsunfähig)*: fizetőképtelen. [lenség.

† *fizetéképtelenség*: fizetőképtelenség! - fizetek!

fizika: természettan.

fizikai: természeti, testi.

† *fizikum*: testi erő v. szervezet.

† *fiziognómia*: arc; arcvonások.

fiziológia: élettan.

† *flagráns*: csattanós, nyilvánvaló.

† *flanc*: nagyzás, cifrázkodás.

† *flancol*: nagyzol, cifrákodik.

flegma: hidegvér, egykedvűség.

† *flegmatikus*: hidegvérű, egykedvű, flegmás.

† *flirt*: legyeskedés, enyelgés, kacérkodás. [kacérkodik.

† *flirtel*: legyeskedik, enyeleg,

† *flóra*: növényvilág, növények.

† *flosculus, floszkulus*: szóvirág, sallang.

† *fluktuál*: hullámzik, ingadozik.

fog írni, fogna írni l. 89. l.

fogad; ~om hogy megbukik a kormány = megfogadom (tehát fogadalom, fenyegetőzés); ellen-

ben ~ok hogy megbukik = akármibe fogadok (fogadás, *ich wette*).

fogadtatás: fogadás.

fogantyu (kardé): markolat.

† *fogda*: fogház, cella, rekesz.

† *fogékonytalan*: érzéketlen, nem fogékony.

fogház régi szó (eredetileg fokház, s ez, mint a fok maga is, erődöt, zárt helyet jelentett).

foghús hs. (nép. íny is).

† *foglaló mód*: kötőmód. [köre.

† *foglalkozási köre*: foglalkozása *foglaltatik*; † mi ~ a könyvben: mi van; 5 a 10-ben ~ kétszer:

fogoly. [kétszer van (meg).

fogtechnikus, fogművész: fogműves.

† *fogyasztási szövetk.*: fogyasztó sz. *fokhagyma* (nem g).

fokozatosan (gradatim): lassanként, apránként.

fókus: gyújtópont, középpont.

foldoz v. *foltoz*.

† *foliáns*: nagy könyv.

† *fólió*: ívrétű. [indít.

† *folyamatba tesz* (eljárást): megfolyik, *folyam*, *folyvást*, *folyton*, *folyott*: folyt. [folytat.

folytán, l. 29. l.; a nyár ~ időhatározó. [folytatva.

† *folytatólagosan*: folytatólag,

fonétika: (nyelvészeti) hangtan.

† *fonoda, fonóda (Spinnerei)*: fonó, fonóműhely, fonógvár.

† *force*: erő; fogás, fortély; *ez az ó ~ a*: ebben legerősebb, legügyesebb.

† *forcíroz*: erőszakol, erőtet, túloz.

fordít vmely nyelvből, németből stb. hs., nem mondjuk vmely nyelvről fordít, ámbár magyarra ~.

fordulat (Wendung): szólásmód, szólásforma, szólás; † a politika új ~ot vett (*nahm eine andere wendung*): a p.-ban új fordulat állott be.

forduló; százéves ~: századik év-forduló.

† *forgalomba helyezi* a vasutat: megnyitja, átadja a forgalomnak, megindítja a forgalmat.

† *forgási* sebesség: forgás sebessége; ~ tengely: forgás tengely.

formál: alakít, képez, alkot.

† *formális*: alak, formaszerű; valóságos.

† *formálisan*, *formálisan*: valóság-gal, annak rendje szerint.

† *formalitás*: formaság.

† *formáció*: alakítás, képződés.

† *formátum*: alak, (nyolcad-) rét.

formula: minta, képlet, fogalmazás, mondás. [szöveg.

† *formuláre*: minta; szokásos

† *formuláz*: (meg-)fogalmaz, szóba foglal; szabályba foglal.

forr, *forró*, *forrás*. [lázadó.

forradalmár: forradalmi ember,

† *forrasztó*: forrasztó-cső.

† *forrpont* (*Siedepunkt*): forrásfortély. [pont.

† *fortepiánó*: zongora.

foszfor.

fotografál: fényképez.

fotográfia: fénykép; fényképezés, fényképészet.

fotografus: fényképész.

foyer: előcsarnok; társalgó.

fő v. *föl* (ige); ~ szokottabb mint *föl*; *fölnek*, *fölt* szokatlan e h. *főnek*, *fött*; *fölök*, *fölünk*, *fölő*, *fölés* h. szokatlan *fövök* *fövő* stb.

fő mn. összetételei: a gyakoribbak egy szóba: *főispán*, *főpap*, *főapát*, *főgazdát*, *főhadnagy*, *főherceg*, *főrend*, *főtiszt*, *főváros*, *főposta* stb., — a ritkábbakat két szóba lehet: *fő szempont*, *fő elv*, *fő jellemvonás*; — *fő- és székváros* (*Haupt- und Residenzstadt*): székes főváros.

föd v. *fed*; ez a magyar kifejezés *födi* a németet, v. a fogal-

mat (*decken*): teljesen megfelel neki, egyértékű vele.

† *födél* alá hoz, juttat vmit (*unters Dach bringen*): biztosít, megvalósít; l. tető.

† *födélsték* (*Dachstuhl*): födélgerendák, gerendázat.

† *födém*: mennyezet.

† *föderáció*: szövetség.

† *föderált*: szövetkezett.

† *föderatív*: szövetséges.

főherceg (*Erzherzog*): osztrák cím; a magyar közjognak megfelelő cím: *királyi herceg*.

főkép v. *főképpen*.

föl v. *fel* l. 32., 33. l.; *föl fogja venni* (nem *fölfogja venni*).

† *föl!* (*auf!*): rajta! † szerencse ~ (*Glück auf!*): Isten velünk.

fölad (*aufgeben*): † reményt ~: lemond a reményről; küzdelmet ~: lemond róla, abbanhagyja; az orvos ~ja a beteget: lemond róla, lemond az életéről; üzletet ~: megszüntet.

föld; a ~ del egyenlővé v. a földhöz hasonlóvá teszi (*der Erde gleich machen*): ~ ig lerontja v. *földalatti*, *földöntúli*. [rombolja. *földesúr*.

Földközi-tenger (nagy betűvel).

fölé jobb mint *felé* (*félé*), mert emez írva kétértelmű.

fölény (más a *fölény*): felsőség, felsőbbbség; a ~ ben levő indulatok: a fölülkerekedett v. uralkodó ind.

fölényes: felsőséges, önérzetes.

fölfejt hs. ebben az ért. is: ki-fejt, fejteget.

fölfekszik (*aufliegen*) † ebben az ért.: ki van téve, meg lehet tekinteni.

fölfödöz, vö. föltalál.

föl-fölszáll, *föl-földobja* stb.

fölfüggeszti ítéletét: függőben tartja. [hs., nép.

fölgyújt lámpát, karácsonyfát, —

† *fölhagyja* az üzletet (*das Geschäft auflassen*): megszünteti, abbahagyja, fölhagy vele.

fölhajtja az árát: fölrugtatja, föl-szökteti.

† *fölház* (*aufziehen*) vkit: ugrat, lúddá v. lóvá tesz, megtréfál. *följobb, feljobb v. föllebb*; vö. föl-lebbez.

fölkényszerít vkire vmit (*jm. etw. aufzwingen, aufbürden*): rákényszerít, ráerőszakol.

fölkeres (*aufsuchen*): megkeres (de van fölkatat, fölhajszol, fölver).

föllebbez, fellebbez.

föllép (*aufreten*), † e h. keletkezik, támad, jelenkezik; † ~ a kolera: kiüt; — † túlhajtott igényekkel lépett föl: fölcsigázott követelésekkel állott elő.

fölmegy † e h. elfogy (*aufgehen*); 5 az 5-ből ~: nem marad semmi.

fölmentvény: fölmentés.

fölmerül vmi kérdés stb. (*auf-tauchen*, e h. szóba kerül) meghon. képes kif.

fölmond leckét (*aufsagen*): elmond.

fölös (~ számmal) jobb mint *feles* (félés), mert emez írva kétértelmű.

fölött v. felett; németes használatáról l. 30. l.

fölötte és fölöttébb (p. ~ kétes) egyaránt hs., a második régies.

† *fölpénz* (*Aufgeld*): foglaló.

fölró (csak mulasztást, hibát);

† érdemül ~ (*anrechnen*): betud.

fölség v. felség; *Fölséged, Fölségtek*; † ő ~ eik: ő ~ ük.

† *fölszámolási árfolyam*: fölszámoló árf., fölszámolás árfolyama.

föltalál a. m. *erfinden, inventer*, p. a puskaport (vö. találmány);

fölfödöz a. m. *entdecken, découvrir*, p. ismeretlen világrészt;

† ~ ták az eltűnt leányt (*auffinden*, vö. fölkeres): megtalálták;

— † jól ~ ja magát társaságunkban: jól érzi magát..

† *föltartja magát* vhol (*sich aufhalten*): tartózkodik.

† *föltesz levelet* (*aufsetzen*): megfogalmaz. [kiköti.

† *föltétel* gyanánt kiköti: (~ ül)

föltételez a. m. föltételül megkövetel, p. a jég ~ i a hideget;

† e h. föltesz, gondol, p. vkiről vmit (vö. föltétel: *Bedingung*,

föltevés: *Annahme, Hypothese*);

† ~ ve hogy érvényes a szerződés: föltéve hogy..

föltétlenül (*absolut*) h. sokszor magyárosabb: egyáltalán, mindenképpen (p. ~ helytelen), v. okvetetlen, bizonyosan (p. ~ elmegyek, ~ ott leszek).

föltűnést kelt v. okoz (*Aufsehen erregen*): föltűnik, föltűnő.

† *fölgügyel* vmit (*beaufsichtigen*): ~ vmire.

† *fölül* vkinek (*aufsitzen*): fölsül, rászedeti magát, becsapják.

fölül v. felül (ellentéte *alul*);

† ~ rá (*obendrein*): azonfölül, hegyibe.

fölület, felület: fölszín.

fölületes, felületes: fölszínes.

fölülosztalék: fölös osztalék.

† *föltültet* (*aufsitzen lassen*): rászéd, elbolondít, megtréfál, ugrat. [nyit, rányit.

† *föltüt könyvet* (*aufschlagen*): föl-

† *fölveszi* a harcot, a küzdelmet, versenyt (*den Kampf aufnehmen*): szembe száll, síkra száll,

harcra kel, versenyre kel, versenyez; † ~ a készfűzetést: meg-

kezd; † ~ a cselédet: meg v. fölfogadja; † ~ a lakást: (ki)-

béreli, kiveszi; † ~ vkivel (*es mit jm. aufnehmen*): szembe

száll vkivel, kiáll vki ellen,

(meg)mérkőzik vkivel.

† *fölveti* ajkát (*die Lippen aufwerfen*): fölbiggyeszti; — fölvet

vmi kérdést (*aufwerfen* e h. föltesz) meghon. képes kif.
Fölvidék (nagy betűvel).
fözlár ajtót (*aufsperrén, aufschliessen*): fölnyit, kinyit.
fönnáll v. *fennáll*.
fönnebbi (*obig*): fönt említett, fönn nevezett.
fönnen v. *fennen*.
fönnhagy, l. *kiván*.
fönnhangon v. *fennhangon*.
fönnhézáz v. *fennhézáz*.
fönnmarad v. *fennmarad*.
fönnsik v. *fennsik*.
fönnszóval v. *fennszóval*.
fönttart v. *fenntart*.
főnök: fő, hivatalfő, a hivatal feje, föllebvaló, fölöttevaló, elüljáró, principális, gazda, üzletfő, törzs-főnséges v. *fenséges*. [fő].
fönt v. *fent*.
föntebbi, fönti, l. *fönnebbi*.
fősz: gipsz.
† *főveg*: süveg (kalap, sipka stb.).
fővényre épít (*auf Sand bauen*): jégre épít
† *-főzde* (*Brennerei*): -főző (szesz-, főzőkanál). [szappan-].
† *frakció*: párttöredék.
frakk, frank.
† *frappáns*: megkapó, meglepő, csattanós, találó.
† *frappíroz*: meglep, megkap; ~ *va van*: meglepődik, megütközik.
fraternizál: pajtáskodik, bizalmasodik. [szólásmódok].
† *frazeológia*: szólásgyűjtemény;
† *frázis*: szólás, szólásmód; elcsépezt szólás, sallang, nagyhangú mondas.
† *frenetikus*: zajos, falrengető; örült, dühös.
freskó: falfestmény.
† *frigytárs* (*Bundesgenosse*): szövetséges, frigyos, frigyestárs.
friss. [kegyetlen].
frivol: könnyűvérű; léha, ledér,
† *frivolitás*: könnyelműség, léha-

ság, ledérség, kegyeletlenség, frivolitás.
† *front*: arcvonal, homlokzat; ~ *ot csinál*: szembe száll; ~ *ot változtat*: fordul, nézetet változtat.
† *frottíroz*: (le-)dörzsöl. [szűkös].
† *frugális*: mértékletes, egyszerű,
† *fruktifikáció*: gyümölcsöztetés.
† *fruktifikál*: gyümölcsöztet.
fuj, fujtat (fű, fűtat).
fűl, fűldokol, fullad.
† *fulmináns*: dörgedelmes, mennydörgő. [vető].
† *fundamentális*: sarkalatos, alap-
† *fundáció*: alapítvány.
† *fundus*: háztelek; ~ *instruktus*: fölszerelés.
† *fungál* l. *funkcionál*.
† *funkció*: működés, szereplés, eljárás; hatáskör.
† *funkciót teljesít, funkcionál*: működést végez, eljár, szerepel, működik. [közreműködő].
† *funkcionárius*: alkalmazott,
† *fűrlyuk* (*Bohrloch*): fúrás.
† *fuser*: kontár. [kodik].
† *fuserol, fusol*: elront, kontár-
fut vki előtt (*vor jm. fliehen*): fut vki elől; † *futni* hagyja a tolvajt (*den Dieb laufen lassen*): elereszti, szabadon bocsátja; nem futja, vidékies kif., e h. nem telik, nem elég.
futár: kengyelfutó, gyorskövet, gyorsposta. [vonat].
futárvonat (*Kourierzug*): gyors-
† *futódeszka* (*Laufbrett*): kalauzpalló, palló. [sebtiben].
futólagosan: futólag, futtában,
† *futópont* (*Fluchtpunkt*): irányfuvall. [pont].
† *fuvarozási vállalat*: fuvarozó v. *fúzió*: (párt-) egybeolvadás, egye-
† *fuzionál*: egyesül. [sülés].
fű, fűvet, fűves.
fűbe harap (*ins Gras beißen*): ott hagyja a fogát.

függ, függő, függeszt; — ~ vkitől, vmitől meghonosult szerk., de vö. rajta áll, azon fordul meg (a dolog); az a vevőtől ~: vevője válogatja.

† *függési viszony*: függő viszony.
fül többese, l. 70. l.; † *tű ~ e* (*Nadelöhr*): tű foka; † *csupa v. egész ~ vagyok* (*ich bin ganz Ohr*): hallgatlak, figyelek, merő figyelem vagyok.

fül v. *fülök, füt*.

fülbemászó, fülbevaló.

fülledt, fülent, fülön fog, fülönfüggő.

füst nélküli: füsttelen.

füt, füttet.

fűzfa, fűzes; — *fűzni, fűző, fűzet.*

gála: disz, pompa, díszruha.

† *gáláns*: finom, udvarias; udvarló; szerelmi.

† *galantéria*: udvariasság, finomság; udvarlás, széptevés.

† *galgenfrist*: rövid idő, rövid haladék.

† *galgenhumor*: keserű kedv, akasztófahumor. [tár.

† *galléria*: karzat, kakasülő; kép-

† *gallimathias*: szózagyalék, szóficamítás, badar beszéd.

gally v. *galy*.

† *galopp*: vágatás.

† *galoppoz, galopíroz*: vágtat.

† *gänsemarsch*: libasor, egyes sor.

† *garantál, garantíroz*: biztosít, kezeskedik, szavatol.

† *garancia*: kezesség, biztosíték.

† *garçon*: legény ember, nőtlen; agglegény.

† *garçonélet*: legényélet.

† *garçonlakás*: legénylakás.

gárda: őrség, testőrség; csapat.

gárdista: testőr.

† *garde-dame*: [hölg] kísérő[je].

† *garderobe*: ruhatár.

† *gardíroz*: kísér.

† *garníroz*: [húst] díszít, körülrak, körít. [körözet.

† *garnírung*: hozzávaló, díszítés, garnitúra: [evő-]készlet, egy rend bútor, felszerelés. [állomás.

† *garnizon*: helyőrség, katonai garszon, l. garçon.

† *gasztronómia*: szakács-művészet, ínyes-mesterség.

† *gaudium*: öröm.

† *gazdag* összetételekben l. 77. l. *gazdász*: gazda.

† *gazdászat*: gazdaság, gazdaság-

† *gazométer*: gázgyár. [tan.

† *gazzulíroz*: hízelkedik, hizeleg.

† *geil*: émelyítő, csömörletes, gejzir. [zsíros.

generális: tábornok.

† *generáció*: nemzedék, emberöltő.

† *generalizáció*: általánosítás.

† *generalizál*: általánosít.

† *generikus*: általános. [kezéség.

† *generóztatás*: nagylelkűség, bő-

† *generózus*: nagylelkű, bőkezű.

† *genezis*: eredet, származás, tör-

† *genetikus*: származtató. [ténét.

geniális: lángeszű, nagyeszű.

† *genie*: lángész.

genitívus: birtokos eset.

† *génusz*: szellem, őrszellem,

† *genre*, l. zsáner. [angyal.

† *gentleman*: úr, úri ember, gavallér, becsületes ember.

gentry: dzscentri: (közép)nemesség.

† *genuin*: veleszületett, eredeti.

† *geny*: genyedség.

geográfia: földrajz.

geográfus: földrajztudós, földrajzművelője, földrajzos.

geológia: földtan. [tanos.

geologus: földtan művelője, föld-

† *gerálja magát*: viselkedik.

gerilla: szabad (csapat).

† *gerincagy*: gerincvelő.

† *germanizáció*: germanizálás: (el-)németesítés.

germanizál: (el-)németesít.

germanizmus: németesség.

- † *gesztikulál*: taglejtést használ, hadonáz. [názás.
† *gesztikuláció*: taglejtés, hado-
† *gesztus*: taglejtés, mozdulat.
† *giardinetto*: vegyes csemege,
† *gígász*: óriás. [nyalánkság.
† *gígászi*, *gigantikus*: óriási.
† *gígerli*: fenegyerek.
† *gimnasztika*: torna.
† *gimnasztizál*: tornáz.
gimnázium (nem gy).
gipsz.
† *girlánd*: (virág)füzér.
gítár.
† *gíxer*: hangbicsaklás, rossz hang.
Gizella.
gereblye.
gladiátor: bajvivó.
† *glazúr*: zománc.
† *glória*: szentfény, fénykeszörű.
† *glorifikál*: dicsóít.
† *glossza*: magyarázat; gúnyos
† *gnóm*: manó. [megjegyzés.
gólya, *golyva*, *gombolyt*, *gomoly*, -og.
gondatlan a.m. hanyag, könnyelmű;
gondtalan, akinek semmi gondja, baja.
† *gondolatgazdag* (*ideenreich*):
gondolatokban bővelkedő.
gondnok: gondviselő, gondozó,
főlügyelő.
gondnokság: gondviselőség, föl-
ügyelőség; gondviselet, főlügye-
let.
† *gondolkodik* vmi fölött: vmin,
vmiről, l. 30. l.
† *gondtelt*, *gondteljes*, *gondterhes*
(*sorgenvoll*): csupa gond, aggó-
dó, aggodalmas, nagy gonddal
járó, gondokkal terhelt, ügyes-
bajos, gondokban töltött [idő].
† *górcső*: nagyító cső, nagyító üveg.
gorilla.
gót (nem th).
† *gothikus*: gót.
† *gourmand*: nyalánk, torkos.
† *gouvernante*: nevelőnő.
- † *gouvernementális*: kormányzati,
kormány-. [kerek asztal.
† *gömbölyű asztal* (*runder Tisch*):
† *göngysúly*: buroksúly, göngyö-
† *göreb*: retorta. [letsúly.
† *görredőny*: gördítő, gördítő füg-
Göttinga. [göny, ablakredő, roletta.
gőzfavágó.
† *gőzmozdony*: gőzkocsi.
Grác.
† *graciózus*: kecses, bájos, kedves.
† *gradáció*: fokozás.
† *gradátim*: fokozatosan.
† *grafikus*: szemléltető, rajzbeli,
sokszorosító.
gramatika (egy m): nyelvtan.
gramm, *kilogramm*, *epigramm*.
† *granárium*: magtár.
† *grandezza*: méltóság.
† *grandiózus*: nagyszerű, nagy-
szabású. [kodik.
† *grasszál*: garázdálkodik, ural-
† *grata persona*: kedvelt ember;
bennfentes.
† *grátisz*: ingyen, díjtalanul.
gratuláció: köszöntő, üdvözlés,
szerencsekívánat.
gratulál († ~ vkit): köszönt v. üd-
vözl vkit, szerencsét kíván
vkinek.
gravámen: sérelem, panasz.
† *gravíroz*: vés, metsz.
† *gravitáció*: nehézkedés, vonzódás.
† *gravitál*: nehézkedik, vonzódik,
szít, húz, hajlik vkihez, vmihez.
gravitás: méltóság.
gravór: betűmetsző, művész, véső.
grejzler: szatócs.
† *grell*: rikító.
† *grémium*: testület.
† *grimasz*: fintorgatás, fintorítás.
gróf Széchenyi és Széchenyi gróf,
l. 33. l. jegyz.
† *groom*: lovászinás, kis inas.
† *grupp*: csoport.
† *gruppíroz*: csoportoz, csoportosít.
† *guillotine*: nyaktiló.
† *guirlande*: [virág-]füzér.

gukker: látócső.

gulya, gulyás.

gumi (nem két m).

† *gúnyáron* (um einen *Spottpreis*):
potom áron.

gunyhó v. *kunyhó*.

† *gúnyoros*: gúnyos.

gusztál: nézeget, válogat.

gusztus: étvágy; izlés; kívánság.

gusztusos: étvágygerjesztő; kívá-
guta (egy t). [natos, ennivaló.

† *guvernáns*: nevelőnő.

guzsaly.

gvardián.

gyakorlat; orvosi ~: orvosi mű-
ködés.

gyakorló (*ausübender*) orvos, ügy-
véd: működő.. (de hs. ~ tanár,
~ erdész! vö. *gyakornok*).

gyakornok: gyakorló, (tisztviselő)
jelölt, praktikáns; erdész ~:
gyakorló erdész.

gyakorol (*üben, ausüben*); † aki
mint orvos Bécsben ~t: műkö-
dött; † hatást, befolyást ~: hat,
van hatása v. befolyása, hatás-
sal van, hatást tesz; † nyomást
~: nyom; † bírálatot ~: bírál,
bírálatot mond, bírálat alá fog
vmit. [vkinek).

† *gyámoló*: gyámolító, gyámol(a)
gyanánt, l. 29. l.

† *gyanut táplál* (*Verdacht hegen*):
gyanakszik, él a gyanupörrel.

gyász-istentisztelet (nem *gyászisteni*
gyász-szertartás. [tisztelet).

† *gyászünnepe*: gyászünnep.

gyere (nép.) v. *jer* (régies).

gyerek; † nevén nevezi a ~et (*das*
Kind beim Namen nennen):
kimondja magyarán.

† *gyermekmenhely*: gyermekott-
hon, gy.-menedék.

† *gyermeteg*: természetes, mester-
kéletlen, gyermekies, naiv; ár-
gyík. [tatlan.

† *gyógyász*: orvos.

† *gyógyászat*: orvostudomány.

† *gyógydíj*: helydíj, fürdődíj, kúr-

† *gyógyerő*: gyógyító erő. [taksa.

† *gyógyerejű*: gyógyító (erejű).

† *gyógyfű*: orvosfű, gyógyító fű.

† *gyógyfürdő*: gyógyító fürdő,
fürdőhely.

† *gyógyhatás, gyógyhatány*: gyó-
gyító hatás, jótékony h., v. csak:
hatás.

† *gyógyhely* (*Kurort*): gyógyító
hely, fürdő, fürdőhely.

† *gyógyintézet* (*Heilanstalt*): gyó-
gyító intézet, orvosi intézet.

† *gyógyír*: gyógyító ír, ír, balzsam.

† *gyógykezel*: gyógyít.

† *gyógykezelés*: gyógyítás.

† *gyógymód* (*Heilmethode*): gyó-
gyítás módja, gyógyító eljárás.

† *gyógyszer* (*Heilmittel*): orvosság,
orvosság, gyógyító szer.

gyógyszerész: patikus, patikáros.

gyógyszerészet: orvosságtan.

gyógyszertár: patika.

† *gyógytorna* (*Heilgymnastik*): svéd

† *gyógyvíz*: gyógyító víz. [torna.

† *gyomorcsuk*: gyomorcsukó.

† *gyomornyit*: gyomornyitó.

gyopár (nem *gyapár*).

gyorsfutár, l. futár.

† *gyorsírázat*: gyorsírás.

† *gyorsírni*: gyorsírással (le)írni
v. (fől)jegyezni, sztenografálni.

† *gyorsíroda*: gyorsírói hivatal.

† *győz* vmi fölött: legyőz vmit,
diadalmaskodik vmin. [anyag.

† *gyúanyag* (*Zündstoff*): gyúlékony
gyufa meghonosult (rövidítés e h.

gyújtófa), de így is: gyújtó.

gyújt (*gyújt*).

Gyulai Pál.

gyullad. [gócpont.

† *gyújtó*: gyújtópont, tűzpont,

† *gyurma*: tészta, pép, gyurmány,

gyűjt (*gyűjt*). [gyuradék.

† *gyűjtőde* (*Kollektur*): gyűjtőhely.
gyűl, gyűlekezik, — nem gyűlik.

† *gyűlhely*: gyűlőhely, gyülekező hely, gyülekező(je).

† *gyűlöletet táplál vki ellen*: gy.-et érez v. gy.-tel van iránta, gyűlöli. *gyűr, gyűrődik, gyüremlik. gyűrű.*

ha — úgy, l. 46. l. [képesít.

habilitál: (egyetemi tanárságra)

habilitáltatja magát: képesítést szerez. [vendég.

† *habitué*: rendes látogató, törzs-*háborítlan*: háborítatlan.

† *hadastyán*: rokkant, aggharcos, invalidus.

hadd menjek stb. (de *hagyd itt*).

† *hadképes (wehrfähig)*: fegyver-fogható.

† *hadköteles*: katonaköteles, -soros.

† *hadseregszállítás*: a h.-nek való sz., katonai sz.

† *hadseregszállító (Heereslieferant)*: a hadsereg szállítója, katonai szállító. [Kriegsherr.

Hadúr: pogány isten; *hadúr* (kish):

† *hadügyér*: hadügyminiszter.

Hága.

hagy v. hágy; fát ~ tam vágni: fát vágattam; † meg ~ ja magát csalatni: megcsalatja magát (l. 65. l.); † jól ~ ja magát mosni,

hagyján. [l. mos.

hagyomány traditio, Überlieferung, *hagyaték* az örökösöknek, Hinterlassenschaft.

hagyományoz: hagy, örökbe hagy, hagyatékul juttat, nép. testál, l. *hagyomány.*

haj! (nem *jh*).

haj többese németes, l. 70. l.; † *hajánál fogva előrántott hasonlat stb.* (*bei den Haaren herbeigezogen*): erőtetett; h. f. e. ment-

hajcsár. [ség: kopasz m.

hajlam: hajlandóság, kedv; veszekedő ~: veszekedő természet v. kedv.

† *hajlamít*: hajlandósít, hajlandóvá tesz, hajlamosít.

hajlamos: hajlandó. [tatlan.

hajlíthatatlan † emberről: hajtha-

hajzat: haj. [aránya.

halálozási arány: a halálozás

† *halbő, haldús (fischreich)*: halakban bővelkedő, halas.

halhatatlan (más a *hallhatatlan*).

hál' Isten(nek).

halkkal v. halkal.

† *hall* vmi névre, l. *hallgat*; ~ vmi tárgyat az egyetemen: *hallgat.*

hallatára (egy t).

† *hallcső*: hallgató cső, hangfogó.

† *hallérezék*: hallás, hallóérezék.

hallgat; † Bodri névre ~ (*er hört auf den Namen B.*): B. névről ért.

hallgató; † a zeneakadémia, főzőiskola stb. ~ ja: növendéke.

† *halllődeg*: halllőideg.

† *hallszerv*: hallószerv.

hallucináció: káprázat.

hallucinál: káprázatosakat lát.

† *halmazat*: halmazot.

† *hálósült* (Netzbraten): hájas pecsenye, fodor-pecsenye.

† *hallottaiból* föltámad (régi latinosság: *de mortuis*): holtából.

hallottkém: tetemnéző.

halódik nép. e h. *haldoklik.*

halovány (halvány v. halavány).

hályog.

hamarabb (hamarább).

hamis tkp. a. m. csalfa; † ~ haj:

álhaj, vendéghaj; ~ pénz: rossz

p.; ~ hír: álhír, hazug, koholt

hír; ~ kiejtés: hibás v. rossz k.;

~ nézet, elv: ferde, hibás (de

~ az ál értelmében nem min-

dig hibás, már régi íróinknál

is van ~ ügy, ~ pecsét, ~ hír,

~ okoskodás).

hamisítatlan (nem két t).

† *hamisítlan*: hamisítatlan.

hanem, l. 42. l.

† *hangjánál van-e?* (*bei Stimme*

sein): nincs baja a hangjának?
van-e hangja? énekelhet-e?

† *hangmozdtítás* (*Lautverschiebung*):
hangvált(oz)ás, Grimm törvénye.

† *hangszálag*: hangszalag.

hangulat rég bevett szó, de néha
jobb: lelkiállapot.

† *hangulatteljes* (*stimmungsvoll*):
hangulatos.

hangzik; † *hogy* ~ a 4. parancs
(*wie lautet.*): *hogy* szól?

† *hántol*: hánt.

† *hányattatás*: hánykódás.

harang † e h. csöngő, csöngetyű,
p. éjjeli ~ (*Nachglocke*). [loval.

† *harangíroz*: szónokol; izgat, fel-

† *harcépes* (*kampffähig*): fegyver-
fogható, fegyverbíró, harcoló-
képes.

† *harcképesség*: fegyverbírási, har-
colóképesség.

† *harcképtelen* (*kampfunfähig*):
harcra-képtelen.

† *harcképtelenség* (*Kampfunfähig-
keit*): harcra-képtelenség. [kész.

† *harcész* (*kampfbereit*): harcra

† *harmadik személyek* (*dritte Per-
sone*): más sz.

harmónia: összehangzás; arányos-
ság; egyetértés.

† *harmonikus*: összehangzó, ará-
nyos; egyetértő.

† *harmonizál*: összehangzik; egyet-
ért; megfér. [hármuk.

hármónk, *hármójuk*: hármunk,

három-annyi, *háromhavi*.

hárpia.

† *hártýásröpi*: hártýásszárnýú.

hasonlít; *rendesen* ~ *hozzá*, de nép.
vkire is, vö. vkire üt, formázik,
hajaz (de csak vkihez hasonló,
vmihez hasonlít vmit).

hasonlókép.

† *hasonlótlan*: eltérő, különbözö,
egyenetlen.

† *használ* vonatot (*einen Zug be-
nützen*): vonaton utazik v. megy.
használatos most a. m. használat-

ban levő (p. ~ kifejezés), ré-
gente a. m. hasznos.

hát, ~ *aztán*, l. 16., 43. l.

hatály: érvény, hatás; † ~ *on kí-
vül* helyez: fölfüggeszt, eltöröl,
megszüntet, érvényét megsz.-i.

† *hatályos*: hatásos, hathatós, hatás.

† *határokat nem ismer* (*kennt keine
Grenzen*): határtalan, nincs ha-
tára. [vmi felől.

† *határoz vmi felett*: ~ *vmiről*,

határozatot hoz: határoz, azt ha-
tározza.. [határozóképes.

† *határozatképes* (*beschlussfähig*):

† *határozatképesség* (*Beschlussfä-
higkeit*): határozóképeség.

† *határozatképtelen* (*beschlussunfä-
hig*): határozatra-képtelen.

† *határozatképtelenség* (*Beschluss-
unfähigkeit*): határozatra-kép-
telenség.

† *határozatlan mód* (a nyelvtanban,
infinitivus): főnévi igenév.

hatékony: hatásos, hathatós.

† *hāti bórönd* (a bakás): borju.

hátrány (*Nachteil*): kár, baj, ki-
sebség; ~ *a*: gyöngéje, rossz
oldala; ~ *ban* van vkivel szem-
ben: mögötte marad, nem bír
vele, nem versenyezhet vele.

hátrányos (*nachteilig*): kedvezőt-
len, káros, ártalmas; ~ *an* be-
folyásolja: ártalmára van.

† *hátsó gondolat* (*Hintergedanke*):
utógondolat, mellékgondolat,
rejtett gondolat.

hattyu.

hátul.

† *hátülés* (*Rücksitz*): hátsó ülés.

hausse: áremelkedés.

† *haute-volée*: előkelő társaság.

† *haut-relief*: magas dombormű.

haza:- egy szóba lehet írni az
ilyen állandó kapcsolatokban:
~ *megy*, -*jön*, -*visz*, -*hoz*, -*beszél*.

hazánkfia.

† *hazárd játék*: szerencsejáték.

† *hazardíroz*: szerencsejátékot üz.

házasodik nőről mondva sem hiba,
de szokottabb s ajánlatosabb:
férjhez megy.

házfőnök: házfő.

háztűznézni.

hazudság, hazugság.

hazudtol.

† *heg*: hegedés.

† *hegemónia*: vezérlet, vezérszerep.

hegybém v. *hegyém* egyaránt hs.

† *hegymenet* (*Bergfahrt*): fölfelé,
víz ellen(i út).

† *hegypálya* (*Bergbahn*): hegyi pá-
lya (vö. *Bergpredigt*: hegyi be-
hej! (nem *jh*). [széd stb.).

hektár.

hely; tárgyraggal helyet v. helyt;
~re jön: ~re áll; † ~t ad vmi
kérésnek: enged aérésnek,
teljesíti, figyelembe veszi.

† *helybenhagyási záradék* (*Bestäti-
gungsklausel*): helybenhagyó
függelék v. toldalék.

† *helyébük*: helyükbe, helyettük.

helyesbít.

helyez, l. *bizalom*, *súly*.

helyzet; † abban a ~ben vagyunk,
hogy közölhetjük (*wir sind in
der Lage mitzuteilen*): módunk-
ban van közölni, közölhetjük;

† nem vagyok abban a ~ben:
nincs módomban, nem tehetem;

† oly ~be hoz vkit: oly ~be

† *hemiszféra*: félgömb. [juttat.

† *heraldika*: címertan.

† *herbárium*: növénygyűjtemény.

herceg Esterházy és Esterházy her-
ceg, l. 33. l. jegyz.

† *hercig*: csinos, kedves, aranyos,

† *heretikus*: eretnek. [ennivaló.

† *herezis*: eretnekség.

Herkules.

hermafrodita: csira, kétnemű.

hermetikus: levegőálló, szorosan
elzárt.

† *heroikus*: hősi, hősieis.

† *hérosz*: hős, félisten.

† *heroizmus*: hősiesség.

† *heterogén*: különmemű, össze nem
hétfő. [illő.

hetyke.

† *heurisztikus*: rávezető.

heveny v. *hevenyes* (akut).

heverész v. *heverészik*, l. 89. j.

hézagpótló: hiánypótló.

hi, hívás; de *hivatal*, *hivatal*.

hiábavaló.

† *hiánylat*: hiány.

hibázik nép. e h. *hiányzik*.

† *hibrid*: kevert, keresztezett,
vegyülék.

híd, hídon, hídra stb., de röv.

hidat, hidal, hidas.

hídd, híjad (*hívd, hívjad*).

† *hidege van*: fázik. [szervezet.

hierarchia: papi uralom; rang-
hierarchikus: papi, egyházi.

hieroglíf.

híg, hígul v. *higul, higt.*

higany: kéneseő.

higgad, higgadt. [nemesség.

† *highlife*: a felsőbb társaság, fő-

† *higiéne*: egészségtan. [ségi.

† *higiénikus*: egészségi, közegész-
higgyen, higgye stb. (nem *gyj*).

hím (1. *hímnem*; 2. *hímes, hímez*).
himnus.

† *Hinterland*: hátvidék.

† *Hiób-hír* (*Hiobspost*): vész-
gyász-*hír*.

† *hiper-*: túlságos, túlzó, szertelen.

† *hiperbola*: nagyítás.

† *hiperkritikus*: gáncsoskodó.

† *hiperlojális*: hunyász-
nyaló.

† *hiperlojalitás*: hunyász-
nyalás.

† *hipertrofia*: túltengés, elhatal-

hipnózis: igézés, igézet. [masodás.

hipnótikus: igézeti, igézetes.

hipnotizál: igéz, megigéz.

hipnotizmus: igézés, igézet.

† *hipochonder*: képzelt v. képze-
lődő beteg. [képzeltetés.

† *hipochondria*: képzelt betegség,

† *hipokrizis*: képmutatás.

† *hipokrita*: képmutató.
 † *hipothéka*: jelzálog.
 † *hipothetikus*: föltevés.
 † *hipothézis*: föltevés. [*hirtelen*.
hír, *híres*, *hírnév*, de röv. *hírdet*,
 † *hírdetési* oszlop v. tábla: hírdető oszlop, hírdető tábla.
hírhedett rendesen csak a. m. rossz-hírű (*berüchtigt*), 'hírneves' értelmében elavult.
hírlík; azt ~ és az ~ egyaránt hs., de rendesen csak: hírlík, hogy . . , v. úgy hírlík, hogy . . . [dolog.
história: történelem; történet;
hírnök: hírdető, hírmondó.
 † *historikum*: (vminek) története.
hiszteria, *hiszteriás*.
hiszterikus: hiszteriás. [érdemlő.
 † *hitelképes* (*kreditfähig*): hitel-hitelt ad szavának (*jm. Vertrauen schenken*): hisz neki, elhiszi szavát. [hű.
 † *hithű* (*glaubenstreu*): hitéhez hű,
 † *hitküldér* (*missionarius*), l. hit-térítő. [hittanár.
hitoktató: hittanító, vallástanár,
híttam, *hínak*, *híja*, *híni* (*hívtam*, *hívnak* stb.). [hithirdető.
 † *hittérítő*: térítő, hitterjesztő,
hitves tkp. régies kifejezés, ma:
hivatalfőnök: hivatalfő. [feleség.
hivatalos vhová, ~ ebédre stb. hs. régi kif.
 † *hivatkozott* v. *hivatolt* (tanu, törvényszakas stb.): akire hivatkoztak, az idézett, említett stb. (nem lehet vmit hivatkozni, hivatol pedig nincs).
híve, *hívek*, *híven*. [hívek.
hívők (az egyházban: *Gläubige*):
hízeleg; † *hízelgek* magamnak avval (*ich schmeichle mir damit*): kecségtetem magamat avval, merem hinni v. állítani; † ~ ve érzi magát szavaim által (*er fühlte sich geschmeichelt*): szavaim hízelegnek neki.
hízik, *hízó*, *hízal*.

† *hízalda*: hízaló, sertéshízaló
hízómarha-vásár. [stb.
 † *hódolatteljes*: hódoló, hódolatos.
hogy, l. 43. l.
hogyne, p. ~ mennék? (más: *hogy hol*, l. 45. 46. l. [*ne mennék*).
holland v. *hollandus* kormány:
 hollandiai, németalföldi.
 † *holmiaim* (*meine Sachen*): holmim.
holnap (a nap), *hónap* (az év $\frac{1}{12}$ *holnapután*. [része).
hólyag.
 † *homagiális*: alattvalói, jobbágyi,
homály. [hódoló.
Homér v. *Homeros*.
homogén: egynemű; egyöntetű.
homokra épít (*auf Sand bauen*)
 jégre épít. [kon hangzású.
homonim: egyenlő hangzású, rohon, főnév; *honn*, határozó szó; de l. *ittthon*, *otthon*.
 -*hon* összetételekben: Olaszhon, Némethon stb. költői és szónoki nyelvben hs. (= az olaszok v. németek hona. »Frankhonba szállnak vágyaim.« Ar. Haml.).
 † *hóna alá nyúl* vkinek (*jm. unter die Arme greifen*): támogat,
hónalj. [segít, gyámolít vkit.
 † *honisme* (*Heimatskunde*): a szülőföld ismerete.
 † *honneur*: nagy kártya; † ~ *öket csinál*: fogadja a vendégeket, foglalkozik velük.
honoráciorok: (a város) előkelősége, értelmisége.
 † *honorál*: díjaz; jutalmaz, elismer; viszonz.
 † *honorárium*: díj, tiszteletdíj.
 † *honoris causa*: tiszteletbeli.
 † *honvédmeház*: honvédmenedék-Horatius, (Horác). [ház.
hord ruhát: visel.
 † *hordágy*: hordozó-ágy.
 † *horderő*: fontosság, hatás, következő; † nagy horderéjű, nagy horderővel bír: nagyon

- fontos, messze kiható, messzevágó, életbevágó.
- † *hordképesség* (hídé, hajóé): bírósság, szállítóképesség.
- † *hordozni ruhát* (*tragen*): viselni, benne járni.
- † *hordszék* (*Tragstuhl*): gyaloghintó, hordozó szék, rudas szék.
- † *horgany*: cink. [macska.
- horgony* elfogadott szó e h. vas-
- † *horizon*: látókör, szemhatár.
- † *horizontális*: vízszintes.
- † *horribilis*: iszonyú, hallatlan.
- † *hors concours*: nem versenyez, páratlan, utólérhetetlen.
- † *hors d'oeuvre*: mellékétel.
- † *hospitál*: látogat, bejár.
- hosszat* (*hosszatt*).
- hosszu* v. *hosszú*; † ~ képet csinál (: vág): elhúl, hűledezik, fanyar képet vág, leesik az álla; ~ orral ment haza: leesett állal, leforrázva, lefőzve, haza szégyenkedett.
- † *hosszu kézzel* előkészített mozgalom stb. (*von langer Hand*): rég, jó eleve, messziről.
- † *hosszu lélegzetű* beszéd stb. (*langatmige Rede, de longue haleine*): hosszú, hosszadalmas, terjedelmes, terjengős.
- † *hotel*: fogadó, szálló.
- hoz és visz* (*bringen*); hozni csak ide lehet (ahol a beszélő van most), vinni csak oda; † majd odahozom a könyvet (*ich bring es dir*): odaviszem; † tudomására ~ (*zur Kenntnis bringen*): tudtára ad, tudomására juttat, tudatja vele, értesíti róla, értesésre adja; † oly helyzetbe ~ vkit: juttat; † javaslatba ~: javasol, indítványoz; kapcsolatba ~: kapcsolatba tesz, összekapcsol, összeköt; † számadásba hoz: számadásba tesz; † tisztába ~: tisztáz, eligazít, kiegyenlít; rendbe ~: rendbe szed, elrendez; † zavarba ~: zavarba ejt, megzavar; itéletet ~: itéletet mond, ítél; cikket, bírálatot ~: közöl; határozatot ~: határoz, azt határozza; törvényt ~ (meghon. lat., *legem ferre*): t. alkot, szab, ad.
- † *hozam* (*Ertrag*): termés, hozadék.
- hozzá még* (*dazu noch*): azonfölül, hegyibe; — ~ v. őhozzá v. ahhoz, l. 80. 82. l.
- † *hökhurut*: számarhurut.
- † *hőnfut* a kerék (*sich heiss laufen*): áthevül, átmelegszik, át-
hőrcsők (nem g). [tüzesedik.
- hűg*, *hugom*.
- † *hörg*, *hörgők* (*bronchiae*): tüdőcső.
- † *hörghurut*: tüdőcsőhurut.
- hulla*: holttest, tetem. [ház.
- † *hullaház* (*Totenhaus*): halottas
- humanitőrák*: irodalmi tanulmányok. [tékonysági.
- † *humanitárius*: emberbaráti, jó-
- † *humanitás*, *humanizmus*: emberség, emberszeretet, jótékonyság.
- † *humánus*: emberséges, jótékony, felebaráti; jóindulatú, jóságos.
- † *humbug*: szélhámosság, szemfényvesztés. [szélés.
- † *humoreszk*: víg v. tréfás elbe-
- † *humorisztikus*: tréfás, víg, humoros, jóízű.
- † *humorizál*: tréfál, gúnyolódik.
- † *humus*: termőföld, televény.
- húny* (*húnyom*; *hunyászkodik*).
- húr*, *húrok* (más a *hurok*), *húros*; *hurka*. [dinnye húsa: bele.
- hús*, *húsos*; de röv. *husvét*; † a *húscsarnok* (*Fleischhalle*): mészárszék. [üzlet, hentesbolt.
- † *húsfüstölde* (*Selcherei*): hentes-husvét. [huszadik.
- húsz*, de röv. *huszat*, *huszonnyolc*, *húz*, *húsom*, *húzás*; de röv. *huzat*.
- húz* (a madár: *ziehen*): vonul, költözik, sorjázik, száll; † nagyon ~ (*es zieht*): nagy a huzat; fizetést ~ (*beziehen*): kap.

huzal: drót; ~ nélküli táviró:
dróttalan t. (vö. drótos tót!)

huzamos, de *egy húzomban* o-val.
hü, *hüség*, *híven* v *hüen*, (*hív*).

† *hüdés*: szélhüdés, szélütés, benu-
lás, gutaütés. [ütött.

† *hüdött*: szélhüdött, bénult, guta-
hül, *hűt*, *hűs*, *hűvös* (nem *hűlik*).
hülye.

hűvös felelet (*kühl*): hideg, barát-
ságtalan, egykedvű; ~ közöny:
hideg egykedvűség.

† *iblaný*: jód.

icce (nem *tc*).

† *ictus*: nyomaték, lüktető.

időig hs., ellentéte *odáig*.

† *idea*: eszme, képzet, fogalom;
micsoda ~: micsoda gondolat!

† *ideális*: képzeleti, képzelt, remek.

† *idealizál*: szépít, magasztossá
tesz. [bajos.

† *idegbeteg* (*nervenkrank*): ideg-
idegen: † A. nem volt ~ a bortól:
nem idegenkedett tőle.

† *identikus*: azonos.

† *identifikál*: azonosít.

† *identitás*: azonosság.

† *idény*: évad, évszak.

† *idényvásár*: évszaki vásár.

† *ideológus*: egy eszmébe szerel-
mes; ábrándozó, rajongó.

idevágó (egy szóba).

idill.

† *idióma*: nyelv, nyelvjárás.

† *idióta*: hülye. [lyeség.

† *idiotizmus*: nyelvsajátosság; hü-

† *idomár*: idomító, lóidomító.

idő; nincs *időm*: nincs érkezésem,
nem érek rá.

idő közben (ellenben egy szóba:
ebben az időközben).

időtartam: időtartás, idő.

† *idősbségi rend*: időrend, szolgál-
lati elsőbbség.

időz v. *időzik*, l. 89. l. j. [régi.

† *idült* (krónikus): megrögzött,

† *ifjonc*: (serdülő) ifju, suhanc.

igazgatónő, l. 69. l.

igazság.

igazságügyi palota (*Justizpalast*):
törvényház.

† *igazolási eljárás* (*Verifikations-
verfahren*): igazoló elj.

igaztalanság a. m. igazságtalanság.
ige, *ige*.

igen, l. 16. l.

† *igenes*, *igenyes*: egyenes.

igenis.

igény: jog, jogcím, jogosultság,
követelmény, követelés, vára-
kozás; ~ t tart: számot tart,
jogot formál; † ~ be vesz (*in
Anspruch nehmen*): él vele, fo-
lyamodik valamihez; l. ~ el.

igényel: követel, számot tart, jo-
got formál, (meg)kíván, kell
neki v. hozzá. [várományos.

† *igényjogosult*: jogosult, soros,
igénytelen (*anspruchlos*): szerény;
jelentéktelen.

† *igényteljes* (*anspruchsvoll*): kö-
vetelődző, rátartó.

ígér v. *ígér*; † nagy hasznót ~
magának (*er verspricht sich*):
vár, remél, nagy haszonra szá-
ígéz v. *igéz*. [mit.

† *ignorancia*: tudatlanság.

† *ignorál*: nem tud; mellőz, sem-
mibe se vesz.

† *ignoráns*: tudatlan.

így.

igyekszik (*igyekezik*, *ügyekszik*).

ihlet, — *új*, — *ijed*, *ijedség*.

íkerhangzó: kettős magánhangzó.

iktat (nem *g*-vel).

ildomos (Széché.) tkp. eszes, okos
és gondos, nem 'illelmes'; de
legjobb elkerülni mint határo-
zatlan értelmű, szokatlan, el-
avult szót.

† *illegális*: törvénytelen.

† *illegitim*: törvénytelen, jogtalan.

- † *illemhely* (*Anstandsort*): szükség-hely, árnyékszek.
- † *illojális*: nem méltányos, nem igazságos, nem őszinte, rosszhiszemű.
- † *illumináció*: kivilágítás.
- † *illusztráció*: kép.
- † *illusztrál*: megvilágít, példáz; képekkel díszít, megrajzol.
- † *illusztrált*: képes.
- † *illusztris*: fényes, jeles, nagyhirű.
- † *illúzió*: csalódás, ábránd, képzelődés; † ~ *t táplál*: csalódásban él, áltatja magát.
- † *illuzórius*: képzelt, látszólagos, délibábos; ~ *sá lesz*: meghíúsul, semmivé lesz; ~ *sá tesz*: meghiusít, semmivé tesz.
- ily, ilyen* stb. [*ilyentén*].
- ilyetén, illetén való* l. 84. l. (nem: *ima*: imádság.
- † *imaginárius*: képzelt.
- † *imagináció*: képzelet.
- imakönyv* (*Gebetbuch*): imádságos
- † *imáz*: imádkozik. [könyv.
- imbolyog* a. m. ingadozik, himbá-
ime. [lódik; † *e h. bolyog*.
- † *imitáció*: utánzat, utánzás.
- † *imitál*: utánoz. [iktat.
- † *immatrikulál*: anyakönyvez, be-
- † *imminens*: fenyegető, közeli.
- † *immorális*: erkölcstelen.
- † *immúnis*: adótól ment, mentes, sérthetetlen.
- † *immunitás*: mentesség, sérthetlenség, mentelmi jog.
- † *immunizál*: mentesít, megvéd.
- † *imparlamentáris*: országgyűlésbe nem illő; illetlen, utcai.
- † *imperatív*: parancsoló, kényszerítő. [merőségg.
- † *impertinencia*: arcátlanság, vak-
- † *impertinens*: arcátlan, vakmerő.
- † *implicite*: belefoglalva, beleértve.
- † *imponál*: csodálatot v. tiszteletet kelt; hat, van hatása, tiszteletre készít, súlya van.
- † *imponderábilis*: meg nem mérhető, kiszámíthatatlan.
- † *import*: behozatal, bevitel.
- † *importál*: behoz, bevisz.
- imposztor*: gazfickó, huncut.
- † *impotencia*: tehetetlenség.
- † *impotens*: tehetetlen.
- † *impraktikábilis*: megvalósíthatatlan; járhatatlan [út].
- impraktikus*: célszerűtlen, alkalmatlan; éltetetlen, avatatlan.
- † *impregnál*: telít, átitat.
- † *impresszió*: benyomás, hatás.
- † *impresszionábilis*: fogékony.
- imprezárió*: vállalkozó, ügyvivő.
- improduktív*: szaporátlan, meddő, terméketlen.
- † *improvizál*: rögtönöz, hevenyész.
- † *impulzus*: ösztönzés.
- † *impárum*: fogalmazvány, tisztátalan példány.
- † *imputál*: betud, beszámít, fölró, ráfog, föltesz.
- † *in contumaciam* elítél: makacsság miatt elítél, elmakacsol.
- † *in corpore*: testületeleg, mindnyáján.
- in effigie*: képleg (kivégez vkit).
- † *in extenso*: egész terjedelmében.
- † *in flagranti* ér vkit: tetten ér.
- † *in infinitum*: vég nélkül, a végtelenségig. [v. középhe.
- † *in medias res*: a dolog derekán
- † *in merito*: érdemlegesen, a dolognak érdemére nézve.
- † *in natura*: természetben.
- † *in nuce*: dióhéjban, röviden.
- † *in optima forma*: forma szerint, kellő módon.
- † *in parenthesi*: közbevetve.
- † *in persona*: személyesen.
- † *in praxi*: gyakorlatban.
- † *in spe*: várható, kiszemelt.
- † *in theoria*: elméletben.
- † *in usum Delphini*: tanulók, serdülők számára. [megkezd.
- † *inaugurál*: fölavat, beiktat;
- † *inauguráció*: fölavatás, beiktatás.

† *incidens*: közbejött v. zavaró v. különös eset, esemény; jelenet; ötlet.

† *incízum*: közbevetett mondat.

† *indelikát*: kiméletlen; illetlen.

indemnítás, *indemnity*: fölhatalmazás, fölmentvény.

index: mutató, leckeekönyv.

Indiai-oceán.

indianusok Amerika őslakói (Nyugat-Indiáról), *indusok* a hinduk (Kelet-Indiában).

† *indicium*: jel, tünet, bűnjel.

† *indifferens*: semleges, közönyös, jelentéktelen. [közönyösség.

† *indifferentizmus*: semlegesség,

† *indigéna*: honos, honosított.

† *indigenátus*: honosság, honosítás.

† *indignálódik*: méltatlankodik, felháborodik.

† *indirekt*: közvetett, kerülő uton (való), mellesleg.

† *indisciplinált*: fegyelmezetlen.

† *indiszkreció*, *indiszkreció*: titokszegés, fecsegés, tolakodás.

† *indiszkkrét*, *indiszkkrét*: tapintatlan, titokszegő, fecsegő, tola-kodó. [vetlenség.

† *indispozíció*: gyöngélkedés, ked-

† *indíttatva* érzem magamat (*ich fühle mich bewogen*): szükségesnek tartom v. látom, elhatároz-tam. [külön.

† *individuílis*: egyéni, sajátos;

† *individualitás*: egyéniség.

† *individuum*: egyén, egyes.

† *indóház*: pályaház (vö. pályaindok: indító-ok. [udvar).

indokol: megokol, okadatul.

indokolás: megokolás, okadatulás.

indokolatlan: megokolatlan, meg-nem okolt, alaptalan; ~ ul: kellő ok nélkül.

indokolt: megokolt, alapos.

† *indolencia*: nembánomság, rész-vétlenség, közönyösség.

† *indolens*: egykedvű, részvétlen, közönyös.

indukál: indít (villamos áramot).

indukció: fölvezetés, adatelemzés;

[áram-]indítás.

induktív: fölvezető, adatelemző.

† *indusztria*: ipar.

† *infallibilis*: csalhatatlan.

† *infámia*: becsstelenség, aljasság.

† *infámis*: becstelen, aljas.

† *infekció*: fertőzés.

† *inferior(-is)*: alsóbbrendű, alá-rendelt, alábbvaló.

† *inferioritás*: alsóbbrendűség, alá-rendeltség, alábbvalóság.

† *inferndilis*: pokoli.

† *inficiál*: fertőz, megfertőz(tet); megmételvez.

influenza (muszka nátha).

† *információ*: értesítés, fölvilágo-sítás, tájékoztatás. [világosit.

informál: értesít, tájékoztat, föl-

† *ingerencia*: befolyás.

† *ingrediencia*: alkotórész, fűszer.

† *inhaláció*: belélegzés, belehelés.

† *inhalálni*: belélegzeni, belehelni.

† *inhumánus*: embertelen, kímé-

† *iniciál*: kezd, megindít. [letlen.

† *iniciatíva*: kezdés, kezdemény.

† *injekció*: befecskendés.

† *injúria*: sérelem, sértés.

† *inkarnáció*: megtestesülés.

† *inkarnátus*: megtestesült, rög-

† *inkasszál*: beszéd, behajt. [zött.

† *inklináció*: hajlandóság.

† *inklinál*: hajlik, hajlandó.

† *inkluzíve*: beleértve.

inkognitó: ismeretlenség, álnév.

† *inkommenzurábilis*: összemérhe-tetlen. [matlankodik.

† *inkommodál*: háborgat, alkal-

† *inkompatibilis*: összeférhetetlen.

† *inkompatibilitás*: összeférhetet-lenség.

† *inkompetencia*: illetéktelenség.

† *inkompetens*: illetéktelen. [ség.

† *inkonzekvencia*: következetlen-

† *inkonzekvens*: következetlen.

† *inkonveniencia*: illetlenség, kel-lemetlenség.

inkorrekt: helytelen, nem kifogástalan, méltatlan, tisztességtelen.
inkorrekttség: szabálytalanság, méltatlanság, tisztességtelenség.
† *inkriminál*: gáncsol, (be)vádol, fölró.
† *inkvirál*: nyomoz, vizsgál, vallat.
† *inkvizíció*: nyomozás, kínvallatás.
† *innerváció*: beidegzés. [tás.
inni, l. *iszik*.
† *inopportunos*: időszerűtlen, alkalmatlan, nem tanácsos.
inspekció: fölügyelet.
inspekciós: ügyeletes, napos.
† *inspektor*: fölügyelő.
† *inspiciál*: megvizsgál.
† *inspiráció*: ihlet, sugallat; sugalmazás.
† *inspirál*: ihlet; ösztönöz, sugall.
† *installáció*: beiktatás, fölvatás.
† *installál*: beiktat, fölvat.
† *instancia*: kérvény, folyamodvány; első ~: elsőfokú bíróság; az első instancián: az első fokon.
† *institúció*: intézmény.
† *instruál*: utasít.
† *instrukció*: utasítás.
† *instruktor*: (házi) tanító, nevelő.
† *instrumentum*: szerszám, hangszer.
† *inszinuáció*: gyanusítás, föltevés.
† *inszinuál*: gyanusít, ráfog, föltesz.
† *inszolvenca*: fizetőképtelenség.
† *inszolvens*: fizetőképtelen.
† *inszultál*, l. *inzultál*.
† *insurgens*: fölkelő, lázadó.
† *insurrekció*: fölkelés, lázadás.
† *intabulál*: betábláz.
† *intakt*: ép, sértetlen, érintetlen.
† *integráns*: kiegészítő.
† *integritás*: épség, sértetlenség.
† *intellektuális*: értelmi.
† *intelligencia*: értelem; értelmiség.
† *intelligens*: értelmes, eszes, műtendáns: főfelügyelő. [velt.
intenzív: tartalmas, erős, hathatós, megfeszített [munka].

intenzitás: tartalmasság, erő, hatósság.

† *intenció*: cél, szándék, célzat.
† *inter parenthesis*: közbevetőleg.
† *interkaláris*: időközi.
† *interieur*: (ház) belseje; szoba-berendezés.
† *interimisztikus*: ideiglenes.
† *interlineáris*: sorközi.
† *intermezzo*: közbejött eset.
† *internacionális*: nemzetközi.
internál: vhoval tartózkodásra utasít, fogva tart.
† *internátus*: nevelőintézet (bennlakással), bennlakás. [toldás.
† *interpoláció*: közbeszúrt hely,
† *interpolál*: közbeszúr, közbeiktat.
† *interpolált*: közbeszúrt, hamisított. [adás.
† *interpretáció*: magyarázat; elő-
† *interpretál*: magyaráz; előad, tolmácsol. [írásjelek.
† *interpunkció*: jelrakás, pontozás,
† *interurbán*: városközi.
† *intervallum*: köz.
† *interveníál*: közbenjár, beavatkozik; segítkezik.
† *intervenció*: közbenjárás, beavatkozás; segítkezés. [látogatása.
interview: kikérdezés, hírlapíró
† *intím*: meghitt, bizalmas, bennfentes. [ség.
† *intimitás*: bizalmasság, meghitt-
† *intimus*: bizalmas, bennfentes.
† *intolerancia*: türelmetlenség.
† *intoleráns*: türelmetlen.
† *intráda*: első föllépés, kezdet; első intrádára: mindjárt kezdetben.
† *intranszigiens*: hajthatatlan, engesztelhetetlen, szélső.
intrika (intriga): ármány, fondorkodás, áskálódás.
† *intrikál (intrigál)*: ármánykodik, áskálódik, fondorkodik.
intrikus: cselszövő, ármánykodó.
† *intuíció*: belső szemlélet, ihlet.
† *intuitív*: ihletes, sugallatszerű.

invalidus: rokkant. [tár-]járás.
 † *invázió*: beözönlés, betörés, (ta-
 † *invektíva*: támadás, sértés.
inventárium: lelettár, jegyzék.
 † *invenció*: lelemény.
 † *inverzió*: szokatlan szórend.
 † *invitácó*: meghívás.
 † *invítál*: meghí. [után von.
 † *involvál*: magában foglal; maga
 † *inzultál*: megbánt, bántalmaz.
 † *inzultus*: sértés, megbántás, bán-
iny, *ínyére*. [talmazás.
 † *ínyenc*: inyeskedő, torkos, nya-
 lánk. [nyalánkság.
 † *ínyencség*: inyeskedés, torkosság,
 † *iparoktatás*: iparos-oktatás.
iparos-tanonc: mesterinas.
Ipoly. [irodalom.
ír, *írok*, *írás*, *írott*; de rövid *írat*,
 † *íramszarvas* (németül *Rentier*,
 nem *Renntier*): rénszarvas.
íránt; az ~ nincs kétség, intéz-
 kedik vmi ~ e h. vmiben, vmire
 nézve — régies szerk.
írás, *írat* értelmében is hs.
 † *írásbelileg* (*schriftlich*): írásban.
íráshiba: tollhiba.
írász: írkáló, firkáló.
írígy.
írígyel; † ~ neki: ~i tőle; † ~jük
 őket ezért a polgármesterért
 (wir beneiden sie um diesen
 Bürgermeister): ~jük tőlük ezt
írka-fírka. [a p.-t.
 † *írodalmár*: író, író ember.
írón: ceruza, rajzón.
 † *írónikus*: gúnyos.
írótoll (egybe).
 † *irredális*: valószerűtlen, képzelt;
 nem megbízható.
 † *irreleváns*: mellékes, nem fontos.
irul-pirul.
is, l. 41. l.
iskolázott hang stb. (*geschult*):
 kiművelt, gyakorlott.
iskola; † *iskolát* fog csinálni
 (*Schule machen*): követőkre ta-
 lál, követői v. utánozói lesznek,

utánozni fogják; † nincs ~ja
 (*keine Schule*): gyakorlata, ké-
 szültsége. [könyv.
iskolakönyv (*Schulbuch*): iskolai
 † *iskolaköteles* (*schulpflichtig*): ta-
 nuló-köteles, l. 78. [társ.
iskolatárs (*Schulkollege*): tanuló-
 -isme: ismeret, -tan; áru ~: áru-
 ismeret, -tan.
ismer (*ösmer*); † ~ni tanul vkit
 (*kennen lernen*): megismerkedik
 vkivel, megismer vkit.
 † *ismérv*: ismertető jel.
ismételten: újra meg újra, több-
 ször, nép. többszörönként.
istálló (*istáló*). [vász.
 † *istálló-gyerek* (*Stallknecht*): lo-
 -Isten (isten, istenek, ál istenek stb.);
 ~ vele hs. e h. ~ önnel!
isteni félelem, *tisztelet*: isten-féle-
istennyila. [lem, -tisztelet.
iszik vkiért régies, ma inkább
 vkire, vkinek egészségre; ~
 mint a kefekötő: mint a csap.
 † *isztnus*: földszoros.
italmérési engedély: italmérő e.
 † *italmérési jog*: az italmérés joga,
 italmérő jog.
 † *ítél* vmi fölött: ~ vmiről, megítél
 vmit.
ítéletet hoz: ítéletet mond, ítélt;
 † ~ mond vmi fölött: vmiről,
 l. 30. l.
ítélkezik hs., de csak a. m. bírás-
 kodik, törvényes joggal ítélt;
 vö. ítélt, ítéletet mond.
itthon (vö. *otthon*, *otthonos*).
ív, *ívek*, *íves*.
 † *ivar*: nem; ~ szervek: nemi ré-
 -ívóviz. [szek.
íz, *ízenként*.
íz, *ízlés*, *ízletes*, *ízetlen*, *ízlel*.
ízen v. *üzen*; ~ vkitől, l. 28. l.
 † *ízolál*: elszigetel, elkülönít.
izraelita: zsidó (l. ezt).

† *jealousie*: zsalu, ablakredő, nap-
 † *jambikus*: jambusi. [vető.
január v. *januárius*. [ven.
japán, l. 76. l.; ~ul: japáni nyel-
járatos hs. ebben az ért. is: ke-
 lendő, forgalomban levő, p. pénz,
 kifejezés.
járda: járó, gyalogjáró, gyalogút.
járdataposó: utcarovó, kőszáló.
 † *jargon*: zagyva nyelv, tolvaj-
 nyelv; tájbeszéd.
 † *jármű* (*Fahrzeug*): járómű, al-
 kalmatosság, szállító eszköz,
 † *járőr*: járó-őr. [kocsi stb.
 † *járszalag*, *járószalag* (*Gängel-
 band*): póráz.
játék; † engem hagyj ki a játé-
 ból (*lass mich aus dem Spiel*):
 ne keverj bele, nem akarok
 beleavatkozni stb.; † szíve nem
 volt a ~ban (*war nicht im Spiel*):
 szívének nem volt része benne.
 † *játéktárs* (*Spielkamerad*): játszó-
 társ.
játszik, *játsszatok*; † hegedüt v.
 hegedün ~: hegedül; † zongor-
 rát v. zongorán ~: zongorázik;
 † urat ~: adja az urat; l. még
 † *játszma*: játék. [szerep.
 † *jav* (*Gut*): jószág; de javak,
javall v. *javall*. [javai hs.
 † *javaslatba hoz* (*in Vorschlag brin-
 gen*): javasol, indítványoz.
 † *javítnok*: javító, szedésvjavító.
jég † e h. fagyalt (*Eis*); megtöri
 a jeget (*das Eis brechen*): meg-
 töri az utat, utat tör.
Jeges-tenger.
jegyez (*zeichnen*): aláír vmit; le-
 vélben helyesen: marad(ok);
 † ~ a búza: a búzát jegyzik.
jel, tárgyraggal *jelt* v. *jelet*.
 † *jelen* van az ünnepélynél (*beim
 Feste*): az ünnepségen.
jelenség (hs. képzésű szó, l. 71. j.).
jelentékeny, *jelentős*, *jelentőségteljes*
 (*bedeutend, bedeutungsvoll*): nyo-
 mós, számottevő, fontos, nagy-

fontosságú (emezek régibb jó
 kifejezések): † ~ rész: nagy v.
 tetemes rész.
 † *jelentéktelen* rész stb. (*unbedeu-
 tend*): csekély, kevés, kicsike.
jelenkezik a. m. megjelenik, mutat-
 kozik; *jelentkezik* a. m. jelenti
jelenleg: mai napság, mostanában.
jelenlegi: mostani, jelen. [magát.
 † *jelentékenyen* megszaporodott (*be-
 deutend*): nagyon; † ~ keve-
 sebb: sokkal k.
jelentőség † e h. jelentés (vmely
 szó jelentése, *Bedeutung*).
 † *jelentőségteljes* (*bedeutungsvoll*):
 jelentős, nagyjelentőségű, nagy-
 fontosságú, messzevágó.
jelleg: jellem, bélyeg, minőség;
 ~et ölt, l. ölt. [nősít.
 † *jellegez*: jellemez, bélyegez, mi-
 † *jellegzetes*: jellemző, bélyegző.
jelöl (*jelel*).
jer, l. *gyere*. [kodás, siralom.
 † *jeremiáda*: siránkozás, panasz-
 Jeruzsálem.
jeunesse dorée: arany ifjúság.
jó; jó napot (*guten Tag, bonjour*,
 bucsuzáskor): minden jót, Isten
 veled stb.
jobb szeretem nép. e h. jobban sz.
jobbsó, l. *balsó*.
jockey: lovász; versenylóvas.
 † *jogar*: kormánypálca, királyi
 pálca. [megfosztás.
 † *jogfosztás*: jograblás, jogtól való
 † *joglemondás*: jogról való l.
 † *jogtudor*: jogi doktor.
Jókai Mór.
 † *jól találja magát* (*er befindet sich
 wohl*): jól érzi magát.
 † *jól veszi ki magát* (*es nimmt
 sich gut aus*): jól fest, csinos,
jólet v. *jóllét*, *jóralvó*. [szép.
 † *jóságteljes*: jóságos.
 † *jósda*: jósszék, jóshely.
Jósika Miklós (ejtsd: Józsika).
jót áll, l. áll. [sem.
jóta, *jotta*; egy ~ sem: egy betű

jótevő (nem *lt*, sem *tt*, vö. jótétemény, jótékony).

† *joujou*: csecsebecse, órafiggő.

jour: fogadónap; uzsonnatársaság.

jovialis: víg, jókedvű.

jön, *jönni*, *jössz*, *jönne*, *jönnek* (*jöni*, *jösz* stb. régies); ~ és megy, l. 61. l.; † így kellett annak jönnie (*so musste es kommen*): történnie; † amint barátom (innen) haza jött: haza érkezett v. ért; † ez onnan ~ (*das kommt daher*): onnan ered, van, az az oka; — † alkalmazásba ~: alkalmazzák, alkalmazni kell, fölhasználjuk stb. (l. 63. l.); divatba ~: divatra kap, divatos lesz. fölkapják, lábra kap; † eszembe ~: e. jut; † mozgásba ~: megmozdul, megindul; † sokba ~: s. kerül; szóba ~: sz. kerül; — † ahhoz ~ még: járul; † ha pénzhez ~ (*wenn er zu Gelde kommt*): ha p. jut, ha pénzre tesz szert; † hogy jövök én ahhoz?: mi közöm hozzá? † hogy ~ ő ahhoz, hogy ezért lakoljon? (*wie kommt er dazu*): hogy szolgált ő rá..? szóhoz se ~ (*er kommt nicht zu Worte*): — jut; — † rám ~ a sor (*die Reihe kommt auf mich*): rám kerül a sor; † egy-egy osztályra 60 tanuló ~: esik, jut; † műveiből nem sok jött ránk (*auf uns gekommen*): maradt, jutott; † szőnyegre ~ (*aufs Tapet kommen*): sz. kerül; — † Budapest után ~ Szeged: következik; most Péter ~: Péteren a sor.

† *jövendőbelije* (*Zukünftige*): jegyese, mátkája, menyasszonya, *jövendöl* (-öl). [vőlegénye.

† *jövőmult*: befejezett (v. megelőző) cselekvés a jövőben.

jubilál: évfordulót ünnepel.

jubiláns: ünnepest. [emlék-

† *jubiláris*: emlékünnepi, ünnepi,

jubileum: emlékünnepe, örömunnepe.

judicium: ítélet, ítélő képesség.

† *judikatúra*: ítélkezés, törvény-juk. [kezés.

† *juliani* naptár (*der julianische Kalender*): Julius-féle n.

július, *június*.

junktim: kapcsolatos(an); kapcsol-

Jupiter. [lat, kapcsolatosság.

† *jurisdikció*: törvénykezés, ítél-kezés. [ság.

† *jury*: esküdtszék; bíráló bizott-

† *jurytag*: esküdt; versenybíró.

† *juste milieu*: (arany) középút.

† *juszt is*: azért is.

† *juszt se*: azért se.

jut; † csak most jutok hozzá, hogy feleljek leveledre: csak most érek rá v. érkezem v. van érkezésem felelni l.; † csak ritkán jutott ahhoz, hogy húst egyék: ritkán volt módja benne, ritkán tett szert rá; † azon meggyőződéshez jut (*zur Überzeugung*): arra a m.-re jut.

jutalomdíj: jutalom. [nyos.

† *jutányos* (*billig*): olcsó, méltá-

† *juxta-könyv*: szelvénykönyv.

† *juxtacédula*: szelvénylap.

kabin.

† *kabinet*: kormány, minisztérium. *kacsingat* (*kacsintgat*).

kádencia: rím.

kadét.

† *kajdács*: papagáj.

† *kajüt*: hajószoba.

kakaó.

† *kakofónia*: rosszhangzás.

kakuk; *kakukkol*.

kalendáriom v. naptár.

† *kaliber*: méret.

† *kaliberű*: fajta, minőségű; *nagy*

~ű: nagyszabású.

† *kalligráfia*: szépírás.
kalucsni: sárcipő.
kálvária, — *kálvinista*.
kályha.
kamásli: szárharisnya, bokavédő.
kaméleon.
kanális: csatorna.
kánikula, — *kánon*, — *kántor*.
kaosz: zűrzavar, összevisszaság.
kapacitál: rábeszél.
kapcsolatba hoz: kapcsolatba tesz,
összekapcsol, összeköt.
† *kapitulál*: megadja magát.
kapu.
kapzsi.
kár érte, meghon. kif.; ~ minden
fillérért v. ~ minden fillér; de
csakis emígy, ha részes hatá-
rozó van mellette: ~ öneki min-
den f.; ~ abb nép. e h. nagyobb
~, inkább ~.
karácsony.
kardalnok: kardalos.
† *kardinalis*: bíboros.
karfiol.
kárhozik, *kárhoztat* (nem sz).
Karintia.
Károly.
karon fogva.
Kárpátgyűlés: Kárpáti egyesület.
† *kárpótól*: kártalanít, kárát meg-
téríti v. kipótolja, kárpótlást
ad neki (*kárpótlás* hs.).
karszék (*Armstuhl*) karosszék.
kartell.
kártérítési pör: kártérítő pör.
kartográfia: térképrajzolás, tér-
karton. [képezés].
kaszetta, *kaszinó*.
kassza: pénztár.
† *katafalk*: ravatal.
† *katalógus*: jegyzék, névsor.
† *katalogizál*: lajstromoz.
† *katarrus*: hurut.
† *kataszter*: telekkönyv.
katasztrófa: válság, szerencsétlen-
ség, csapás.
† *katecheta*: hittanító.

† *kategória*: osztály, fajta, csoport.
† *kategorice*: határozottan, kere-
ken. [len].
† *kategorikus*: határozott, föltét-
katekizmus: káté.
† *katexochen*: főkép, kiváltképpen.
† *katharzis*: megtisztulás.
† *kathedra*: szószék; tanári állás,
tanszék.
† *kathedrális*: székesegyház.
katholikus v. *katolikus*. [tholikus].
† *katholika* p. vallás, egyház: ka-
katonaviselt ember hs. régi nép.
kifejezés, *katonaságviselt* szo-
katlan. [undor].
katzenjammer: boresömör, csömör,
kaució: óvadék.
Kaukaszus.
kaviár.
† *kazetta*: doboz, ládika.
† *kebelbarát* (*Busenfreund*): testi-
lelki barát, meghitt b.
† *kebelzet* (*Gremium*): testület.
† *kecs*: báj.
kecses: bájos, kedves, elragadó.
† *kedély*: szív, lélek, természet;
csüggedt ~ lyel: cs. szívvel;
~ ének izgatottsága: keblének
izg. (v. csak: izg.); derült ~ :
d. elme v. lélek — l. 59. l.
† *kedélybeteg*: lelki beteg.
† *kedélyes*: jókedvű, jóízű, barát-
ságos, kellemes, kényelmes; ~
humor: kedves h.; ~ en mulat:
kedvére, jó kedvvel.
† *kedélyesség*: jó kedv, kedv, ked-
vesség, jóízű természet.
† *kedélyhangulat* (*Gemütsstim-
mung*): hangulat, lelkiállapot.
† *kedvenc*: kedvelt(je vkinek), ke-
gyelt; † ~ paripám: kedves pa-
ripám; † ~ gyermeke: becé-
zett gy. — l. 59. l.
kedvezőtlen, l. 77. l. (*kedvezetlen*
egészen szokatlan).
kefekötő; iszik mint a ~ (*wie ein*
Bürstenbinder): mint a csap.
Kegyed levélben nagy betűvel.

† *kegyenc*: kegyelt.

kehely.

† *kéjenc*: kéjvadász, dőzsölő.

kéjvonat: kiránduló vonat.

kel v. *kél*, *fölkél*, *elkél*.

Kelet-India.

kell; † *elmenni* ~: el ~ menni; el

~ *hogy* menjek (e h. el kell

mennem) erdélyies; † ~ *lesz* (vi-

dékies): *kell*, majd *kell*; † ~ *es-*

sék: ~ *jen*.

† *kellemteljes*: kellemes, kedves.

kellőleg: kellően.

kelt, l. *föltűnés*.

kémia (l. *vegytan*).

† *kence*: *firnajs*.

† *kenetteljes* (*salbungsvoll*): *kenetes*.

-*ként*; *másként*; *lassanként* (szo-

kottabb *é*-vel, mint *í*-vel).

kentek (a *kend* többese).

kénye-kedve.

kénytelen.

-*kép*, -*képpen* v. -*képen*.

képes; sokszor visszaélnék vele,

p. a magyar ~ sokat eltérni:

sokat el *tud* térni; ~ *letenni* a

vizsgálatot; le *bírja* tenni a v.;

~ összetételekben l. 78. l.

képest; ehhez ~ † e h. ezért.

képez (*bilden*): † *bírói* mérlegelés

tárgyát ~ *i*: b. m. tárgya; † *Aesop-*

pus a műsor állandó darabját

~ *i*: a m. á. darabja. † »Aki a

quadrillban az ő párját fogja

~ *ni*« (Jókai): a négyesben az

ő párja lesz. † »Ez a leány ~ *te*

az osztályban a perfdiát« (T.

B.): volt a gazság képviselője.

† *képezde*: képző-intézet, képző-

iskola, tanítóképző; *vincellér* ~:

v.-képző, v.-iskola.

† *képezdei* tanár: képző-tanár,

képző-intézeti tanár.

† *képezdész(nő)*: tanító(nő)-jelölt,

képzőnövendék, tanító-növen-

dék.

képleges: képes, képletes, jelké-

pes; ~ *en*: képleg, jelképesen.

képmás; ~ *od*: képed mássa.

képtelen összetételekben l. 78. l.

képvisel vkit, vmit: képviselője v.

képét viseli vkinek, vminek;

† *alapítványaink* 2000 koronát

~ *nek*: tesznek; † a közönség

csekély számmal volt ~ *ve*: cs.

sz. v. jelen, közönség kevés volt.

kér szerkesztése l. 44. l.⁹

kérd; ~ *te*, ~ *je* szokatlan alakok,

mert a *kérte*, *kérje* alakokhoz

használnák s így félre lehet ér-

teni.

kérdés; † Kettőjük közt, kérdés

nélkül, magát tartotta jobb köl-

tőnek (Szász K.: Emerson,

Shak.): kétségkívül, nyilván.

† *kerékpáregylet*: kerékpáros egye-

sület. [nest ~ *nek*.

keres; vis-à-vis ~ *tetik*: átel-

† *kérésnek helyt ad*: *kérésnek en-*

ged, teljesíti, figyelembe veszi.

† *kereskedelmi kórház*: kereskedők

kórháza.

† *kereskedőtanonc*: kereskedőinas.

kereslet: kelendőség, kelet(e).

keresztény, régies és református

írás szerint *kereszttyén*.

† *keresztülesik* a vizsgálaton (*durch-*

fallen): megbukik (magyarul *át-*

esik a v. a. m. megállja a v.,

átjut, *durchkommen*).

keresztülvisz (*durchführen*): kieszközöl,

kierőszakol, kijár, elér,

véghezvisz, megvalósít, fogana-

tosít, érvényesít (p. könyvben

vmi felfogást).

keresztülvitel: kieszközölés, végre-

hajtás, foganatosítás stb.

kései; ~ *bánat* késő b.; ~ *ősz* =

későn beállott ősz, de késő ősz

= ősz utója (vö. *korai*).

kesereg vmi fölött: vmin, 30. l.

keserű v. *keserű*.

kész a kiegészítés (*ist perfekt*):

megvan; ~ *van* (nép.): ~ *en* *van*.

~, *megvan*; † ~ *lett*: elkészült,

készakarva, — *készen*.

keszkenő, — kesztyű.

készül v. készül, készület.

† kételkedik vmin, vmi fölött (an etw. zweifeln): vmiben.

† kétely: kételkedés, kétkedés, kétévi, kéthavi, kétnapi. [kétség. kétfogatú: kétlovas. kétségtől.

ketten-hárman, ketten-ketten.

† kettőszáz, kettőezer: kétszáz, kettyeg. [kétezer.

kevésbé v. kevésbbé.

kevesbedik, kevésbét.

† kevesebbet: hiány, különbség. kevesell v. kevesel.

† kéz; kezek, kezei, fél ~ 1. 70. l.; ~ nél van, ~ alatt vesz, megh. hs. kifejezések; † kezét kinyújtja vmi után (seine Hand nach etw. ausstrecken): nyúl vmi után. ~ hez vesz levelet: megkap, átvesz, † vkinek kezéhez teszi le az esküt: kezébe.

kézbesít: kézbe ad, átad.

kézbesítési ív: átvevő-ív, kézbe-kézbesítő: kihordó. [sítő-ív.

kezdeményez: kezd, (meg)indít, megpendít.

kezdeményezés: kezdemény, kezdés.

† kezdetét veszi (seinen Anfang nehmen): kezdődik, megkezdő-

kezdődőleg: kezdve, fogva. [dik. kezel, visszaélnék vele, p. ügyesen

~ vmi költői tárgyat v. a nyelvet stb.: ügyesen bánik vele; † »Droz a kedélyesség hangját kitűnően ~ i«: a jóízű háziasság hangját kitűnően eltalálja.

kezelési költség: kezelés költsége.

kezelhető h. sokszor alkalmas a bánható v. forgatható (p. »sokkal ~ bb szó«).

† kézen fekvő (auf der Hand liegend): nyilvánvaló, (önként) kínálkozó.

kézze-lábbal, — kézzelfogható.

khalífa, — kaos, 1. kaos.

Khína, 1. Kína. [fogja adni].

ki-, 1. 32. l.; ki fogja adni († ki-kiad; sokat ~ (ausgeben): sokat költ; ~ ja minden pénzt: elkölti; orvosnak adta ki magát (sich ausgeben): mondta, tetette, híresztelte, hazudta magát; ~ andó lakás: kiadó.

kiadás (Ausgabe): költség.

† kiadó, -s (ausgiebig): szapora.

kiakolbólít e h. elüz, kiüz, kiközösít, egy-két évtizedig tréfásan használt szó, most már elavul.

kiáll (ausstehen) meghon. kifejezés, rég. csak: áll vmit, megáll vmit, tűr, eltűr, bír, elszenved.

kiállhatatlan (unausstehlich) meghon. kifejezés, de vö. tűrhetetlen, szenvedhetetlen.

kiállít; † ~ bizonyítványt (ausstellen): ír, megír, kiad, kitölt(i p. a szállítólevelet); † szépen ~ vmi iparcikket (ausstatten): elkészít, kikészít.

kiállítás (könyvé stb. Ausstattung) külseje, kül-(ső) alak, forma.

kialszik a tűz, pipa elalszik.

† kibekezdés: bekezdés.

† kibeszél vkit: megszól.

† kibeszéli magát (sich ausreden): menti magát, azt hozza föl kifogásul, ürügyül.

† kibeszélés, kibeszéd (Ausrede): kifogás, mentség, ürügy.

kicsinál; ~ ták egymás között (ausgemacht): elvégezték egym. k.; † ~ t dolog (ausgemachte Sache): bevégzett v. elintézt dolog, tiszta sor, kétségtelen.

† kicsinybeni: kicsinyben való.

† kicsukja az ajtót: kinyitja.

kiéplt, -ül (ausbauen, ausgebaut werden): föléplt, megépít.

† kiérdemült (emeritiert): érdemesült, kiszolgált, nyugalmazott. kiesik; † rosszul esett ki (ausgefallen): rosszul ütött ki, nem (jól) sikerült.

kifejezés-re jut, † ~t nyer (zum Ausdruck kommen): kifejeződik.

† *kifizeti magát* (*sich auszahlen*): érdemes, megtérül a költsége, meghozza a hasznot.

kifolyás (*Ausfluss*): következmény, eredmény.

kifutja vidékies szó, e h. telik, kígyó. [kitelik, elég.

kihoz vmit † e h. kiszámít, kiderít, kisüt, kiokoskodja (*herausbringen*). [kiinduló pont.

† *kiindulási pont* (*Ausgangspunkt*):

† *kiír*-ja Kőlcseyt: meglopja, K.-ből írta ki, K.-ből puskáz, K.-t másolja; ~ pályázatot: hirdet † füzetet ~: teleír.

† *kiismeri magát* (*sich auskennen*): eligazodik, tudja a járást, tudja hányadán van; ~ vmiben: ért hozzá.

kijátszani; államférfira szeretné v. akarja magát ~ (*sich auf den Staatsmann herausspielen*): adja kijejjebb. [az á.-t.

† *kijön* vmivel (*auskommen mit etw.*): beéri vele, megvan vele, elég neki; ~ vele a téltre: kitelvel vele; † ~ vkivel (*mit jm. ausk.*): megfér, összefér, boldogul; † egyre jön ki (*es kommt auf eins hinaus*): egyre megy, mindegy; † kijött hogy...: kiderült, kisült; † ~ a pályamunka: megjelenik, kiadják, közlésteszik.

kikezdés (alinea): bekezdés.

ki-kijő, *ki-kiszól* stb.

kilakoltat (*delogieren*, p. a pince-lakásból): kiköltöztet, kiszá-lásol.

† *kilátásba helyez* (*in Aussicht stellen*): ígér, reméltet.

† *külép* a folyó medréből (*der Fluss tritt aus seinem Bette*): kiárad, kilogramm. [kiönt, megárad.

kimegy (*ausgehen*): elmegy (hazul-ról); ~ a színe: színét hagyja, megfakul; egyre megy ki: egyre

megy; minden kívánsága oda megy ki (*geht dahin*): arra irá-nyul; indítványa oda v. arra megy ki (*sein Vorschlag geht darauf aus v. dahin*): arra irá-nyul, azt célozza, az a célja.

kímél.

† *kímélyes*: kíméletes, kímélő.

† *kímélytelen*: kíméletlen.

† *kimondott* (p. versenytárs, szépség: *ausgesprochen*): határozott, kifejezett.

kimenet (a helyre, ajtóra értve, *Ausgang*): kijárat kijárás.

kimenet(el); † a tragédia ~ e (*Ausgang*): vége; † a követségnek jó ~ e: jó vége, sikere, eredményessége.

† *kimondott* (*ausgesprochen*) p. szépség, ellenség: elismert, határo-kín, kínos, kínozt, kíntás. [zott. *Kína* (*Khina*).

kínál vkit vmivel = megkínálja, kedveskedik neki; kínál vkinek vmit: rendesen a. m. megvé-telre ajánl; † »árpa gyengén van ~ va«: árpát kevesen ~nak.

kínevez vminek, vmivé, l. 27. l.

† *kíneveztetés*: kínevezés.

kinéz (*aussehen*); jól néz ki: jó színben van, jól fest; ejnye, hogy néz ki az a gyerek!: mi-lyen (borzas stb.) az a gy.; † az egész dolog úgy nézne ki, mint-ha...: olyan volna, úgy tünne föl, olyan színe volna, mintha...; † no szépen nézünk ki: szépen vagyunk; szépen néznénk ki: jó is volna, még csak az kellene!

— Hs. ~ vkit a szobából.

† *kinézés*: külseje, színe (*Aussehen*); gyanus v. szegényes ~ ü: *kinin*. [külsejű, tekintetű.

kinn v. *kint*.

kinő; † kinői magát: kifejlődik, fejlődik, emelkedik.

kinvallatás hs.

kinövés (Auswuchs): fattyuhajtás, hajtás, következmény.

† *kinrusz*: kőpor.

† *kinyomja* vmiben egyéniségét (*ausdrücken*): kifejezi.

† *kinyomat (Ausdruck, expression)*: kifejezés, bélyeg.

† *kinyújtja magát (sich ausstrecken)*: kinyújtóz(kod)ik.

kiolt (tüzet, gyertyát): elolt.

† *kiolvas (auslesen)* könyvet: elolvas.

† *királyhű (Königstreu)*: királyhoz hű, királpárti.

† *királyhűség*: a királyhoz való kirohanás † e h. támadás (*Ausfall*).

† *kirug* a ló (*ausschlagen*): rüg.

† *kirurgus*: seborvos, sebész.

† *kisajátítási eljárás, törvény stb.*: kisajátító e., t. (l. 76. l.)

† *kisdedővoda*: kisedővó, óvóiskola, óvókert.

kisebb (nem két s).

ki sem: senki, vö. 85. l.

kísér, kísért.

kislelkű.

Kis-Kánság.

Kisfaludy-társaság.

kistaftroz: kiházásit.

kistejgerol: kidrágít vkit a lakásból.

† *kiszid (ausschelten)*: összeszid, kiszípoloz: kiszí, kifoszt, kizsebel.

† *kisztihant*: csókolom kezét, kö-

† *kisztni*: láda.

[szönöm.

kiszuperál: kiselejtez, kimustrál.

† *kitart* vmi mellett (*aushalten*): helyt áll, megmarad.

kiterjedt (ausgebreitet) tevékenység, ismeretek stb.: sokoldalú, széleskörű.

kiterjeszkedik a legkülönbözőbb dolgokra (az író, *sich verbreiten, sich auslassen*): kitér rájuk, bőven v. terjengősen szól rólok stb.

† *kitol (hinausschieben)*: kihúz, elhalaszt, elodáz, halogat.

kitesz; sokat ~ (*viel ausmachen*): sokat tesz, sokra megy, sokra rüg.

kitör (ausbrechen) † e h. kifakad, kiüt; ~ a járvány, a tűz: kiüt; † kacajba tör ki: nevetve fakad.

† *kiugrás (Vorsprung)*: kiszögellés, kiszögellő v. kinyúló rész, nyúlvány.

† *kiút (Ausweg)*: kibúvó, menekvés, kibontakozás, megoldás,

† *kiüzetés*: kiüzés.

[útmód.

kivan (es ist aus): vége van.

kíván; sok ~ ni valót hagy (fönn v. hátra; *viel zu wünschen übrig lassen*): (nagyon) hiányos, hézagos, gyarló, tökéletlen, sok hiba v. hibája van, még sok a kívánni való; ~ *tatik*: kívánatos, szükséges, kell, ~ *unk*, ~ az Akadémia stb.

kívánczik vmi után: vmire.

kivesz meghon. ilyen értelemben is: meglát, meghall (messziről), megért (vmiből vmit); — † jól v. szépen veszi ki magát (*sich gut ausnehmen*): szép, jól v. szépen mutat, jól fest, jól illik vmi mellé v. vmihez.

kivisz (ausführen): véghezvisz, megtesz; mit Cicero Catilina ellen *kivinni* nem bírt: megtenni, végbevenni.

kívül van a veszedelmen (*ausser Gefahr*): túl van a veszedelmen; † ~ről tudja, tanulja (*auswendig*): könyv nélkül, betéve.

† *kizár* ajtót: kinyit, fölnyt.

klakk: rúgós kalap; bérlett taps.

† *klappol*: összeillik, összevág, talál.

[klasszikus f.

† *klasszika* filológia, ~ filológus:

klasszikus: remek; ókori.

† *klasszifikáció*: osztályozás.

† *klasszifikál*: osztályoz.

† *klasszis*: osztály.

† *klauzula*: függelék; kikötés.

† *klaviatúra*: billentyűk.

kliens: fél, ügyfél, védett; vevő.
 † *klientéla*: felek, megbízók; vevők; kliensek. [cimboraság.
klíkk: érdekszövetkezet, pajtáság,
 † *klima*: égalj, éghajlat.
 † *klimatikus*: éghajlati.
klinika: (egyetemi) kórház.
klisé: dúc, képdúc.
 † *klozet*: árnyékszék.
klotúr: vitazárás.
klubb: kör, társaskör.
 † *knapp*: szűk, szűken.
 † *koalíció*: szövetség, pártszövetség.
kocsi elé fogja a lovat (*vor den Wagen spannen*): kocsiba fogja.
kocsmá, *kocsmáros* (*korcsma*, *korcsmáros* elavult kiejtés).
kódex: törvény(könyv); kéziratok könyv.
 † *kodifikáció*: törvényszerkesztés.
 † *kodifikál*: törvénybe iktat.
 † *kodifikátor*: törvényszerkesztő.
 † *koefficiens*: együtttható.
koffer: utiláda.
kokárda.
 † *kokett*: kacér.
 † *kokettíroz*: kacérkodik.
koksz (nem pirszén).
kolera.
kolerikus: heves, fellobbanó.
 † *kolláció*: egybevetés; harapni való, uzsonna.
 † *kollacionál*: egybevet.
kolléga: társ, kartárs. [kartársi.
 † *kollegiális*: testületi, barátságos,
 † *kollegiálítás*: testületi v. kari szellem, összetartozás érzete.
kollegium: testület, kar; főiskola; egyetemi előadás.
 † *kollekció*: gyűjtemény.
 † *kollektív*: gyűjteményes, gyűjtő.
 † *kollidál*: összeütközik.
 † *kollízió*: összeütközés.
 † *kolofónium*: gyanta.
 † *kolónia*: gyarmat, telepítés.
 † *koloniális*: gyarmati.
 † *kolonista*: gyarmatos, telepes.

† *kolonizál*: gyarmatosít, (be-)te-
 † *kolorit*: szín, színezet. [lepít.
 † *kolosszus*: óriás [szobor, alak].
 † *kolosszális*: óriás, hatalmas.
Kolozs (vár)megye.
Kolozsvárt (nem tt).
 † *kolportál*: házal (vmivel), házhoz hord; terjeszt.
 † *kolportázs*: házalás, házaló könyvkereskedés.
 † *kolportőr*: házaló könyvkeres-
 † *kolumna*: hasáb. [kedő.
 † *kombattáns*: harcos, fegyverfogható; küzdő.
 † *kombináció*: egyesítés, csoportosítás; gyanítás, hozzávetés; összekeverés.
 † *kombinál*: egyesít, összeszerkeszt; fontolgat, okoskodik, találgat.
 † *kombinált*: egyesített, csoportkomédia. [tos(itott), kevert.
 † *komfort*: kényelem.
 † *komf(ortá)li*, *komflis*: egylovas.
komikus: nevettető, furcsa, nevetségés; bohó.
 † *komité*: bizottság, választmány.
 † *komitíva*: kísérő irat.
 † *kommandíroz*: vezérel, kirendel.
 † *kommandó*: vezérség, vezérlet; vezérszó.
 † *kommentál*: magyaráz(gat).
 † *kommentár*: magyarázat.
 † *kommentátor*: magyarázó.
 † *kommerciális*: kereskedelmi.
 † *kommissió*: megbízás, bizomány; bizottság.
 † *kommodítás*: kényelem.
 † *kommunális*: közszégi.
 † *komunikáció*: közlekedés.
 † *kommunikál*: közlekedik.
kommunizmus: vagyonközösség.
komoly.
komotizál: lustálkodik, kényelmeskedik. [tartó, tömör.
 † *kompakt*: tömött, sűrű, összekompánia: társaság.
kompanista: társ, pajtás, cimbor.

- † *komparáció*: fokozás.
 † *komparatív*: összehasonlító.
 † *komparatívus*: középfok.
 † *kompareál*: megjelenik.
kompassz (nem tájoló; de lehet néha: szélrózsa, iránytű, mág-
 † *kompatibilis*: összeférő. [nestű].
 † *kompendiózus*: kivonatos, össze-foglaló.
 † *kompendium*: kézikönyv; kivo-nat, összefoglalás.
 † *kompenzáció*: kárpótlás.
 † *kompenzál*: pótol.
 † *kompetencia*: illetékesség.
 † *kompetens*: illetékes.
kompiláció: összeírás. [összeollóz.
kompilál: összeír, (össze)szerkeszt,
 † *komplet*: teljes, hiánytalan, egész.
 † *komplexum*: összesség, egész.
 † *komplikáció*: bonyodalom, súlyos-bító körülmény.
 † *komplikál*: (össze-)bonyolít, bo-nyodalmassá tesz. [dalmas.
 † *komplikált*: bonyolult, bonyo-
 † *komplot*: összeesküvés.
 † *komponál*: szerkeszt, szerez [zeneművet]. [szerző.
 † *komponista*, *kompozitor*: zene-
 † *kompozíció*: összetétel; szerke-zet; elrendezés; szerzemény;
kompót: befőtt. [keverék.
 † *komprimált*: (össze-)sajtolt, sú-rített; rövidebbre fogott, tömör.
 † *kompromisszió*, *kompromisszum*: megalkuvás, megegyezés, alku.
 † *kompromittál*: belekever, gya-núba kever, fonák helyzetbe ejt; hírbe hoz, rontja hírét;
 † *~ja magát*: szégyent vall, fo-nák helyzetbe kerül, jó hírét kockára teszi, felkelti a gyanút.
 † *kompromittált*: rossz hírű, hitele-vesztett; bele van keveredve, gyanús.
 † *koncedál*: megenged, ráhagy.
 † *koncentráció*: egyesítés, köz-pontosítás. [összevon, sűrít.
 † *koncentrál*: egyesít, központosít,
koncentrikus: egyközepű.
 † *koncepció*: fogalmazás; terv;
 fölfogás; alapeszme; alkotás, mű.
 † *konceptus*: fogalmazvány; kijön a ~ból: megzavarodik, kijön a sodrából.
 † *koncert*: hangverseny, egyetértés.
 † *koncertez*: hangversenyez.
 † *koncesszió*: engedmény.
 † *konciliáns*: előzékeny, engedé-keny, békeszerető.
 † *koncilium*: zsinat.
 † *koncipiál*: fogalmaz, tervez.
 † *koncíz*: szabatos.
 † *kondenzál*: sűrít. [lapot.
 † *kondíció*: állás, alkalmazás; ál-
 † *kondoleál*: részvétét fejezi ki.
 † *konduktor*: kalauz; [vasúti] út-
 † *konfekt*: csemege. [mutató.
 † *konfekció*: ruhás üzlet; kész ruha.
 † *konferál*: értekezik, tanácskozik.
 † *konferencia*: tanácskozás, ülés.
 † *konfesszió*: gyónás; felekezeti.
 † *konfesszionális*: felekezeti.
 † *konfidencia*: bizalmaskodás, to-lakodás. [kodó.
 † *konfidens*: bizalmaskodó, tola-
 † *konfirmál*: bérnál.
 † *konfiskál*: elkoboz. [tűzés.
 † *konfliktus*: összeütközés; össze-
 † *konföderáció*: (állam)szövetség.
 † *konfrontáció*: szembeállítás.
 † *konfrontál*: szembeállít.
 † *konfundál*: összezavar.
 † *konfúzió*: zavar.
 † *konfúzus*: zavaros.
 † *kongesztió*: vértódulás.
 † *konglomerátum*: keverék, hal-mozat; rendetlen tömeg.
 † *kongregáció*: szerzet, rendház.
 † *kongresszus*: gyűlés, nagygyűlés.
 † *kongrua*: papi fizetés.
 † *kongruál*: egybevág, egybeillik, egyezik. [egyeztetés.
 † *kongruencia*: egyezés, szó-
 † *kongruens*: egybevágó, összeillő.
 † *konjektúra*: hozzátétel, véleke-dés; olvasás.

- † *konjunktúra*: körülmények állása
v. találkozása.
- † *konkludál*: következtetésre jut;
arra céloz, arra lyukad ki; arra
v. azzal ~: azzal végzi.
- † *konklúzió*: befejezés, eredmény;
következtetés.
- † *konkordátum*: egyesség, megegye-
konkrét. [zés.
- † *konkurrál*: pályázik, versenyez,
folyamodik. [gés.
- † *konkurrencia*: verseny, versen-
- † *konkurrens*: pályázó; versenyző-
- † *konkurzus*: pályázat. [társ.
- † *konskoláris*: tanuló társ.
- † *konspiráció*: összeesküvés.
- † *konspirál*: összeesküszik.
- † *konstans*: állandó. [elavult].
- † *Konstantinápoly* (*Konstancinápoly*)
- † *konstatál*: megállapít, kijelent.
- † *konstelláció*: viszonyok, helyzet;
a dolgok állása.
- † *konsternáció*: megdöbbenés, za-
var, rémület. [zavarba ejt.
- † *konsternál*: megdöbben, lesújt,
- † *konstituál*: fölállít, (meg-)alkot.
- † *konstitúció*: alkotmány; szerve-
zet, testalkat.
- † *konstitucionális*: alkotmányos.
- † *konstitutív*: alkotó, szerves.
- † *konstruál*: szerkeszt.
- † *konstrukció*: szerkezet. [készítő-.
- † *konstruktív*: szerkezeti, szer-
- † *konszekvencia*: következmény,
következetesség.
- † *konszekvens*: következetes.
- † *konszideráció*: megfontolás, te-
kintetbe-vétel.
- † *konszignál*: készenlétben tart.
- † *konzolidáció*: megerősödés, meg-
állapodás, állandóság, megerő-
sítés.
- † *konszorcium*: társas vállalat;
érdekszövetkezet.
- † *kontaktus*: érintkezés, kapcsolat.
- † *kontemplál*: tervez, elgondol.
- † *kontextus*: szöveg, kapcsolat.
- † *kontinens*: szárazföld.
- † *kontinentális*: szárazföldi.
- † *kontingens*: rész, osztályrész; ju-
talék.
- † *kontingentál*: szétoszt, megoszt.
- † *kontinuitás*: folytonosság.
- † *kontó* v. számla.
- † *kontradikció*: ellenmondás.
- † *kontraktus*: szerződés.
- † *kontrás*.
- † *kontraszt*: ellentét; ellenmondás.
- † *kontrollál*: ügyel, ellenőriz.
- † *kontroverz*: vitás, pörös.
- † *kontroverzia*: vita, vitás ügy;
ellentét.
- † *kontumácia*: vesztégzár.
- † *kontúr*: körvonal.
- † *konveniál*: illik, megfelel.
- † *konveniencia*: illedelem, illendő-
ség. [egyezés.
- † *konvenció*: egyezmény; közmeg-
- † *konvencionális*: megállapított,
megállapodott; szokásos, meg-
szokott.
- † *konvent*: gyűlés, nagygyűlés.
- † *konvertál*: átvált.
- † *konvertita*: megtért, új hívő.
- † *konverzáció*: társalgás, beszél-
getés.
- † *konverzál*: társalog, beszélget.
- † *konverzió*: átváltás.
- † *konvulzió*: rázkódás, rángás, görcs.
- † *konzerv*. [őriz.
- † *konzervál*: megóv, megtart, meg-
- † *konzervatív*: lassan haladó, maradó.
- † *konzervatórium*: zeneiskola.
- † *konzílium*: [orvosi] tanácskozás.
- † *konzol*: tükrös asztal, polc.
- † *konzumál*: fogyaszt.
- † *konzum*: fogyasztó-, fogyasztási.
konyak.
- † *konyhakert* (*Küchengarten*): vete-
ményes kert, zöldséges kert.
- † *koordinál*: egymás mellé rendel,
egyrangúvá tesz. [delt.
- † *koordinált*: egyrangú, melléren-
Kopenhága.
- † *kópia*: másolat.
- † *kópiroz*: másol, lemásol.

kopoltyu.

koppaszt (*kopaszt*; vö. *koppad*).

† *korai* volna arról beszélni (*verfrüht*): korán volna (vö. *korán van, későn van*); ~ tavasz = korán beállott t., de kora t. = t. eleje (vö. *kései*).

korántsem (*t-vel*).

† *korány*: hajnal.

korcsma, l. *kocsma*.

† *kordon*: korlát, őrvonal; sorfal.

† *korhú*: korszerű, a korhoz hű.

† *korifeus*: főember, pártvezér; tekintély.

† *kórisme*: kórhatározás, (kór)-meghatározás; p. ennek a betegségnek a meghatározása nagyon bajos.

kórista: kardalos, karénekes.

korlátlan hs., elfogadott alak e h. korlátatlan.

† *kormányképes*, -*képtelen* (*regierungsfähig*): kormányraképes, -képtelen.

† *korollárium*: folyomány, járulék.

† *kormányközeg*: kormány embere v. tisztviselője, állami tisztviselő.

† *kóroda*: (egyetemi) kórház, klinika. [örökös.

† *koronaherceg* (*Kronprinz*): trónkoronatanu (*Kronzeuge*): főtanu.

† *koronázási domb*, menet, ünnepély (*Krönungs-*): koronázó domb, menet, ünnepség.

† *korrekt*: szabályos, helyes, kifogástalan, feddhetetlen.

† *korrektor*: (szedés)javító.

korrektúra: helyreigazítás, javítás.

† *korrelatív*: egymásra vonatkozó.

† *korrespondál*: levelez; közlekedik; megfelel.

† *korridor*: folyosó. [igazít.

† *korrigál*: javít, kijavít, helyre-

† *korruptál*: megront, megmételtyez. [feslett.

† *korrupt*: romlott, megrontott,

† *korruptció*: romlottság, feslettség.

† *kórus*: kar, énekkar; karzat.

† *korzó*: sétatér, sétaút.

kosarat ad vkinek: kikosaraz.

Kossuth Lajos.

† *koszorulány* (*Kranzeljungfer*): nyoszolyólány.

koszt: étel-ital, ellátás.

kosztol: étkezik.

† *kosztüm*: öltözet, jelmez.

† *koteria*: cimboraság, pajtasság.

kotlett: karéj; barkó.

kovácsol; *terveket* ~: (*Pläne schmieden*): t. készít v. gondol ki, forral, kohol, tervezget; † ebből politikai tőkét ~ (*Kapital schlagen*): p. célokra kizsákmányolja v. felhasználja.

kozmpolitá: világpolgár, világpolgárias. [kozmpolitáság.

† *kozmpolitizmus*: világpolgárság, kölcsönbe: hitelbe, kölcsön.

† *kölcsönöz* (*verleihen*): dísz, küldös varázst stb. ~ vminek: ad;

† szót ~ más nyelvből: átvesz, meghonosít.

† *kölcsönszó*, *kölcsönvétel* (*Lehnwort*): jövevényszó, meghonosult szó.

költ, *költség*; *költ* e h. *kelt* (felkölteni) az irodalomban szokatlan.

† *költségmentes*: költségtől ment, költség nélküli, díjtalan, ingyenes.

könny, *könnyez*, *könnyben* stb., de *könnyű* (költői kif.) egyszerű-
ny-el.

† *könnyelt szem*: könnyes, könnyező, könnybe lábadt.

könnyű v. *könnyű*, melléknév (*könnyű főnév* = könny).

† *könyöradomány* (*Liebesgabe*): (jótékony) adomány, alamizsna.

könyörgöm alásan (tárgyas igealaknak látszik, de az *m* a kérem mintájára): kérem alásan.

† *könyvféreg* (*Bücherwurm*): könyvmoly. [könyvkötés.

† *könyvkötészet* (*Buchbinderei*):

könyvtárnok: könyvtáros.

könyvvezetés: számvitel, számtartás, könyvvitel, könyvelés.

könyvvezető: számtartó, számtiszt, *köpenyeg* v. *köpönyeg*. [könyvelő. *kör*, *körút*.

† *körforgás* (*Kreislauf*): forgás, körben-forgás. [forgó-gép.

† *körforgó-gép* (*Rotationsmaschine*): *körisbogár*.

† *körít*: (körül)kerít, bekerít, *körmönfont*. [körülvesz.

környez: körülvesz, környékez.

† *körönd*: körtér.

Körös a városok neve, *Körös* a folyóké (emez rövid ö-vel).

körös-körül.

körte, *körték*, l. 70. l.

körülír; † ez a § ~ja az eseteket stb.: megállapítja, meghatározza, megszabja.

körültekintő (*circumspectus*): óvatos, gondos.

körül; tíz óra ~ (*um zehn Uhr*): tíz óra tájban; † a rend helyreállítása ~ övé a főérdem: helyreállításában.

körülnézi magát a. m. megnézi magát *körös-körül*; † e h. *körülnéz*, *szétnéz*, *széttekint*, *nézeli*dik.

köszön az ember vkinek az utcán, de *köszönteni* csak ünnepies alkalommal szoktunk vkit (főlköszönteni, névnap-i köszöntő), legfőlebb még levélben; ,po-harát (rá) ~ i vkire' régies, most inkább: (rá)köszönti.

köszönet; † legmelegebb v. legjobb v. legmélyebb ~ (*wärmster, bester, tiefster Dank*): legszívesebb v. leghálásabb ~.

† *kötébér* (*vinculum*): kötőbér.

† *kötég*: nyaláb, csomó.

kötélék (*Verband*); a színház ~ ébe lépett: kebelébe, tagjai közé,

kötelem: köteleesség. [tagja lett.

köteles összetételekben, l. 78. l.

† *köthártya*: kötőhártya.

† *kötjegy*: kötőjegy.

† *kötjel*: kötőjel.

† *kötlevél*: kötés, kötéslevél.

† *köt mód*: kötő mód.

köt nivaló a. m. akasztani-való; † e h. kötőzni-való (bolond).

† *kötött marsruta* (*gebundene Marschroute*): megszabott v. szabott utasítások.

† *köt szer*: kötő szer.

† *köt szó*: kötő szó.

† *köt szövet*: kötő szövet.

† *kövér betű* (*fett*): vastag.

† *következtet vmire* (*auf etw. folgern*): ~ vmit.

következtetést von (*einen Schluss ziehen*): következtet.

† *kövezési munka*: kövező munka.

köz mn. összetételei, a gyakoribbak a állandók egy szóba, p. *köz-pont*, *közigazgatás*, *közügy*, *közgyűlés*, *közkinés*, *közmondás* stb., a ritkábbakat két szóba lehet: *köz szerzemény*, *köz költség*, *köz köz*é (nem zz). [tulajdon.

† *közeg*: alkalmazott, ember(e vkinek), megbízott, tisztviselő.

közel 2000 ember (*nahezu, beinahe*): majdnem; ~ fekszik, l. fekszik; ~ ebb Bácsbe megy: nemsokára; ~ ebb Bácsben volt: nemrég, a minap, a napokban.

† *közlelebből* (*nächstens*): nemsokára, mostanában, nemrég, a minap, multkor. [köz.

† *közelfekvő* (főltevés stb.): kínál-*közép* mn. összetételei (mint a *köz* szóé): *középpont*, *középfok*, *középiskola*, *középkor* stb. — de: *közép termet*, *közép számítással*, *közép ipariskola*, *közép kereskedelmi iskola*.

Közép-Amerika.

közepette; ilyen viszonyok ~: ilyen viszonyok közepett v. között.

† *középigé*: tárgyatlan ige.

középítési bizottság: köz-építőbi-zottság.

közérthető (*gemeinverständlich*): könnyen érthető, népszerű (nyelven stb.).

közetlen szokatlan e h. közvetlen.

közibénk, közibetek, közibéjük (nép.): közénk, közétek, közénk; egy. 3. közéje v. közibe.

közismert: általánosan ismert, ismeretes. [nyek.

közlöny: lap, folyóirat, közlemé-
közömbös: közönyös, egykedvű; semleges, mindegy.

közömbösség: közönyösség, egykedvűség; semlegesség.

közül (*közöl*).

† *közület*: közösség, testület, egyesület.

közvetít: közlet, közbenjár.

közvetítés: közvetés, közletés, közbenjárás.

közvetlen: közvetlen.

közzétesz (*közzé tesz*).

község.

krach: pénzválság, bukás.

† *kraftausdruck*: erős kifejezés v.

krähwinkel: Mucsa. [mondás.

krájzler: szatócs.

krakéler: garázda, izgága, ripők, hűsködő, hepciás.

† *krakélereskodik*: izgágáskodik, hepciáskodik. [alakít.

† *kreál*: teremt, állít, megalkot;

† *kreatúra*: teremtmény.

kredenc: pohárszék.

† *krimindlis*: bűnügyi, bűnfenyítő.

† *krimindlista*: büntetőjogász.

kripta: sírbolt. [készítő.

† *krisztár*: állványos, állvány-

krisztkindli: Jézuska, angyalfia, karácsonyfia.

† *kritérium*: ismertető jel, próbakö.

† *kritika*: bírálat.

† *kritikus*: bíráló, műbíró; válságos, kényes.

† *kritizál*: bírál, megrostál.

† *krix-krax*: ákombákom.

† *krízis*: válság. [tartós.

† *krónikus*: megrögzött, régi,

krumpli: burgonya, kolompér.

† *krumplinudli*: burgonyás v.

krumplis metélt.

† *kucsiroz*: hajt, kocsikázik.

kuglizik: tekézik. [méltányos.

† *kuláns*: előzékeny, figyelmes;

† *kulissza*: színpal. [sabb fok.

† *kulmináció*: tetőpont, legmaga-

† *kulminál*: végződik, eléri legmagasabb fokát.

† *kultivál*: művel, termel; tisztel; gyakorol. [dési.

† *kultúr*:- műveltségi, közművelő-

† *kultúra*: műveltség, művelődés.

† *kulturális*: műveltségi, (köz-) művelődési. [vallás.

† *kultusz*: tisztelet; szertartás;

† *kumuláció*: halmozás; halmozó-

† *kumulál*: halmoz. [dás.

† *kumulatív*: halmozó(-dó); együtt-

† *kuncsaft*: vevő, vásárló. [tes.

† *kunszt*: mesterség, ügyesség, virtus; nagy ~: nagy sor.

† *kupé*: (kocsi)szakasz, fülke.

† *kupon*: szelvény. [sora.

† *kúr-liszta*: [fürdővendégek] név-

† *kúra*: orvoslás, kezelés, gyógyító eljárás; fürdőzés.

† *kúrál*: kezel, gyógyít.

† *kuratéla*: gyámság, gondnokság.

† *kúrszalon*: főterem, nagyterem.

kúrtaksa: helydíj, fürdődíj.

† *kurátor*: gyám, felügyelő.

† *kuratórium*: gondviselőség, felügyelőség, vezetőség.

† *kuriózum*: furcsaság, ritkaság.

† *kurizál*: udvarol.

† *kurzív*: folyó.

† *kurzus*: árfolyam; tanfolyam.

† *kuss!*: coki! csiba te! ne ugass!

† *kusztosz*: őr.

† *kutasz* (*Sonde*): kutató (-műszer).

† *kuvert*: boríték; teríték.

kül-, l. al-.

küld; † előre ~ vmit (*etw. voraus schicken*, p. megjegyzést): előre bocsát; ~ vkitől vmit (e h. vki-

- től, vki által) hs. régi s népies kifejezés.
- † *küldíme* (*Rimesse*): küldvény.
- † *küldönc* (*Sendling*, *Bote*): követ, küldött, ember(e); kihordó.
- † *küllem*: külső, külseje.
- különb*, *különben*, *különbözik*, *különbség* (*külömb* stb.).
- különbeni* (*sonstig*): különben való.
- különc* (*Sonderling*): különcödő, különös v. eredeti(eskedő) ember.
- különcködik*: különcködik.
- különcség*: különcködés, különösség.
- † *külterjes*: kifelé terjedő, terjedelmes, széleskörű, tágkörű.
- † *külügyér*: külügyminiszter.
- † *küteg*: kiütés.
- † *küteges hagymáz*: foltos h.
- † *küzdelemteljes*: küzdelmes.
- † *küzdtér*: küzdőtér, küzdőszín, porond, harctér.
- † *kvadrál*: illik, talál, összevág.
- † *kvadrát*: négyszög. [ség.]
- † *kvalifikáció*: képesítés; képzett-
- † *kvalifikál*: képesít, minősít.
- † *kvalifikálhatatlan*: minősíthetetlen, eléggé meg nem róható.
- † *kvalitás*: minőség, jelesség.
- † *kvalitativ*: minőségi.
- † *kvantitás*: mennyiség.
- † *kvantitativ*: mennyiség.
- † *kvantum*: mennyiség.
- kvart*: negyed[-rét, -hang].
- kvártély*: szállás.
- † *kvinkvennium*: ötödéves pótlék.
- † *kvintesszencia*: veleje.
- † *kvittek vagyunk*: végeztünk, nem tartozunk egymásnak.
- láb*; ~ak, -ai, fél ~ l. 70. l.; hegy ~ a: töve; nagy ~ on él (*auf grossem Fusse*): úri módon, urasan él, uraskodik; † bizalmas ~ on van v. áll vele (*auf vertrautem Fusse*): meghitt barátságban v. viszonyban van vele, jóban van vele.
- lábád* v. *lábbad*; könnybe *lábád* v. *lábbad* a szemem; *föllábad* v. *labda*. [*föllábad* a beteg.
- † *labirintus*: útvesztő.
- † *laboratórium*: dolgozó szoba v. terem, műhely.
- ládd-e* (nem *td*).
- laikus*: avatatlan, nem szakértő.
- lak* (régí főnév, de az élőbeszédben szokatlan): lakás.
- † *lakáj*: [urasági] inas.
- † *lakályos* (*wohnlich*): barátságos, kényelmes, kellemes, otthonos, otthonias, lakható.
- † *lakálytalan*: barátságtalan, laklábér v. lakásbér. [hatatlan.
- lakhely* v. *lakóhely* (l. lak).
- lakk* (a német *Lack*).
- lakmusz*(-papiros).
- † *lakónikus*: rövid, velős, szűklakós (*lakos*). [szavú.
- laktanya*: kaszárnya.
- † *laktárs*: lakótárs.
- lakzi* v. *lagzi*.
- † *lambrequin*: ablakszőnyeg.
- † *lamentáció*: siránkozás, jajveszékelés, óbégatás.
- † *lamentál*: siránkozik, jajveszékel, jajgat, óbégat.
- † *lampion*: papiros lámpa.
- lándzsa*; *lándzsát* tör vki v. vmi mellett (*für jn. eine Lanze brechen*): kardoskodik, síkra száll vkiért, vmiért.
- lángzó* v. *égő* hs. (*Brenner*).
- † *lanszíroz*: fölvet [eszmét], szó-lány, l. *leány*. [ba hoz.
- lap* inkább a. m. *Seite*, *levél*: *Blatt*.
- † *lapidáris*: rövid, velős.
- † *lappália*: csekélység, semmiség, díb-dábság.
- † *lapszus*: hiba, íráshiba, tévedés, *lárva*: kukac, pondró. [elszólás.
- lasponya* v. *naspolya*.
- lassanként*, *lassan-lassan*. [utolsó.
- last not least*: végső, de nem
- † *laszcivítás*: ledérség.
- † *lát* fn.; ~ra szóló váltó: bemu-

tatásra sz.; ~ után nyolc nap-
 pal: bemutatás után.
látatja nincs (nem *tt*).
látatlan. [látó.
látcső: látócső, szemcső, messze-
 † *latens*: rejtett, lappangó.
 † *látérzék*: látás, látóérzék.
láthatár: látókör, szemhatár, ég-
 határ, égálja, ég pereme.
latifundium: nagy uradalom, nagy-
 birtok.
 † *latitüd*: mozgás tere, szabad
 † *látkép*: kép, látvány. [mozgás.
 † *látképes* levelező-lap: képes l.
 † *látképesség*: látóképesség.
 † *látkör*, l. *láthatár*.
láttamoz hs. (vö. éljenez, halljukoz).
 † *látület*: lelet, orvosi lelet.
 † *látnok*: jós, látó.
látogatást tesz (einen *Besuch ma-*
chen): látogatóba megy.
 † *látó*, l. *lát*.
 † *látógár*: látósugár.
látszassék, *látszódjék*: lássék, látni
 † *látszer*: látóműszer. [lehessen.
 † *látszerész*: szemüveges.
látszólagosan: látszólag, látszatra.
 † *látszög*: szemszög.
 † *láttáv*, *láttávol*: látás távolsága.
 † *láttengely*: látás tengelye, látó-
 tengely.
 † *látváltó* (*Sichtwechsel*): bemuta-
 tásakor fizetendő váltó.
lavína: hógörgeteg, hógulya.
lavíroz: tétovázik, kerülgeti a
 † *lavór*: mosdótál. [dolgot.
 † *lázbeteg* (*fieberkrank*): lázas be-
 teg, lázas.
 † *lázmentes* (*fieberfrei*): láztalan,
 láztól ment, nincs láza.
 † *lazsítroz*: enged, nem üt.
le: le fogja szorítani (nem *lefogja*
szorítani); — lealázást, leala-
 csonyítást jelent az ilyenekben:
 letegez, ledicsér.
lead (a ném. *abgeben* értelmében):
 átad, kiad; ~ ja névjegyet: be-
 adja, ott hagyja.

leadás (*Abgabe*): átadás, kiadás.
leadó állomás: kiadó állomás.
 † *leálcáz*: leleplez, leálarcoz.
leány v. *lány* (*lyány* vidékies, az
 irodalomban szokatlan).
 † *leánynyelv* (*Tochtersprache*): szár-
 mazék ny.
 † *leányközség* (*filia*): alközség.
leányzó hs. régi szó.
Lebemann: világfi.
 † *lecké*-hez megy, -nél volt, -től
 jön: -re megy, -n volt, -ről jön.
 † *leend*, *leendett*, l. 90. l.
 † *lefektetik* a kövezetet (*legen*):
lég: levegő. [lerakják.
 † *legalitás*: törvényesség.
 † *legalizál*: törvényesít.
 † *legazdálkodott* (*abgewirtschaftet*):
 tönkrement, hitelvesztett, vég-
 zett v. volt (földesúr stb.;
 néhol azt mondják: levitézlett).
 † *légcső*: gégecső, lélegzőcső.
legelész v. *legelészik*, l. 89. j.
legelteti szemét a képen (*weiden*):
 jártatja sz., gyönyörködik a
 † *légeny*: nitrogén. [képben.
legeslegjobb (nem *-is*).
legfőbb mn., † e h. legföllebb.
 † *légió*: csapat, sereg, század.
 † *legiszlátiva*: törvényhozás.
 † *legiszlátorius*: törvényhozói.
 † *legitim*: törvényes, jogszerű.
 † *legitimáció*: igazolás; igazolvány.
 † *legitimál*: igazol.
legközelebb † e h. nemsokára, mos-
 tanában, a napokban (*nächstens*).
légsúlymérő: barométer. [ság.
 † *legitimitás*: törvényesség, jogos-
 † *légmentes* l. levegőálló, 2. levegő-
légnymás: levegőnyomás. [híjas.
légtüres (*luftleer*): levegőhíjas.
 † *légzés*: lélegzés.
 † *legyen hogy*.. l. 41. l.
lehell v. *lehel*.
 † *lehet lesz*, l. 89. l.
lehord a. m. összeszed; † e h. le-
 bont (*abtragen*). [keztet.
 † *lehoz*: 1. származtat; 2. követ-

leház † e h. lefejt (bort, abziehen).

leír (vmi összegből, abschreiben):

leszámit, levon.

† *leistung*: munka, alkotás; remek
lejjebb. [alkotás.

lejt mérés: lejtő mérés, magasság-
mérés.

† *lekési* a vonatot: a v.-ról ~ k, el-
mulasztja v. elszalasztja a v.-ot.

† *leközöl*: közöl, kiád.

lel vmire, szokatlan e h. lel vmit,
talál v. akad vmire; † ebben
~ i magyarázatát: ez a magya-
rázata, ez magyarázza meg.

le-lecsap, le-leszáll stb.

lélegzik v. lélekezik.

lélegzet; † hosszú ~ ű költemény
(*langatmig*): hosszú, terjedel-
mes; rövidebb ~ ű elbeszélés:
rövidebb, kisebbfajta.

lélekszakadva.

† *lenc*: talált gyerek.

† *lencház*: gyermek-menedék.

† *leleplezési ünnepély*: leleplező v.
fölvató ünnep.

lelhely: lelőhely, termőhely.

lelkiismeret; kevésbé szokásos:
lélekismeret, lelkiemismerete.

† *lelkület*: lélek, elme, szív.

lettár: lelettár, állományjegyzék,
vagyonjegyzék, vagyonkimuta-
tás.

lettári napló: vagyonjegyző napló.

lettárkönyv: vagyonjegyzék könyve.

lettároz: kimutatást készít, összeír.

† *lendületet vesz* (*einen Aufschwung*
nehmen): föllendül.

† *lendületteljes* (*schwungvoll*): len-

† *lénia*: vonalzó. [dületes.

lenne és volna, l. 90. l.

† *léniaáz*: vonaloz.

lenn v. lent.

lénység: földolog, veleje; nem az a
~ (es) hogy hol történt: nem
az a földolog.

† *lényegesen* (*wesentlich*) több, ke-
vesebb stb.: tetemesen, sokkal.

lényegileg (p. ~ ugyanazt mondja):
velejében.

lép; trónra ~ (*den Thron besteigen*): elfoglalja a trónt, trónra
jut; frigyre ~: frigyét köt, szö-
vetkezik.

lépés; 3 ~ t tett: hármát lépett.

lerakat: lerakó(hely).

leshely hs., a les főnévből.

lesoványkodik: lesoványodik.

lesz (2. szem. léssz v. leszel);
sánta lesz, l. 66. l.

† *leszámitól*: leszámít.

† *leszámitolás*: leszámítás.

leszámitva (átv. ért. *abgerechnet*):
nem számítva, nem tekintve.

létére nemcsak megengedő, hanem
okhatározó is lehet, p. magyar
létemre jól kell magyarul tud-
nom; gyerek ~ ráment a jégre;
† »államférfiak létükre jósek is
tudtak lenni«: államférfi lé-
tükre. [nyit.

létesít: állít, alapít, alakít, alkot,
létesítmény: alkotás, épület.

letesz (sőt lerak) vizsgálatot meg-
hon. kifejezés (*die Prüfung ab-
legen*).

† *létezik*: van; nem ~: nincs; † az
nem ~: l. olyan nincs.

† *lethargia*: álomkóráság; bódult-
ság; tespedtség.

† *lethargikus*: álomkóros; bódult;
tespedt.

letörik (a ló: *abgebrochen, broken*
down): kidúl, megrokkant.

† *letört*: kidúlt, kimerült, rokkant,
béna.

lett volna, † lett legyen, l. 90. l.;
lett végezve, l. 18. l.

leüti az évi törlesztést a kölcsön-
ból: leszámítja, lefogja.

† *levegőbe beszél* (*in die Luft re-
den*): bolondjába beszél, hasból
beszél, szalmáz. [levélben.

† *levélileg, levélbelileg* (*brieflich*):
levélszekrény (*Briefkasten*): levél-
gyűjtő, leveles szekrény.

levéltárnok: levéltáros.

levetközi hibáit stb.: leveti hibáit, kivetkezők hibáiból.

levonásba hoz v. tesz (in Abzug bringen): levon.

† *liaison*: viszony.

libeg-lobog.

† *liberális*: szabadelvű, bőkezű.

† *liberalitás*: bőkezűség.

† *liberalizmus*: szabadelvűség.

libéria: inasruha; egyenruha.

† *librettó*: szöveg.

† *librettista*: szövegíró.

liceum.

† *lichthof*: vakudvar, világító [udvar].

† *liferál*: szállít.

† *liferáns*: szállító.

lift: fölvonó.

† *liga*: szövetség.

liggerat v. lyuggat.

likör. [tás.]

† *likvidáció*: fölszámolás; folyósí-
likvidál: fölszámol; folyósít.

† *limitáció*: árszabás.

† *limitál*: meghatároz, megszab.

† *lingvista*: nyelvész.

† *lingvisztika*: nyelvészet.

Lipce (Leipzig).

lira a. m. lírai v. lantos költészet;
 † e h. lant.

† *liszta*: jegyzék.

† *literátor*: író.

† *literatúra*: irodalom.

† *literátus*: tanult (ember), írás-
litografia, litografál. [tudó, író.]

† *litorále*: tengeremlék.

litván (nem *th*).

† *lob, lobosodás*: gyulladás.

† *lobos*: gyulladt.

lóg, lógat, lógós (*lógg, lóggat, lóggós*).

† *logar*: logaritmus.

† *logice*: helyesen, észszerűen, logi-
 kus módon. [gondolkodású.]

logikus: helyes, észszerű; helyes

† *lojális*: hűséges; méltányos;
 egyenes, nyílt, jóhiszemű.

† *lojalitás*: hűség; egyenesség.

† *lokális*: helyi. [nyíltság.]

† *lokalitás*: helyiség.

† *lokalizál*: helyhez köt, megaka-
 dályozza a továbbterjedést.

† *lokalpatriotizmus*: helyi haza-
 fiság.

lombfűrész (Laubsäge): fonálfűrész.
lop; a sátán újra a szívembe lopta
 magát: lopódzott.

† *lótáp*: abrak, lóeleség.

lót-fut. [lovag (vö. 33. l.).]

† *lovag* Falk Zsigmond: F. Zs.

lovagol, l. belelovagol.

† *lovar*: műlovas.

† *lovarda*: lovagló iskola.

† *lovarkör*: cirkusz, lovaskör.

† *lőfegyver*: lövőfegyver, puska.

† *lőgyakorlat*: lövőgyakorlat.

lőj, lőjön; löni; lőttem.

lőn csak költői s kenetes beszéd-
 ben (régies) e h. lett.

† *lőpor*: puskapor.

† *lőrés*: lövőrés.

† *lőseb*: lőtt seb.

† *lőszer*: lövőszer. [ágyulövésnyi.]

† *lőtávól*: lövő-távolság, puska- v.

† *lőveg*: 1. lövedék, golyó; 2. (*Ge-
 schütz*) ágyu.

lövés; 3 ~ t tett: hármat lőtt.

lövész: céllövő.

lövészet: céllövés.

lövölde: céllövő, lövőház.

† *lucidus*: okos, értelmes.

† *lukratív*: nyereséges, haszon-

† *lúmen*: lángész. [hajtó.]

† *lump*: korhely.

† *lumpol*: korhálykedik, dorbézol.

† *lúpa*: kézi nagyító.

lutheránus.

luzus: fényűzés.

lyány, l. leány.

lyuk (*lik*).

lyuggat (*lyukgat*) v. *liggerat*.

ma, l. *manapság*, *máma*.

† *machináció*: mesterkedés, fondorkodás.

† *macerál*: bosszant, zaklat.

† *macskajaj*, l. *katzenjammer*.

madártávlát: madártávol(ság).

† *Maecenas*: pártfogó; műbarát.

maga (megszólítás), l. 80. l., (visszaható nm.) 81. l.; † *magánál* van: eszén van; † *magához jön*: föl-eszmél, fölocsúdik, magához tér; † *magához vesz* vmit: eszik v. iszik vmit; † *a magáét* megteszi, l. *megteszi*.

† *magam házam*, l. 38. l.; *magamat ajánlom* (köszönés): ajánlom magamat.

magán-óra, *magán-úton*.

magányosan csak a m. egyedül (nyomatékkal); † ~ is elvégzem: magam is.

magas (nem -os, ez vidékies);

† ~ kor, ~ életkor (*hohe Alter*): nagy, hosszú, vén, élemedett kor; † ~ kamat: nagy k.; † ~ óraszám: nagy ó.; † *a ~ minisztérium* (*das hohe M.*): a nagyméltóságú (v. röv. *nagym.*) m.; † *a ~ udvar*: a királyi u.; † ~ uraságok: nagy, fő, fő-fő, legfőbb u.; † ~ vendégek: előkelő v.; † ~ papság v. klérus: fő-p.; † ~ abb tudományok, iskolák: felsőbb.; † ~ ra tart, ~ ra helyez (*hochhalten, hochschätzen*): nagyra tart, nagyra becsül; † ~ véleménye van vkiről (*eine hohe Meinung*): nagyra v. sokra tartja, nagyon jó véleményrel van róla; † ~ véleménye van magáról: fennjáró vél. van m., elbizakodik.

magatartás; ~ om, ~ uk: magamtartása, maguktartása, v. csak tartásom, tartásuk.

magaviselet; ~ em, ~ ük: magamviselete, magukviselete, v. csak viseletem, viseletük.

magazin: tárház, raktár.

† *mágia*: bűbájosság, varázslás, bűvölés.

† *magikus*: bűbájos, bűvös, varázss.

† *magisztrátus*: városi tanács, vármáglya. [rosi hatóság.

mágnás: főnemes, főrendi.

† *magonc* (*Sämling*): magról termesztett növény, hajtás, csemete.

† *mágus*: bűbájos.

† *magvásár* (*Samenmarkt, Saatenmarkt*): gabonavásár.

Magyar Tudományos Akadémia.

† *magyarázata*t leli, l. *lel*.

magyarít a m. magyarrá tesz, magyarrá fordít (családnevet is); *magyarosít* a m. magyarossá tesz (nevet is).

† *magyaró*: mogyoró.

maholnap.

mai (*mái*).

[beszéd.

† *maidenspeech*: szűz beszéd, első *majdnem, majdcsaknem*.

Majna.

majorátus: elsőszülöttség; elsőszülöttségi birtok.

† *majoreszkó*: elsőszülött.

† *majoritás*: többség.

† *majorizál*: leszavaz.

május (kis m).

makk.

† *mákonny*: máknedv, ópium.

makulatúra: selejtes papiros.

† *malária*: váltóláz. [malasztos.

† *malasztteljes*: malasztal teljes, málha.

† *malheur*: baleset, baj.

malícia: gonoszság, gonoszkodás, rossznyelvűség.

maliciózus: gonosz, gonoszkodó, rossznyelvű, csufondáros.

† *malter*: habarcs, vakolat. [lat.

† *maltraittroz*: gyötör, kínozt, zakmállyva.

† *máma*: ma, máрма.

manap, *ma napság*: mai napság, mai nap, mostanában.

† *mancséta*, *mandzsetta*: kézelő.

† *mancsétáz, mandzsettáz*: kézre
vív. [levél.

mandátum: megbízás; megbízó
mandola (nem u).

† *mánia*: örvöngés; nyavalya; rö-
eszme, hóbort, düh. [hüség.

† *maniakus*: örült, eszelős, dü-

† *manifesztáció*: kinyilvánítás,
megnyilatkozás.

† *manifesztál*: nyilvánít, tanúsít.

† *manifesztum*: nyilatkozat, kiált-
vány. [kedés.

† *manipuláció*: kezelés, mester-

† *manipulál*: kezel, mesterkedik.

† *manír*: mód; modorosság.

† *manőver*: hadgyakorlat; csel;
mesterkedés.

† *manővríroz*: hadgyakorlatot
tart; mesterkedik. [vonása.

† *manupropria*: kézvonás, keze-

† *manuskriptum*: kézirat.

† *manzárd*: padlásalakás. [tárca.

† *mappa*: térkép; írástárca, író-
maradtam, l. 90. l.

† *marciális*: katonás, marcona.

március (kis m).

margó: lapszél.

† *mariníroz*: pácol.

máris (egy szóba).

† *markáns*: feltűnő; határozott,
bélyegző (p. vonások).

† *markíroz*: kifejez; jelez, színlel.

mármár, mármost (más: már
márma nép. e h. ma. [most).

† *maródi*: beteg, gyengélkedő.

† *maroquin*: szattyán.

mars: menet; út; induló.

† *marsal*: udvarnagy.

† *marsruta*: út, útirány; kötött ~:
megszabott utasítások.

Márta, — *mártir*.

maséroz v. *masíroz*.

másik, rendszeren csak kettő közül,
de nép. több közül is: az egyik,
a ~, a harmadik.

másként, másképp.

másli: csokor.

más-más (pl. e szónak különböző
helyeken *más-más* jelentése van).

másnap (más ez: *más nap*).

másod magammal.

másodlat: másodpéldány.

másza (*mása* vkinek).

† *maszkíroz*: álarcoz; leplez.

† *massza*: keverék, gyurat; tömeg;
csődtömeg. [masszírozás.

† *masszázs*: kenés, kenegetés,

masszíroz: ken, kenegét.

† *masször*: kenő, kenegető, masz-
sírozó.

† *masszív*: tömött, merő, nehéz.

† *matador*: főember; kolompos.

† *match*: mérkőzés, verseny.

Matild (nem th).

† *matinée*: délelőtti hangverseny

matrac: ágybetét. [v. ünnep.

matric: levonóképek; öntőminta.

† *matrikula*: anyakönyv.

matring v. *motring*.

matróna: (éltesebb) úri nő, asz-

† *matúra*: érettségi. [szony.

† *matúrál, matúrázik*: érettségit
tesz, érettségizik.

† *maturáns*: érettségiző.

Mátyás-kori.

mauzólum: síremlék, sírház.

† *maxima*: vezérelv. [nagyobb.

† *maximális*: legfelső (fokú), leg-

† *maximum*: legnagyobb fok, ne-
továbbja; legfőlebb.

† *mechanice*: gépiesen.

† *mechanika*: géptan.

† *mechanikus*: gépész; műszeres;
gépies; külső [erő].

† *mechanizmus*: gépezet, szerke-

† *médaille*: emlékpénz. [zet.

† *medicina*: orvosság.

† *medikus*: orvosnövendék.

† *meditáció*: elmélkedés, tünődés.

† *médium*: közép; közvetítő.

† *meeting*: gyűlés; verseny.

meg (kötőszó) összehadást jelent,
p. 30 meg 15 az 45, ellenben
a tennisz-játékban 30 és 15,

mert ezeket nem kell összeadni; l. még 41. l.

meg (igekötő) l. 32. l.; *meg fogja kapni, meg van írva* (nem *megfogja kapni, megvan írva*); l. még *megvan*.

még; ~ mindig (*noch immer*): még most is, még is; folyvást; még; ha ~ oly furcsa is: akármilyen furcsa; ha ~ annyit beszél is: akármennyit beszél. *megakadályozza* hogy: ~ hogy ne . . , l. 45. l.

megállapodik régies e. h. megáll (p. a vonat).

megbizatás: megbízás.

megbeszél vmit hs. e h. meghányvet, tárgyal, megvitat; ~ könyvet (*besprechen*): ismertet, bírál.

megbocsát vmiért: vmit.

† *megbosszulja magát*: bosszut áll vkin vmiért, v. megbosszul vkin vmit.

† *megbotránkozik* vmi fölött: vmi-ben, vmin; l. 30. l. [csak . .

† *mégcsak* meg se közelíti: még

† *megdolgoz* vkit (*bearbeiten*): előkészít, megpuhít, lelkére beszél.

megejtik a választást hs. (vö. *meg-esik* a választás).

megél a. m. életben marad (p. a gyerek, a beteg), † e h. megér vmit (*etw. erleben*).

megélhetési viszonyok: a megélhetés viszonyai. [előtt.

† *megelőzőleg*: előbb, először, az-
megemészt † e h. megesz vmit (*etw. verzehren*).

meghagy; † azt meg kell neki hagyni (*das muss man ihm lassen*): azt meg kell neki adni.

meghitteltetés: meghitelés, meg-
megindokol: megokol. [esketés.

mégis, mégsem, ellentétes kötőszók; *még* is itt van, *még sem* jön, időhatározók (vö. *még most is, még most sem*).

megismerkedik (*bekannt werden*) a természettel: megismeri a természetet.

megismerteti (*bekannt machen*) tanítványát a természet csodáival: ~ tanítványával a t. csodáit. *megízen*, l. 28. l.

† *megjegyzéseket tesz* vmi fölött (*über etwas*): vmire; l. 30. l.

megjön; † *megjött-e* a csipke (oda, Kegyetekhez, levélben): megérkezett-e. [gen]: ~ vkinek.

† *megkegyelmez* vkit (jn. *begnadi-*

† *megkegyelmeztetés*: megkegyelmezés; † N. N. ~ e (N. N.-s *Begnadigung*): az N. N.-nek adott kegyelem. [lít, megkér.

megkeres vkit (*ersuchen*): fölszó-

megkeresés (*Ersuchen*): fölszólítás, megkérés, kérés, kérelem.

† *megkísérli* mosolyogni: mosolyogni próbál.

megkísért nem csak kísértést jelent, hanem kísértetet, próbát is.

† *megkíváncsit*, *megkíváncsít*: szükséges, kell, kellő, kíváncs.

meglepetés: meglepés, meglepődés, meglepettség.

meg-megfogja, meg-megáll stb.

megnyilatkozik, l. 32. l.

† *megoldási mód*: megoldás, megoldás(a) módja.

megolvas a. m. megszámlál; szokatlan régiesség e h. elolvas vmi történetet stb.

megőrzi a titkot (*das Geheimnis bewahren*): megtartja a t., titoktartó.

még pedig (két szóba).

megragalmaz, l. 32. l.

† *megrendelési ív*: megrendelő-ív.

megrendszabályoz: ráncba v. rendbe szed, megfenyít, meg reguláz, elbánik vele, szabályoz.

mégsem (ellentét) vö. *még sem* (még most sem).

megszívvel (*beherzigen*): szívére veszi, szívébe vési, (jól) meg-

jegyzi, figyelembe veszi, fontolóra v. gondolóra veszi.
megszíveletésre méltó (*beherzigenswert*): megjegyzésre, figyelemre, megtartásra méltó.
megszokta csak annyit tanulni: ~ hogy csak a. tanul, csak a. szokott tanulni.
megszólalásig hű (*zum Sprechen ähnlich*): egészen hű, szakasztott olyan, szinte megszólal.
megszűnik szolgálni, dolgozni: abbahagyja a szolgálatot, a dolgot, nem szolgál, nem dolgozik többet.
† *megtalál* vkit vmi iránt (elavult, vö. megkeres): fölszólít v. kér vmire, megkéri hogy...
† *megteszi* a magáét (*er tut das seine*): ~ a kötelességét, ~ amit lehet.
megtiltja hogy menjen: ~ hogy ne menjen, l. 45. l.
† *megtiszteltetés*: megtisztelés, tisztesség, becsület.
† *megtöri* a békét (*den Frieden brechen*): megszegi; † ~ a csendet, a hallgatást: megszakítja.
megvádol, l. 32. l.
† *megválaszol* (*beantworten*): válaszol rá.
† *megválasztatás*: megválasztás.
megválaszt vminek, vmivé, l. 27.
megvan, *megvolt*, *megvolna*, *meglesz*, *meglegyen* (*de meg van írva*).
megy; † a gyerek menni tanul (*lernt gehen*): járni tanul; iskolába ~ † e h. isk. jár; † az nem ~ (*das geht nicht*): nem járja, lehetetlen, nem illik, nem helyes, nem oda Buda!; † a füst fölfelé ~: száll; † jól vagy rosszul ~ neki (*es geht ihm gut, schlecht*): jól ~ v. folyik a dolga, jó dolga v. sora van; † ezrekbe ~ (*es geht in die*

Tausende): ezrekre rúg; l. még: teljesedésbe ~.
mégy, l. mész.
meggy, — *méh*. [ökölnyi.
mekkoraság: nagyság, † ököl ~ ú:
† *melankólia*: búskomorság, mélabú.
† *melankólikus*: búskomor, mélabús.
† *mellbeteg*: mellbajos.
mellett (vö. 31. l.); † bezárt ajtók ~ tárgyalatok: (be)zárt ajtó mögött, ajtóbezárva; † kacagott s a könnyei hullottak ~ e: azalatt, aközben v. közben a könnyei h.; † halálbüntetés ~ megtilt vmit (*bei Todesstrafe*): hb. (terhe) alatt; † azon kikötés ~: avval a kikötéssel.
mellső: elülső.
† *melódia*: nóta, dallam.
† *melódikus*: dalszerű, dallamos, fölbemászó.
méltányol (*würdigen*): megbecsül, elismer, jóakarattal ítél meg.
méltánytalan: igazságtalan, rossz-akaró, nem méltányos, méltatlan.
[*méltatlanság*.
méltánytalanság: igazságtalanság,
méltó inkább vmi jóra, dicséretre vonatkozik, p. dicséretre ~, szeretetre ~ (bár ezek h. is természetesebb: dicséretes, szeretni való, kedves.); megvetésre ~: megvetni való; büntetésre ~: büntetendő, rászolgált a büntetésre.
méltóság, a megszólításban nagy betűvel: Méltóságod; † ő ~ aik: ő ~ uk. [tóságos.
† *méltóságteljes* (*würdevoll*): méltóztassék; több személyhez intézve a régi szabályos szerkezet így van: méltóztassanak (az uraságok) leülni! de újabban a tessék példájára sokszor így mondják: méltóztassék leülni (az uraságoknak). Viszont
mely, l. 8. és 53. l. [l. tessenek.

† *memento*: emlékeztető.
 † *memoár*: emlékirat, napló.
 † *memorandum*: emlékirat.
 † *memória*: emlékezet. [betanul.
 † *memorizál*: könyv nélkül tanul,
 † *menázi*: étel.
 † *menaszéria*: állatsereglet.
menettérti jegy: visszatérő-jegy.
mende-monda.
meneszt: küld, indít.
menház, menhely: menedék (menedékház, menedékhely). [levél.
 † *menlevél*: ótalomlevél, menedék-mennél (mentül, minél) — annál.
menni, l. *megy*.
ment = fölmentett, szabad, mentes (nem mentt; a régi *menik* igéből).
 † *mentor*: vezető, tanácsadó.
 † *menü*: ételek sora; étlap.
 † *menza akadémika*: diákasztal.
meny (az anyós menyé); *menyecske*, *menyasszony*, *menyegző*; de *menny* (ég, mennyország).
menny, *mennyezet* (menyezet), *mennykő*, *mennyország*, *menny-mennyi*. [dörög.
merénylet, *merénylő*, bevett *kimerőföld* (mértföld). [fejezések.
 † *meritórius*: érdemleges; döntő.
 † *meritum*: érdem, veleje.
 † *merkantilis*: kereskedelmi.
 † *merkantilizmus*: kereskedelmi *mérkőzik* (mérkőzik). [irány.
 † *mérón*: mérőőn, piom.
mértan: mérés tan, tér tan, *geomérőföld*: mérőföld. [metria.
 † *mérv*: mérték, méret, kiterjedés, arány; † *nagy ~eket* ölt (*grosse Dimensionen annehmen*): nagyon elterjed, elhatalmasodik, elharapódzik, lábra kap, erőt vesz; † *a válság fenyegető ~eket* öltött: fenyegetővé nőtt v. lett; † *nagy ~ben*: nagyon, igen nagyon, rendkívül.
 † *mérvadó* (*massgebend*): irányadó,

döntő [vélemény stb.], intéző, illetékes [körök].
 † *mésalliance*: rangon alul való *mesél*, l. *elmesél*. [házasság.
mesgye (nem *zs*, de l. 97. l.)
mész v. *mégy* (2. szem.)
messze (*messzi*).
metafizika.
metafora: kép, képes beszéd, hasonlati átvitel. [telmü.
 † *metaforikus*: képes, átvitt ér-
 † *metamorfózis*: átváltozás.
 † *metathézis*: hangátvetés.
métely, — *méter*.
meteorológia: időjárás tan.
 † *methodikus*: módszeres.
 † *methodus*: módszer.
metonímia: kapcsolati átvitel.
 † *metropolis*: főváros.
 † *metrum*: mérték.
 † *mettől meddig*, *vidékiek kifejezés e h. honnan meddig*.
Mexikó, — *mézes-mázás*, — *mező*.
 † *mezőny*: versenytér.
 † *meztelen kard*: kivont kard.
 † *mezzanin*: félemelet.
mi, l. 53. l., † *mi van neked*: *mid van* (neked)?
mialatt.
miáltalunk, *mibennünk*, *minekünk* stb. l. 80, 96. l.
miatt l. 29. l.
miatyánk (más a *mi atyánk*).
 † *miazma*: fertőzet, ártalmas v. *mielőtt*. [gyilkos pára.
 † *mienké* (vidékiek): *mienk*.
miért v. *mért*; *miért is* l. 43.
míg, l. 46. l. [és 54. l.
migrén: féloldali fejfájás.
Mihály.
mihelyt v. *mihelyest* (nem *mihent*, *mihint*, *mihenst* stb.)
miként l. 44. l.
 † *mikénti*; † ~ *eltávolításáról* *tanakodtak*: hogyan távolítsák el.
mikép l. 44. l.
miközben.
 † *mikroszkóp*: nagyító.

† *mikroszkopikus*: nagyítóval való [művelet]; apró, parányi.

Milánó. [terítő.

† *milieu*: környezet; kis (asztal-)

† *militárizmus*: katonai uralom.

millennium (két *n*). [tíomjai.

millió, *milliom*, *milliói* (nem *mily*, *milyen* stb.

† *mimel*: utánoz, majmol.

† *mimika*: arcjáték, taglejtés; néma beszéd.

mind a két, l. *mindkét*.

mindama, l. 83 l.

mindamellet, — *mindannyi*.

mindaz, *mindazok*, *mindazon*,

mindez(ek), *mindezen*.

mindazáltal, *mindazonáltal*.

† *minden* alázatossággal meg kell vallanunk (*in aller Demut*): egész v. teljes al. . .; † ~ *okunk* megvolna arra, hogy meg legyünk elégedve (*wir hätten allen Grund* . .): mindenképpen meg lehetnénk elégedve; † ~ *valószínűség* szerint: nagyon valószínű hogy . ., szinte bizonyos, bizonyosra foghatjuk, nagyon hiszem . .; ~ *nélkül* (*ohne alles*): semmivel, semmi nélkül; ~ *untalan* (vidékiek): *minduntalan*.

mindenek előtt (rég. lat.): először is.

† *mindenek fölött*: mindennél inkább v. jobban, leginkább, legmindennap. [kivált.

mindig v. *mindig* (*mindég*, ebből: *mindétig*, rég. *mindéltig*).

mindinkább.

mindjárt v. *mindgyárt*.

mindkét v. *mindkettő* (rég.): *mind* *mindnyájan*. [a k.

mindössze, — *minduntalan*.

minél, l. *mennél*.

† *minélfogva* l. 43. és 54. l.

mingyárt v. *mindjárt*.

† *miniatűr*: apró, kicsi. [lyebb.

† *minimális*: legkisebb, legcseké-

minimum: legkisebb mérték, legalacsonyabb fok; legalább.

ministrál (a *misénél*, nem — *sz* —).

miniszter (*minister* — a régebbi *minisztérium*. [s-hangú kiejtéssel).

mink époly hs. mint *mi*, 80. l.

† *minoritás*: kisebbség.

mint, l. 48. l.

mintegy, — *mintha*.

minthogy (okhat. kötőszó; más: *mint hogy* összehasonlító) l. 48, 49. l.

† *minúcia*: apróság, csekélység.

† *minuciózítás*: aprólékosság, szór-szálhasogatás.

† *minuciózus*: aprólékos, szór-szálhasogató.

minusz: kevesebb; hiány.

† *mireny*: egérkő, arzenikum.

† *misét olvas* (*die Messe lesen*): *misét* mond.

misem, *mit se* és *semmi*, *semmit*

miskuláncia: kotyvalék. [l. 85. l.

† *misszió*: küldetés; küldöttség;

† *misszionárius*: térítő. [térítés.

† *miszerint* l. 44. l.

† *misztérium*: titok, szent titok.

† *misztifikáció*: ámtás, megtévesztés. [téveszt.

† *misztifikál*: áttat, rászed, meg-

† *misztikus*: titkos, rejtelmes, titokszerű.

mit én bánom? *mit én tudom?*

hs. nép. e h. mit b. én? mit t. én?

mithikus: regés, regeszerű; mesés.

mithológia: hitregetan.

mithosz: hitrege.

† *mittevő*: mitevő, mitévő.

miután, l. 49. l.

mivel v. *mível* (nincs jelentésbeli

különbség; a második alak *szomivelhogy*, l. 49. l. [kottabb).

† *mizantróp*: embergyűlölő.

† *mizantrópia*: embergyűlölet.

† *mizerábilis*: nyomorúlt.

† *mizéria*: baj, kellemetlenség.

† *mixtum compositum*: kotyvalék, keverék.

- † *mobilis*: mozgó; ingó; mozgé-
† *mobilizáció*: mozgósítás. [kony.
† *mobilizál*: mozgósít.
mód; szörnyű ~ megijedt stb.
nép. e h. — módon.
† *modalitás*: mód, módozat.
modell: minta.
† *modellíroz*: mintáz.
† *moderál*: mérsékel. [divatos.
modern: új, újkori; jelenkori;
† *modernizál*: átalakít, divatosít.
† *modifikáció*: módosítás.
† *modifikál*: módosít.
modor h. ahol lehet: mód, vise-
let, magatartás. [járasmód.
† *modus procedendi*: eljárás; el-
† *modus vivendi*: út-mód, eljárás-
moh. [mód.
Mohamed, mohamedán.
† *molesztál*: terhére van, zaklat.
† *molet*: gömbölyded, telt.
móló: kikötőgát, hullámgát.
moly.
† *momentán*: pillanatnyi, futóla-
gos; ebben a pillanatban, egy-
előre.
† *momentum*: pillanat, mozzanat.
† *momentuózus*: fontos, emlékeze-
tes, nagyfontosságú.
monarka: egyeduralkodó.
monarkia: egyeduralkodó; birod-
† *mondain*: nagyvilági. [lom.
mondd; † 8 ~ nyolc korona
(sage acht K.): 8, kiírva v.
szóval nyolc K., v. 8 azaz
nyolc K.
† *mondomány*: állítmány.
mondvacsinnált (egy szóba).
† *monogamia*: egynejlőség,
monográfia: magánrajz, részlet-
tanulmány.
monogramm: névbetű, (egymásba
font) kezdőbetűk.
† *monománia*: rögeszme, hóbort.
† *monopólium*: egyedáruság.
† *monopolizál*: magának lefoglal.
† *monoton*: egyhangú, unalmas.
- † *monotonia*: egyhangúság, egy-
formaság.
† *monstre*: óriás, tömeges.
† *monstrum*: szörnyeteg, torzalak.
† *monstruózus*: szörnyű, szörnye-
teg, idomtalan.
† *montíroz*: kikészít; fölszerel.
† *montírozás*: fölszerelés, kiké-
szítés.
† *montőr*: szerelő.
† *monumentális*: emlékszerű, ha-
talmas, nagyszabású.
† *monumentum*: emlék, emlékmű.
† *morál*: erkölcs.
† *morális*: erkölcsi.
† *moralizál*: erkölcsöt tanít; lec-
† *moratórium*: haladék. [kétet.
more patrio: ősi szokás szerint.
morfondíroz: tűnődik, tanakodik,
töprekedik; duzzog; búsla-
kodik.
morganatikus: balkévről való.
† *moróztatás*: mogorvaság, komor-
† *morózus*: mogorva, komor. [ság.
† *mortalitás*: halandóság.
mos; † jól hagyja magát ~ ni
(es lässt sich gut waschen):
jól lehet mosni, jól mosódik,
† *moschee*: mecset. [jó mosó.
mosdik (nem zs), — *mosdótál*.
† *mosé*: mecset.
† *mosoda, mosóda*: mosó-intézet
(gyapjumasó stb.)
† *mosolyog vmi fölött* (über etwas
lächeln): vmin v. vmit. [ság).
mostanság hs. nép. (vö. mai nap-
† *motiváció*: megokolás; igazolás.
† *motivál*: megokol, okadatul.
motiválatlan: megokolatlan, iga-
zolatlan. [zolt.
† *motivált*: megokolt, alapos, iga-
† *motívum*: indító ok, indíték.
motolla v. *motóla*.
mótor: hajtógép, erőgép.
mótoros kocsi: gépkocsi.
motozkál v. *mosozkál*.
† *mottó*: jelszó, jelige.
† *mozdony*: gőzkocsi.

mózeshitű, l. zsidó.

mozgás; † ~ba hoz (*in Bewegung setzen*, l. 64. l.): meg- v. elindít, megmozdít, megmozgat; ~ba jön (*in Bewegung kommen*, l. 64. l.): megindul, megmozdul.

mögött v. mögött stb. egyaránt hs.

mulat; † ~ja a társaságot: ~tatja;

† ~ja magát (*sich unterhalten*): mulatt (emberfaj). [mulat.

múlik (*mulik*), mult (nem múltott), mulva, mulandó; — rajtam

múlik nem a m. rajtam áll,

tőlem függ; † ha rajtunk mult

volna, jobban jártál volna;

rajtam múlik a m. miattam

múlik el, azaz nem történik

meg vmi, én követek el mul-

asztást (p. te rajtad mult,

hogy így végződött a pör);

többnyire tagadva, p. rajtam

nem fog múlni (én semmit se

fogok elmulasztani, elhanya-

† múlt: mult. [golni).

multévi.

mulva és után, l. 24. l.

mulya, — mómia.

municio: hadi készlet; lövészer.

† municipális: városi, törvény-

hatósági. [hatóság.

† municípium: város, törvény-

† munificencia: bőkezűség.

† munkabeszüntetés: munkaszünte-

† munkaképes: munkabíró. [tés.

† munkaképesség: munkabírási.

† munkaképtelen: rokkant, mun-

kára képtelen, dologtehetetlen.

† munkaképtelenség: rokkantság

munkatárs: dolgozótárs. [stb.

muszáj nép., az irodalomban szo-

katlan (csak: kell, szükséges,

muszlin. [kénytelen).

mutat. [zsika.

múzeum, — muzulmán(ok), — mu-

mű, művek, művész.

műbor (*Kunstwein*): csinált bor,

gyártott bor.

† működéstér, működési kör: mű-
ködés(e) tere v. köre, hatáskör.

† műtan-rendőri bejárás: műszaki

† műt(esz): operál. [és rendőri b.

műtét: operálás.

† műtő: operáló.

művel, l. mivel.

my —, l. mi—.

† nacionalé: származási ív v. ada-

† nacionalis: nemzeti. [tok.

nadály hs., de szokottabb a

pióca,

nagy: nagy bölcsen, nagy nehezen;

Nagy Lajos, de a nagy Napóleon.

† nagyáruda: nagy trafik.

† nagybani: nagyban való, nagy —.

nagy ideje, hogy új emberek áll-

janak elő (*es ist die höchste*

Zeit): nagyon ideje, itt az

ideje (nagy ideje a m. rég-

ideje, rég történt).

nagyképű, — Nagy-Kúnság.

Nagyméltóságod, nagyméltóságú.

† nagymérvű: nagyfokú, nagy,

tetemes, töméntelen, tömördek,

nagyszabású, messzevágó, mesz-

szeható.

nagyobbszerű a m. nagyobbféle

(vö. kisebbszerű); nagyszerűbb

a nagyszerű fokozása.

nagyralátás.

Nagyságod, nagyságos (l. tekinte-

tes); a nagysága: a nagyságos

asszony.

naív: természetes, mesterkéletlen,

gyermekies; ártatlan; együgyű.

† naivitás: természetesség, mester-

kéletlenség; együgyűség, naív-

ság.

nála, nálam (nem két l); ~, önála

és annál, l. 80. 82. l.; ~ nélkül

hs., helyesebb mint nélkülöm.

nálamnál középfok mellett kifo-

gástalan, szokottabb mint ná-

Nándor: Ferdinánd. [lam.

nap; *nap* közben (két szó); *nap* nap után, † *nap* nap mellett; *napról* *napra*; † *nyolc* ~ (*acht Tage*): egy hét; 14 ~ (*14 Tage*): *Napoleon*, — *Nápoly*. [két hét. *naponként*. [ponként.

naponta a. m. *nappal*, † e. h. *na*-
† *narkotizál*: (el-)bódít, elaltat.
† *narkózis*: (el-)bódítás, (el)-
altatás; bódultság.

naspolya, — *nátha*.

† *naturalizál*: honosít.

ne, *nem*, l. 16. l.

-né, l. nő.

nefelegts.

† *negáció*: tagadás.

† *negatív*: tagadó; fordított [kép].

† *negélyez*: affektál.

negligál: elhanyagol.

neglizsé: pongyola.

negyed; (egy) ~ kettőkor, három ~
nyolckor, bevett kifejezőmód
(nép. fertály nyolckor stb.);
l. fél.

† *néhai való* (régies): néha.

néhanappján.

néhány v. *nehány* (mind a kettő
szokásos és hs., bár az első
szabályosabb, mert pontosab-
ban megfelel a némely, némi).

† *nehezen hall*: nagyot h.

nehéz; † ~ ott a bejárás (*schwer*):
bajos a b., ügyel-bajjal lehet
ott bejutni.

† *nehezményez* (*sich beschweren*):
kifogásol, panaszol, vmiért ne-
hezeztel. [heztel.

nehogy l. 17. és 50. l.

neje, l. nő.

neki (*néki*); ~ je, ~ e vidékies.

nekimegy. [rajz.

nekrológ: búcsuztató; halotti élet-
nektár. [l. nálam.

nélkül (költ. így is: *nekül*, *nekün*);

nélkülöz (*entbehren*): nincs neki,
hijával van, szűkölködik vmiben
v. vmi nélkül; † ez a hír min-
den alapot ~: semmi alapja

(sincs); † a bort könnyen ~i:
könnyen elvan, megvan, élél,
ellehet nélküle; † a kényelmet
fájdalmasan ~i: fáj. érzi a k.
hiányát; † nem ~ hetem: nem
lehetek el nála nélkül, szüksé-
gem van rá.

nemcsak v. *nem csak*; *ne csak*.

nem-e l. 16. l.

nemesember (más: *nemes ember*).

nemezis: végzet, bosszúálló sors.

nemsokára.

nemzetgazdász: közgazdaság.

Nemzeti Múzeum, — *Nemzeti*
Színház.

neofita: új tanítvány, új hívő.

neológia: újítás; nyelvújítás.

neológus: újító; nyelvújító.

† *neologizmus*: új szó, új kifejezés.

nepotizmus: atyafipártolás; rokon-

† *nervóztítás*: idegesség. [uralom.

† *nervózus*: ideges.

† *netalán*: netalán (amaz elavult
és jelentésre nem különbözött).

netáni indítványok stb.: netalán
előkerülő v. szóba jövő i.

nettó: tisztta; tisztán.

† *neuraszténia*: ideggyöngeség,
gyöngye idegzet.

† *neutrális*: semleges.

† *neutralitás*: semlegesség.

† *neutralizál*: semlegesít.

név: † nevével szólít vkit (*beim*

Namen rufen): nevével; † nevével
nevezi a gyereket (*das Kind*
beim N. nennen): kimondja
magyarán v. kereken v. egye-

nevekedik: nevelkedik. [nesen.

nevel a szülő; *növel* = nagyobbít.

nevelde, l. *növelde*.

† *neveltetés*: nevelés.

nevemnapja (egy szóba).

† *nevet* vmi fölött (*über etwas*
lachen): vmi v. vmit v. vminek.

† *nexion*: kapcsolat, ismeretség.

néz; vminek eléje ~ (*entgegen-*
sehen): vár, remél vmit.

† *nézpont*: szempont.

nézvést szokatlan e h. nézve.

nikkel.

† *nimbus*: fénykör, sugárkoszorú;
nimfa. [szentfény.

nincs mit ennünk — szokottabb
mint ~ mit együnk; † ~ kész:
~ készen, l. kész.

nincsenek (nem *nn*). [tárgy.

† *nipp*: csecsebecse, apró dísz.

† *nivellál*: kiegyenget; magas-

† *nívó*: színvonal. [ságot mér.

† *nobilis*: előkelő, úriás, finom.

† *nolens-volens*: kénytelen-kellet-

len. [szótár.

† *nomenklatura*: névjegyzék; mű-

† *nominális*: név-(érték), névleges,
névszerinti.

† *nonchalance*: hanyagság, nem-
bánomság, könnyedség.

† *non plus ultra*: felülmúlhatat-
lan, netovábbja.

† *nonsens*: képtelenség. [mérték.

† *norma*: törvény, szabály, zsinór-

† *normális*: szabályos, szokásos; kö-

† *normativum*: szabályzat. [zipes.

nos; *nos*, S. lelkiismerete meg is
nosza. [szólat: nohát...

† *nosztrifikál*: honosít.

† *nota bene*: megjegyzendő.

† *notabilitások*: az előkelők, fő-
emberek. [zsebkönyv.

† *notesz*: jegyzőkönyv(ecske),

† *notifikál*: értesít, tudat; közöl.

† *notórius*: ismert; köztudomású;

† *nóvum*: új dolog. [hírhedt.

nő (nőm, neje) h. szokottabb fele-
ség és asszony (a nép nyelve
csakis ezekkel él); királynő,
grófnő, tanítónő = női király,
grófleány, női tanító; királyné,
grófné, tanítóné = a király,
gróf, tanító felesége (de mosóné,
szakácsné = mosó asszony,
főző asszony); elnöknő, tulaj-
donosnő stb. l. 69. l.

nő v. *nől*; *nőj*, *nőni*; *nőtt*.

† *nőnövelde*: nőnevelő intézet.

nőtanító: tanítónő.

nőttön nő.

nővér l. nőtestvér, leánytestvér,
testvér, néne, hűg (vö. fivér);
2. (*Schwester*) apáca, néne.

† *növelde*: nevelő-intézet, nevelő-
ház.

† *nuance*: árnyalat, árnyéklat.

† *nuancíroz*: árnyal.

† *nuditás*: meztelenség.

† *nullifikál*: megsemmisít; meg-
húsit.

† *numerál*: számít, számot tesz.

† *numerikus*: számbeli.

† *numerus*: szám, számjegy; ará-

† *nuncium*: üzenet. [nyosság.

nyaggat (nem *kg*).

† *nyák*: nyál, nyálka.

† *nyákhártya*: nyálhártya.

nyakravaló.

nyaratszaka a m. nyáron, nyár
idején; hs. régi szóalak.

† *nyargonc*: előlovagló, előnyar-
nyavalya. [galó, fullajtár.

nyegget (nem *kg*).

† *nyegle*: szélhámos, szemfény-
vesztő, kuruzsló.

† *nyelvezet* (*langage*): nyelv, ki-
fejezésmód, írásmód.

nyer, sokszor használják fölös-
leges körülírásokban és finom-
kodva *kap* helyett stb. (a ném.
erhalten utánzása, vö. *bekom-*
men, *kriegen*), továbbá a ném.
gewinnen szolgai fordításakép;
p. † megbízást v. megrendelést
~ a kereskedő: *kap*; † azt a
fölvilágosítást ~ *tem*: kaptam;
† a hír nem ~ megerősítést
(*erhält keine Bestätigung*): a
hírt nem erősítik meg; † be-
igazolást ~: bebizonyul; † né-
hány folyó ügy ~ *t* elintéztést:
n. f. ügyet intéztek el; † a
tárgyalások befejezést ~ *tek*
(*fanden ihren Abschluss*): a t.-at
befejezték; † kifejezést ~: ki-
fejeződik; † a gáz a köszénből
~ *etik* (*wird gewonnen*): a gázt

a k. csinálják; † e juhokból szép gyapju ~etik: e j. szép gyapjut adnak; † a hüvelyes veteményekből ~t liszt: készült liszt.

nyeretlen (a nyertes ellentéte, p. ~ek versenye) hs. (vö. szintén cselekvő ért. *tanulatlan, tétlen, étlen* stb.)

† *nyervágy* (*Gewinnsucht*): nyereségvágy, nyerni-vágyás.

nyíl de röv. *nyilak, nyilas, nyilaz.*

† *nyilatkozik* vmi fölött: vmiről, l. 30. l.

nyílik, nyílt, (az irodalomban szokottabban: *nyílt*), *nyílás*, de rövid i-vel: *nyilván, nyilatko-nyilvános.* [zik, nyit.

nyirettyű.

† *nyirk*: fehér vér.

† *nyirkedény*: fehér-ér.

† *nyitány*: előjáték, előzene.

† *nyitásnál* az irányzat szilárd volt: megnyitáskor.

nyolc, nyolcadrész.

nyomasztó (nem két m).

† *nyomdahiba, nyomtatási hiba* (*Druckfehler*): sajtóhiba.

nyomdász: könyvnyomtató.

nyomdászat: könyvnyomtatás.

nyomor: nyomorúság.

nyomott hangulat (*gedrückte Stimmung*): kedvetlen h., szorongó érzés. [távolság.

† *nyomtáv* (*Spurweite*): nyom-

nyoszolya, nyoszolyó lány. [diván.

† *nyugágy* (*Ruhebett*): kanapé,

† *nyugállomány*: nyugalmazott á.

nyugat (*nyugot*), *Nyugat-India.*

† *nyugdíjba megy*: nyugalmba megy, nyugalmaztatja magát.

nyugdíjaz: nyugalmaz.

nyugdíjazás: nyugalmazás.

† *nyugdíjképes*: nyugalmazható.

nyughatatlan nép. e h. nyugtalan (állapotú); de az irod. ny.-ben ~ inkább csak a nyugtalan természetű, eleven, csintalan.

† *nyughely*: nyugvóhely.

† *nyugpont*: nyugvópont.

nyugszik † e h. áll, alapszik stb.

(*beruhen*); † »Aranyak nem csak nyelve és verselése ~ régi és népi költészetünk alapján« (Gyulai): áll; † »a pénztári kimutatás, amelyen augusztusi cikkünk nyugodott«: alapult (v. amely cikkünknek alapul

nyugta: nyugtatvány. [szolgált.)

nyugtáz: nyugtatványoz.

nyújt (*nyújt*).

nyúl, de *nyulak, nyulat.*

nyúl, nyúlik (*nyul, nyulik*); † csel-hez, szigorú rendszabályokhoz stb. *nyúl*: folyamodik vmihez, *nyúz.* [alkalmaz vmit.

nyű, — nyűg.

ó! (oh!).

oázis: gyöpsziget.

† *objektív*: tárgyi, tárgyas, tárgyilagos; elfogulatlan, részrehajlatlan, nyugodt; tárgylencse.

† *objektíve*: tárgyasán, tárgyilagosan, elfogulatlanul; nyugodtan.

† *objektivitás*: tárgyilagosság; el-

† *objektum*: tárgy. [fogulatlanság.

† *obligát*: köteles, elmaradhatatlan, rendes.

† *obligatórius*: kötelező.

† *obligó*: kötelezettség.

† *obskurantizmus*: sötétben bujkálás; maradiság, sötétség.

† *obskúrus*: homályos, ismeretlen; kétes hírfű.

obstruál: agyonbeszél, megakaszt.

obstrukció: agyonbeszélés.

† *obszcén*: illetlen, trágár. [ság.

† *obszcénítás*: illetlenség, trágár-

† *obszervál*: megfigyel; megtart.

† *obszervatórium*: csillagvizsgáló, megfigyelő állomás.

oceán v. *óceán*: tenger.

† *óciúm*: szünet, nyugalom.

oda : összeírhatni az ilyenekkel:
 -ad, -állít-, -megy, -érkezik,
 -visz; — az indítvány ~ megy
 ki, ~ terjed: arra céloz, azt
 akarja, azt mondja; † az elnök
 ~ nyilatkozott (*er sprach sich
 dahin aus*): úgy ny.; ~ hat
 (*dahin wirken*): arra törekszik,
 azon van; ~ haza, ~ be, ~ fönn
 stb. hs., nép., de szabatosabb:
 otthon, ottbenn, ottfönn stb.

odaállít: † úgy állítja oda a dol-
 got (*die Sache so darstellen*):
 úgy tünteti föl, úgy adja elő.
odébb: odább. [kellemetlen.

† *odiózus*: gyűlöletes; áldatlan;

† *odium*: gyűlölet.

† *ódonász*: antikvár.

offenzív: támadó.

† *offenzíva*: támadás.

† *offerál*: ajánl, kínál.

† *offerta*: ajánlat, kínálat.

† *officiózus*: félhivatalos.

oh: ó!

ohajt v. *ohajt*.

ojt, szokottabban *olt*, l. ezt.

† *okkázio*: alkalmi vétel.

† *okkupáció*: elfoglalás, megszállás.

† *okkupál*: elfoglal, megszáll.

okmány: okirat, oklevél.

okol engem; kevésbé jó: engem

ókor, *ókori*. [okoz.

oktat vmit (földrajzot, angolt . .):
 tanít; vö. hitoktató.

† *oktáv*: nyolcadrétű.

október.

oktrojál: ráerőszakol, rákényszerít.

okvetlen: okvetetlen.

oláh — magában nem megvető
 kifejezés, csak a fajgyűlölet
 alkalmazza úgy, különben pedig
 országszerte ez a magyar neve
 a román-nak s mindig is ez volt
 (a román szó úgyis kétértelmű;
old. [l. még rác és zsidó).

oldal (a könyvben, *Seite*): lap;
 vkinek gyöngye ~ a: gyöngéje.

olt (ha növényoltásra vonatkozik,
 így is: *ojt*).

oltalom v. *ótalom*.

olvas, l. mise.

oly, *olyan* l. 51. 84. l.; ~ nincs:
 abból nem lesz semmi, abból
 nincsen semmi, az nem áll.

olyatén; ~ való, l. 84. l.

olyik, *olykor* nép. e. h. némelyik,
olykor-olykor. [néha.

† *ómen*: jel, előjel.

[átkos.

† *ominózus*: baljóslatú, végzetes,
omnibusz: társaskocsi.

† *omnipotencia*: mindenhatóság.

† *omnipotens*: mindenható.

† *opció*: (szabad) választás.

† *operáció*: művelet, műtét.

† *operál*: működik [katonailag],
 bányik, foglalkozik vmivel; mű-
 tétet végez, vág.

† *operatőr*: operáló orvos.

† *operátum*: munkálat.

ópium.

† *opponál*: ellenkedik; ellenez
 vmit; szembeszáll; ellenzékes-
 kedik. [alkuvó.

opportunist: alkalmazkodó, meg-

opportunizmus: alkalmazkodás,
 megalkuvás. [szerűség.

† *opportunitás*: alkalom, alkalom-

† *opportúnus*: alkalmas, alkalom-

szerű; időszerű; tanácsos.

† *oppozíció*: ellenzés; ellenzék.

† *oppozicionális*: ellenzéki.

opsit.

optika: fénytán, látástan.

† *optikus*: szemüveges.

optimizmus: derült világfelfogás;
 könnyenhipés, bizakodás; vér-
 mes reménység.

optimista: vérmes, könnyenhipő.

† *optimisztikus*: derült felfogású,
 vérmes, optimista.

† *opulens*: gazdag, fényes, pazar.

óra, l. fél, negyed.

órai és *órás*, l. 75. l.

† *oráció*: szónoklat.

órakor (nem *kk*).

† *orákulum*: jóslat; jósszék; rejtelmes [mondás].

† *orátor*: szónok.

† *orchester*: zenekar.

† *ordináció*: rendelés; fölszentelés, [pap-]szentelés.

† *ordinál*: rendel, fölszentel.

† *ordre*: rendelet. [hadi terv.]

† *ordre de bataille*: hadi parancs; *orfeum*: dalszarnok, mulató.

† *organikus*: szerves, rendszeres.

† *organizáció*: szervezés, rendezkedés; szervezet.

† *organizál*: szervez, rendszerez.

† *organizátor*: szervező. [zet.]

† *organizmus*: szervezet; szerke-

† *orgánium*: szerv, életműszer;

† *orgia*: tivornya. [beszélőszerv.]
† *óriási* (*riesig*) földadat stb.: óriás f. (vö. tenger baj, rengeteg..).

† *oriens*: kelet.

† *orientál*: tájékoztat; ~ja magát: tájékozódik.

† *originális*: eredeti; furcsa, kü-

† *originalitás*: eredetiség. [lönös. ormány (egy r).] [nyi.]

† *ornamentális*: díszítő, díszítmé-

† *ornamentika*: díszítés, díszítő művészet. [ékitmény.]

† *ornamentum*: dísz, díszítmény,

† *ornátus*: dísz, pompa; díszruha, hivatalos öltözet.

† *ornithológia*: madártan.

† *ornithológus*: madártudós, maoroszlan. [darász.]

orr; [hosszu ~al, l. hosszú; ~ot kap: megszidják, kudarcot v. szégyent vall.]

országszerte (vö. Európa szerte).

† *ortodox*: igazhitű; maradi.

† *ortodoxia*: igazhitűség; óhitűség; maradiság.

† *ortográfia*: helyesírás.

† *ortografikus*: helyesírási.

ortológia: nyelvhelyesség; nyelvjavítás. [javító.]

ortológus: helyes beszédű; nyelv-

† *orvostudor*: orvosdoktor.

† *oszillál*: leng, ingadozik.

† *oszt*; † ~om nézetét, óhaját, fölfogását, álláspontját (*js Meinung teilen*): helyeslem, pártolom, osztozok benne, csatlakozok hozzá, magamévá teszem, én is abban a nézetben vagyok; † ~om aggodalmát, rokonszenvét: osztozok aggodalmában, vonzalmában; † nem ~om a megokolást: nem járulok hozzá, nem értek vele egyet.

† *osztag* (*Division*): osztály.

osztályfőnök: osztályfő.

† *osztentáció*: fitogtatás; kérkedés.

† *osztentatív*: fitogtató; kérkedő.

osztrák, elválasztva *oszt-rák*.

óta, l. 25. l.

otthon, *otthonos*, *otthoni*; otthonos lakás (*heimlich*): barátságos l.; ahol ilyen otthonosan érzem magamat: ilyen otthon é. m.

† *otthontalan* (*unheimlich*): barátságtalan [szoba], rideg [magány], borzalmas [csend], aggasztó [gondolatok].

ouverture: előjáték, előzene.

† *ováció*: ünneplés, ünnepség.

óvadék, *óvás*, *óvatos*.

† *óvális*: tojásdad. [i., óvó r.]

† *óvintézkedés*, *óvrendszabály*: óvó

óvoda: óvóiskola, óvókert, kisdédóvó.

† *óvodász*: óvó(nő), kisdédóvó.

† *óvszer*: óvószer.

oxid, *oxidál*, *oxigén*.

ozsonna v. *uzsonna*.

ó, *öt*, *öket*, l. 80. és 81. l.

óaltala, *óbelöle*, *ónekik*, l. 80., 96. l.

öccse, *öccsük*; *öccsének* nevezi némely vidéken az asszony a hugát is (népies írónál is).

ök, *öket*, l. 80. és 81. l.

† *ökonómia*: gazdaság, gazdálkodás; takarékoság. [ságos.]

† *ökonómikus*: gazdasági, gazda-

ökonómus: (okleveles) gazda; gazdatiszt.
ökölvívó (*Faustkämpfer*): öklöző.
 ölt; † a betegség komolyabb jeleget ~ (*einen ernstern Charakter annehmen*): komolyabbra fordul v. válik; l. még mérv.
 † *öltöny*: öltözet.
 ön l. 80. l.
önálló (nem *nn*). [kísérlet.
öngyilkossági kísérlet: öngyilkos
önhangzó: magánhangzó.
önként(es), jobb *n*-nel, mint *ny*-nyel.
önkéntelen (vö. *önkéntes*).
 † *önkívület*: ájulás, ájultság, önkívület, öntudatlan állapot, eszméletlenség; ~ be esik: elájul, elveszti eszméletét.
önmagam l. 81. l.
 † *önműködőleg* záródik: magától z.
önoktatás: magántanulás.
 † *öntóde*: öntő műhely, öntő gyár (fémöntő, vasöntő stb.).
ördög; szegény ~ (*armer Teufel*): sz. tatár, szerencsétlen flótás; az ~ be (*zum T.*): a fenébe!
ördögös: ördögös.
 † *öreg könyv* (*alt*): régi, ócska; † ~ *bor*: óbor.
öríz, l. ágy, szoba; † vmi elől ~: vmitől.
 † *örizkedik* vmi elől (*vor*): vmitől.
 † *öröklön-öröklé* (így, két *k*-val).
 † *öröklékeny*: öröklődő, átöröklődő, öröklhető.
 † *öröklők* mint igaz jóakarója (levélben, elavult): maradok igaz j. [vendetes.
 † *örömteljes*: 1. örvendező; 2. örört álló: örálló.
 † *örül vmire* (*sich auf etw. freuen*): (előre) örül vminek.
örvend; jó hírnek ~ (*sich eines guten Rufes erfreuen*): jó híre (-neve) van; † ~ vmi fölött (*sich über etw. freuen*): vmin, ósapa, ósidő, óskor. [vminek.
 † *összbenyomás* (*Gesamteindruck*):

egész v. teljes benyomás v. hatás.
 † *összbirodalom* (*Gesamtmonarchie*): az egész birodalom.
 † *összbüntetés*: egész v. teljes v. összes büntetés.
összefüggés (*Zusammenhang*): kapcsolat; † ez ~ ben (*in diesem Z.*) különös figyelmet érdemel a 8. §: evvel kapcsolatban, ebben a tekintetben.
összehoz (*zusammenbringen*); † szép társaságot ~ tak: gyűjtöttek össze; † sok anyagot ~ ott: összehordott, összegyűjtött.
összegez: összead.
összehasonlíthatatlan (*unvergleichlich*): páratlan; † ~ ul szebb: sokkal, de sokkal szebb.
 † *összejön* vkivel (véletlenül): összekerül; a társaság ~: összegyűl. [lat; ismeretség.
összekötetés (l. 68. l.): kapcsolás; † sok bajjal van ~ (*mit manchen Schwierigkeiten verbunden*): sok bajjal jár.
összesség (két *s*), összevissza.
összhangzik, -ó: összehangzik, -ó.
 † *összhatás* l. összbenyomás.
 † *összjáték* (*Zusammenspiel*): együttes játék.
 † *összkabinet*, *összkormány* (*Gesamtregierung*): az egész kormány.
összpontosít: központosít.
 † *összsúly* (*Gesamtgewicht*): egész v. teljes súly. [ülés.
 † *összülés* (*Gesamtsitzung*): teljes ószón: ószel, ószkor.
ötvény, régi szó, vö. ötvös.
 † *övéké* (vidékiek): övék.
özvegyasszony, *özvegyember*.
 † *páciens*: beteg.
 † *pacifikáció*: békités, békeszerzés, lecsendesítés, rendcsinálás, megbékités. [rendet csinál.
 † *pacifikál*: lecsendesít, megbékit,

† *pacifikátor*: békeszerző, rend-
padlás v. *pallás*. [csináló.]

padló, más a *palló*.

padlózat: padló.

padmaly † e h. mennyezet.

† *paedagogia*, l. *pedagógia* stb.

† *pagináció*: lapszámozás.

pair: főrend, országnagy.

† *pairschub*: főrendek kinevezése,
főrendszaporítás.

pajzs v. *paizs*.

pakk: csomó, nyaláb; málha, cók-
mók. [rak.]

pakkol: (el)csomagol, málház; be-

† *paktál*: egyezkedik, alkuszik;
cimborál. [tés.]

† *paktum*: megegyezés, alkú; kö-

† *palam* (et) *publice*: nyilvánosan,
országvilág előtt.

pálcát tör vki fölé: elítéli; ~
vmi fölé: kárhoztatja, hely-
teleníti, hibáztatja.

† *paletot*: felöltő.

paletta: festék(es) tálca, festéklap.

† *palládium*: védő pajzs, ótalom.

† *palliatív*: leplező; csillapító.

palló l. *padló*.

pályáz v. *pályázik*, l. 89. l. jegyz.

† *pamflet*: gúnyirat, förmedvény.

pamlag: diván, kanapé.

† *panacea*: csodaszer.

panasz; † ~ t emel: ~ t tesz.

† *panaszodik* vmi fölé (über
etw. klagén): vmiről.

† *panes*: kutyvalék.

† *pancsol*: kutyvaszt; lucskol.

† *panegirikus*: dicsőítő beszéd v.
ének.

† *pánik*: riadalom, vakrémület.

† *pantalló*: bugyogó.

papagáj.

† *papier mâché*: gyúrt papiros.

papir v. *papiros*; emez régiebb
magyar alak.

† *papnövelde*: papnevelő intézet.

† *pappendekli*: kéregpapiros, le-
mezpapiros.

pár; † egy ~ an voltak (vidé-
kies): (egy)néhányan voltak,
egy pár .. volt csak.

† *par distance*: távolból.

† *par excellence*: kiválóan; tulaj-
donképpen, voltaképi, igazi.

† *par force*: erővel, erőnek erejé-
vel; ~ vadászat: falkavadászat.

† *parabola*: példabeszéd.

parádé: dísz, pompa; díszszemle;
felvonulás.

parádézik: pompázik.

† *paradigma*; példa, mintapélda.

paradox: látszólag ellenmondó;
különös. [dás; furcsaság.]

paradoxon: látszólagos ellenmon-

† *parafrázis*: körülírás.

paragrafus: szakasz.

† *paralizál*: megbénít; ellensú-
lyoz; élet veszi. [idegü.]

† *paralitikus*: agyalágyult, bénult

† *paralízis*: idegbénulás, agy-
lágyulás. [megfelelő.]

† *parallel*: egyközű, párhuzamos;

† *parallela*: összehasonlítás.

parancsol; ~ jon leülni (erdélyies):
tessék l.

† *parazita*: élősködő, élődi.

parázs, *parázst* v. *parazsat*.

parcella: telekrész, földdarab.

parcelláz: telkekre oszt, feloszt.

† *parciális*: részbeli.

† *pardon*: kegyelem, bocsánat.

† *parentáció*: búcsuztatás; búcsuz-

† *parentál*: elbúcsuztat. [tató.]

† *parentezis*: záró- v. rekeszjel,

† *parfüm*: illatszér. [rekesz.]

† *parfümöz*, *parfümíroz*, *parfümál*:
(be)szagosít.

pária: a társadalom nyomorúltja.

† *partíroz*: szót fogad; védekezik,
elhárít [kardvágást].

† *paritás*: egyenlőség, egyenjogú-
Párizs (nem s). [ság.]

park: liget, díszkert, angol kert;

† *kocsi* ~ (*Wagenpark*): kocsi-
készet.

parkét: rakott padló. [fásít.

† *parkíroz*: parkoz: beültet, be-

† *parlament*: országgyűlés; ország-háza. [népképviselési.

† *parlamentáris*: országgyűlési,

† *parlamentárizmus*: képviselési rendszer, népképviselés.

parókia: papi állomás; paplak.

† *páros viaskodás*: párbaj, párviadal.

† *paroxizmus*: lázroham; örjögés; (öröm)mámor.

† *parterre*: földszint.

pártfogol: pártul fog vkit, pártját fogja vkinek, pártfogása v. ótalma alá veszi.

† *participál*: részesül; részt vesz.

† *partie*: kirándulás; játék; há-

† *partie-árú*: tömegárú. [zasság.

† *partikuláris*: részbeli; helyi.

† *partikulárizmus*: széthúzás; külön érdekek.

† *partitúra*: (zenei) vezérkönyv.

† *partner*: játszótárs, társ.

† *parvenu*: szerencsefi; felkapasz-

† *paskvillus*: gúnyirat. [kodott.

† *passapartout*: igazolvány; papiros keret. [kedvtelés.

† *passió*, *passzió*: kínszenvedés;

† *passzionátus*: szenvedélyes.

† *passzíroz*: áttör [ételt szítán].

† *passzív*: szenvedő; tétlen.

† *passzívák*: adósság, teher, tar-

† *passzívitás*: tétlenség. [tozás.

† *passzol*, *pászol*: illik.

† *passzus*: útlevel, marhalevel; hely, mondat [könyvben].

† *paszta*: pép, tészta.

† *pasztell*: színes krétarajz.

pátens: nyílt parancs; szabadalom; kinevező okirat.

† *patentíroz*: szabadalmaz.

† *pathetikus*: szenvedélyes; lendületes, dagályos.

† *patológia*: kórtan.

páthosz: szenvedély, lendület, méltóság; ál~: dagály, színészkedés.

patika, *patikus*, *patikáros*, rég meghonosult jó szok s kifogástalanok a gyógyszerész, gyógyszerész értelmében.

patina: nemes rozsa; [átvitt ért.] zománc.

patkolda: patkoló műhely.

pátriárka. [egyszerű.

† *pátriárkális*: ősalapban lévő,

patron: töltés; kivágott minta.

† *patronátus*: kegyuraság; ótalom.

† *pátrónus* v. *patrónus*: védő szent; kegyúr, pártfogó.

† *patrouille*: őrzőjárat.

pattan v. -ik, *pattog*.

† *pauperizmus*: elszegényedés, szegénység, nyomor.

† *pausále*: általányösszeg.

pauza: szünet; szünetjel.

† *pauzál*: szünetel.

† *pauzíroz*: átrajzol, átmásol.

† *pauzypapír*: másolópapír.

pavillon: kerti ház; melléképület.

pavillon-rendszer: csoportos r.

pazar † e h. fényes, pompás, nagyszerű. [lás.

pazarol, *pazarlom*, *pazarló*, *pazar-*

† *pech*: baj, szerencsétlenség.

† *peches ember*: szerencsétlenflótás.

pedagógia: neveléstan.

† *pedagógium*: tanító(nő)képző

pedagógus: nevelő. [intézet.

pedál: lábitó, taposó.

pedáns: pontoskodó, szőrszálhasogató, vaskalapos; tudákos; pontos, rendszerető.

† *pedantéria*: pontoskodás, szőrszálhasogatás, vaskalap; pontosság, rendszeretet; pedáns-pehely. [ság.

pék rég meghon. szó, használata (e h. sütő) semmi kifogás alá nem esik.

példa: † jó példával előljár (mit gutem Beispiel vorangehen): jó példát mutat v. ad.

† *pêle-mêle*: egyveleg; össze-vissza.

† *pemzli*: ecset. [való.
 † *pendant*: párja, ellenkép, hozzá-
 † *penetráns*: átható, kábító.
penitencia: bünbánat, vezeklés.
 † *pénzerszény*, -*tárca*, -*szekrény*:
 pénzes e., t., sz.
penzió: nyugdíj; nyugalmazás;
 ellátás, vendégház.
 † *penzionál*: nyugalmaz.
 † *penzionátus*: nyugalmazott.
 † *pénzszegény* (*geldarm*): szük-
 pénzű, kevéspénzű.
pénztárnok: pénztáros.
 † *penzum*: föladat, lecke.
 † *pénzügyér*: pénzügyminiszter.
 † *pénzverde*: pénzverő.
per; † *per* febr. 28.: febr. 28-ra
per l. pör. [v. -ról.
 † *percig se*: egy percig se.
 † *per eminentiam*: legkivált, külö-
 nösen. [úton.
 † *per mopsz*: közvetve, kerülő
 † *per tangentem*: mellékesen.
 † *per tu* beszél velem: tegez.
 † *percent*: százalék, századrész.
 † *peremptórius*: döntő, végér-
 vényes.
 † *perfekció*: tökéletesség.
 † *perfekt*: befejezett, tökéletes.
 † *perfid*: hűtlen, álnok, rossz-
 hiszemű, galád.
 † *perfidia*: hűtelenség, álnokság,
 rosszhiszeműség, galádság.
 † *pergament*: pergamen.
 † *perhorreskál*: ellenez; idegen-
 kedik, visszariad. [határvonal.
 † *periferia*: terület, körvonal;
 † *periodus*: időszak; körmondat.
 † *perképes*: perlőképes.
 † *permanencia*: állandóság; per-
 manenciában van: állandóan
 együtt van.
 † *permanens*: állandó.
 † *permille*: ezrelék, ezredrész.
 † *perorál*: szónokol, papol;
 † *perplex*: megzavarodott; elhül,
 meg van rökönyödvé. [tornác.
perron: [pályaház] tornáca; kocsi-

† *persziflál*: kigúnyol, nevetsé-
 gessé tesz. [gúnyolás.
 † *persziflázs*: csípős gúny, (ki-)
 † *perszóna*: személy; némbér.
 † *perszonáliák*: személyes viszo-
 nyok, személyi adatok.
perszonálúnió.
 † *perszoniifikál*: (meg-)személyesít.
 † *persvadeál*: rábeszél.
 † *pertraktál*: tárgyal.
 † *perverz*: romlott, feslett, ter-
 mészetellenes.
 † *perverzitás*: romlottság, feslett-
 ség; természetellenesség.
perzsa, *Perzsia* (nem s).
perzsel (pörzsöl).
pestis: dögvész, döghalál.
pesszimista: sötét felfogású; rossz-
 szat hívő. [pesszimista.
 † *pesszimiztikus*: sötét, komor,
pesszimizmus: sötét világnézet.
 † *petíció*: kérvény.
 † *peticionál*: kérelmez.
Petőfi-társaság.
petty, -*es* (pötty).
 † *pfuj*: piha!
pianinó: álló zongora.
 † *pianó*: zongora.
 † *pictus masculus*: festett báb;
 írott malaszt.
 † *pièce de résistance*: fénypont(ja).
 † *piedesztál*: oszloptalp; talpazat,
 talpkő; erkölcsi magaslat.
 † *pietás*: kegyelet.
pikáns: csípős; csintalan, sikam-
 lós, csiklandós, ingerlő; fűszeres,
 ízes, étvágygerjesztő.
 † *pikantéria*: csintalanság, csik-
 landós dolog, kétértelműség,
 pikánság.
 † *pikkje van vkire*: feni a fogát
 rá, agyarkodik rá, begyiben van.
 † *pikkoló*: kis (csésze) fekete; kis
 pincér.
 † *piknik*: batyubál, táncmulatság.
 † *pikszis*: szelence, doboz.
 † *piktor*: festő, képiró. [felel].
 † *pikírt*: megsértődve, csípősen

- † *pillanatnyilag* (*momentan*): ebben v. abban a pillanatban.
 † *pingál*: fest.
pipázik szokottabb mint *pipáz* (de így is: *pipál*) l. 89. l. j. *pirámis*.
 † *piramidális*: óriás, rengeteg.
piros-fehér-zöld.
pissoir: vizelő.
 † *pittoreszk*: festői, kies.
pittypalatty.
 † *plafond*: mennyezet.
plagiátor: irodalmi szarka.
plágium: irodalmi tolvajlás; ollózás; ollózmány.
 † *plagizál*: lopkod, ollóz.
plaid l. pléd.
 † *plaidoyer*: védő beszéd.
plakát: falragasz.
pláne: főképpen, éppen, hát még.
 † *plánéta*: bolygó.
 † *planíroz*: egyenget; elsimít.
 † *plaszticitás*: szoborszerűség; szemléletesség.
 † *plasztika*: szobrászat.
 † *plasztikus*: szoborszerű, kidomborodó, szemléletes.
 † *plasztron*: ingelő.
 † *plató*: fönsík.
 † *platónikus*: plátói.
 † *plauzibilis*: tetszetős, elfogadható; valószínű.
 † *plauzibilitás*: valószínűség.
 † *plebejus*: köznépből való, paraszt; pórias.
pléd: nagy kendő, utazó kendő, lábtakaró. [gitás].
 † *plein air*: teljes fény v. világ.
 † *plein pouvoir*: teljes hatalom.
 † *plenáris*: teljes. [szabad kéz].
 † *plénium*: teljes ülés.
 † *pleonasztikus*: szószaporító, halmozó, fölös.
 † *pleonazmus*: szószaporítás.
 † *plomb*: (fog-) tömés; ólomzár.
 † *plombál*, *plombíroz*: [fogat] töm, plomboz; beólmoz, lezár [zsákot, kocsit].
 † *plusz*: többlet, nyereség.
 † *plutokrácia*: pénzuralom; tőkeplüss. [pénzes osztály].
 † *pneumatik*: szélőtmlő.
 † *pneumatikus*: levegőnyomású.
 † *pódium*: dobogó, emelvény.
 † *poéma*: verszet.
poéta: költő.
poétika: költészettan.
 † *poétikus*: költői, költőies.
 † *poézis*: költészet.
poggyász (*podgyász*).
point: ütés, dobás [játékban].
 † *point d'honneur*: becsületkérdés.
 † *pointe*: éle, fulánkja. [szót].
 † *pointíroz*: kiélez, megnyomja a
 † *polemia*: vita, tollharc.
 † *polemikus*: vitatkozó, vitázó.
 † *polemizál*: vitatkozik.
 † *polgári árak* (*civile, bürgerliche Preise*): olcsó á.
 † *poliglott*: többnyelvű.
 † *poligon*: sok-, többszög.
polihisztor: egyetemes tudós; *sopoliklika* (nem y). [kat tudó].
 † *polikróm*: sokszínű, festett, szípolíp. [nes].
 † *politechnikum*: műegyetem.
politika, *politizál*.
pólya, *polyva*.
 † *pomádé*: hajkenőcs.
 † *pomológia*: gyümölcsenyésztés.
 † *pomológus*: gyümölcsenyésztő.
 † *ponderál*: van súlya, nyom a *poni* (*ponni*). [latban].
 † *populáris*: népies, népszerű; közkedveltségű. [kedveltség].
 † *popularitás*: népszerűség, köz-
 † *popularizál*: népszerűsít.
por; † nagy v. sok ~ t vert föl (*viel Staub aufwirbeln*): nagyon föltűnt, nagy zajt ütöttek vele, sok szóbeszéd volt miatta.
porció rég meghonosult s kifogástalan az adag értelmében.
 † *porhon*: porzó.
porlepte v. *porlepett* hs.
 † *pormentes* (*staubfrei*): portól

- tiszta, pornélküli; itt ~ a levegő: itt semmi por sincs a levegőben.
- † *pornográfia*: trágár irodalom.
- † *poroda*: porzó.
- portál*: támogat, pártol.
- † *portál*, *portálé*: (disz-) kapu.
- portás*: kapus.
- † *porte-épée*: kardbojt.
- portentum*: csoda, csodagyermek.
- portó*: levéldíj.
- † *portómentes (portofrei)*: díjtól ment, díjtalan.
- † *portrait*: képmás, arckép.
- portugál*, -i v. -iai — egyaránt hs. (l. 76. l., az ország neve Portugál v. Portugália).
- † *pórus*: likacs.
- pósta (posta)*. [gős m.]
- † *póstamunka (Postarbeit)*: sürposte restante: póstán marad; póstán maradó [levél].
- † *post festa*: későn, utólag.
- † *postscriptum*: utóirat.
- † *postumus*: hátrahagyott, utó-
- † *poszt*: hely, őrhely. [szülött.]
- † *posztulátum*: követelmény, kelpótadó: adópótlék. [lék.]
- pótdíj*: díjpótlék.
- † *potentát*: uralkodó, nagyúr.
- pótfizetés*: utófizetés, pótlófizetés.
- póthitel*: utóhitel, pótlóhitel. [ria].
- pótkávé*: kávépótlék, műkávé, (cikópótkötet: kiegészítő kötet, pótlék.
- pótol*; † ~ ni vkinek helyét: ~ ni vkit, betölteni vkinek helyét; hézagot ~ ni: hiányt ~ ni; † szükségset ~: szükséges, hiányt ~, (tkp. csak a hiányzó tárgyról mondjuk, hogy ~ ják, ki ~ ják, p. vkit ~, vmit helyre ~; s már az is szabadság, ha kár v. hiány pótlásáról szólnak).
- † *potpourri*: egyveleg.
- potroh*, — *pottyán*.
- † *póz*: állás, testtartás; színészkedés, komédiázás, hatásvadászat, nagyképűség.
- † *pozíció*: állás; helyzet, rang.
- pozitív*: állító; való, valóban meglévő; biztos; teteles.
- † *pozitúra*: helyzet; testtartás.
- † *pózol*: színészkedik, komédiáz, hatást hajhász, nagyképűsködik.
- † *pozór*: hatás hajhász, nagyképőr v. per [pű(sködő). Prága.]
- pörgettyű*.
- † *pörköldé*: pörkölt-konyha, kávépöröly. [pörkölt.]
- pörpatvar*.
- pragmatika*: [szolgálati] ügyrend, rendszabás. [toló, rendszeres.]
- † *pragmatikus*: oknyomozó, okada-
- † *praktice*: gyakorlati módon v. úton, a gyakorlatban, célszerűen; praktikus módon.
- † *praktikáns*, l. gyakornok.
- praktikus*: gyakorlati; működő [orvos]; célszerű.
- † *praktizál*: működik.
- praxis*: gyakorlat; gyakorlottság; orvosnak nagy ~ a van: nagyon el van foglalva, sok a dolga, sok a betege.
- † *precedens*: példa, megelőző eset, irányadó eset.
- † *preceptor*: tanító, nevelő.
- † *precíz*: szabatos; pontos; finom.
- † *precíze*: szabatosan; pontosan,
- † *precizió*, *precizitás*: szabatosság, pontosság, finomság.
- † *precizíroz*: szabatosan kifejez, megszab, meghatároz.
- † *predesztinál*: kijelöl, előre szán vkit vminek; ~ va van: rendelve van erre, ez a végzete.
- prédikáció*: szent beszéd, egyházi b.
- prédikál*: szónokol, (szent) beszédet mond. [állítmány.]
- † *predikátum*: [nemesi] előnév;
- † *prefektus*: igazgató, felügyelő, kormányzó.
- pregnans*: rövid, tömött, tartalmas; sokatmondó; nyomós.

† *prejudikál*: elébe vág, előre ítél;
 † *prekárius*: kétes. [befolyásol.
 † *prelegál*: előad.
 † *prelekcio*: előadás.
 † *preliminál*: előirányoz.
 † *prelimináre*: előirányzat.
 † *première*: bemutató.
 † *premissza*: előzmény.
 † *prémium*: jutalom; biztosító díj.
premontrei.
 † *prenumeráció*: előfizetés.
 † *prenumerál*: előjegyezteti ma-
 gát; előfizet.
 † *prenumeráns*: előfizető.
 † *preokkupáció*: elfoglaltság.
 † *preokkupál*: elfoglalttá tesz.
 † *preparáció*: készülés.
 † *preparál*: előkészít; kikészít.
 † *preparandia*: tanító(nő)-képző.
 † *preparandista*: tanító-növendék,
 tanító(nő)-jelölt.
 † *preparátum*: készítmény.
 † *preponderancia*: nagyobb hata-
 lom v. befolyás, vezető szerep.
 † *prepotencia*: hatalmaskodás, kö-
 vetelődzés. [telődző.
 † *prepotens*: hatalmaskodó, köve-
 † *prerogativa*: előjog.
 † *presbiter*: egyházi előljáró.
 † *presbiterium*: egyháztanács.
 † *preskribál*: rendel, megszab.
 † *presszió*: nyomás, kényszer.
 † *presztízs*: méltóság, elsőbbség;
 erkölcsi súly.
 † *pretendál*: követel, számat tart.
 † *pretendens*: (trón-)követelő.
 † *pretenzió*: követelés, követelőd-
 † *pretereál*: mellőz. [zés.
 † *pretextus*: ürügy, kifogás, örv.
 † *preventív*: óvó.
prezenzmárka: jelenléti jegy.
 † *prezentál*: bemutat; ~ja magát;
 mutatkozik.
 † *prezumció*: föltevés. [mányos.
 † *prezumptív*: reménybeli, váro-
 † *primípilus*: vezér; kolompos.
 † *primitív*: ősi; kezdetleges; fej-
 letlen.

† *principális*: hivatalfő, föllebb-
 való, gazda.
 † *princ*: herceg, királyfi.
 † *prioritás*: elsőbbség.
 † *privát*: magán-, külön.
 † *privátim*: magánúton.
privatizál: magánzó, hivatal nél-
 kül él. [lom.
 † *privilegium*: kiváltság, szabada-
 † *privilegizált*: kiváltságos.
 † *prizma*: hasáb.
 † *pro et contra*: mellette és ellene.
 † *probléma*: kérdés, föladat.
 † *problemátikus*: kérdéses, kétes.
 † *procedúra*: eljárás.
processzió: menet, körmenet.
 † *processzus*: folyamat, eljárás.
 † *produkál*: terem, termel, ké-
 szít, gyárt; előad; fitogtat,
 mutogat.
 † *produkcio*: előadás, mutatóvány.
 † *produktív*: termelő, termékeny;
 haszonhajtó.
 † *produktivitás*: termékenység.
 † *produktum*: termék, készítmény.
 † *profán*: világi; szentségtelen;
 avatatlan.
 † *profanáció*: megszenségtelení-
 tés, kigúnyolás. [bemocskol.
 † *profanál*: megszenségtelenít,
 † *professzionátus*: hivatásszerű,
 foglalkozásszerű.
professzor.
proféta: jós, jövődömondó.
profil: arcél, oldalkép; metszet.
 † *profilaktikus*: megelőző, óvó.
 † *profitál*: nyer, hasznot húz;
 tanul.
 † *profósz*: porkoláb, tömlőtartó.
 † *prognosztikon*: jóslat; előjel.
 † *prognosztizál*: (meg-) jósol, előre
 megmond. [kórjóslat.
 † *prognózis*: jóslat, (előre-) jelzés;
programm: jegyzék, tárgysor, mű-
 sor; napirend, terv; előrajz;
 tájékoztató [beszéd]; szándék.
 † *progresszió*: haladás, (fokozatos)
 emelkedés; haladóvány.

- † *progresszív*: emelkedő; fokoza-
† *prohibitív*: óvó, gátló; tiltó. [tos.
† *projektum*: terv, javaslat.
† *projiciál*: vetít.
† *proklamáció*: kikiáltás, kiált-
vány, kihirdetés.
† *proklamál*: kikiált, kihirdet.
† *prokurista*: üzletvezető.
proletár: keresetnélküli, vagyon-
talan, éhenkórász, ingyenélő.
† *prológus*: megnyitó, előszó, elő-
játék. [haladék.
† *prolongáció*: meghosszabbítás;
† *prolongál*: meghosszabbít.
† *promille*: ezrelék, ezredrész.
† *promóció*: avatás, fölavatás.
† *promoveál*: fölvat. [fejezett.
† *prononszírozott*: határozott, ki-
† *propagál*: terjeszt, hirdet.
propaganda: terjesztés, hiterjeszt-
tés, térítés; propagandát csi-
nál: híveket szerez, toboroz;
terjeszt vmit.
† *propedeutika*: bevezetés, előta-
nulmány; filozófiai ~: a filozó-
fiába való bevezetés.
† *propedeutikus*: bevezető.
† *proponál*: indítványoz.
† *proporcio*: arány.
† *proporcionális*: arányos.
† *propozíció*: javaslat, indítvány.
† *proskribál*: száműz, a rovottak
(név)sorába tesz. [rajz, előrajz.
† *prospektus*: tájékoztató terv-
† *prosperál*: boldogul, virágzik,
föllendül, halad.
† *prostituál*: meggyaláz.
protekció: pártfogás.
protektor: pártfogó.
† *protektorátus*: védőség, ótalom;
főnnhatóság.
† *protestáció*: tiltakozás, óvástétel.
† *protestál*: tiltakozik, óvást tesz.
protestáns.
† *prototípus*: ősképmintakép.
† *proveniencia*: származás, eredet.
† *provideál*: (előre) gondoskodik.
† *providenciális*: gondviselészerű.
- † *provincia*: tartomány, kerület.
† *provinciális*: tartományi, vidéki;
tartományfő, rendfő(nök).
† *provinciálizmus*: vidékiesség.
provízió: jutalék, alkudíj; rész.
† *provizórium*: ideiglenes állapot
v. kormányzat; átmeneti intéz-
kedés.
† *provizórius*: ideiglenes, átmeneti.
† *provokáció*: kihívás.
† *provokál*: kihí; fölidéz, kelt.
próza.
† *prozelita*: új hívő; követő.
† *prüd*: álszemérmes, szemérme-
teskedő, szemforgató.
† *prüderia*: álszemérem, szentes-
kedés, szemforgatás.
† *prügelknabe*: bűnbak, csihés.
† *pszeudo*: ál, koholt.
† *pszichiáter*: elmeorvos.
† *pszichiátria*: elmekörtán, elme-
† *pszichikus*: lelki. [orvoslás.
pszichológia: lélektan.
pszichológus: lélektannal foglal-
kozó; lélekismerő.
† *publicitás*: nyilvánosság.
† *publikáció*: közzététel; kiadvány.
† *publikál*: közzétesz; kiad.
publikum: közönség.
† *pucc*: cicoma, cifraság.
† *puccos*: cicomás, cifrázkodó.
† *puccs*: csíny, államcsíny, zen-
† *püder*: hintőpor, hajpor. [dülés.
† *püderez*: beporez.
† *pulzus*: érverés; verőér.
† *pumpol*: kölcsön kér; kivasal
puncs. [vkiből [pénzt].
† *punctum saliens*: földolog, a do-
punctum: vége! [log veleje.
† *pupilla*: a szem bogara.
purgatórium: tisztítóház.
† *purifikáció*: (meg)tisztítás.
† *purifikál*: (meg)tisztít.
purista: nyelvtisztító.
† *puritán*: tiszta, szigorú [erköl-
csű], egyszerű.
purizmus: nyelvtisztítás.
† *pürum*: tisztázat.

† *pussztroz*: előmozdít, elősegít, pártol; fölkap, divatossá tesz. *pünkösöd* (nem t).

† *qua*: mint, gyanánt; ~ miniszter: miniszteri minőségében, miniszter létire.

† *quadrille*: négyes.

† *quantum satis*: bőven, untig, amennyi csak kell.

† *quarantaine*: vesztegzár.

† *quiproquo*: tévedés.

† *quinquennium*: ötödéves pótlék.

† *quo jure*: mi jogon?

rá a. m. *reá*; egy pár összetételben mindig csak *rá*: rászéd, ráhagy, rááll stb.; ~, *őrá*, *arra*, l. 80, 82. l. [mény.

† *rabatt*: árengedmény, enged-

† *rabiátus*: dühös, veszett.

† *rabulista*: szócsavaró, törvénycsavaró, csűrőcsavaró, prókátor.

† *rabulisztika*: szócsavarás, törvénycsavarás, csűrés-csavarás, prókátorkodás.

rác és *szerb* úgy viszonylik egymáshoz, mint *oláh* és *román* (l. *oláh*), de *szerb* ma az elfogadott irodalmi kifejezés.

† *race*: faj, fajta.

† *ráció*: észszerűség, elfogadható

† *racionális*: észszerű. [ok, alap.

racket: ütő, labdaütő.

† *rácskapu* (*Gittertor*): rácsos k.

† *radikális*: gyökeres [orvoslás], szélső [párt].

radírgumi: törölő gumi.

† *radíroz*: kidörgöl, kivakar, ki-

† *rádiusz*: sugár. [törül.

Rafael.

† *raffinált*, *raffinírozott*: finomított; kitanult, furfangos.

† *raffinéria*: furfang, huncutság.

Rajna.

rájön (*draufkommen*): nyomára v. nyitjára akad, megtalálja nyitját, kitalál, megtud, eszébe jut, végére jár, arra az eredményre

jut; † ~ a sor: rá kerül a sor, ő kerül sorra.

rajta, *rajt*, l. 92. l.; ~, *ő~*, azon, l. 80, 82.; ~ *múlik*, l. *múlik*;

† *nincs* ~ egy igaz szó (*es ist kein wahres Wort daran*): egy szóse igaz belőle.

rajzoktatás: rajztanítás.

† *rakbér*, l. *fekbér*.

† *rakjegy*: tárházi jegy, tárjegy.

ráköszön, l. *köszön*.

† *rakpart*: kőpart, rakodó-part, rakodó; v. csak part, Ferenc József part, Rudolf-part stb.

† *raksúly* (*Lagergewicht*): teher-súly (vasuti kocsin).

raktár: tárház, rakodó; áru ~: árutárház, áruház.

† *raktárnok*: raktáros, árutáros, tárházas, tárházkezelő.

raktároz: berak, elrak, berakódni.

† *rangidősb*: rangban idősebb.

† *rangidősbőség*: időrang, időrend, szolgálati elsőbbség, rangbeli idősbőség. [segít.

† *rangíroz*: rendez, elrendez; föl-

† *rapid*: sebes, hirtelen.

† *rapiditás*: sebesség, hirtelenség.

† *rapier*: vivótőr.

† *rapport*: jelentés, kihallgatás.

† *rapszodikus*: csapongó, szaggatott, töredékes.

† *raptus*: (örülési) roham, hóbort.

† *raritás*: ritkaság.

ráspoly.

[érdemli.

rászolgál hs., magyaros e h. meg-rasztli: késláb, késpalló.

† *ráta*: részlet.

rátartja magát.

[hagyás.

† *ratifikáció*: megerősítés, jóvá-

† *ratifikál*: jóváhagy, aláír.

rázkódtatás: rázkódás.

† *razzia*: hajsza, portyázás.

reá, *ő~*, *arra*, l. 80., 82. l.

† *reagál*: visszahat, felel; nem ~: érzéketlen, nincs rá hatása.

reakció: visszahatás.

† *reakcionárius* : maradi, haladás-ellenző, reakciós.
 † *reaktívál* : visszahelyez.
 † *reál* : tárgyi, dologi.
 † *reáliák* : tárgyi ismeretek.
 † *reális* : való, valódi, valóságos, *reáliskola*. [kézzelfogható].
 † *realitás* : valóság.
 † *realizál* : megvalósít.
 † *realizmus* : valóságosság.
 † *reasszumál* : újra összefoglal.
 † *rebellió* : forradalom, zendülés.
 † *rebellis* : lázadó, fölkelő.
rebusz : képrejtvény.
 † *recehártya*, *receg* (*Netzhaut*, *retina*) : ideghártya.
 † *recenzeál* : bírál. [sítás].
 † *receptió* : befogadás, egyenjogú-
recepisz : elismervény, térítvény.
recept, *recipe* : rendelvénny, étel-leírás.
 † *receptív* : befogadó, fogékony.
 † *rechthaberei* : okvetetlenkedés, igazán(dis)kodás.
 † *recidíva* : visszaesés.
 † *recipiál* : bevesz, befogad, egyenjogusít. [nosság].
 † *reciprocitás* : kölcsönösség, viszo-
 † *recitáció* : elmondás, szaválás.
 † *recitál* : elmond, szaval; eldarál.
 † *reconnaissance-vizit* : köszönő látogatás.
 † *redakció* : szerkesztőség; szerkesztés, fogalmazás.
 † *redaktor* : szerkesztő.
 † *redivivus* : föltámadt.
 † *redőny* : ablakredő, gürdítő, rolletta. [apaszt, korlátoz].
 † *redukál* : visszavezet; összevon,
 † *redukálódik* : visszamegy, apad, összezsugorodik.
 † *redukció* : apasztás, megszorítás.
 † *redut* : vigadó.
 † *refakcia* : visszatérítés.
 † *refektórium* : ebédlő.
 † *referáda*, *referátum* : előterjesztés, jelentés. [hírt ad].
 † *referál* : előad, beszámol; elmond;

† *referencia* : (bizalmas) értesítés.
 † *referens* : előadó. [foglalás].
 † *reflektál* : tekintettel van, számot tart, ügyet vet, megjegyzést tesz, elmélkedik.
reflektor : fényvető.
 † *reflex* : visszaverődő fény, visszacsugárzás; visszavert kép, mása vminek; önkénytelen [mozdulat].
 † *reflexió* : elmélkedés.
reform : újítás, javítás, átalakítás.
reformmozgalmak : újító mozgalmak.
reformpárt : haladó párt. [mak].
reformál : újít, javít, átalakít.
 † *reformáta* vallás : református v., l. 69. l. [újjáteremtő].
 † *reformátor*, *reformer* : újító,
 † *refugium* : menedék. [gad].
 † *refüziroz* : visszautasít, megtar-
 rég láttam és rég nem láttam. l. 16. l. [mérés (joga)].
regále : királyi haszonvétel; ital-
regálebérli : haszonbérli.
regatta : csónakverseny.
 † *régebbi* : régibb.
regement : ezred.
 † *regenerál* : újjáalkot, megifjít.
 † *régens* : kormányzó, uralkodó.
 † *régész* : régiségbűvár, régiség-tudós. [tudomány].
 † *régészet* : régiségtan, régiség-
 † *reggély* : délelőtti hangverseny v. előadás v. ünnep.
regi; † minden a ~ben marad (*beim alten*) : minden (úgy) ma-
 rad ahogy volt.
 † *regie* : igazgatás, kezelés; üzlet-költség, önköltség.
 † *régio* : táj; réteg; világ.
 † *regisztr* : lajstrom; jegyzék; változat [orgonában].
 † *reglement*, *reglama* : szabályzat.
 † *régmúlt* (nyt.) : befejezett cselekvés a múltban. [menő].
 † *regresszív* : visszaható, vissza-
 † *régtől óta* : régtől, régtől fogva.
 † *rehabilitáció* : visszahelyezés, visszafogadás, becsületmentés.

- † *rehabilitál*: visszahelyez, visszafogad. [foglalás.
- † *rekapituláció*: ismétlés, össze-
- † *rekapitulál*: ismétel, összefoglal.
- reklám*: hirdetés, hírverés, hűhő.
- † *reklamáció*: fölszólalás; panasztétel, visszakövetelést.
- † *reklamál*: felszólal; panaszt tesz; visszakövetel. [pótlás.
- † *rekompenzáció*: megtérítés, kár-
- † *rekompenzál*: megtérít, kártalanít.
- † *rekonstruál*: helyreállít, fölújít.
- † *rekonvaleszcens*: gyógyuló, üdülő.
- † *rekord*: eredmény.
- † *rekrimináció*: vádaskodás, szemrehányás. [hányást tesz.
- † *rekriminál*: vádaskodik, szemre-
- † *rektifikáció*: helyreigazítás.
- † *rektifikál*: helyreigazít.
- rektor*: igazgató; mester.
- † *rekviem*: gyászmise. [szerez.
- † *rekvirál*: (meg)kér, megkeres,
- † *reláció*: jelentés, beszámolás; viszony, vonatkozás.
- relatív*: viszonylagos, viszonyító; tág, nyújtható [fogalom].
- † *relative*: viszonylag.
- † *relegál*: kiutasít, kizár.
- † *relikvia*: ereklye.
- rém*; ~ sok, ~ nagy stb.: iszonyú sok, borzasztó magas, rengeteg v. rettenetes nagy stb.
- † *remédium*: orvosság, orvosság.
- remélni* v. *reményleni*; † *reménylhet*, *reménylvet*, *reményljük*: remélhet, reméltet, reméljük.
- reményt táplál* (*die Hoffnung hegen*): van reménye, remél, reménykedik, reményben él v. ringatózik, reménnyel áztatja magát, kecsegteti a remény.
- † *reményteltjes* (*hoffnungsvoll*): 1. nagyreményű; 2. reménykedő; ~ en: reménykedve, jó reménységgel.
- † *reminiszcencia*: visszaemlékezés; máshonnan vett gondolat.
- † *remis*: eldöntetlen [játék].
- † *remise*: kocsiszín. [szajáró.
- † *remittenda*: visszaküldendő, vizs-
- † *remonstrál*: kifogást tesz, panaszt tesz, fölszólal.
- † *remorqueur*: vontató (hajó).
- † *rencontre*: összekoccanás; párbaj.
- rendbe hoz* (*in Ordnung bringen*): rendbe szed, (el)rendez.
- rendel*; † a foglyokat szabadon bocsátatni ~ é: elrendelte, hogy... v. elr. a foglyok sz. bocsátását, v. szabadon bocsátattatta, v. bocsátotta a f. (vö. 44. l.)
- † *rendelkezik* vmi fölött (*über etw. verfügen*): vmivel.
- rendeltetési hely*: rendelt hely; ~ ükre: rendeltetésük helyére, rendelt helyükre (vö. 68. l.).
- † *rendezvous*: légyott, összejövetel.
- † *rendkívülien*: rendkívül.
- rendszerint*. [forgató.
- † *renegát*: hitehagyott; köpenyeg-
- † *renitencia*: ellenszegülés, ma-
- † *renitens*: ellenszegülő. [kacsság.
- † *renommée*: hírnév; jóhír, becsület. [vatosít.
- † *renovál*: (ki-)javít, megújít, di-
- † *rentábilis*: jövedelmező.
- † *rente*: járadék.
- † *renunciáció*: lemondás.
- † *reorganizáció*: szervezés.
- † *reorganizál*: újjá szervez.
- † *reparáció*, *reparatúra*: (ki)javítás, tatarozás; helyreállítás.
- † *reparál*: javít, tataroz; helyreállít.
- † *reparciál*: föloszt; kivet, kiró.
- † *repertoár*: műsor, játékrend; jegyzék.
- † *repertórium*: tárgymutató, (könyv-) jegyzék, forrásjegyzék.
- † *repetál*: ismétel.
- † *repetíció*: ismétlés. [irat.
- † *replika*: válasz; cáfolat, válasz-
- † *replikáz*: felel; visszavág.
- † *reporter*: tudósító.

† *represszáliák*: megtorlás, megtorló intézkedések.
 † *representacionális, reprezentatív*: képviseleti; szereplési [költség].
 † *reprezentál*: ábrázol; képvisel.
 † *repríz*: felújítás, fölújító előadás.
 † *reprodukál*: előad, elbeszél, leír; sokszorosít, lenyom(t)at.
 † *reprodukción*: előadás, elmondás, ábrázolás, másolat; sokszorosítás.
 † *reproduktív*: előadó, visszaadó [tehetség]; sokszorosító [művé].
 † *repudeál*: visszautasít. [szetek].
 † *reputáció*: jóhír, hírnév, becsület.
repül, repít, reppen v. *röpül, röpt, röppen*. [tel, (meg-) becsül.
 † *respektál*: tiszteletben tart, tisztel.
 † *respektíve*: azaz, vagy.
 † *respektus*: tisztelet; tekintély.
 † *restancia*: hátralék.
 † *restauráció*: helyreállítás; tisztel.
 † *restaurál*: helyreállít. [újítás].
 † *resumé*: összefoglalás, kivonat.
restell (restel).
rész, l. *rész* vesz.
 † *részbeni*: részbeli, részben való;
 e ~ határozata: ebbeli v. ez a h.
 v. az erre vonatkozó h.
 † *részenről* tehetsz amit akarsz: éntőlem v. énniattam tehetsz amit akarsz, v. én nem bánom, akármit csinálsz; ~ itthon maradok (*ich meinerseits*..): én itthon m. [rodás].
 † *reszenzus*: visszatetszés, felháborozás.
reszket (nem *d*).
részletes megvizsgálás azt jelenti, hogy minden részre kiterjed a megvizsgálás; a *részleges* megvizsgálás azt jelenti, hogy nem mely részeiben vizsgálják csak meg, jobban: részbeli mv.
 † *reszolúció*: végzés, határozat.
 † *reszonancia*: visszhang, visszhang.
 † *reszort*: ügykör, szak. [hangzás].
 † *rész* vesz a vadászaton, lako-

mán (*an der Jagd teilnehmen*): a vadászatban, lakomában.
 † *részvevő*: részvevő.
retorika. [intézkedések].
 † *retorzió*: megtorlás, megtorló.
 † *retrográd*: hátráló, visszamenő.
retteg, retten.
 † *retúrjegy*: visszatérő jegy, térít.
reuma: csúsz. [jegy].
 † *revanche*: viszonzás; bosszú.
 † *reveláció*: kinyilatkoz(tat)ás.
 † *reverzális*: térítvény, írásbeli nyilatkozat. [vizsgálg].
 † *revideál*: átnéz, átvizsgál; fölül.
 † *revízió*: átnézés, átvizsgálás, fölülvizsgálás.
 † *revokál*: visszavon, visszazí.
 † *revolúció*: forradalom.
 † *revolver*: forgópisztoly.
 † *rezerva*: tartalék; tartalékos; tartózkodás.
 † *rezervál*: fönntart.
 † *rezervált*: tartalék; fönntartott; tartózkodó, kimért.
rezervista: tartalékos.
 † *rezervoár*: (víz-) tartó, gyűjtő.
 † *rezidencia*: székhely. [medence].
 † *rezignáció*: lemondás, megadás; reménytelenség.
 † *rezignál*: megnyugszik, megadja magát; reménytelen. [tett].
 † *rezignált*: lemondó; reményveszt.
 † *rezolúció*, l. *reszolúció*.
 † *rezonancia*, l. *reszonancia*.
Rezső: Rudolf.
rí, rívás; rikat.
ribiszke.
 † *ringlispil*: körhinta.
 † *riposztíroz*: visszavág; megfelel.
 † *riszkíroz*: kockáztat. [vkinek].
rítmus.
 † *rituális*: szertartásos; vallási.
 † *rítus*: szertartás.
rivalgás.
 † *rivalizál*: verseng, vetélkedik.
 † *rizikó*: kockázat.
 † *rogyik*: rogy. [rohanás].
roham: támadás, rohanás, meg-

rohamos (rapid): sebes, hirtelen, rohanó(s).

rohamosan (rapid): sebesen, hirokokó. [telen, igen gyorsan. rokolya.

rokonszenv: vonzalom, vonzódás, rokonérzet, rokonérvés, rokonérzelem. [megnyerő, kedves.

rokonszenves: vonzó, vonzalmas, *rokonszenvez*: vonzódik, egyet érez, együtt érez.

róla (nem két l), *óróla* és *arról* l. 80, 82.

román kétértelmű szó: 1. a római (latin) népnek és nyelvnek minden származéka: olasz, francia, oláh stb., 2. a. m. oláh — l. ezt.

romantikus: regényes.

† *roncsoló toroklob*: differitisz.

† *rondó*: kör, körtér; kerek virágágy.

roppant; ~jó, ~szép: nagyon jó, nagyon szép stb.; ~tkp. csak nagyságra vonatkozik, p. ~nagy, ~széles, ~magas.

rossz, rosszkor; † *rossz vért szül* (böses Blut machen): ez fölizgatja a lelkeket, fölháborítja az embereket, fölháborító dolog.

rosszal, — *rosszhiszemű*.

rosszul áll, l. áll; ~érzi magát, *rosszullét*. [l. érez.

† *rotáció*: forgás; keringés.

† *rotációs gép*: forgó gép.

rothad v. *rohad*. [terem.

rotunda: kerek csarnok, kerek

† *roué*: kéjűző, kéjvadász.

† *rovancsolás (Skontrierung)*: ellenérvés, számonvétel, vizsgálat.

royalista: királpárti.

rózsafüzér † e h. olvasó (*Rosenkranz*). [eszme.

rögeszme: bogara vkinek, rögzött rögtön, — rögtönítélő.

Röck Szilárd.

† *röpdé*: madárház.

† *röperő*: röpitő erő.

rövid, ~ *leszek (brevis ero)*: nem szaporítom a szót, röviden végzem v. szólok; ~del halála után (*kurz nach.*): ~idővel v. kevéssel h. u.

rövidebbet húzni (den kürzern ziehen): rövidséget szenvedni, károsodni, fölsülni.

† *rövidlet*: kivonat, vázlat.

rövidlítés: közellátóság.

rövidlítő (kurzsichtig): közellátó.

† *rubrika*: rovat.

† *rubrum*: fölzet, címirat.

ruganyos: rugalmas.

† *ruggyanta*: gumi.

† *rumén, rumuny*: oláh (l. ezt).

† *rusztikus*: falusi(as), parlagi.

† *rutín*: jártasság, gyakorlottság.

† *sablon*: (kivágott) minta; kapta.

† *sablonos, sablonszerű*: kaptaszerű, sah. [megszokott.

† *sajátító eset* (elavult): birtokos e.

† *sajnálkozik* vki fölött: vkin.

sakk, — *sál* (nem shawl).

† *sampannyer*: pezsgő.

Sándor-vers. [kereken.

† *sans façon*: teketória nélkül,

† *sans gêne*: tartózkodás nélkül, kereken.

† *sans phrase*: szó nélkül, kereken.

† *sápkór (Bleichsucht)*: (kóros) sápadtság, sápadt-kór.

† *sarkantyút ad* a lovának (dem Pferde die Sporen geben): (meg)sarkantyúzza a lovát.

† *sarlatán*: kuruzsló, szélhámos.

† *sarlatanéria*: szélhámosság.

saroglya.

† *sattíroz*: árnyékol.

sátor, sátorok v. sátrak, sátora v. sátra, de csak sátozt, sátoros.

† *satyra*: szatira; [csarnok.

† *sängerei*: énekes kávéház, dal-

† *schema* (olv. szkéma, görög szó)

† *schlager*, l. sláger. [l. séma.

† *schlagfertig*: szórakész, szavakész, visszavágó; talpraesett, találó; harcra kész.

† *schlagwort*: jelszó, címszó.

† *schlendrian*, l. *slendrián*.

† *schneidig*: határozott, katonás, kuruc, fránya, fene [ember]; tűzrőlpattant, kardos [menyecske].

† *schnitzer*: tévedés, botlás; kocsintás. [írva.

† *schwarz auf weiss*: írásban,

† *Schweiz*: Svájc.

scyth v. *skyth*.

se, *sem*, l. 16. l.

sebbel-lobbal.

segédlet: segédkezés.

segély: segítség, segedelem.

segélyegylet: segítő egyesület.

segélyez: segít, segít, támogat.

segélyezés: segítés, segítség, támogatás.

segti; † ha így *se* érted meg, én neked nem ~hetek (*kann ich dir nicht helfen*): nem ~hetek rajtad; † ha vmi állomáshoz ~hetném (*zu einer Anstellung verhelfen*): — juttathatnám, állomásra ~hetném, á.-t szerezhetnék neki.

sehogy se, *schol se*, *semmi se*, *senki se*, (nem egy szóba), de *sohase*.

sejk.

† *sejtenni engedi*: sejteti.

sekély.

selfmade man: magalett ember.

selyem. [bogár.

† *selymér*: selyemhernyó, selyemsem v. *se* (tilt. csak *se*) l. 41.

† *séma*: táblázat, vázlat, képlet; körvonalos rajz; kapta (vö. *schema*).

† *sematikus*: táblázatos, átnézetes.

† *sematizmus*: névtár, címtár, névkönyv, címkönyv.

semilyen (*semmilyen*). [*sem mint*.

semmint középfok mellett; más *semmirekellő*, — *semmirevaló*.

† *sempont*: zéruspont.

seprü v. *söprü*, — *ser* v. *sör*. *seregély*.

sértéshizlalda: sertéshizlaló.

sérv: sérvés (nép.).

sérvkötő: sérvéskötő.

† *service*: készlet, evőkészlet.

† *sétány*: sétatér.

Shakespere v. *Shakespeare*.

sifon.

sifírozott: titkos írású.

siheder.

sík, *síkos*, *síkság*.

† *sikaníroz*: bosszant, zaklat.

† *sikerdús* (*erfolgreich*): sikeres.

† *sikerült* *fiu* (*ein gelungenener Junge*): derék *fiu*.

siket (*süket*).

siketnéma-intézet (birtokviszony)

ép oly jó, mint: *siketnémák* intézete; vö. árvaház, betegszoba, égettszag; — a váci *siketnémák* intézete *hs.*, nem *kell*: a s. váci intézete.

† *sikk*: ügyesség, helyesség; ez a ~: ez divatos.

† *sikkes*: helyes, ízléses, takaros, legújabb divatú.

sikolt, *sikít*.

† *sikoly*: sikoltás, sikítás.

síma, *símul*, *simít*.

† *simfel*: szitkozódik.

simpáncz.

sincsenek (nem *nn*).

sínylik; *sínyljen*, *sínylhetik* h.

sínylődjön, *sínylődhetik*, l. 90. l.

síp, *sípos*, *sípol*. [ves *seb*.

† *sípoly* (*fistula*): folyóseb, cső-sír, *sírban*, *sírok*, *sírásó*.

sír, *sírok*, *sírás*; de *röv. siralom*,

sírály. [*síránkozik*, *sírat*.

sírálm (tkp. *síram*, a *síralom* régi mellékalakja): *síralom*.

sírársra fakad: *sírva* f.

† *Sixtini* kápolna, *madonna* (*Sixtinische.*): *Sixtus* kápolnája, *madonnája*.

skála: fokozat; hangsor.

skandálni.

† *skandalizál*: megbotránkoztat.
 † *skandalózus*: botrányos.
 † *skandalum*: botrány.
 † *ski*: lábszánkó, hócipő.
 † *skicc*, *skizz*: vázlat.
 † *skiccíroz*: vázol, vázlatot készít.
 † *skontó*: levonás, úrendedmény.
 † *skribler*: irkáló, zúgíró. [dik.
 † *skrupulizál*: töpreng, aggósko-
 † *skrupulózus*: kételkedő, szőrszál-
 hasogató. [töprengés.
 † *skrupulus*: kétség, aggodalom,
 † *skrutinium*: vizsgálat; titkos
 szavazás, szavazatszedés.
skytha v. *scytha*.
 † *sláger*: ütőkártya, ütő; tromf.
 † *slendrián*: ócska szokás, elavult
 eljárás; nembánomság.
 † *slöjd*: kézi ügyesség.
smaragd.
 † *snajdig*, *snejdig*, l. *schneidig*.
sodrony: drót; vö. drótos tót!
sóhajt v. *sohajt*. [sose].
sohanapján, — *sohase(m)* v. *sohse*
 † *soi-disant*: úgynevezett, állító-
 sokall. [lagos.
sokkalta jobb: sokkal jobb (sok-
 szorta jobb, kétszerite nagyobb
Soma: Samu. [stb. hs.)
sompolyog. [sort áll.
 † *sorfolat képez*: sorfolat áll,
 † *sorozási bizottság*: sorozó b.
sorsüldözte v. *sorsüldözött* hs.
 † *souper*: vacsora.
 † *souper-csárdás*: éjféli csárdás.
 † *souterrain*: pincesor, földalatti
 helyiség.
sóvárog vki után hs.; ~vmi után:
 vmire (vö. vágyódik, törekszik).
sovinista, — *sovinizmus*.
 † *sörfözde*: sörfőző, sörgyár.
 † *söröde*: sörház, sörmérés.
 † *spácium*: tér, köz.
 † *spaléta*: ablaktábla.
 † *sparhert*, l. *spórhert*.
 † *sparmeszter*: takarékoskodó;
Spárta. [zsugori.

† *speciális*: faji; külön, különös,
spekulál, *spekuláció*. [részletes.
 † *sporadice*: néha, itt-ott, elvétve.
 † *sporadikus*: szétszór, egyes.
spórhert: vastűzhely, tűzhely.
spriccer: fröccs.
 † *spüríusz*: sejtelen, szimat.
 † *spátum*: köpet.
 † *sraffíroz*: vonásol.
 † *sraffírun*: vonásolás.
 † *stabil(is)*: állandó, állékony.
 † *stabilitás*: állandóság.
 † *stabilizál*: állandósít, megállapít.
stáció: állomás.
 † *stádium*: állapot; (fejlődési)fok.
 † *staféta*: gyorsposta. [kok.
 † *staffage*: díszítmény, mellékala-
stafírun: kelengye.
 † *stagnáció*: pangás, tespedés.
 † *stagnál*: pang, tesped; megre-
stájer, *Stájerország*. [kedt.
 † *statáriális*: rögtönítelő.
statárium: rögtönítelő bíróság v.
 törvényszék.
 † *statiszta*: néma személy.
 † *statuál*: megállapít, határoz,
 rendel.
 † *státus*: állapot, vagyoni állapot;
 állomány, létszám.
 † *status quo*: előbbi v. régi v.
 meglevő állapot.
 † *statútum*: szabályzat. [házbért.
 † *steigerol*: fölemeli, fölrugtatja a
 † *stelázsi*: állvány, polc.
 † *stereotíp*: állandó, szokott; ön-
 tött [nyomás]; öntött nyomatú.
 † *sterilizál*: csirátlanít, meddősít.
 † *stichlíroz*: csipked, bosszant,
 ingerkedik, kötekedik.
 † *stichprobe*: találompróba.
 † *stichwort*: jelszó; végszó [szerep-
 † *stigmatizál*: megbélyegez. [ben.]
 † *stikli*: csíny, huncutság.
stíl; ~ben, ~nek jobb mint ~ban,
 ~nak; ~a. m. művészi ~, mű-
 ízlés, †e h. stílus, írásmód.
 † *stílet*: tör.
 † *stíletes bot*: törös bot.

† *stilista*: író, nyelvművész.
 † *stilizál*: fogalmaz; módosít, szabályosít.
 † *stílszerű*: ízléses, illő; korszerű.
 † *stílus*: írásmód, fogalmazás; építésmód. [zik; 2. hangol.
 † *stimmel*: 1. összevág, talál, egyez.
 † *stipendista*: ösztöndíjas.
 † *stipendium*: ösztöndíj. [dás.
 † *stipuláció*: kikötés, megállapodás.
 † *stipulál*: kiköt, megállapít.
 † *stoikus*: egykedvű, állhatatos.
 † *storníroz*: megszüntet, visszavon; ellentételez. [szódság.
 † *strapa, strapáció*: fáradság, vesztés.
 † *strapál*: elcsigáz; koptat.
 † *straparuha*: viselőruha (Erdélyben így is: hurboló ruha).
 † *stratégia*: harcászat, harvezetés.
 † *stratégiai*: harcászati, hadvezéri.
 † *streber*: kapaszkodó.
 † *stréberség*: kapaszkodás.
 † *strikt*: határozott, pontos, szabatos. [szigorúan.
 † *strikte*: pontosan, határozottan,
 † *strófa*: versszak.
stróman: báb, álszemély, lógós.
 † *strózsák*: szalmazsák.
strucc.
 † *struktúra*: alkat, szerkezet.
 † *studíroz*: tanulmányoz, töpreng.
 † *stúdium*: tanulás, tanulmány.
-stul, stül (nem ó, ő).
 † *styl, stylus*: stíl, stílus.
subiksz: cipőmáz, fénymáz.
sűg, sűgő, de röv. *sugall, sugalmaz*,
 † *sujet*: tárgy. [sugdós.
sujt (*sűjt*).
 † *súlyt fektet v. helyez rá* (*Gewicht darauf legen*): nagy fontosságot (jelentőséget) tulajdonít neki, fontosnak tartja, nagy figyelemmel van, v. nagy figyelmet fordít arra..., kiemeli, súlyt vet rá.
súlyos beteg(ség) (*schwer krank, schwere Krankheit*): nagy betegsüketnéma, l. siketnéma. [(ség).

sűldő, — *sűlni*.
sűly, — *sűllyed* v. *sűlyed*.
 † *sürgönyileg*: sürgönyben, sürgönnyel, telegráf v. távíró útján.
sürgős hs. (nem kell sürgetős, vö. *sürög-forog, sür-r-forr*. [sietős).
sűrű, sűrít. [sütőház.
 † *sütőde*: sütőműhely, pékműhely, Svájc. [vesztő.
 † *svindler*: szélhámos, szemfényvesztő.
 † *svindli*: csalás, szemfényvesztés.
 † *svindliz*: csal, szélhámoskodik.
 † *svung*: lendület; ~ba jön: neki-lendül, nekitüzesedik; ~ban van: benne van.
 † *szabadságot veszek magamnak* (*ich nehme mir die Freiheit*): bátorodom.
szabadjon, szabadna hs. (l. 65. l.), de szabályosabb: szabad legyen, szabad volna.
szabász: kizsabó.
 † *szabadszat* (*Zuschneiderei*): szabás. *szaggat*. [kizsabás.
száj; *szám, szád* ép oly helyes, mint *szájam, -ad* (amaz a régiebb és népies alak, emezt kedveli az irodalom mint érthetőbbet, de l. 6. l.).
Szajna.
szájtátva. [hagyó, eretnek.
 † *szakadár*: hittőlszakadt, hit-szakáll v. szakál.
szakavatott: szakértő, avatott.
 † *szakgat*: szaggat.
szakma: szak.
 † *szálag*: szalag. [táz, elismer.
 † *szaldíroz*: nyugtatványoz, nyugszáll (ige; szál főnév), *szállingózik, szállás*.
 † *szállítási vállalat*: szállító v.
 † *szálloda*: fogadó, szálló.
 † *szállodás*: fogadós, szállós.
szalmiák.
 † *szalonképes* (*salonfähig*): szalonzalonna. [ba való v. illő.
szalutál.
szám; † (Hol lakik?) »Sip-u. öt

szám alatt lakom.« † » Sip-u.
 ötödik szám« : ötödik szám alatt.
 † számadás-át v. számláját megtalálja vmi mellett (*seine Rechnung bei etwas finden*): nyer v. nyeresége van rajta; megvan rajta v. belőle a haszna; † ~ ba hoz (*in Rechnung bringen*): ~ ba tesz. [likvidál.
 † számfejt: (ki)számít, folyósít, számít; † írásbeli v. szóbeli közlésre van-e számítva ez a fogalmazvány (*berechnen*): szánva.
 † számküüzetés, számkivettetés: száműzés, számkivetés.
 † számlásít: új számlára ír. számottevő.
 számovár: teafőző, teás katlan. szán (-ka, -kó).
 † szánakozik vki fölött: vkin.
 † szandl: orvosol. [nivaló.
 szánalomraméltó: szánalmas, szán-
 † szanatórium: gyógyító intézet.
 † szangvinikus: vérmes, heves-
 † szankcionál: szentesít. [(vérű).
 szánom-bánom.
 szántsándékkal. [podás.
 szaporulat: szaporodás, gyara-
 † szarkasztikus: maró, égető, csípős.
 † szarkazmus: maró, keserű gúny.
 † szarkofág: kókoporsó; díszkoszaru (nem ű). [porsó.
 † szatelles: csatlós.
 szatira.
 † szatirikus: gúnyos.
 † szatizsfakció: elégtétel.
 Szatmár (nem th).
 † szaturál: telít, áthat, átjár. szattyán.
 szavak és szók egyre megy, nincs olyan jelentésbeli különbség, mint a német *Wörter* és *Worte* között.
 † szavazatképes: szavazóképes.
 század, évszázad hs. M. Nyelvőr
 † száztóli: százalék. [17. s 25. k. szecesszió.

Széchenyi István.

† szédélgés (*Schwindel*): szélhá-
 mosság, szemfényvesztés, csalás, ámtás.
 † szédelgő (*Schwindler*): szélhámos, szemfényvesztő, csaló, ámtó.
 szegfü (más a székfű).
 szégyenleni v. szégyelleni (nem egy l); † ~ magát vki előtt (*sich vor jm. schämen*): vkitől.
 † szégyenteljes (*schmachvoll*): szégyenletes.
 széjjel (nem lly).
 szekál, szekíroz: bosszant, zaklat.
 † szekáns: bosszantó, zsémbes, kiállhatatlan.
 † szekatúra: bosszantás, zaklatás, Székelyföld. [nyaggatás.
 † szekció: osztály, szakosztály.
 szekíroz l. szekál.
 † szekta: felekezet. [vele tart.
 † szekundál: segédkezik; kísér;
 † szekundáns: segéd.
 † szekvesztrum: bírói zár.
 szelep: szellentyű. [szellemes.
 † szellemdús (*geistreich*): elmés;
 szem, ~ ek, ~ ei, fél~, l. 70. l.;
 † nagy ~ eket csinál, nagy ~ eket mereszt: nagyot néz, mereszt a szemit; — egyik ~ ével v. ~ én nem jól lát: a fél ~ ére nem jól lát.
 † szembezt: szembe állít.
 szembeszáll, — szemefénye.
 † személynök: personális.
 szemenszedett.
 † szemínárista: kispap, növendék pap, papnövendék.
 szemínárium: papnevelő.
 szemlélhető előadás, leírás stb.: szemléletes.
 szemlélhetőség: szemléletesség.
 szemlesütve.
 † szemöld: szemöldök.
 † szender: szendergés.
 † széney: szén.
 szentély: szent hely, szentek szente.
 Szentföld.

szenzimentális: érzelmes; érzelgős.
szenzimentalizmus: érzelmesség;
 érzelgősség. [István].

Szent István (mint helynév *Szent-Szent István társulat*).

szenzjánosbogár.

szenved; † a szőlő sokat ~ett a fagytól (*hat viel von Frost gelitten*): a szőlőben sok kárt tett a fagy. [régies.

szenvedély bevett szó, *szenvedelem*

† *szenveleg*: affektál.

† *szenvelgés*: affektálás.

† *szenvtelen* (*apathisch*): egykedvű, fásult, érzéketlen.

szenzáció: (nagy) feltűnés, nagy hatás, izgalom. [izgató.

szenzációs: feltűnő, nagyhatású, szép; † egy szép napon (*eines schönen Tages*): egyszer csak.

† *szeparál*: elkülönít. [lasztó.

† *szeparatiztikus*: széthúzó, bom-

† *szeparatizmus*: széthúzás, bom-szeptember. [lasztó törekvések.

szerb, l. rác. [kell szerelmi).

szerelmes levél, vers stb. hs. (nem † *szerencse* föl (*Glück auf*): Isten

velünk! sok szerencsét! — † *szerencsét* csinált (*sein Glück gemacht*); szerencsés volt, szerencsével járt, jól járt, szerencséje akadt; — l. van.

szerep; † tíz korona nálam nem játszik ~et (*spielt keine Rolle*): nálam nem számít, nem pénz; a hitel fontos ~et játszik: a h.-nek f. ~e van, f. a ~e... szerföltt.

szeri; se ~ se száma, szabályosabban: se szere se száma (~ *vidékies* 3. személy.)

† *szeriesz*: sorozat.

szerencsétlet bevett szó e h. szerencsésé tesz vmivel (rég. ~ a. m. kockáztat).

† *szeretetteljes* (*liebevoll*): szerető; † ~ en: szeretettel, szerető szívvel.

† *szerette* anyám: szeretett anyám. *szerint*. [kigyó.

† *szerpentin*: kigyóút; papiros-szerte, l. *Európa szerte*, ország-szerte, *világszerte*.

† *szervilizmus*: szolgálalkúság.

† *szerző*: a szerző, l. 85. l.

† *szerződés* képes, -képtelen: szerződő-k.

† *szeszfőzde*: szeszfőző, szeszgyár. *szféra*, — *szfinx*.

szidkozódik: szitkozódik.

† *szieszta*: déli pihenő, ejtőzés.

† *szigoru hideg* (*streng Kälte*): kemény v. erős v. nagy hideg.

† *szignál*: megjelöl; aláír.

szíj. [szívtak).

szí, *színi*, *szíttak*, *szívlak* (*szívni*, *szilárd*; † ~ helyzetben marad az áru (*fest*): megtartja árát; ~ átv. ért.: erős, határozott, biztos.

† *Szilárd*: Konstantin.

† *Szilárda*: Konstancia.

† *szilfid*: tündér. [met.

† *szilfid-termet*: karcsú, lunghe ter-

† *szimbolum*: jelkép.

† *szimbolikus*: jelképes.

† *szimbolizál*: jelképez.

† *szimmetria*: arányosság, rész-arányosság. [nyos.

† *szimmetrikus*: arányos, részará-

† *szimpatia*: vonzalom, vonzódás, rokonérzet.

† *szimpatikus*: vonzó, vonzalmas, megnyerő, kedves.

† *szimpatizál*: vonzódik, egyet érez, együtt érez. [együgyű.

† *szimplex*, *szimpla*: egyszerű,

† *szimpliciter*: egyszerűen.

† *szimptóma*: tünet, jel.

† *szimulál*: tettet, színlel.

† *szimz* (*Gesims*): párkány.

szín, *színes*, *színtelen*, *színel*, *színez*.

† *szindikátus*: intézőség, választmány; szövetség.

† *színdús*, *színgazdag* (*farbenreich*, *farbenprächtigt*): sokszínű, színekben pompázó, színpompás.

szinekúra: gondnélküli hivatal, ingyen jövedelem.

színész v. *színész*.

színig, *színültig* csak edényről, árokról hs.; †~ megtelt a terem: egészen megtelt, zsúfolva

† *szinoním*: rokonértelmű. [volt. *szint*, *színtáj*: színvonal.

† *szintaxis*: mondatlan.

† *szintaktikus*: mondattani.

† *színvak* (*farbenblind*): színtévesztő.

† *színvakság* (*Farbenblindheit*): színtévesztés, (teljes ~) *színpoly*: pióca. [nemlátás.

szípolyoz: kiszí, kifoszt, kizsebel.

színtén és *szinte* a népies nyelv-
szokás szerint egyértékű, nyom-
matékosan ejtve mind a kettő
a. m. hasonlóképp, is, nyomaték
nélkül a. m. majd, csaknem;
de az irodalmi nyelv az első
értelemben rendszerint azt
mondja színtén, a másodikban
pedig szinte, p. én színtén úgy
akartam, mint ő, de: szinte
elestem, úgy megbotlottam.

szít, — *szítkeződik* (nem d).

† *szituáció*: helyzet. [nos.

† *szituált*, jól ~: jó módú, vagyó-

szív, *szíves*; ~emen fekszik (*es
liegt mir am Herzen*): ~emen
hordom; †~re kezét (*Hand
aufs Herz*): valld meg (csak),
szólj őszíntén!

szivarozik, *szivaroz* egyaránt hs.
szivattyu.

† *szívbeteg* (*herzkrank*): szívbeteg.

† *szívélyes*: szíves, szívből fakadó,
nyájas, barátságos.

† *szívélyesség*: szívesesség, nyájasság.
szívjóság; jószívűség.

szívós.

† *szívvérem*: szívem vére stb.

szláv (nem s), *Szlavónia*, *szlovén*.
szlőjd, l. *slőjd*.

szó, l. *szavak*; ~vá tesz tkp. a.
m. megró, rosszal, helytelenít,

gáncsol; † nincs rajta egy igaz
~ (*es ist kein wahres Wort
daran*): egy ~ se igaz (belőle):
† *szavába esik* (*er fällt ihm ins
Wort*): szavába vág; ~t emel:
fölszólal.

† *szobáját őrzi* (*das Zimmer hüten*):
a szobában kell maradnia, a
szobában marad, a szobához
van kötve, nem járhat ki.

† *szóbelileg*: szóval, élőszóval, sze-
szociális: társadalmi. [mélyesen.
szocialista, *szocializmus*.

szofista: álbölcsekedő; furfangos.

† *szofizma*: álokoskodás, álbölcse-
ség.

† *szófukar* (*workfarg*): szűkszávú,
szókimélő, hallgatag, rövidszavú,
(fukarbeszédű, Arany).

† *szóhű* (*wortgetreu*): szó szerinti,
szóhoz ragaszkodó, hű.

szokik; † amit enni szoknak:
szoktak.

† *szokli*: 1. rövid harisnya. 2. (osz-
lopé stb.) talp.

szokvány-buza, áru: szokásos v.
szokásszerű.

szól, *szólás*, *szóltt*. [tonaság.

† *szoldateszka*: katonauralgás, ka-

† *szolgáltat képes* (*diensttauglich*):
szolgáltatásra képes, szolgáló-ké-
pes, szolgálatbíró, munkabíró.
alkalmas.

† *szolgáltat képtelen* (*dienstunfähig*):
szolgáltatásra képtelen, szolgáló-
képtelen, alkalmatlan.

† *szolgáltat kész* (*dienstbereit*): szol-
gálatra kész, készséges, szíves,
előzékeny. [zékenység.

† *szolgáltat készség*: szívesség, elő-
szolgált; okot, ürügyet ~
vmire: — ad.

szolid: erős, biztos; szilárd; meg-
bízható; derék, tisztességes;
magvas, velős [beszéd]; mélt-
ányos, megfelelő [árak].

† *szolidáris[u]s*: összetartó, egyet-
értő, egyetemes, (p. felelősség.)

- † *szolidaritás*: összetartás, közös felelősség. [hatóság.
- † *szoliditás*: biztosság, megbízólista: magánénekes.
- szóló*: egyedül, külön; magánének, magánjáték.
- szomjuhoz* régies e h. szomjaz.
- † *szomorkodik* vmi fölött: vmin.
- † *szomormú*: szomorújáték, tracsonett. [gédia.
- szonika*: egyenesen, minden teke-tória nélkül, szó nélkül; azon-szoprán. [nal.
- † *szortíroz*: osztályoz, rendez, szétválogat, fajtáz.
- szórványos*: ritka, gyér; ~an: ritkán, gyéren, helyel-közzel, hébe-hóba, elvétve.
- szósz*: mártás.
- † *szószoros értelemben*: a szó szó-roz értelmében.
- szósz szerint, szósz szerinti.*
- szótöbbség*; † *tíz ~*: tíz szó többség, tíz szónyi többség.
- szóvá tesz*, l. szó.
- szój, szójön, szótt, szóni.*
- szóló v. szöllő.*
- † *szőnyegre hoz (aufs Tapet bringen)*: szóba hoz, fölhoz, előhoz, említést tesz v. megemlékszik róla, (meg- v. föl)említi; ~kerül v. jön (*aufs T. kommen*): szóba kerül, említés esik róla, megemlékik, napirendre kerül.
- † *szőrme, szőrmedaru*: prém, szőrnemű, bunda, bundafele, prémes áru, szűcsáru.
- szővegez*: fogalmaz.
- † *szpícs(el)*: dikció(zik).
- sztenografál*: gyorsírással ír.
- sztenografált*: gyorsírásos.
- sztenográfia*: gyorsírás.
- sztenografus*: gyorsíró. [harc.
- sztrájk*: (munka)szüntetés, bér-sztrájkol: (munkát) szüntet.
- sztrájkoló*: (munka-)szüntető.
- szú.* [rendű.
- † *szubalternus*: alantas, alsóbb
- † *szubjektív*: egyéni, személyes, alanyi.
- † *szubjektivitás*: alanyiség.
- † *szubordináció*: fegyelem. [tesz.
- † *szubstituál*: helyettesít, helyébe
- † *szubstrátum*: alap, tárgy, anyag.
- † *szubtilis*: finom, hajszálnyi, szál-finom, kényes, körmönfont, szór-szálhasogató. [kodás.
- † *szubtilitás*: finomság, aprólékos-
- † *szubvenció*: segéllés, támogatás, pénzsegítség. [segéll.
- † *szubvencionál*: segít, támogat, *szuggerál*: sugall, sugalmaz; el-szugesztio: sugallás. [hitet.
- † *szukcedál*: sikerül, beüt.
- † *szukcesszív*: fokozatos, egymásra következő. [másután.
- † *szukcesszív*: fokozatosan, egy-szultán. [ködik.
- szuperál*: sikerül, beüt; jól mű-
- † *szuperarbitrium*: fölülvizsgálat.
- szuperintendens.*
- † *szuperioritás*: felsőbbség.
- † *szuperlatívus*: felsőfok; túlzás, szertelenség.
- † *szuppleál*: helyettesít.
- † *szuppozíció*: föltevés.
- † *szupremácia*: fennhatóság.
- szúr, szúrás, szűrő, de rövid. szur-kál, szurony.*
- † *szurokban van (er hat Pech)*: nincsen szerencséje, szegény flótas.
- † *szurrogátum*: pótlék, pótló szer.
- szuverén*: uralkodó; fejedelmi; független; főnnhéjazó, gőgös.
- szuverenitás*: felségjog; függet-lenség; felsőbbség.
- szűk, szűkül, de rövid. szűkség.*
- szűkkeblű (engherzig)*: 1. szűk-markú; 2. elfogult, kicsinyes, szűkmarkú. [korlátolt.
- szűkölködik* vmiben v. vmi nél-kül (emez régies).
- szűkséggel (benötigen)*: ~tetik, szűk-sége van, szükséges, kell, rá-szorul, megkíván, követel.

szükségelt (benötigt): szükséges.

†szükségesnek láttam bemenni
(*ich fand es für nötig hinein-
zugehen*): sz. l. hogy bemenjek;
úgy láttam, hogy be kell men-
nem; †~ véljük mindenkit
figyelmeztetni: ~ véljük, hogy
mkit figyelmeztessünk, szüksé-
ges mkit figyelmeztetnünk stb.

†szülep (placenta): mása, (állaté)
pokla.

†születési hely, év (*Geburtsort,
-jahr*): születés(e) helye, éve;
†vkinek születési és lakhelye:
születése és lakása helye, szülő-
és lakóhelye.

†születésnapom: születésem napja.
született (*geborene, née*), l. 34. l.
szűnik v. szűnik, de csak rövid.
szünet, szüntelen, szüntet.

szünidő: szünet, vakáció.

†szünnap: szünet, szabad nap,
vakáció.

†szünóra: pihenő óra, szünet,
szűr, szűrös. [pihenő.

szürkül v. szürkül, szürkület.

szűrni, szűrő, szűrődik; de szüret.
szűrt víz szokottabb, mint szűrött
szűz. [víz.

†tabella: táblázat, kimutatás.

†table d'hôte: társas ebéd, közös
ebéd, közös étkezés. [kép.

†tabló: csoportkép, élőkép, néma-
tagadja hogy nem ... l. 45. l.
tájékoztató v. tájékoz., l. 65, 66.

tájékoztató v. tájékozás.

takaréktűzhely (*Sparherd*): vas-
tűzhely, tűzhely.

taksa: díj.

taksaméter, l. taxameter.

taktika: hadviselés, hadászat;
haditerv; eljárás, mesterkedés,
fortély. [kodik.

taktikázik: mesterkedik, fortélyos-
tálál: úgy ~om, nincs itt semmi
dolgod: úgy látom; nem ~om

olyan jónak: nem látom, nem
gondolom; alkalmazást ~, l.
alkalmazás; †jól ~ja magát
vhol: jól érzi magát; ~ vmihez
e h. illik, hs. (erdélyies); ~ tatik
l. foglaltatik.

†találkozási hely: találkozó hely.
talány: találós mese, rejtvény.

†talányos (*rätselhaft*): titokszerű,

†talár: palást. [rejtelmes.

tálca v. táca.

†talentum: tehetség.

†talentumos: tehetséges.

talpalatnyi (nem tt).

talpraesett (egy szó, mint mn.)

†támfal: támaszfal: támasztófal,
gyámfal. [karfa.

†támla (*Lehne*): (a széknak) háta,

†támlás szék (*Lehnstuhl*): karos-
szék.

†támpéldány (*Belegexemplar, Be-
leg*): hivatkozó-példány, bizonyí-
ték, melléklet.

†támpont (*Stützpunkt*): támasz-
pont: támasztó-pont, támaszték;

†~ot nyújt annak a föltevés-
nek: támasztékot ad: támogatja.

†tanácskozási tárgy: a tanácskozás
tárgya; ~ terem: tanácssterem.

†tanácskozik vmi fölött: vmiről.

†tanácsnok: tanácsos.

†tanalak: tanításforma.

tananyag: tanítás anyaga v. tárgya,
tanítandó anyag. [iskolai díj.

†tandíj: leckepez, iskolapénz,

†tandíjmentes: leckepezntől men-
tes v. fölmentett.

†tandíjmentesség: leckepezntől
való mentesség v. fölmentés,
leckepez-engedés.

†taneszköz, tanszer: tanító-esz-
köz, iskolai szer.

tanfelügyelő: iskolafelügyelő. [idő.

†tanidő (inasé, *Lehrzeit*): tanuló

†tanintézet: tanító-intézet, oktató-
intézet.

tanít; kétféle szerkezete van: a)
vkit vmire tanít, b) vkinek

vmit tanít; az első a rendes szerkezet (vkít nyelvekre tanít, megtanítja a francia beszédre, és igenévvél is: megtanítja franciául beszélni), a második ritkább s a. m. előad, elmagyaráz neki vmit (p. a történetet tanító(nő)képezde: tanító(nő)-nítja nekik). [képző (intézet).
 † tanítóképezdész: tanítójelölt, tanítóképzői növendék (prepa).
 † tanköltemény (*Lehrgedicht*): oktató v. tanító k. [k., kézi-k.
 † tankönyv (*Lehrbuch*): iskolai
 † tanköteles: tanulóköteles.
 † tanmenet: tanítás menete, tanításmenet.
 † tanonc (*Lehrling*): inas, mesterinas (iparos-tanuló), boltosinas (kereskedő-tanuló).
 † tanóra: leckeóra, tanítás órája.
 † tanrend: órarend.
 † tanszak (*Lehrfach*): szak, tudomány.
 † tanszer, l. taneszköz. [mánszak.
 tantárgy: tárgy, tanítás tárgya.
 tanterv (*Lehrplan*): tanításterv.
 † tantestület (*Lehrkörper*): tanítótestület.
 † tantétel (*Lehrsatz*): tétel.
 † tantième: jutalék.
 tanul; † (meg)ismerni ~ (*kennen lernen*): megismerkedik vele; szeretni ~: megszeret.
 tanuló; † ~im: tanítványaim.
 tanulság: a történetből v. meséből; tanúság (tanubizonyosság, tanuskodás).
 † tanuságos: tanulságos.
 † tanuzási kötelesség: tanuzó-k., tanuskodó-k.
 tanügy: oktatásügy (vö. okt.-i miniszter), tanítás ügye, iskolaügy.
 † táp: táplálék.
 † tápanyag: tápláló a., táplálék.
 † tapectíroz: kárpitoz.
 tapéta: kárpit.
 † tápintézet: tápláló i. [jegy.
 † tápjegy (a népkonyhában): ebéd-

táplál; † gyanut t. (*Verdacht hegen*): gyanuja van, gyanakszik;
 † gyűlöletet, reményt t., l. gyűlölet, remény; † azt a szándékot t.-ja (*die Absicht hegen*): az a szándéka.

† tapsonc: tapsoló.

† tápszer: táplálék, eleség, élelem, tárgysorozat: tárgysor. [abrak.

† tárgyval vmi fölött: vmiről, vmit (vö. 30. l.); de ~ vkivel hs. tárgyeset nélkül is.

tárgyalási jegyzőkönyv, nyelv: a tárgyalás jegyzőkönyve, nyelve; ~ terem: tárgyaló t.

tarifa: árszabás, díjszabás, árjegytarka-barka. [zék.

† tárna: istoly, táró.

társ összetételekben, p. iskolatárs: tanuló-társ; munkatárs: dolgozó-társoly. [társ l. 74. l.

tart; † hol ~ unk? csak a 3. fejezetnél? (*wo halten wir?*) hol vagyunk? hol maradtunk? hol hagytuk el? † ~sd a szádat (*halt das Maul*): fogd be a sz.! lapot ~: járát; † nem soká fog ~ ani és nálunk is szőnyegre hozandják (*es wird nicht lange dauern*): nemsokára minálunk is napirendre hozzák; † a fejtegetés nyugodt hangon van ~va (*ist in r. Tone gehalten*): a f.-nek nyugodt a hangja; beszédet, előadást ~, bevett kifejezések, de vö. beszédet mond. tartalmaz: magában foglal, benne van.

† tartály, tartány: tartó, medence. tartam: idő, időtartás, lefolyás[a alatt].

tartó † e h. gerenda (*Träger*).

tartozik; † ez nem ~ hozzám: — reám, ehhez semmi közöm; ~ vmit tenni: kötelessége v. köteles vmit tenni.

† tartózkodási hely: tartózkodó hely, tartózkodás(a) helye.

- † *tauglich*: alkalmas, beváló; ~ volt: bevált.
- † *tautológia*: szószaporítás.
- † *táv*: távolság.
- tavaly* v. *taval*.
- † *tavaszbúza* (a börszén, *Frühjahrsweizen*): tavaszi búza, b. ta-
- † *távbeszélő*: telefon. [vaszra:
- † *távcső*: messzelátó.
- † *távgyaloglás* (*Distanzmarsch*): versenyyaloglás.
- † *távhajítás*: versenyhajítás.
- † *távirda*: táviró, táviró hivatal.
- † *távírdasz*: táviró. [sürgönyözni.
- † *távérni*: telegrafálni, táviratozni,
- † *távlovaglás* (*Distanzritt*): versenylvaglás.
- távol*; ~ áll tőlem, ~ legyen tőlem: eszem ágában sincs, ments' Isten, Isten őrizz! † ~ attól, hogy hathatós orvosság volna, még csak nem is használható (*weit entfernt wirksam zu sein*): nem hogy h. o. volna, még csak hasznát se lehet venni.
- távoleső* (egy szóba).
- távolító eset* (a latin nyelvtanban): határozó e.
- † *távolról sem* (*nicht im entfernten*); korántsem, közel se, legkevésbé se.
- † *távürgöny*: távirat, sürgöny.
- † *taxameter*: útmérő, kocsióra, díjjelező.
- † *taxativ(e)*: egyenként (való), egyte, l. 80. [től-egyig (fölsorol).
- tea* (nem *th*). [bolyodottság.
- † *téboly*, *tébultság*: örültség, té-
- † *tébolyda*: örültek háza, elme-gyógyító intézet.
- † *teatrális*: színészi, színpadias.
- technika*: műtan, műszaki tudományok; műegyetem; gyakorlati eljárás, kezelésmód; művészi eljárás. [kezelési.
- technikai*: műtani, műszaki, gépies, *technikus*.
- technológia*: iparműtan.
- téged*, l. 80. l.
- tegez* a nyilvesszőknek tokja, tartója, nem maga a nyíl.
- tegnap* v. *tennap*; *tennapelőtt*.
- † *tehermentes*: teherből ment, nem terhelt.
- tehetség* hs. l. 71. l. jegyz.
- tehozzád*, *terólad*, *teáltalad*, l. 80,
- † *teint*: arcszín, arcbőr. [96. l.
- tejbekása* (egy szó).
- téka*: könyvtár.
- tekinget* (*tekintget*).
- † *tekintélyes rész* (*ein ansehnlicher Teil*): nagy rész, tetemes rész.
- tekintetes*; már inkább csak hivatalosan élnek e címmel, a köznyelv szokásban már minden *úr* legalább *nagyságos* (mert csak így boldog a magyar).
- tekintettel arra* (*mit Rücksicht darauf*): arra való t.; † ~ arra hogy: minthogy...
- tekintve hogy* l. 49. l.
- tele* (*tel*).
- telefon*, *telefonál*.
- † *telefonikus tudósítás*: telefonhír.
- † *telefoníroz*: telefonál, telefonoz.
- telegráf*, *telegrafál*.
- † *telegrafíroz*: telegrafál, telegrafíroz, táviratoz.
- telegramm*: távirat, sürgöny.
- telepathia*: messzeérzés.
- † *telér*: érces ér, telep.
- † *teleszkóp*: messzelátó.
- telik*, *telt* (*teltett*); sok időbe ~ e h. kerül — hs. régi szólás.
- † *teljes* összetételekben, l. 77. l.
- † *teljesedésbe megy* (*in Erfüllung gehen*); teljesedik, beteljesül.
- † *teljhatalom* (*Vollmacht*): teljes h.
- † *teljhatalmú* (*bevollmächtigt*): teljes h.
- † *téma*: tétel; tárgy; feladat.
- † *temetési beszéd*: halotti b., bucsuztató, gyászbeszéd.
- † *temperamentum*: vérmérséklet, természet; elevenség, élénkség.
- † *temperamentumos*: eleven, élénk.

† *temperatúra*: hőmérséklet, hőfok.
templom, elválasztva *temp-lom*.
 † *tendencia*: irány, irányzat, célzatosság; részrehajlás.
 † *tendenciózus*: célzatos, irányzatos; részrehajló.
 † *tengélet*: tengő élet; ~ et folytenniesz. [tat: tengődik.
tényálladék: tényállás.
tenyészállat: tenyésztő-állat.
tenyészbika: tenyésztő-bika.
tenyészlő: tenyésztő-lő, magló.
 † *ténykedés*: működés, tevékenység, szereplés.
tényleg (*tatsächlich, faktisch*): csakugyan, valósággal, igazán.
tényleges: valóságos; mostani.
 † *teoretice*: elméletben.
 † *teoretikus*: elméleti.
 † *teoria*: elmélet.
 † *terapia*: gyógyítástan.
 † *terasz*: lépcsőzetes tér, térfok.
 † *terep*: térszín. [veskedjék..
terhel; † ne ~ tessék megírni: szí-
 † *teríme*: terület, térfogat, kiterjedés. [elhull.
 † *terítékre kerül* a vad: elesik, *terjed*; † javaslatra oda ~: arra irányul, azt célozza, [ő] azt jár-
 † *terméshozam*: termés. [vasolja.
terméskő.
 † *terminologia*: műnyelv.
 † *terminus*: határnap; műszó; † ~ technicus: műszó, szakkifejezés.
 † *termométer*: hőmérő.
 † *terrain, terrénium*: térszín, térség, terület.
 † *territórium*: terület, vidék.
 † *terrorizál*: megfélemlít, erőszakoskodik. [koskodás.
 † *terrorizmus*: rémuralom, erőszaktérít jegy: visszatérő jegy.
térít vevény: visszajövő térítvény.
 † *tessenek leülni*, a közbeszédben sokszor alkalmazták e h. tessék leülni, mert a leülés alanyát, a leülőket, veszik az egész mondat alanyának, holott az egész

tkp. így hangzana: tessék az uraknak leülni; szintűgy † tet-szenek vmit parancsolni? e h. tetszik vmit p., t. i. az uraknak. (Másképp vagyunk a *méltóztatik* szerkezetével, l. ott).
 † *testál*: hagy, hagyományoz.
 † *testamentum*: végrendelet.
 † *testegyenészet*: testigazítás, test-idomítás.
tesz; nem ~ semmit (*tut nichts*): nem baj, se baj; ~ i magát mintha nem látná: úgy tesz mintha., úgy tetteti. [szemközt.
 † *tête à tête*: kettecskén, négytetem csont értelmében elavult.
tétető ige: műveltető ige.
 † *tető alatt van* (p. a kiegészítés: *unter Dach*): biztosítva van, megvan; l. földél.
 † *tetszhalál*: álhalál.
 † *tetszhalott*: álhalott.
tetszik, l. tessenek.
 † *tetszvágyó* (*gefällsüchtig*): magakellető, tetszeni vágyó, tetszelgő, kacér. [mett.
tetterős: munkabíró, munkára ter-
tettes: tek., tekintetes.
tettet, tettetés. [nem engedve.
 † *téve-tagadva*: föltéve, de meg
 † *tévely*: tévelygés, tévedés.
téves: hibás, helytelen, eltévesztett.
 † *tévtan, -hit* (*Irrlehre, -glaube*): eretnektan, e- hit, tévelygés.
tévútra vezet (*auf Irrwege führen*): megtéveszt, félrevezet, tévedés-(ek)be visz, rossz útra csábít, elcsábít, eltévelyít. [(versben).
 † *tézis*: 1. tétel; 2. gyöngye rész
thé dansant: táncos tea-este.
theologia: hittudomány. [kispap.
theologus: hittudós; növendékpap,
theoria l. teoria stb.
 † *thesis*: 1. tétel; 2. gyöngye rész
tífusz. [(versben).
tibennnetek, tíhozzátok, timiattatok
tinhal. [stb. l. 80, 96. l.
típius: fajképi, jellemző.

tipus: fajkép, alak.

† *tiráda*: szóáradat, ömlengés.

† *tirannizál*: zsarnokoskodik, elnyom.

tírólatok, titóletek, timiattatok stb.
l. 80., 96.

Tisza-szabályozás, — *tiszavirág*.

tiszta bor, l. bor; † *tisztában* vagyok vele (*im Reinen sein*): értem, átlátom stb.; † *tisztába* jövök vele (*ins Reine kommen*): megértem, átlátom, kiismerem, megállapodunk, tisztázzuk; † *tisztába* hoz (*ins Reine bringen*): tisztáz, eligazít, (el)rendez, elintéz, kiegyenlít.

† *tisztavízű* (*vom reinsten Wasser*), p. ~ demokrata: igazi, tizenhárompróbás.

† *tiszteletteljes* (*achtungsvoll*): tisztelő, tiszteletadó, tisztelettel teljes, alázatos; ~ en: (teljes v. igaz v. legmélyebb, legnagyobb) tisztelettel.

tisztelt; † küldünk *tisztelt Önnek*: tisztelt Uraságodnak v. küldünk tisztelettel; † ~ cím!: ~ Uram! (t. c. = teljes című).

titeket, l. 80. l.

† *titán*: óriás.

† *titáni*: óriás, óriási.

† *titkol* vki előtt vmit (*vor jđ. verheimlichen*): vkitől.

† *titokteljes* (*geheimnisvoll*): titokszerű. [ürügy.

† *titulus*: cím, címzés; jogcím, *tíz, tízszer*; de rövid. *tízet, tizen, tizenegy, tized, tizes*.

† *toalett*: öltözet, öltözködés; ~ et csinál (*T. machen*): öltözködik, átöltözködik.

† *toalett-cikk*: pipere-cikk. [okol. *tol*; † a hibát másra ~ ja: mást

† *tolerancia*: türelem, türelmesség.

† *toleráns*: türelmes.

toll † e h. rúgó (*Feder*).

† *tollnok*: jegyző, (tanfelügyelő-) *Tolsztoj* (nem *Tolstoi*). [segéd.

† *tónus*: hang; hangszín; fényfokozat, színfokozat; magaviselet, viselkedés, társalgás hangja.

† *tonzúra*: pilis.

topáz.

† *topográfia*: helyrajz.

torkol, torkolat, de *torkollik*.

tortúra: kínvallatás; kínszenvedés.

† *torzó*: csonka, csonkított szobor, töredék.

tósz: fölköszöntő, áldomás.

tósztoz(ík): fölköszöntőt mond.

† *tour-retour*: oda-vissza, menetjövet; visszatérő [jegy].

további; † minden további nélkül (*ohne weiteres*): minden teke-tória nélkül.

továbbít: tovább küld v. szállít.

többség: fölösleg, többköltség.

† *tökély*: tökéletesség.

† *tökélyes*: tökéletes.

tölcser.

tőle, őtőle, attól l. 82. l.

† *töltény*: töltés; l. éles ~.

† *tömb*: csoport.

† *tömecs*: molekula. [oldat.

† *tömény* oldat: sűrű v. telített

† *tömkeleg*: 1. útvesztő; 2. tömeg.

† *tömnymat*: stereotípiá; ~ ú: stereotíp. [típiá.

† *tömlőntőde*: stereotípöntő, stereotón, *tőnek* elavult, ma csak *szónoki* s *költői* nyelvben.

† *tőnk*: csőd, bukás, tőnkrejutás (~ csak ezekben szokásos: ~ re

megy, jut, juttat, tesz, ver).

† *tör* a régi rendszerrel (*brechen*): szakít. [*streben*): vmire.

tőrekszik vmi után (*nach etw.*

törhetetlen (*unverbrüchlich*): rendületlen, állhatatos.

törlesztési terv: a törlesztés terve, *törlesztő terv*.

törött edény jobb mint *tört edény*.

történelem: történet; *történelmi*: történeti. [-buvár.

† *történész*: történetíró, -tudós, *törül* v. *töröl*, *törülközik*, *törles*.

törvényt hoz rég meghon. a latinból (*legem ferre*), innen törvényhozás, törvényhozó; de vö. törvényt alkot, szab, ad.

† *törzsgyökerez*: tősgyökerez. *tővel-heggyel*.

† *tőzs*, l. dohánytőzs.

tőzsde, l. börze.

† *tőzsgyökerez*: tősgyökerez.

† *traccs*: terefere, pletyka, csevegés.

† *traccsol*: tereferél, pletykázik,

† *tradál*: előad. [cseveg.

† *tradíció*: hagyomány.

† *tradicionális*: hagyományos.

trafikál: mesterkedik, összeszűri

tragédia: szomorújáték. [a levet.

tragika: hős-színész.

tragikus: hős-színész; szomorú, gyászos. [ség, eszem-izsom.

trakta(mentum): lakoma, vendég-traktál: megvendéget.

† *traktus*: vidék, kerület; épületnek szárnya.

† *tranchíroz*: fölszeletel, fölaprít.

† *tranchírozó kés*: fölszelő kés, aprító kés.

† *transpiráció*: párolgás, izzadás.

† *transzferál*: áthelyez, átvisz, (el)szállít. [gitott kép v. írás.

† *transzparens*: áttetsző; kivilá-

† *tranzakció*: művelet, ügylet; tárgyalás, szerződés.

† *tranzigál*: egyezkedik, megalkuszik, szerződik.

† *tranzigens*: megalkuvó, egyezkedő; békülékeny.

† *tranzit*: hagyján, megjárja.

† *tranzverzális*: átlós, összekötő.

† *tranzsíroz*, l. tranchíroz stb.

† *trap*: ügetés. [nyújtó.

† *trapéz*: ferde négyszög; függő

† *traszíroz*: jelez, nyomdokol.

† *treffer*: talált lövés; nyeremény.

† *tréma*: remegés, lámpaláz.

† *trémázik*: fél, szurkol, lámpa-

† *tréner*: idomító. [láza van.

† *treníroz*: idomít, begyakorol; szoktat, edz.

† *tribün*: emelvény, nézőhely, néző-emelvény, szószék.

trikó: kötött szövet.

† *trikolor*: háromszínű zászló.

† *tripla*: hármás, háromszoros.

† *triumfál*: diadalmaskodik, ujjong.

† *triumfus*: diadal. [len, parlagi.

† *triviális*: köznapi, elcsépelet; izet-

† *trofeum*: diadaljel.

tromf.

trónus: királyi szék.

† *tropikus*: egyenlítői, forró.

† *trópus*: kép, szóké. [kos.

† *trotli*: hülye, agyalágyult, totya-

† *trottoár*: gyalogút, gyalogjáró,

† *truccol*: duzzog. [járó.

† *trupp*: csapat, csoport.

† *tudakozóda*: tudakozó intézet.

† *tudat*; † *tudasson bennünket*: tudósítson b., értesítsen b., tudassa velünk.

† *tudni véli*: úgy tudja, azt tartja, azt állítja v. ujságolja.

tudniillik, — *tudnivaló*.

tudomás; † ~ára hoz (*zur Kenntnis bringen*): tudtára ad, közöl, tudatja vele; ~ul véteik, t. van: tudomásul szolgál (tud. veszi, vették stb. csel. formában

† *tudor*: doktor. [kifogástalan.)

† *tudvágy*: tudásvágy, tudnivágyás; kíváncsiság.

† *tudvágyó*: tudásvágyó, tudnivágyó; kíváncsi.

túja, *tújafa*: életfa.

túl-összetételekben: igékben jobbra kifogástalan (*túladd, túljár, túlhalad, túlbecsül* stb.), de melléknevekben németes, l. 78. l. és itt az egyes szokat.

túladunai, -*tiszai* hs. de szokottabb dunántúli, tiszántúli (és csakis: dunáninnyi, tiszáninnyi).

tulajdon † e h. tulajdonság.

tulajdonkép v. *tulajdonképpen*.

† *túlboldog* (*überglücklich*): nagyon b., fölötte b.

túlbuzgó (übereifrig): túlságos b., nagyon is b.

túlbuzgóság: túlságos b., a nagy b.

† *túlédés*: nagyon is édes, túlságos é.

túlérrett (überreife): elérett, nagyon is v. túlságos érett.

† *túlerő* (Übermacht): nagyobb hatalom v. erő, erőhatalom.

túlerőltet: megerőtet.

túlhalmoz: elhalmoz.

† *túlfinom*: túlságos f., nagyon is f.

† *túlhajt* (übertreiben): nagyít, tödít, túloz, túlságba visz; † ~ ott: túlságos, túlzott, szertelen, mértéktelen, fölcsigázott [p. várakozás]; † ~ ás: nagyítás, nagyotmondás, tódítás.

† *túlkapás* (Übergriff): hatalmaskodás, beavatkozás.

† *túlkövetelő*: követelődző.

† *túllap* (Rückseite): túlsó lap.

túllátás: messzelátóság.

túllátó: messzelátó.

† *túllép* (mértéket, überschreiten): áthág, meghalad; † a folyó ~ i medrét: kicsap a medréből, kiönt.

† *túlmerész*: vakmerő.

† *túlnagy* (übergross): nagyon is nagy, szertelen nagy.

† *túlnyomó*, -an, -lag (überwiegend): legnagyobb rész, uralkodó, leginkább, jobbára, nagyobbára.

† *túlokos* (überklug, superklug): okosdi.

† *túlordal* (Rückseite): túlsó oldal.

† *túlpárt*: túlsó p., másik p.

† *túlsok*: nagyon is sok, kelleténél több.

† *túlsúly* (Übergewicht): súlyfölösleg, súlytöbblet, töbsúly (nagyobb) hatalom, befolyás, felsőbbbség; † ~ ban van: erősebb, hatalmasabb stb. (p. az egyik párt); † ~ ra jut v. vergődik (das Übergewicht erlangen): fölélkerekedik, elhatalmasodik, erőt vesz, erőre kap, hatalomra jut.

† *túlszigoru*: nagyon is sz., túlságig sz. [fölbujánzik.

túlteng: elhízik, elhatalmasodik, *túltengés* (hypertrophia): elhízás; elhatalmasodás, túlság, szertelenség.

túlterhel (überbürden): megterhel (túlságosan), megerőtet.

túlteszi magát vmin (sich über etw. hinwegsetzen): nem törődik v. nem gondol vmivel, nem hederít vmire, nem akad fönn vmin.

† *túltömött*: zsúfolt, tömött.

† *túlvilág* (das Jenseits): másvilág.

† *túlzsúfol*: teletöm, megtöm, telezsúfol.

† *túlzsúfolt*: zsúfolt, tömött.

tunell: alagút.

túr, de röv. *turkál*. [lármás.

† *turbulens*: háborgó, zavargó,

† *turf*: versenypálya, gyöp.

Turgenyev (nem -nieff).

† *turnus*: forduló; időszak.

túró, — *tus*, *tussol*.

tű; ~ *kön* ül (auf Nadeln sitzen): tüskén ül, ég alatta a föld, türelmetlen.

Tübinga. [bajos.

† *tüdőbeteg* (Lungenkrank): tüdő-tükröztet v. tükröz; vö. tükrözödik. [mény, tündér, tüntet.

tünik (tünik), de röviden: *tünetür*, *türés*, *türhetetlen*; de röv. *türkiz*. [türelem.

tűz, *tűzbe*, *tűzre*; de röv. *tűzet*, *tűzes*, *tűzel*.

† *tűzbiztos*, *tűzmentes* (feuersicher, feuerfest): tűzálló.

tűzi fecskendő hs. (=tűzhöz való f.) *tűzni*, *tűzdel*, *tűzköd*; de röv. *tűtyúk*, — *tyűk*! [zetes.

† *udvarképes* (hoffähig): udvari, udvarba járó, udvarba való v. illő. [ber, udvarbeli.

† *udvaronc*: udvarfi, udvari emügy, l. 46. l., ~ — mint 41. l.

ugyancsak, — *ugyanis*.

úgyhogy. [*úgy sem*].

úgyis, úgysem (más az *úgy is*,

úgy mint (más *úgy mint*).

úgynevezett. [*régebbi*].

† *újabb*: újabb, újabbkori (vö.

új, mn. *újra, újabb; újság v. újság*.

újból hs. (erdélyies), de szokot-

tabb *újra*, megint.

† *újboldi* megválasztása esetén: ha

újra megválasztják.

† *újdonsült (neugebacken)*: frissen

sült, friss; † ~ *milliomos*: új m.

† ~ *gróf* stb.: új, tennapi, föl-

cseperedett, ugorkafára kapott.

újkor, újkori, újabbkori.

új fn.

† *újjmutatás (Fingerzeig)*: figyel-

meztetés, útbaigazítás, útmuta-

ujjong, — *újolg*. [*tás*].

újon született: újszülött; † az ~

jöttek (*die neuangekommenen*):

az imént jöttek v. érkezettek,

az új vendégek; ~sült l. újdön-

sült. [*regruta*].

ujonc (Neuling): új ember, kezdő,

újonnan. [*sült*].

† *újsütetű (neugebacken)*: l. újdön-

ultimátum: utolsó fölszólítás v.

jegyzék.

† *ultimó*: utolsó (nap), hónap vége.

† *ultra*: szélső, túlzó. [*lom*].

ún, únóm, de röv. *unatkozik, una-*

† *unappetitlich*: étvágyrontó, un-

dorító, visszataszító, vissza-

tetsző.

† *ungeniert*: fesztelen, szabad(on).

† *ungusztusos*, l. *unappetitlich*.

† *unheimlich*: félős, félelmetes,

barátságtalan, zord; szokatlan.

unikum: egyetlen (darab v. pél-

dány); páratlan dolog.

† *unió*: egység; egyesülés; szö-

vetség. [*vel-lélekkal*].

† *uniszó*: egyhangon, egy szív-

† *univerzális*: egyetemes, általá-

† *unsereiner*: magunkféle. [*nos*].

† *unsympathikus*, l. *antipathikus*.

úr, úri, úrfi; de röv. *urak, ura-*

ság, ural, uralkodik; — † *urat*

játszik: adja az urat, urasko-

dik; — l. *úrrá* lesz.

urakháza.

ural († ha a. m. *beherrschen*, do-

minál); † *Mátyás* ~ *ta* Bécsét:

Mátyást ~ *ta* Bécs (= elismerte

urának) v. *Mátyás* ~ *kodott*

Bécs fölött, *ura* volt Bécsnek;

† *a miniszterelnök beszéde* ~ *ja*

a helyzetet: *uralkodik a hely-*

*zet*en.

úrasszony, úrhölgy, úrnő, mind

egyértékű kifejezés.

† *uraságaitok*: *uraságtok*.

úrleány: úri lány, *kisasszony*.

úrlovas: úri lovas.

urna: veder, hamvveder; szavazó

úrnapja. [*szekrény*].

† *úrrá* lesz indulata fölött (*seiner*

Aufregung Herr werden): *ural-*

kodik rajta, parancsol neki,

leküzd, fékezi, elnyomja (de

hs. nem *ura* indulatának).

† *usque*; † *tíz* ~ *húsz*: *tíz* vagy

húsz, tíz egész *húsz*...

† *uszályhajó (Schleppschiff)*: von-

tató-hajó. [*úszószárny*].

† *uszány, uszony, úszószárny*: úszó,

úszik, úszás, de röv. *uszkál, usz-*

† *uszkár*: pudli, pudlikutya. [*tat*].

út, útravaló, úti, de röv. *utak,*

utas, utazik, utal, utalvány; l.

még útban.

utal: mutat, rámutat, hivatkozik.

után; *vkít vmi* ~ *küld*: *vmiért*;

† *termőhelye* ~ *nevezték* el

(*nach dem Fundort benannt*):

termőhelyéről; † *mérték* ~ (*nach*

Mass): m. szerint; l. 24. l.

utána (utánna). [*fizetés*].

† *utánfizetés (Nachzahlung)*: *utó-*

† *utánjárás*: *utánajárás*.

† *utánképezés (Nachbildung)*: *után-*

zás, követés (p. mintáé).

† *utánnyomás*: *utánanyomás*.

† *utánszámítás (Nachrechnen)*:

utánaszámítás, újra-sz., ismételt sz. [tölt.
† *utántölt* (*nachfüllen*): rátölt, föl-
utazik vonattal: vonaton; abban
~: abban sántikál, azon ipar-
kodik.
utazási készülétek, napló stb.:
úti...; ~ vállalat: utazó v.
útban van hs. kétféle értelemben
is: 1. akadályul szolgál, láb
alatt van vmi; 2. úton van,
már útnak indult, közeledik.
utca v. *ucca*.
† *utilitárizmus*: haszonelvűség; a
haszon szempontja.
† *utilizál*: (ki- v. fel-)használ,
útítárs. [hasznosít.
† *útkészen* (*reisefertig*): útra-ké-
szen.
út közben v. *útközben*.
utóbbi, utolsó sokszor fölösleges.
»Szenvedélyes feleség és büszke
nő, ez *utóbbi* tulajdonsága
miatt fölötte érzékeny«: ezért
fölötte érzékeny.
utógondolat: mellék-, rejtett g.
† *utólagosan*: utólag, utóbb.
utoljára v. *utójára*.
utolsó v. *utósó*; a két ~, 1. 5. 1.;
† ~ farsangkor: farsang utóján;
† ~ májuskor (*am letzten Mai*):
május végén, utolsó napján.
utolsószor: utószor, utolsó ízben.
† *uzurpál*: bitorol.
† *úzus*: szokás.
uzsonna v. *ozsonna* (nem egy n).

üdvözlek költői rövid. e h. *üdvözöl-
üget*. [lek.
ügy, ügyes, ügyetlen, ügyel (*ügyek-
szik, l. ügyekszik*).
ügybuzgó: buzgó, ügyszerető, lel-
† *ügyér*: miniszter. [kes.
ügylet: ügy, üzleti ügy.
ügynök: ügyvivő.
ül, ülés.
üld, elavult költői kif. e h. *üldöz*.

üldöztetés: üldözés.
ülep, ülepedik. [társ, segédbíró.
ülnök (*assessor, Beisitzer*): bíró-
† *ünnepély*: ünnep, ünnepség, ün-
† *ünnepélyes*: ünnepies. [neplés.
ürlap: üres lap, blankéta.
üszök: a tüzes üszök; *üszög* a
† *üteny*: ütem. [gabonában.
† *üter*: verőér.
† *üvegbura*: borító-üveg, üveg-
borító.
üz, üzni, üzés, de rövid. *üzelem*,
üzlet; — mesterséget, keres-
kedést *üz* (*treiben, betreiben*):
m. folytat, mesterember stb.;
† mily mértékben *üzzük* az
olvasást: mennyit olvasunk v.
olvastatunk (de hs. tréfát,
csúfot *üz*, két évig *üzte* gonosz-
ságait).
† *üzánsz*: [kereskedelmi] szokás.
üzem (*Betrieb*): munka, működés,
kezelés; ~ben van a gyár (*die
Fabrik ist in Betrieb*): műkö-
dik, dolgozik; beszüntette az
~et (*d. B. einstellen*): meg-
szüntette a munkát; ~be he-
lyez (*in B. setzen*): megindít,
munkába állít, művelni kezd.
üzen v. *izen*. [nyerészkedő.
† *üzér*: spekuláns, nyerekedő,
† *üzérkedik*: spekulál, nyerekedik,
nyerészkedik. [üzletet köt.
üzletet csinál (*ein Geschäft machen*):
-va ve l. 25, 79. l.
† *va banque*: minden vagy semmi,
élet-halál; ~ot játszik: minde-
nével játszik, mindenét kockáz-
tatja.
vád; ~at emel: ~at indít; † ~
alá helyez (*unter Anklage set-
zen*): ~ alá fogja, ~at határoz
ellene [a törvényszék].
vadász v. *vadászik* hs.
vádol; † lopás büntette miatt ~t

N. N. elleni bűnügy: lopás büntetével ~ t N. N. bűnügye.
 † *vág, vague*; határozatlan, bizony-vágómarha. [talan.
vagon: kocsi, vasúti kocsi.
 † *vagylagos*: kettős, kétféle.
vagyódik vki után v. vkihez hs.;
 ~ vmi után: vmire.
 † *vagyonbukott*: bukott.
vajjon (nem egy *j*, se *lj*).
vajmi ritkán, ~ kevés — régies;
 ma már többnyire csak kicsi-nyitő kifejezések erősítésére;
 nem mondjuk p.: ~ gyakran,
 ~ sokan.
vakáció: szünet, nagy sz.
vakhír: álhír.
vakok intézete; „a bpesti ~‘ helyes, nem kell: a vakok bpesti vakond: vakondok. [intézete.
valaki, valami l. 51, 52, 84.
 † *válaszolólag*: válaszolva, v. pedig: 3-án vett levelére van szerencsém válaszolni.
választ vminek és vmivé l. 27. l.
 † *választásom van* (*ich habe die Wahl*) kettő között: választ-hatok.
választási mozgalmak: a választás mozgalmai; ~ jegyzőkönyv: a v-ás jkönyve, a v-ról szóló jk.
 † *valcer*: keringő.
 † *válfaj*: fajta, változat.
vállal (két l). [szellem.
 † *vállalkozási szellem*: vállalkozó való; ez nem ~: nem illik, nem helyes; l. illetén, néhai.
valószínű közép. ~ bb, nem valóbb-színű, l. 75. l.
valószínűség: † minden ~ szerint (*aller Wahrscheinlichkeit nach*): nagyon valószínű hogy . . , valószínűleg, alkalmasint, jóformán, alighanem.
valószínűtlen, valótlán hs., l. 77. l.
 † *válrokonság* (*Wahlverwandtschaft*): fajr., lelki r., lélekr.
váltóképés: váltóadható.

váltóképesség: váltóadhatóság.
változtat vmivé és vmire 27. l.
 † *válút* (*Scheideweg*): válaszüti, keresztút.
valuta: érték, pénzláb.
vályog, — *vályú*. [fizető.
 † *vámköteles* (*zollpflichtig*): vám-
 † *vámmentes* (*zollfrei*): vámtólment, nem vámfizető.
van; † mi ~ a kormányválsággal, a háborúval? (*was ist mit..?*) mit hallani a k-ról? mi hír v. mi újság a h-ról? — Az ember tragédiájában voltam, l. 25. l. — ~ szerencsém: igen örülök, (igen) szerencsésnek érzem magamat; ~ szerencsém (v. szerencsém ~) értesíteni, jelenteni stb.: (mély) tisztelettel értesítem, jelentem.
 -*ván vén* l. 25., 49. l.
vár vki után vidékies e h. vkire.
várás, várat: † Maradok kedvező válaszuk ~ában (*in Erwartung*): maradok kedvező választukat várva.
 † *variáció*: változat, változatosság.
 † *variál*: változtat, váltogat, változik, váltakozik.
 † *variáns*: változat.
varr (ige); *var* (főnév).
 † *varroda*: varróiskola.
vasár- és ünnepnapokon: vasárnap és ünnepeken (mert nincs külön *vasár*).
 † *vasöntöde*: vasöntő.
Vásárhelyt (nem *tt*). [gerenda.
 † *vastartó* (*Eisenträger*): vas-vászon; † nagy ~ (*toile*): nagy festmény, nagy kép.
 † *vastag barátság* (*dicke Freundschaft*): testilelki, bizalmas barátság.
 † *vaudeville*: énekes bohózat.
 † *vazallus*: hűbéres.
 † *védangyal* (*Schutzengel*): őrangyal, őrző a.
 † *védasszony*: védőasszony.

† *védbástya*: védőbástya.
 † *védbeszéd*: védőbeszéd.
 † *védenc*: védett.
 † *véd- és dacsövetség* (*Schutz- und Trutzbündnis*): védő- és támadó sz.
 † *véderő*: védőerő; ~ törvény: (hon)védelmi t.; ~ bizottság: honvédelmi b.
 † *védfal*: védőfal.
 † *védgát*: védőgát. [himlő.
 † *védhimlő*: védőhimlő, oltott
 † *védírat*: védőírat.
 † *védjegy*: védőjegy.
 † *védköteles*: katonaköteles.
 † *védkötelesség*: katonakötelesség.
 † *védmű*: védőmű. [pártfogó,
 † *védnök*: védő, védőúr, fővédő.
 † *védnökő*: védőasszony.
 † *védnököség*: védőség.
 † *védpajzs*: védőpajzs.
 † *védrendszer*: védő-r., védelmi r.
 † *véd szárny*: védőszárny.
 † *véd szent*: védőszent.
 † *védvám*: védővám.
 † *védvonal*: védővonal.
 † *vegetáció*: növényzet.
 † *vegetál*: tenyészik; tengődik.
vegetáriánus: növényevő.
végett, l. 29. l.
 † *végeladni*: végkép eladni.
véglet: szélsőség.
 † *végre is* (*enfin, schliesslich*) nem lehet mindenki gazdag: hiába, *végrehajt*. [nem l. m. g.
végtelenül sajnálom (*unendlich*): rendkívül, nagyon.
 † *vegy*: vegyület.
 † *vegyalkat*: kémiai összetétel.
 † *vegyarány*: vegyületarány.
 † *vegybontás, vegyelemzés*: kémiai e.
 † *vegyelem*: kémiai elem.
 † *vegyész*: kémikus.
 † *vegyi*: kémiai.
 † *vegytan*: kémia.
 † *vegytani*: kémiai.
 † *vehemencia*: hevesség; dühösség.

† *vehemens*: heves; dühös. [ság.
 † *vehikulum*: járómű, alkalmas-
 vél; † egy embert ~ megvásárol-
 hatni, aki . . : azt hitte, olyan
 embert vásárolhat meg, aki . . ;
 † hasznos dolgot ~ tem végezni:
 úgy ~ tem, hasznos d. végezek;
 l. tudni ~ i.
vele (*véle*), *övele*, *avval*, l. 82. l.
 † *véleményez*: vél, vélekedik.
 † *véleményezés*: véleményadás.
Velence.
 † *velleítés*: (hiú v. erőtlen) törek-
 vés, szándék.
 † *velocipéd*: kerékpár.
 † *véna*: költői ér, tehetség.
vendégszó: jövevényyszó.
 † *venerikus, veneriás*: nemi, bujás.
 † *ventiláció*: szellőztetés.
 † *ventilál*: szellőztet.
 † *ventilátor*: szellőztető.
 † *vény*: rendelvény (ném. is most
Verordnung).
vér; ~ t szagol (*Blut riechen*):
 vérszemet kap. [mes, bővérű.
 † *vérbő, vérdús* (*blutreich*): vér-
 † *verdíkt*: esküdtszéki döntés.
 † *verifikáció*: igazolás.
 † *verifikál*: igazol.
 † *vernissage*: bemutató [műtárlató].
 † *vérömleny*: vérömlés.
vers; két ~ en, harmadik ~ en e
 h. kétszer, harmadszor — vidé-
 kies (erdélyies).
verseng (nem *nyg*).
 † *versenyképes* (*konkurrenzfähig*):
 versenyzőképes, versenybíró.
versenyt enni, inni, futni stb.
 (nem *nt*, az elavult írásmód).
vérszegény(ség) (*blutarm*): kevés-
 vérű(ség), vérefogyott(ság), vér-
 telen(ség).
 † *vertikális*: függőleges.
 † *verve*: hév, tűz, lendület.
 † *verzátus*: jártas.
 † *verzió*: hír, változat. [bajos.
 † *vesebeteg* (*nierenkrank*): vese-
 vésnök: véső, vésőműves.

† *vestibule*: előcsarnok, csarnok.

† *vesz* (vagyis *vész*); † bátorságot, fáradságot, szabadságot ~ magának, l. bátorság stb.; † eredetét ~i, kezdetét ~i, más fordulatot ~, részt ~, l. eredet, kezdet, fordulat, részt vesz; † a beteg keveset ~ magához (*er nimmt wenig zu sich*): keveset eszik, iszik; † jól, rosszul ~i ki magát (*sich gut ausnehmen*): csinos, szép, jól fest, illik, nem illik, rosszul illik; — vettem levelét: megkaptam.

vesz, vész, veszett, vesszen; a 3. személy inkább *vész*, *elvész*, meg*vész*, hogy jobban különbözzön a (vkitől vmit el)vesz igétől. [kockázatára.

† *veszélyére* (*auf seine Gefahr*): *veszik* (vidékiek): *vész*.

veszt v. *vesztít*; a fölszólító inkább *veszítsen*, mint *vesszen*; mert emez kétértelmű.

vészjósló: *vészjósló*.

vesztesség (más a *vesztesség*).

† *vételkedv* (*Kauflust*): vásárló

† *vételszámla*: *vevőszámla*. [kedv.

† *vetélytárs*: versenyzőtárs, versenytárs.

veterán: aggharcos, rokkant; régi [írónk]; aggastyán.

vetkezik v. *vetkőzik*, nem *vetke-*

† *vétő*: tiltakozás. [zódik.

† *vevény*: térítvény; † *térti* ~: visszajövő térítvény. [tás.

veva, *vexáció*: bosszantás, zaklat-
vezél: bosszant, zaklat.

† *vexír*:- találós [kérdés, kép], torzító [tükör].

† *vezényel*: kommandéroz.

† *vezénynyelv*: *vezérnyelv*.

vezérfonal (*Leitfaden*): útmutatás.

vezet (*führen*); könyvet, naplót ~: k., n. vizs; † jegyzőkönyvbe ~i (*eintragen*):... iktatja; — nem ~ eredményre (*führte zu*

keinem Resultat): nem jár e-nyel, nincs e-e.

vezéreltetve vmitől: *vezetve*.

vezérigazgató (*Generaldirektor*)

ügyvivő ig., főigazgató.

vezérügynök(ség): főügyvivő(ség).

Vezűv. [titkár, vezető-t.

vezértitkár (*Generalsekretär*): fő-

ví v. *vív*, *vívás*, *vítt* v. *vívott*.

† *via* N.: N-en át, N-nek.

† *viador*: *bajvivő*.

† *viadukt*: útvezeték, áthidalás.

† *vibráció*: rezgés.

† *vibrál*: *rezeg*. [gédje.

vice: al-, másod-; házmaster se-

vice versa: és megfordítva, és

viszont. [mellékvasút.

vicinális vasút: másodrendű v.,

víg, *vígan*, *vígad*, *vígalom*, *vígasz-*

vígasság v. *vígaság*. [tal.

† *vignette*: címke; cimrajz.

víjog v. *víjjog*.

† *vikariátus*: helytartóság.

† *vikárius*: helyettes, helytartó.

† *világnézet*: *világnézet*.

† *világosságot* csinál (*Licht ma-*

chen): *világot* gyújt.

villa: *nyaraló*. [elektromos v.

† *villamvilágítás*: *villamos* v.

villámlék fölsz. módja l. 90. l.

† *villany*, *villanyosság*: *villamos-*
ság, *elektromosság*.

† *villanyos*: *villamos*, *elektromos*.

† *villanyoz*: *villamosz*, *elektromoz*.

† *vindikál*: *magának követel* v. tulajdonít. [mező.

† *virány*: (virágos) rét, (virágzó)

virilista: legtöbb adót fizető.

virrad, *virraszt* (nem egy r).

† *virslí*: *hurka*. [teri, remek.

† *virtuóz*: *mester*, *művész*; mes-

† *virtuozitás*: *mesteri mód*, *re-*
mekség.

† *vis major*: *kénytelenség*, *felsőbb*

† *vis à vis*: *szemben*, *átellenben*; *átellenes*.

viseltetik; *tisztelettel*, *bizalommal*,

kegyelettel ~: *tisztelettel* stb.

van vki iránt, tiszteli, bízik benne, van hozzá bizalma, kegyelettel ragaszkodik hozzá.
vissza, visszás. [hagy, odahagy.
visszahagy: 1. hátrahagy; 2. el-
 † *visszahi* vmit emlékezetébe: visszaidézi, visszagondol rá, föl-
 újítja vminek emlékezetét.
 † *visszaad* (vmit más nyelven): kifejez, fordít.
 † *visszahozó, visszamutató* névmás: viszonyító, vonatkozó n.
 † *visszakozz:* vissza!
 † *visszamondja vkinek* (amit beszélték róla): elfecsegi, elmondja.
visszatükröztet v. *visszatükröz* v. csak: tükröz; vö. tükröződik.
visszaszármaztat: visszaküld, visszajuttat. [visszaküldeni!
visszavárólag: visszavárva, tessék visszavezet (*zurückführen*); mind-
 ezt két elvre vezeti vissza: —
 viszi vissza.
vissza-visszanéz, vissza-visszatér.
 † *visszfény:* visszavert fény, *visszhang.* [visszaverődés.
viz, l. hoz; † a megvalósulás elé
 ~ vmit (*der Verwirklichung entgegenführen*): megvalósít.
 † *viszály:* viszálkodás.
viszálkodik (viszálykodik).
 † *viszér:* vívőér. [visszhang.
 † *viszfény, vizshang,* l. *visszfény,*
 † *viszkereset:* viszontkereset.
viszket (nem d).
viszonosság (n, vö. kölcsönösség).
viszony; nem ismerem a ~okat (*Verhältnisse*): a körülményeket, állapotot, szokásokat stb.; a termelési ~ok kedvezőtlenek: a termelés állapota v. föltételei; Európa földrajzi ~ai: f. helyzete, tulajdonságai.
 † *vitális:* életbevágó.
vitat vmit a. m. vitatkozik vmiről, de rendszeren arra vonatkoztatjuk, ami mellett vitatkozunk,

nem ami ellen szólunk, s amit támadunk.
 † *vítór:* vívótör.
 † *vívisekció:* élveboncolás.
víz, vízen, vízi; de röv. *vizet, vizes, vizez;* — legtisztább vizű, l. tisztavizű; ~zé válik (*zu Wasser werden*): füstbe megy, meghiusul.
vízépítés (Wasserbau): vízi építés.
vízgyógyintézet: hidegvizes int.,
 † *vízhatlan:* vízálló. [vízkúra.
vízió: látomás.
víziszony: veszettség, ebdüh.
 † *vízit:* látogatás; látogató.
 † *vízitáció:* (meg-)vizsgálás.
 † *vizitál:* vizsgál, megvizsgál.
 † *vízililiom:* vízi l.
 † *vízmentes:* vízálló.
 † *víztartány:* víztartó.
 † *vizsga* mn. és fn., *vizsgáz,* bevett szók; vizsgáz a m. vizgálatot tesz, tehát nem a m. vizsgál.
 † *vogelfrei:* bitang, földönfutó, voks: szavazat. [jogavesztett.
volna és lenne, l. 90. l.; † ha én a király volnék: ha én a királynak v. [~ ir., az illető ir.
vonatkozó; a ~ iratok: az ügyre *vonattal* utazik: vonaton; l. még használ, lekésik.
vonat, ~t, ~ok; kevésbé hs. ~at, ~ak (vö. oldal, oldalt, és fonál, fonalat.) [vállat von.
vonít; vállat ~ hs., de szokottabb: *vonz, vonzza.*
 † *vonzerő:* vonzóerő, vonzás.
 † *vorschrift:* szabály.
vőfél (vőfély).
 † *völgymenet (Talfahrt):* vízmén-
 tében, vízirányban (való út).
vőn, vőnek e h. vett, vettek, el-
 avult, ma már csak a költői s
Vörösmarty Mihály. [szónoki ny.
Vörös-tenger.
 † *vulgáris:* közönséges.
 † *vulkán:* tűzhányó.

† *waggon*: vagon; kocsi, vasúti
 † *walzer*: keringő. [kocsi.
 † *wecker*: keltő óra, ébresztő.

† *Yang-tse-kiang*: Jang-ce-kjang.
 † *Yildiz-kioszk*: Jildiz-kioszk.

zafir. [befejezi, végzi.
zár; ~ja (*schliesst*) levelét stb.:
 † *záradék* (*Schluss, Beschluss, clausula*): befejezés; függelék; kikötés.

† *zárbeszéd*: befejező b., végszó.
zárda: kolostor, klostrom, rendház.
 † *zárjel*: rekesz(jel), zárójel.
 † *zárkő* (*Schlussstein*): utolsó kő.
zárlat (*Schluss*): 1. befejezés;
 2. kötés (a bürzén).

† *záróra* (*Sperrstunde*): záró óra.
 † *zárszámadás* (*Schlussrechnung*): záró-sz., vég-sz.

† *zárszó* (*Schlusswort*); végszó.
 † *zárünnepély, záróünnep*: évvégi ü.
zavar; ~ba hoz (*in Verwirrung bringen*): ~ba ejt, megzavar;
 ~ba jön (*in Verwirrung gerathen*). [ten]: megzavarodik.

† *zenede*: zeneiskola.

zenit: tetőpont.

Zilah. [ihm's übel]: tőle.

† *zokon veszi neki* (*er nimmt*)
 † *zóna*: öv, égöv; vonalszakasz, szakasz.

zöld, — *zöldell(ik)* v. *zöldel*.

zöm: főresz, javarésze, dereka.

zug fn. — *zúg* ige, *zúgás, zúgó*,

† *zugírász*: zugíró. [zúg-búg.

zuhany: vízhullajtó, zuhogó, dus.

zúz, zúzás, zúzódik.

† *zúzda*: zúzó (-műhely v. helyiség).

zürzavar.

zsákmány nem újabb képzés -mány képzővel, hanem régi (olasz-német ered.) jövevényszó.

zsákutca (*Sackgasse*): vak utca.

zsákvasút (*Sackbahn*): vak pálya.

zsalu, — *zsálya*, — *zsámoly*.

zsáner: faj; életkép.

† *zsargon*: zagyva nyelv, keverék

zsarnok: kényúr. [nyelv.

zsarnoki: kényúri.

zsemlye.

† *zseni*: lángész.

† *zseniális*: lángeszű.

zsidó magában nem gyűlöletes kifejezés, csak a fajgyűlölet használja megvetőleg, az pedig az izraelitát v. mózeshitűt ugyanúgy használja (l. oláh, rác).

zsidó, — *zsinór*, — *zsidó*.

zsidó, — *zsinór*, — *zsidó*.

zsidó.

zsoké: versenylevél.

zsöllye, — *zsup* v. *zsupp*.

zsur: fogadó-nap, uzsonnatársaság.

zsuralista: újságíró. [ság.

zsüri: esküdtszék; bíráló bizott-

zsüritag: esküdt; versenybíró.

Segéd munkák a helyes magyarsághoz.

Magyar Nyelvőr. A M. T. Akadémia Nyelvtudományi bizottsága megbíz. szerk. Szarvas Gábor 1872—1895, azóta Simonyi Zs.

Magyar nyelvtörténeti szótár, szerk. Szarvas G. és Simonyi Zs. 1889—1893. Három kötet.

Szily Kálmán. A magyar nyelvújítás szótára. 1902.

Simonyi Zs. Adalékok a nyelvújítás történetéhez. — A nyelvújítás és az idegenszerűségek. (Akadémiai értekezések.)

Simonyi Zs. Magyar köztisztelet. 1881—1883. Három kötet. — Magyar határozatok. 1888—1893. Két kötet. Akadémiai pályamunkák.

Gyergyai Ferenc. A magyar nyelv sajátosságairól (Kolozsvár 1856). — Magyarosan (1872).

Brassai Sámuel. A magyar mondat. (Magyar akadémiai értesítő 1860—1863.)

Imre Sándor. A nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szólások. (Akad. pály. 1873.)

P. Thewrewk Emil. A helyes magyarság elvei. (Akad. pály. 1873.)

Finály Henrik. Hogy is mondják ezt magyarul? 1888.

Füredi Ignác. Magyartalanságok betűrendben 1880. — Új magyartalanságok betűrendben 1882. — Magyar nyelvhibák javító és magyarázó szótára 1902.

Szigeti József. Kerüljük a germanizmust! 1896.

Simonyi Zs. Német és magyar szólások. (Akad. pály.)

Névy László. Kereskedelmi nyelvünk magyartalanságai. (M. Kereskedők könyvtára I. 4—5. füz. 1902).

TARTALOM.

	Lap		Lap
Bevezetés	3	Határozó mondatok	45
<i>Helyes mondatszerkesztés.</i>		Melléknévi mondatok	50
I. Az egyszerű mondat	14	<i>A szók, szólások és szóalakok használata.</i>	
A) Az egysz. mondat fajtái	14	A szók megválasztása. Idegen szók, nyelvújítási szók, tájszók	56
B) A mondatrészek szerkesztése	17	Rokonértelmű szók. Szólások	60
Az alany és állítmány viszonya	17	Az igék használata	65
Az állítmány s a tárgy viszonya	21	A főnevek használata	69
Helyhatározók és időhatározók	23	A melléknevek használata	74
A körülményhatározók	25	Az igenevek használata	79
Állandó határozók	30	A névmások használata	80
Az igekötők	32	A névelők használata	85
Jelzők	33	Igeragozás	87
C) A szórend	38	Névragozás	90
II. Az összetett mondat	40	<i>A helyes kiejtés és a helyesírás.</i>	
A) Egyrangu mondatok	41	A köz magyar kiejtés	94
Kapcsolt mondatok	41	Idegyszerű kiejtés	95
Választó mondatok	41	A helyesírás	96
Ellentétes mondatok	42	Szóelemző írás	97
Következtető mondatok	42	Idegen szók írása	98
Magyarázó mondatok	43		
B) Függő mondatok	43	Szótár	99
Főnévi mondatok	43		

Ugyanezen szerzőtől megjelent:

AZ ÚJ HELYESÍRÁS SZÖVEGE ÉS MAGYARÁZATA
bővített szójegyzékkel. Ára 1 K, kötve 1 K 50 f

AZ ISKOLAI HELYESÍRÁS
szövege és rövid magyarázata bővített szójegyzékkel. Ára ... 50 f

A MAGYAR SZÓREND. Ára 1 K 50 f

TRÉFÁS NÉPMESÉK ÉS ADOMÁK.
Nyelvjárási olvasókönyv. — Ára 1 K 50 f

KIS MAGYAR NYELVTAN.
A középiskolák első és második osztálya számára. — Hetedik kiadás.
Ára 1 K 60 f
Engedélyezve 1897/2657. sz. min. rendelettel. Polgári iskolák számára
általánosan engedélyezve van 1899/14539. sz. ministeri rendelettel.

MAGYAR NYELVTAN.
Felsőbb osztályoknak. Ötödik kiadás. Ára 2 K
Engedélyezve a középiskolák és tanítóképzők számára.

RÖVID MAGYAR MONDATTAN. Ára 80 f

NÉMET NYELVKÖNYV.
Olvasókönyv, gyakorlókönyv, nyelvtan. — Középiskolai használatra.
Második javított kiadás. Ára 2 K
Engedélyezve 3569/1899. sz. min. rendelettel.

NÉMET NYELVTAN.
Középiskolai használatra. Második javított kiadás. Ára 1 K
Engedélyezve 1899/3569. sz. min. rendelettel.

NÉMET OLVASÓKÖNYV SZÓTÁRRAL.
A gimnázium IV. osztályának. Második javított kiadás. Ára 2 K 40 f.

NÉMET ÉS MAGYAR SZÓLÁSOK.
A M. Tud. Akadémiától Marczibányi-díjjal jutalmazott pályamunka. —
Magyaros fordításra vezérlő segédkönyv, kiegészítésként a német-magyar
szótárakhoz. Ára füzve 8 K

NÉMET ÉS MAGYAR ISKOLAI SZÓTÁR.
Két rész. — Szerkesztették **Simonyi Zsigmond** és **Balassa József.**
Vászonkötésben 7 K

NÉMET ÉS MAGYAR SZÓTÁR.
Két rész. — Szerkesztették **Simonyi Zsigmond** és **Balassa József.**
Félbőr-kötésben 16 K

LATIN SZÓKÖNYV.
Szócsaládok szerint rendezve. Középiskolai használatra. Ára 2 K